

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

**ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ VERGİ MALİYETİ VE
VERGİ UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SEMİHA TOKDEMİR

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ VERGİ MALİYETİ VE VERGİ UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SEMİHA TOKDEMİR

Danışman: Prof. Dr. Gülay Akgül YILMAZ

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

MALİYE Anabilim Dalı MALİYE TEORİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi SEMİHA TOKDEMİR'nin ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ VERGİ MALİYETİ VE VERGİ UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.04.2019 tarih ve 2019-10/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 16 / 05 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. GÜLAY AKGÜL YILMAZ	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. AYŞE GÜNER	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. FİGEN ALTUĞ	

ÖNSÖZ

“Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Maliyeti ve Vergi Uyumunu Üzerindeki Etkileri” konulu yüksek lisans tezimin ortaya çıkış sürecinde benden görüşlerini, yardım ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Gülay Akgül Yılmaz’a teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşe Güner ve Prof. Dr. Figen Altuğ’a da çok teşekkür ederim. Tezin yazım aşamasında baştan sona desteğini esirgemeyen sevgili eşim Fatih’e çok teşekkür eder, çalışmanın ilgililere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul, 2019

Semiha TOKDEMİR

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Semiha Tokdemir
Anabilim Dalı	: Maliye
Programı	: Maliye Teorisi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Gülay Akgül Yılmaz
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Nisan 2019
Anahtar Kelimeler	: Vergi Uyum, Vergi Maliyeti, Elektronik Vergi

ÖZET

ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ VERGİ MALİYETİ VE VERGİ UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bilişim teknolojilerinin hızla geliştiği çağımızda, kamu kurumları da vatandaşlara hizmet sunarken teknolojik yeniliklerden yararlanmaktadır. Türkiye’de Gelir İdaresi Başkanlığı bilişim teknolojilerinden yararlanarak elektronik uygulamaları en fazla kullanan kamu idarelerinin başında gelmektedir. Türkiye’nin kamu alanındaki ilk büyük bilgi işlem projesi olan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP-1)’ne 1998 yılında başlanmış ve günümüze kadar vergilendirme süreçlerinin büyük bir kısmı elektronik ortama taşınmıştır. Ülkemizde vergi idaresi mükellef odaklı yaklaşımı benimsemiş olmakla birlikte, vergiye gönüllü uyumu hedeflemektedir. Bu nedenle, elektronik uygulamalar mükelleflerin vergiye uyumlarının sağlanması ve vergi uyum maliyetlerinin azaltılması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, elektronik vergi uygulamaların Gelir Vergisi Kanun’unda sayılan mükellef grupları itibarıyla vergiye uyumu ve vergi uyum maliyetleri anket tekniği kullanılarak incelenmiştir. İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi Gelir Vergisi mükellefleri ile elektronik vergi uygulamalarının, vergiye uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik anket çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda elektronik vergi uygulamalarının vergi maliyeti ve vergi uyumu üzerindeki etkileri yorumlanmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Semiha Tokdemir
Field : Public Finance
Programme : Public Finance Theory
Supervisor : Professor Gülay Akgül Yılmaz
Degree Awarded and Date : Master – April 2019
Keywords : Tax Compliance, Tax Costs, Electronic Tax Applications

ABSTRACT

THE EFFECTS OF ELECTRONIC TAX APPLICATIONS ON TAX COST AND TAX COMPLIANCE

In our age in which Information Technologies are developing rapidly, Public institutions also benefit from technological innovations while providing services to citizens. The Presidency of Revenue Administration, taking advantage of Information Technologies, is among the public administrations that utilize the electronic applications most. The first large computing project of the Tax Office Automation Project in the public areas of Turkey (VEDOP-1) began in 1998 and large part of the taxation process has been moved to the electronic environment so far. In our country, although the Tax Administration has adopted a taxpayer-oriented approach, it aims at voluntary compliance. For this reason, electronic applications are important in terms of ensuring tax compliance of taxpayers and reducing tax compliance costs.

In this study, tax compliance costs and tax compliance costs of taxpayers listed in the Income Tax Law are examined using the survey technique. İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi Gelir Vergisi mükellefleri ile The effects of electronic tax applications on tax cost and tax compliance were interpreted in accordance with the data obtained from the survey study implemented with Income Tax Taxpayers of Avcılar Tax Office, Istanbul to measure the impact of electronic tax applications on tax compliance and compliance costs.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLO LİSTESİ.....	X
ŞEKİL LİSTESİ.....	XV
GRAFİK LİSTESİ.....	XVI
KISALTMALAR.....	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ UYUMUNUN TEORİK ÇERÇEVESİ VE VERGİ MALİYETİ KAVRAMI

1.1. Vergi Uyum Kavramı ve Önemi.....	4
1.2.Vergi Uyumunu Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar.....	6
1.2.1.Klasik Yaklaşım.....	7
1.2.2.Sosyal-Psikolojik Yaklaşım.....	8
1.2.3.Mali Değişim ve Optimal Vergi Uyum Yaklaşımı.....	9
1.3.Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler.....	11
1.3.1.Bireysel Faktörler.....	12
1.3.1.1.Mükellefin Ödeme Gücü.....	12
1.3.1.2.Aile Ölçeği(Ailenin Gelir Düzeyi).....	14
1.3.1.3.Eğitim Düzeyi.....	15
1.3.1.4.Mükellefin Mesleği.....	16

1.3.1.5.Mükellefin Yaşı ve Cinsiyeti.....	18
1.3.1.6.Dini İnanç ve Kültürel Faktörler.....	20
1.3.1.7.Siyasal İktidara Bakış Açısı.....	22
1.3.1.8.Devlete Olan Bağlılık.....	22
1.3.1.9.Vergi Ahlakı.....	24
1.3.1.10.Mükelleflerin Diğer Mükellefler Hakkındaki Düşüncesi.....	26
1.3.2.Bireysel Olmayan Faktörler(Çevresel Faktörler).....	27
1.3.2.1.Vergi Sistemi ve Vergi İdaresinden Kaynaklanan Faktörler.....	27
1.3.2.1.1.Vergi Adaleti.....	28
1.3.2.1.2.Vergi Sisteminin Karmaşıklığı.....	29
1.3.2.1.3.Vergi Mevzuatının Değiştirilme Sıklığı.....	30
1.3.2.1.4.Vergi Oranları.....	31
1.3.2.1.5.Vergi Afları.....	32
1.3.2.1.6.Vergi Cezaları.....	34
1.3.2.1.7.Vergi Denetimi.....	35
1.3.2.1.8.Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndirimi.....	38
1.3.2.1.9. Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler İle Yeminli Mali Müşavirlerin Rolü.....	39
1.3.2.1.10. Vergi İdaresi Mükellef İlişkisi.....	40
1.3.2.1.11.Teknolojik Gelişmeler.....	41
1.3.3.Ekonomik Faktörler.....	43
1.3.3.1.Enflasyon.....	43
1.3.3.2.Milli Gelir.....	45
1.3.3.3.Kayıtdışı Ekonomi.....	51
1.4. Vergileme Maliyetleri	55
1.4.1. Doğrudan Maliyetler	56
1.4.2. Dolaylı Maliyetler	56
1.4.2.1. Operasyonel Maliyetler	58

1.4.2.1.1.İdari Maliyetler	60
1.4.2.1.2.Uyum Maliyetleri	62
1.4.2.1.2.1.Parasal Maliyetler.....	64
1.4.2.1.2.2.Zaman Maliyetleri.....	65
1.4.2.1.2.3.Psikolojik Maliyetler.....	65
1.4.2.2.Etkinlik Maliyetleri.....	66

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARI

2.1. Elektronik Vergi Hizmetleri ve Kapsamı.....	68
2.1.1. Türkiye’de Elektronik Vergi Hizmetlerinin Gelişimi.....	68
2.1.2. Elektronik Vergi Hizmetlerinin Kapsamı.....	74
2.1.2.1.Gelir İdaresi Başkanlığı Çalışanlarının Kullandığı Elektronik Vergi Uygulamaları.....	74
2.1.2.1.1.Vergi Dairesi Uygulama Yazılımları (e-VDO).....	75
2.1.2.1.2. Takdir Komisyonu Otomasyonu (TAKKOM).....	75
2.1.2.1.3. Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi (KEYS).....	76
2.1.2.1.4. Elektronik Vergi İşlem Merkezi (EVİM) Uygulamaları....	76
2.1.2.1.4.1. İnsan Kaynakları İNKA Programı.....	76
2.1.2.1.4.2. İhbar ve Şikâyet İnceleme Otomasyon Sistemi.....	77
2.1.2.1.4.3. Yeni Dava Takip Programı (DATAP).....	77
2.1.2.1.4.4. Engellilik Vergisel İndirim Sistemi (EVİS).....	77
2.1.2.1.4.5. Taşınır Kayıt Yönetim Sistemi.....	78
2.1.2.1.4.6. E-Sınav.....	78
2.1.2.1.5. Vergi Dairesi Başkanlık Modeli Sistemi Entegrasyon ve Yaygınlaştırma Uygulaması (e-EVDB).....	78

2.1.2.1.6. Gelir İdaresi Başkanlığı İle Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Arasında Kullanılacak Olan Elektronik Belge ve Bilgi Paylaşım (VDK-KEYS) Uygulaması.....	79
2.1.2.1.7. KDV İadelerine İlişkin Uygulamalar.....	79
2.1.2.1.8. E-Yoklama Sistemi.....	80
2.1.2.1.9. E-Ticaretin ve Mükellef Uyumunun İzlenmesi Uygulaması.....	82
2.1.2.1.9. Çalışan Öneri Sistemi.....	83
2.1.2.1.10. Mükellef Bilgi Sistemi.....	84
2.1.2.1.11. Müdür Denetim Otomasyon Sistemi (M-DOS).....	84
2.1.2.1.12. E-Haciz Uygulaması.....	85
2.1.2.1.13. Emniyet Genel Müdürlüğü Araç Haciz Uygulaması (e-Emniyet Haczi).....	85
2.1.2.1.14. Bankalar Aracılığıyla Tahsilat ve E-Tahsilat Sistemi.....	86
2.1.2.1.15. Elektronik ÖTV Takip Sistemi (ÖTVBİS).....	87
2.1.2.1.16. Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz Uygulaması	87
2.1.2.2. Mükelleflerin Kullandığı Elektronik Vergi Uygulamaları.....	87
2.1.2.2.1. Uzaktan Çağrı Sistemiyle Yönetilen Ulusal Düzeyde Mükellef Hizmetleri Merkezinin Kurulması Projesi.....	88
2.1.2.2.2. E-Posta Bilgilendirme Sistemi.....	88
2.1.2.2.3. Çağrı Merkezi Sistemi (VİMER).....	88
2.1.2.2.4. Özelge Otomasyon Sistemi.....	89
2.2. Gelir Vergisi Kanununda Sayılan Mükellef Gruplarının Kullandığı Elektronik Vergi Uygulamaları.....	90
2.2.1. İnternet Vergi Dairesi.....	90
2.2.2. E-Beyanname.....	95
2.2.3. E-Fatura.....	97
2.2.4. E-Defter.....	101
2.2.5. E-Arşiv.....	103
2.2.6. E-Bilet.....	104

2.2.7. E- Tebligat.....	105
2.2.8. E-Girişimci.....	107
2.2.9. Mükellef Geri Bildirim Sistemi (MÜGEB).....	108
2.2.10. GİB Mobil Uygulaması.....	109
2.2.11. VDK Mükellef Portalı.....	109
2.2.12. İnteraktif Vergi Danışmanı.....	110
2.2.13. İnteraktif Vergi Dairesi.....	110
2.2.14. KDV İade Takip Sistemi.....	113
2.2.15. Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS).....	114
2.2.16. Hazır Beyan Sistemi.....	115
2.2.17. Defter Beyan Sistemi.....	116
2.3.Elektronik Vergi Uygulamalarının Gelir Vergisi Kanununda Sayılan Mükellef Grupları İtibariyle Vergi Maliyeti ve Vergiye Uyumu Üzerindeki Etkileri.....	118

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİ UYUMU VE UYUM MALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AVCILAR VERGİ DAİRESİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklemi.....	127
3.1.1.Araştırmanın Amacı.....	127
3.1.2.Araştırmanın Yöntemi.....	128
3.1.3.Örneklem.....	129
3.1.4.Verı Oluşturma Aracı.....	130
3.1.5.Analizler.....	131
3.2.Güvenilirlik Analizi.....	131
3.3.Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	132
3.4.Araştırma Bulguları.....	137
3.4.1.Sıklık Analizleri.....	137

3.4.1.1.Gelir Unsuru ve Elektronik Vergi Uygulamaları Kullanımına İlişkin Sıklık Analizleri.....	138
3.4.1.2.İfadelere Verilen Cevapların Sıklık Analizleri.....	139
3.4.2.Çapraz Tablolar Analizi.....	153
3.4.2.1.Cinsiyet İtibariyle İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı.....	154
3.4.2.2.Yaş Gruplarına Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı.....	157
3.4.2.3.Eğitim Durumuna Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı.....	158
3.4.2.4.Meslek/Çalışılan Sektöre Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı.....	166
3.4.2.5.Aylık Gelir Düzeyine Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı.....	180
3.4.2.6.İfadelerin Gruplandırılarak İncelenmesi.....	192
3.5.t-Testi.....	193
3.6.ANOVA Testi.....	196
3.7. Regresyon Analizi.....	204
3.8.Korelasyon Analizi.....	215
3.9.Bulguların Değerlendirilmesi ve Öneriler.....	216
SONUÇ.....	223
EKLER.....	230
KAYNAKÇA.....	234

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1: Vergi Uyumuna Yönelik Yaklaşımlar.....	6
Tablo 1.2: Gecikme Zammı ile Enflasyon Arasında Olivera-Tanzi Etkisinin Tespit.....	44
Tablo 1.3: GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü.....	46
Tablo 1.4: Genel Bütçe Vergi Gelirlerinin GSYH'ya (2009 Bazlı) Göre Esneklikleri (2003-2017).....	47
Tablo 1.5: OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı.....	49
Tablo 1.6: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı İle Gelir İdaresi Başkanlığının Harcamalarının Karşılaştırılması.....	60
Tablo 2.1: Elektronik Vergi Uygulamalarının Yıllar İtibariyle Gelişim Süreci (1998-2018).....	73
Tablo 2.2: Görev Türüne Göre Yoklama Sayısı (2017).....	81
Tablo 2.3: 2016-2017 Yıllarında M-DOS Programında Yapılan İşlemler.....	85
Tablo 2.4: E-Tahsilat Tutarları (2013-2017).....	86
Tablo 2.5: Düzenlenen E-Fatura Sayısı ve Tutarı (2010-2017).....	100
Tablo 2.6: E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı (2012-2017).....	102
Tablo 2.7: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı (2010-2017).....	104
Tablo 2.8: E-Tebliğat ile Gönderilen Belge Sayısı (2017).....	107
Tablo 2.9: Mükellef Geri Bildirim Sayısı (2013-2017).....	108
Tablo 2.10: Hazır Beyan Veren Mükellef Sayısı ve Gelir Unsurları İtibariyle Toplam Gelir (2016-2017).....	115
Tablo 3.1: Güvenilirlik Analizi.....	132
Tablo 3.2: Katılımcıların Cinsiyetlerine ve Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	132
Tablo 3.3: Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı.....	133
Tablo 3.4: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	133
Tablo 3.5: Katılımcıların Aylık Gelir Düzeyi Dağılımı.....	134
Tablo 3.6: Katılımcıların Mesleki/Sektörel Dağılımı.....	134
Tablo 3.7: “Diğer” Kategorisinde Yer Alan Katılımcıların Mesleki/Sektörel Dağılımı.....	135
Tablo 3.8: Katılımcıların İnternet Kullanma Sıklık Dağılımı.....	137
Tablo 3.9: Katılımcıların Vergiye Tabi Gelir Unsuru İtibariyle Dağılımı.....	138
Tablo 3.10: Katılımcıların Elektronik Vergi Uygulamalarını Kullanma Bakımından Dağılımı.....	139

Tablo 3.11: İfade 1’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	140
Tablo 3.12: İfade 2’ye Verilen Yanıtların Dağılımı.....	141
Tablo 3.13: İfade 3’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	142
Tablo 3.14: İfade 4’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	143
Tablo 3.15: İfade 5’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	144
Tablo 3.16: İfade 6’ya Verilen Yanıtların Dağılımı.....	145
Tablo 3.17: İfade 7’ye Verilen Yanıtların Dağılımı.....	145
Tablo 3.18: İfade 8’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	146
Tablo 3.19: İfade 9’a Verilen Yanıtların Dağılımı.....	147
Tablo 3.20: İfade 10’a Verilen Yanıtların Dağılımı.....	148
Tablo 3.21: İfade 11’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	149
Tablo 3.22: İfade 12’ye Verilen Yanıtların Dağılımı.....	150
Tablo 3.23: İfade 13’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	151
Tablo 3.24: İfade 14’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	152
Tablo 3.25: İfade 15’e Verilen Yanıtların Dağılımı.....	153
Tablo 3.26: Cinsiyete Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	154
Tablo 3.27: Yaş Grubuna Göre 6.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	157
Tablo 3.28: Yaş Grubuna Göre 10.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	158
Tablo 3.29: Eğitim Durumuna Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	159
Tablo 3.30: Eğitim Durumuna Göre 2.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	160
Tablo 3.31: Eğitim Durumuna Göre 3.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	161
Tablo 3.32: Eğitim Durumuna Göre 4.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	162
Tablo 3.33: Eğitim Durumuna Göre 7.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	163
Tablo 3.34: Eğitim Durumuna Göre 8.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	164
Tablo 3.35: Eğitim Durumuna Göre 13.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	164
Tablo 3.36: Eğitim Durumuna Göre 14.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	165
Tablo 3.37: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	166
Tablo 3.38: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 2.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	167
Tablo 3.39: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 3.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	168
Tablo 3.40: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 4.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	169

Tablo 3.41: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 5.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	170
Tablo 3.42: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 6.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	171
Tablo 3.43: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 7.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	172
Tablo 3.44: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 8.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	173
Tablo 3.45: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 9.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	173
Tablo 3.46: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 10.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	174
Tablo 3.47: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 11.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	175
Tablo 3.48: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 12.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	176
Tablo 3.49: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 13.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	177
Tablo 3.50: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 14.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	178
Tablo 3.51: Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 15.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	179
Tablo 3.52: Aylık Gelir Düzeyine Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	180
Tablo 3.53: Aylık Gelir Düzeyine Göre 2.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	181
Tablo 3.54: Aylık Gelir Düzeyine Göre 3.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	182
Tablo 3.55: Aylık Gelir Düzeyine Göre 4.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	182
Tablo 3.56: Aylık Gelir Düzeyine Göre 5.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	183
Tablo 3.57: Aylık Gelir Düzeyine Göre 6.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	184
Tablo 3.58: Aylık Gelir Düzeyine Göre 7.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	185
Tablo 3.59: Aylık Gelir Düzeyine Göre 8.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	186
Tablo 3.60: Aylık Gelir Düzeyine Göre 9.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	187
Tablo 3.61: Aylık Gelir Düzeyine Göre 10.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	188
Tablo 3.62: Aylık Gelir Düzeyine Göre 12.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	189
Tablo 3.63: Aylık Gelir Düzeyine Göre 13.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	190
Tablo 3.64: Aylık Gelir Düzeyine Göre 14.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	190
Tablo 3.65: Aylık Gelir Düzeyine Göre 15.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki.....	191
Tablo 3.66: Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyumuna Etkisini Ölçen İfadeler Grubu.....	193
Tablo 3.67: Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyum Maliyetine Etkisini Ölçen İfadeler Grubu.....	193
Tablo 3.68: Vergi Uyum-Cinsiyet Değişkenleri Arası t-Testi.....	194
Tablo 3.69: Değişkenlerin Cinsiyete Göre t-Testine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	195

Tablo 3.70: Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektör ANOVA Tablosu.....	197
Tablo 3.71: Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektör Varyansların Homojenliği Tablosu.....	197
Tablo 3.72: Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektör Post Hoc Tamhane Testi Tablosu.....	198
Tablo 3.73: Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektöre Göre ANOVA Tanımlayıcı İstatistik Tablosu.....	200
Tablo 3.74: Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyi ANOVA Tablosu.....	202
Tablo 3.75: Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyi Varyansların Homojenliği Tablosu..	203
Tablo 3.76: Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyi Post Hoc Tamhane Testi Tablosu....	203
Tablo 3.77: Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Tanımlayıcı İstatistik Tablosu.....	204
Tablo 3.78: “1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	205
Tablo 3.79: “2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	205
Tablo 3.80: “3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	206
Tablo 3.81: “4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	207
Tablo 3.82: “5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	207
Tablo 3.83: “6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	208
Tablo 3.84: “7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	209
Tablo 3.85: “8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	210
Tablo 3.86: “9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	210
Tablo 3.87: “10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	211
Tablo 3.88: “11-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	212
Tablo 3.89: “12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	212

Tablo 3.90: “13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	213
Tablo 3.91: “14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	214
Tablo 3.92: “15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi.....	215
Tablo 3.93: Vergi Uyumlu-Vergi Uyum Maliyeti Araştırma Değişkenleri Korelasyon Analizi.....	216

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1: Kamu Harcaması ve Vergileme Rasyonalitesi.....	11
Şekil 2: Uyum Piramidi.....	36
Şekil 3: Uyum Piramidine Vergi Denetiminin Etkisi.....	37
Şekil 4: Vergileme Sonucu Oluşan Dolaylı Maliyetler.....	57
Şekil 5: E-Faturanın İşlenmesi Süreci.....	98
Şekil 6: E-Faturada Taraflar ve Roller.....	99
Şekil 7: E-Defter Oluşturma ve Berat Yükleme Süreci.....	102
Şekil 8: E-Tebliğat Süreci.....	106

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payının Türkiye ile OECD Ülkeleri Ortalamasının Karşılaştırılması (1965-2016).....	50
Grafik 2: Çalışan Öneri Sistemi Kapsamında Alınan Öneri Sayısı (2015-2017).....	83
Grafik 3: VİMER Tarafından Alınan Toplam Çağrı Sayısı (2008-2017).....	89
Grafik 4: E-Özelge Sayısı (2011-2015).....	90
Grafik 5: İnternet Vergi Dairesi Kullanıcı Sayısı (2013-2017).....	94
Grafik 6: İnternet Vergi Dairesi ve Elektronik Uygulamaların Mükellef Memnuniyet Oranı.....	119

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BİMER	Başbakanlık İletişim Merkezi
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
DATAP	Dava Takip Programı
DEFGEL	Vergi Dairesi Başkanlık/Defterdarlık Otomasyon Projesi
DKİ	Diğer Kazanç ve İrat
e-	Elektronik
EBTİS	Banka Tahsilatları
E-EVDB	Vergi Dairesi Başkanlık Modeli Sistemi Entegrasyon ve Yaygınlaştırma Uygulaması
EFKS	Elektronik Fatura Kayıt Sistemini
EFQM	Avrupa Kalite Vakfı Mükemmellik Modeli
E-VDO	Elektronik Vergi Dairesi Otomasyonu
EVİM	Elektronik Vergi İşlem Merkezi
EVİS	Engellilik Vergisel İndirim Sistemi
GEKSİS	Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
GMSİ	Gayrimenkul Sermaye İradı
GPS	Global Positioning System
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
KDV	Katma Değer Vergisi
KDVİRA	KDV İadesi Risk Analiz Sistemi
KEYS	Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi

MAR	KDV İadesi Makro Analiz Raporu
M-DOS	Müdür Denetim Otomasyon Sistemi
MERAK	Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma Modeli
MSİ	Menkul Sermaye İradı
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
MÜGEB	Mükellef Geri Bildirim Sistemi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖKC	Ödeme Kaydedici Cihaz
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
ÖTVBİS	Elektronik ÖTV Takip Sistemi
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
RİTAP	Riskli İade Takip ve Analiz Programı
SARP	Sahte Belge Risk Analiz Programı
SMMM	Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir
TAKKOM	Takdir Komisyonu Otomasyon Projesi
TPC	Trafik Para Cezası
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
Vb.	Ve benzeri
VDK	Vergi Denetim Kurulu
VEDOP	Vergi Dairesi Otomasyon Projesi
VEDOS	Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi
VERİA	Veri Ambarı
VİMER	Vergi İletişim Merkezi
VUK	Vergi Usul Kanunu
YMM	Yeminli Mali Müşavir

GİRİŞ

Toplumsal ihtiyaçların varlığı, kamu kesimi tarafından bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak mal veya hizmet üretiminin sağlamasını ve üretim faktörlerine sahip olmayı gerektirmektedir. Toplumsal ihtiyaçlar, devlet tarafından ancak kamu harcaması yapılarak giderilmektedir. Devletin, bahsedilen kamu harcamalarını yapabilmesi için de gelir elde etmesi gerekmektedir. Toplum için gerekli olan mal ve hizmetleri üreten devlet, ürettiği bu mal ve hizmetleri finanse etmek için, o ülke vatandaşlarından zorunlu olarak vergi toplamaktadır. Vergiler, yine devlet tarafından kanunlarla düzenlenmekte, vatandaşların vergi ödememeleri cezai yaptırımlara konu olmakta ve vergi ödemek mecburi tutulmaktadır. Devlet tarafından kamu harcamalarını finanse etmek için kullanılan vergiler, devletin en temel gelir kaynakları arasında sayılmaktadır.

Vergiler, devletin kamu harcamalarını karşılamak amacıyla kanunlara dayalı olarak gerçek ve tüzel kişilerden ödeme gücüne göre zorunlu ve karşılıksız alınan parasal değerler olarak tanımlanmaktadır. Dünyada yaşanan 1929 ekonomik buhranından sonra devlet anlayışında değişiklikler meydana gelmiş, klasik iktisatçılara göre devlet sadece iç ve dış güvenlikten sorumlu kabul edilirken, Keynes tarafından fonksiyonel maliye anlayışı ortaya atılmış ve devletin maliye politikaları aracılığıyla ekonomiye müdahale etmesi gerektiği savunulmuştur. Vergilerin ekonomik ve sosyal amaçlar taşıması ile birlikte maliye politikası aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum, devletin görevlerinin artmasına sebep olmuş ve daha fazla gelire ihtiyaç duymasını sağlamıştır. Devlet vergiler dışında harçlar, resimler, mülk gelirleri ve borçlanma gibi birçok kaynaktan gelir elde ediyor olsa da, vergiler en önemli gelir kaynağı olarak önemini korumaktadır.

Ülkemizde vergi sistemine bakıldığında temelde beyan esasına dayandığı görülmektedir. Bu nedenle vergilerin tam, doğru ve zamanında toplanabilmesi için mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun sağlanması önem arz etmektedir. Vergi uyumu genel olarak, verginin mükellefler tarafından kanunlara uygun olarak, eksiksiz ve zamanında beyan edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Vergi uyumunu etkileyen diğer

bir konu da vergi uyum maliyetleridir. Vergi uyum maliyetleri ise, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirirken katlandıkları maliyetler olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde vergi toplamaya yetkili idare olan Gelir İdaresi Başkanlığı, faaliyetlerini sürdürürken vergiye gönüllü uyumun sağlanmasını hedeflemektedir. Bu amaçla, vergi toplarken mükellef odaklı yaklaşımı benimseyerek mükelleflerin işlemlerini daha hızlı ve kolay yapabilmeleri için vergilendirme süreçlerini elektronik ortama taşımakta, elektronik vergi uygulamalarını her geçen gün geliştirmekte ve elektronik hizmet sayısını çoğaltmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Gelir Vergisi Kanunu'nda sayılan mükellef gruplarının kullandıkları elektronik vergi uygulamalarının vergi maliyeti ve vergiye uyumu üzerindeki etkilerini, İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi gelir vergisi mükellefleri üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik anket çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda araştırmaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Vergi Uyumunun Teorik Çerçevesi ve Vergi Maliyeti Kavramı” başlığı altında vergi uyumu kavramının tanımı yapılarak önemi açıklanmış olup, sonrasında vergi uyumunu açıklamaya yönelik yaklaşımlar ele alınmıştır. Mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyen faktörler, bireysel faktörler, çevresel faktörler ve ekonomik faktörler olarak üç başlık altında açıklanmıştır. Vergileme maliyetleri ise, doğrudan maliyetler ve dolaylı maliyetler olarak iki başlık altında gruplandırılmıştır. Dolaylı maliyetler başlığı altında operasyonel maliyetler ve etkinlik maliyetleri açıklanmıştır. Operasyonel maliyetler ise idari maliyetler ve uyum maliyetleri olarak iki gruba ayrılmış olup, uyum maliyetleri başlığı altında, zaman maliyetleri, parasal maliyetler ve psikolojik maliyetler olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan “Türkiye’de Elektronik Vergi Uygulamaları” başlığı altında öncelikle elektronik vergi hizmetlerinin kapsamı, Türkiye’de elektronik vergi hizmetlerinin tarihsel gelişiminden başlayarak ele alınmış ve Gelir İdaresi Başkanlığı çalışanlarının kullandığı elektronik uygulamalar açıklanmıştır. Vergi idaresinin ve mükelleflerin kullandığı elektronik uygulamaların hangi tarihte ve ne amaçla kullanıldıkları anlatılmıştır. Sonrasında çalışmanın esas inceleme konusunu

oluşturan, Gelir Vergisi Kanununda sayılan mükellef gruplarının ve Katma Değer Vergisi mükelleflerinin kullandığı elektronik uygulamalar, tarihsel gelişimlerinden başlanarak hangi amaçla kullanıldıkları ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Son olarak da, elektronik vergi uygulamalarının Gelir Vergisi Kanununda sayılan mükellef grupları itibariyle vergi maliyeti ve vergiye uyumu üzerindeki etkileri her bir elektronik uygulama ayrı ayrı ele alınarak açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde elektronik vergi uygulamalarının vergi maliyeti ve vergi uyumu üzerindeki etkileri, İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi gelir vergisi mükellefleri ile katma değer vergisi mükellefleri açısından anket çalışmasıyla ölçülmeye çalışılmış olup, araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ile bulguların değerlendirilmesi ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç kısmında ise, çalışmada yapılan anket araştırması doğrultusunda Gelir Vergisi Kanunu'nda sayılan mükellef grupları ile katma değer vergisi mükelleflerinin kullandığı elektronik vergi uygulamalarının vergi maliyeti ve vergiye uyumu üzerindeki etkileri yer almaktadır.

1.BÖLÜM: VERGİ UYUMUNUN TEORİK ÇERÇEVESİ VE VERGİ MALİYETİ KAVRAMI

Kamu harcamalarının finansmanı için kullanılan vergiler devletin en önemli gelir kaynakları arasındadır. Vergilerin mükellefler tarafından tam ve doğru olarak, zamanında beyan edilmesi ise vergiye uyumun sağlanması ile mümkündür. Bu bölümde ilk olarak vergi uyumunun tanımı, vergiye uyumunu açıklamaya yönelik yaklaşımlar ile vergi uyumunu etkileyen faktörler açıklanacak ikinci kısımda ise vergi maliyeti kavramı ile uyum maliyetlerine yer verilecektir.

1.1.Vergi Uyum Kavramı ve Önemi

Kamu gelirleri birden fazla farklı kaynaklardan elde edilmektedir. Devlet, kaynak gereksiniminin çok önemli bir kısmını vergilerden elde eder. Vergiler, karşılıksız ve mecburi bir ödeme olmaları, gerçek ve tüzel kişilerden para şeklinde alınmaları sebebiyle diğer kamu gelirlerinden önemli ölçüde ayrılırlar.¹ Vergi uyumu da; vergilerin verimli olması, kamu harcamalarını karşılamaya yeterli bir gelirin elde edilebilmesi için ve dolayısıyla bütçe dengesinin sağlanması bakımından önemlidir.

Vergi uyumu kavramı, batı literatüründe karşımıza “Tax Compliance” olarak çıkmaktadır. Bu kavram vergi mükelleflerinin vergi dairesine çok fazla iş düşürmeden, kendi istekleri ile beyanda bulunmalarını ifade eder. Türkçe literatürde “Tax Compliance” kavramı, “gönüllü uyum” veya “vergi uyumu” olarak adlandırılmaktadır.²

Daha geniş anlamda ise vergi uyumu; beyannamenin verildiği tarihte yürürlükte olan vergi kanunları, yönetmelikler ve mahkeme kararlarına uygun olarak vergi mükellefiyetinin beyannamede tam olarak gösterilmesi ve beyannamenin tam ve zamanında ilgili yerlere verilmesi şeklinde de ifade edilebilir.³

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), vergi uyumunu idari ve teknik olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Bu ayrıma göre idari vergi uyumu, verginin ödemesi ve ödeme süreleri ile ilgili idari kurallara uyumu ifade etmektedir. Teknik vergi

¹Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, 10.Basım, Ankara: Gazi,2006, s.101

²Güneş Çetin Gerger, **Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum**, 1.Basım, İstanbul: Legal,2011, s.56

³İsmail Kitapçı, **Vergi Etiği-Vergi Psikolojisi**, 2.Basım, Ankara: Seçkin, 2014, s.25

uyumu ise, vergilerin kanunlarda gösterilen teknik şartlara göre hesaplanması ve kanunlarda belirtilen hükümlere göre ödenmesini ifade etmektedir.⁴

Vergi uyumu konusu, verginin kendisi kadar eski bir konu olup, vergi yükünün geniş bir kitle üzerinde olması nedeniyle güncelliğini korumaktadır. Geçmişten günümüze kişiler, “Verginin ne olduğu ve neden vergi ödedikleri” gibi soruların cevabını arayarak verginin meşruiyetini/hukuksallığını ve ödedikleri vergilerin hesabını hep sorgulamışlardır.⁵ Bu nedenle vergiye uyumun sağlanması vergi idarelerinin en önemli amaçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergi uyumu kavramını açıklarken vergi uyumsuzluğu kavramına da yer vermemiz gerekmektedir. Vergi uyumsuzluğu, adından da anlaşılacağı üzere, vergi uyumunun gerçekleşmediği durumu göstererek vergiyle ilgili yükümlülüklerin mükellefler tarafından eksiksiz ve zamanında yerine getirilmemesini anlatır.⁶

İki farklı şekilde vergiye uyumsuzluk söz konusudur; bilerek isteyerek vergi uyumsuzluğu olabileceği gibi, bilgi eksikliği, yanlış anlama, dalgınlık gibi istem dışı durumlarla da vergi uyumsuzluğu meydana gelebilir. Birincisi, iradi uyumsuzluk yürürlükte olan vergi kanunlarına göre vergi yükümlülerinin kendi üzerlerine düşen vergi yükünden kurtulmak için bilerek ve isteyerek vergisel sorumluluklarını tam olarak yerine getirmemeleri veya zamanında ya da hiç yerine getirmemeleridir.⁷

İkincisi ise gayri iradi uyumsuzluk, vergi yükümlülerinin eksik bilgi, dalgınlık veya yanlış anlama gibi istem dışı yaptıkları yanlışlıklar neticesinde meydana gelen uyumsuzluktur.⁸ Mükellefler istemeyerek yaptıkları hatalar sonucunda vergi kaçırma gibi bir düşünceleri olmamasına rağmen, eksik ya da yanlış beyan ve bildirimde bulunduklarından dolayı vergiye uyumsuz mükellef gibi algılanabilirler.

⁴Serkan Benk ve Tamer Çetin, ”Küresel Ekonomik Krizin Vergi Uyumu Üzerindeki Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.345, 2010, s.104

⁵Volkan Yurdadoğ, Ramazan Gökbnar ve Barış Tunçay “Vergi Uyumunu Belirleyen Faktörlere Genel Bir Bakış”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt.23,Sayı.3, s.805

⁶Erdal Güleç, ”Vergi Uyumu ve Vergi Uyumunu Etkileyen Temel Faktörler 1” **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.373,2012, s.114

⁷Güleç, s.114

⁸Güleç, s.115

Vergiye gönüllü uyumun önemi “vergi boşluğu (tax gap)” ölçümleriyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Vergi boşluğu vergiye gönüllü uyumun tam olması durumunda toplanması beklenen vergi gelirleri ile gönüllü uyumun tam olmadığı durumda fiili olarak toplanılan vergi gelirleri arasındaki fark olarak ifade edilmektedir.⁹ Kamu gelirlerinin içinde vergi gelirlerinin payı çok yüksek olduğundan vergi boşluğunu en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak vergi uyumunun sağlanması açısından oldukça önemlidir.

1.2. Vergi Uyumunu Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar

Vergi uyumunu açıklamak için temelde iki yaklaşım kullanılmaktadır. Birincisi Klasik yaklaşım ikincisi ise Sosyal-Psikolojik yaklaşımdır. Bu iki yaklaşımın sentezinden bir üçüncü yaklaşım ortaya çıkmıştır. O da Mali Değişim ve Optimal Vergi Uyumunu Yaklaşımıdır. Tablo 1.1’ de vergi uyumunu açıklamaya yönelik yaklaşımların karşılaştırılması yapılmaktadır.¹⁰

Tablo 1.1
Vergi Uyumuna Yönelik Yaklaşımlar (Approaches to Tax Compliance)

Yaklaşım Biçimi	Ekonomik Yaklaşım	Davranışsal Yaklaşım
Vergi Uyumunu (Tax Compliance)	İlk Yaklaşım(First Approach)	İkinci Yaklaşım (Second Approach)
Kavramı(Concept of)	Vergi aralığı gerçek gelirden %100 daha az uygunluk	Vergi kanunlarının lafzı ve ruhuna uygun hareket etmeye istekli
Vergi Uyumunu (Tax compliance)	Ekonomik rasyonellik	Davranışsal iş birliği
Örnekleme (Exemplified By)	Karar verme:	Bireyler, bencil yararlarını en çok

⁹Suat Hayri Şentürk, Vergiye Gönüllü Uyum Sağlanmasında Fayda İlkesinin Rolü, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.9,Sayı.3, (Aralık 2014), s.133

¹⁰Kitapçı, s.36

	1.Kaçınma sebebiyle beklenen faydalar 2.Cezaların tespit edilip uygulanması riski kişisel gelir ve zenginliklerini en üst düzeye çıkarma	yapmakta bağımsız değildir. Farklı tutumlara inançlara normlara ve rollere göre etkileşirler. Başarı iş birliğine bağlıdır.
Konular (Issues of)	Kaynak tahsisinde etkinlik	Eşitlik adalet ve yansıma
Vergi mükelleflerinin görünümü (Taxpayer seen as)	Maddi kazanç ve kaybını kendi kendine hesaplayan	İyi vatandaş Olarak adlandırılır(Can be termed the)

Kaynak: James, S.-Alley, C. (2002) Tax Compliance, Self-Assesment And Tax Administration. Published in: Journal of Finance and Management in Public Services, Vol.2, No.2 (2002), s.33 Aktaran: İsmail Kitapçı, **Vergi Etiği-Vergi Psikolojisi**, 2.Basım, Ankara: Seçkin, 2014, s.37

1.2.1.Klasik Yaklaşım

Vergi uyumu konusundaki en eski yaklaşımdır. Klasik yaklaşım, Allingham-Sandmo Modeli ya da “Rasyonel Beklentiler Teorisi” olarak bilinir. Bu model Becker’in (1968) Suç Ekonomisi alanında yaptığı çalışmalardan esinlenerek geliştirilip günümüze kadar gelmiştir. Bu modele göre vergi denetimlerinin ve vergi cezalarının sıklığı ile vergi kaçırma arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir anlatımla bu teoriye göre vergi denetimleri ve cezaları arttıkça vergi kaçakçılığı azalmakta; tersi bir vaziyette ise vergi kaçakçılığı artmaktadır.¹¹

Rasyonel tercihler teorisinin temeli “homo economicus” insan modeline dayanmaktadır. Bu teoriye göre, insanın doğası gereği faydasını en çok, içsel maliyetlerini ise en aza indirecek davranışlara yönelmektedirler. Bu bakımdan bireyler mümkün olduğunca az vergi ödemeyi veya hiç ödememeyi sağlayacak tutum ve davranışları tercih edeceklerdir. Bu temel teori literatürde “Allingham&Sandmo(1972)

¹¹Kitapçı, s.37

Modeli”, “caydırma modeli”, ya da “beklenen fayda teorisi” olarak da ifade edilmektedir.¹²

Fayda-maliyet analizlerinde rasyonel tercihler sonucunda oluşan fayda maksimizasyonu hedeflemektedir. Bu modelde kişinin davranışını yönlendiren faktörler; kanun ve kanun dışı yollardan elde etmeyi düşündüğü geliriyle, uygulamayı planladığı kanundışı faaliyetin neticesinde yakalanması ile ortaya çıkacak ceza miktarından meydana gelmektedir. Kanun dışı yollardan elde edeceği gelir faydasını, yakalanma ihtimali sonucunda alabileceği ceza ise maliyetini oluşturmaktadır. Kanun dışı faaliyette bulunma eğilimi; bundan elde edilecek gelirle doğru, bu faaliyetin cezası ile ters orantılıdır.¹³

Özetle, Klasik yaklaşımda vergi mükellefleri denetim ve ceza gibi caydırıcı unsurlar nedeniyle vergi ödevlerini yerine getirirler. Bu nedenle mükellefler fayda-maliyet analizi yaparak; yasalara uymayıp beyan etmedikleri vergiden sağlayacakları kazanç ile alacakları cezanın miktarını kıyaslayıp, eğer sağlayacakları kazanç daha yüksek ise ceza ödemeyi tercih ederler. Ancak, Klasik yaklaşımda vergi uyumunun sağlanmasında sadece caydırıcı unsurların etkili olduğu varsayılmış, sosyal, kültürel psikolojik ve diğer etkenler göz ardı edilmiştir.¹⁴

1.2.2.Sosyal-Psikolojik Yaklaşım

Vergi uyumu yaklaşımlarından bir diğeri de “Ahlaki Duygular Teorisi” ya da “Tutumsal Model” olarak da bilinen Sosyal-Psikolojik yaklaşımdır. Sosyal-Psikolojik yaklaşım vergi uyumu modellerinde genellikle ahlaki ve sosyal dinamiklerin uzun bir süre ihmal edildiğini ve bu sebeple vergi mükelleflerinin vergiye uyumlarının yüksek olması açısından ekonomik, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımların beraber ele alınarak multi-disipliner bir yöntemin uygulanmasını savunmaktadır. Sosyal-Psikolojik

¹²Coşkun Can Aktan, **Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi**, 1. Basım, Ankara: Seçkin, 2006, s. 126

¹³Abdullah Kaplan “Mükellef –İdare İlişkisi Bakımından Vergi Uyumu ve Türk Vergi Sistemindeki Gelişmeler” (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, 2017), s.72

¹⁴Kitapçı, s.39

yaklaşımın temel sorusu “Neden çoğu insan denetim ihtimali ve vergi cezaları çok düşük olmasına rağmen vergilerini ödeme eğilimindedirler?” sorusudur.¹⁵

Ahlaki duygular teorisine göre, geleneksel yaklaşımın aksine vergi uyumunun yalnız cezalar ve yaptırım kuvvetiyle sağlanacağını açıklamak doğru değildir. Psikolojik faktörler bireylerin vergiye uyum sağlanmasındaki tutum ve davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerdendir. Bunun yanında idari, siyasi, hukuki, kurumsal, kültürel, sosyolojik, ahlaki ve dinsel faktörler de vergi uyumu üzerinde etkilidir. Bu sebeple vergi uyumu karmaşık bir yapıya sahiptir ve sosyal, kültürel, psikolojik ve idari olmak üzere birçok faktörden etkilenmektedir.¹⁶

Kısaca; denetim ve cezaların caydırıcılığı vergi uyumu konusunda her zaman etkili değildir, aksine ters etki yaparak vergi uyumuna direnç gösterilmesine bile neden olabilir. Vergi mükelleflerinin ahlaki duygu ve davranışları da vergi uyumu üzerinde etkilidir. Bu nedenle sosyal, psikolojik, kültürel vs. birçok faktörün de vergiye uyumun sağlanmasında birlikte ele alınması gerekmektedir.

1.2.3.Mali Değişim ve Optimal Vergi Uyumu Yaklaşımı

Vergi uyumu modellerinden Klasik Yaklaşım ve Sosyal-Psikolojik Yaklaşımın bir sentezi olarak mali bağlantı ve optimal vergi uyumu yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, fedakarcı (özgeci) yaklaşımla birlikte Kantçı Etik yaklaşımın unsurlarını göz ardı etmeden bu unsurlara ekler getirmektedir. Klasik model ile sosyal-psikolojik modeli birleştirerek vergi uyumuna optimal çözüm bulmak için bir teori ortaya koymaktadır.¹⁷

Kamusal ihtiyaçların önemli bir kısmı ödenen vergiler ile karşılandığı için, kişiler aldıkları hizmeti ödedikleri vergilerin karşılığı olarak düşünmektedirler. Vergiler ile kamu harcamaları arasındaki karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına dayalı bu ilişki mali bağlantı ya da mali değişim olarak tanımlanmaktadır.¹⁸

¹⁵Kitapçı, s.43-44

¹⁶Selçuk İpek, “Vergilemede Yükümlü Motivasyonu-2”, **Bilanço Dergisi**, Sayı 124, (Mart 2010) ,s.69

¹⁷Kaplan, s.78

¹⁸İhsan Cemil Demir, “Kamusal Harcamaların Toplumsal Algısı: Ampirik Bir Araştırma”, **Maliye Dergisi**, Sayı.157, 2009, s.223

Bu modelin özellikleri kısaca şöyle özetlenebilir; öncelikli olarak vergi mükellefleri ile devlet arasındaki vergi ilişkisi karşılıklı saygı, sadakat ve güven iş birliğine bağlı olarak gelişen psikolojik sözleşme olarak düşünülmektedir. Vergiler ve kamu harcamaları arasındaki ilişki mali değişim (mali bağlantı) ilişkisi olarak ele alınmaktadır. Vergi mükelleflerinin mali farkındalık ve vergi bilinci düzeyinin mali bağlantı üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Vergi mükelleflerinin vergi ödememeleri neticesinde meydana gelen etik/ahlaki maliyetler arasındaki ilişki vergi ödeme konusundaki caydırıcı unsurların etkileri ve boyutları incelenmektedir. Bir değerlendirme yapıldığında verginin vergi mükellefleri üzerinde oluşturduğu ekonomik, psikolojik ve etik/ahlaki maliyetlerin analizi yapılmakta ve bu konuda vergi etiği kavramı kilit bir rol oynamaktadır.¹⁹

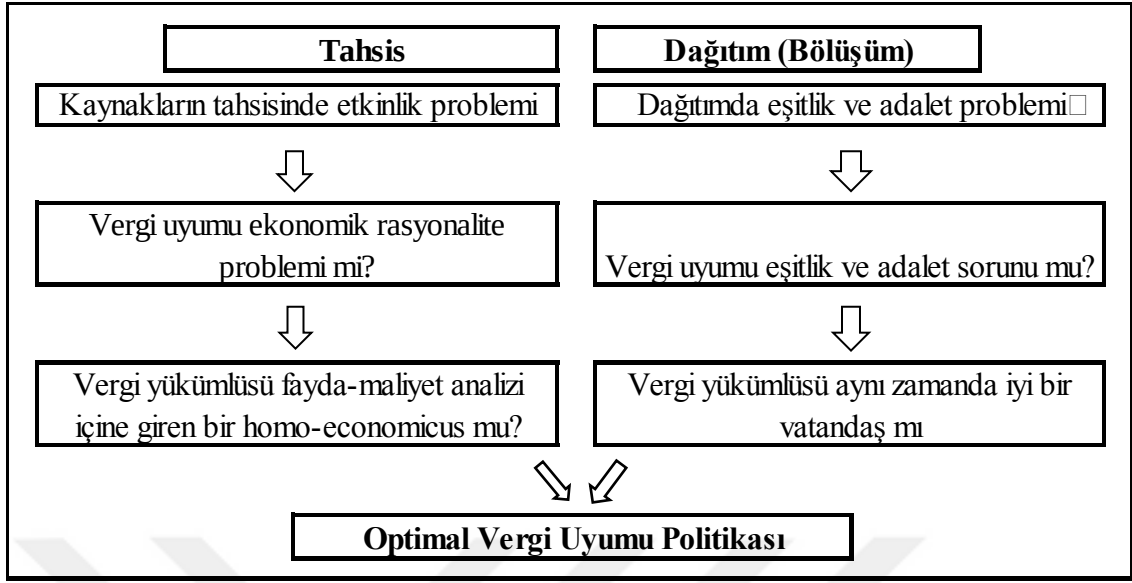
Sonuç olarak, kamusal harcamalar ile vergiler arasında kurulan mali bağlantının toplumda vergi ahlakını geliştirmesi için, bireylerin mali sömürü hissine kapılmasını önlemek gerekir. Vergilemenin vergi mükellefleri üzerinde meydana getirdiği böyle bir olumsuz baskıyı yok etmek için kamusal hizmetlerin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkisinden faydalanmak lazımdır.²⁰

Optimal vergi uyumu kavramı ise, vergi uyumunun sağlanmasında caydırıcı unsurlarla birlikte sosyal ve psikolojik unsurların bir araya getirilmesini esas alan bir yaklaşımı anlatmak için kullanılmaktadır. Vergilemede adalet, optimal vergi uyumu bakımından öncelikle ele alınan bir konudur. Çünkü vergileme adaleti vergileme rasyonalitesini de çok net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu noktada vergilerin nasıl toplandığı ve nasıl harcandığı konusuna Musgrave (1959) dikkati çekmiştir. Musgrave mali politikaların esasen üç gereksinim üzerine odaklandığını belirtmektedir. Bunlar; tahsis, dağıtım (bölüşüm) ve istikrardan oluşmaktadır. Bu bakımdan ilk iki unsur (tahsis ve dağıtım konuları) vergi uyumunun ana eksenini oluşturmaktadır. Aşağıdaki şekilde Optimal Vergi Uyumu kavramı, kamu harcaması ve vergileme rasyonalitesi bağlamında anlatılmaktadır.²¹

¹⁹Kitapçı, s.48

²⁰Demir, ,s.212

²¹Kitapçı, s.52,53

Şekil 1: Kamu Harcaması ve Vergileme Rasyonalitesi

Kaynak: B. Torgler, C. A. Schaltegger, “Tax Morale and Fiscal Policy”, t.y.s. 4.; James vs Edwards, 2007, s.12. Aktaran: İsmail Kitapçı, **Vergi Etiği-Vergi Psikolojisi**, 2.Basım, Ankara: Seçkin, 2014, s.53

Vergi mükelleflerinin vergileme nedeniyle duyduğu baskı hissini azaltmanın matematiksel olarak iki yolu vardır. Birincisi; vergi yükünün azaltılması, ikincisi de kamusal faaliyetlerin çoğaltılmasıdır. Kamu harcamaları sonucunda en yüksek yarar sağlamaya çalışan kişi, vergisini ödeyen bir birey olarak, kendisini iyi bir vatandaş şeklinde ifade etmektedir. Bununla beraber maliye politikası bakımından yapılması gereken ise, bu iki durum arasında bir denge sağlamaktır. Bu denge, hem kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak hem de kaynak dağılımında eşitlik ve uygunluk açısından optimuma ulaşmaktır.²²

1.3.Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler

Vergi uyumu genel hatlarıyla ekonomik sosyal ve psikolojik tarafları olan bir olgudur. Bu sebeple, vergi uyumunu etkileyen faktörler çok çeşitlidir ve ülkeler arasında bile farklılık arz eder. Bununla birlikte mükellefin gelir durumu, vergi oranları, denetim ihtimali, vergi uyumsuzluğu söz konusu olduğunda uygulanan cezai

²²Demir, s.214

yaptırımlar, vergi yasalarında oluşan boşluklar, vergi sisteminden kaynaklanan karmaşıklık, vergi bilinci ve vergi afları vergiye uyumu etkileyen önemli faktörlerdir.²³

Mükelleflerin vergi ödeme konusunda istekli olmama sebeplerini ortaya koymak ve gerekli tedbirleri almak, mükelleflerin vergi uyumunu artıracak ve onları zamanında, eksiksiz beyanda bulunmaya teşvik edecektir. Bir vergi sisteminin başarılı olması, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini isteyerek yerine getirmesiyle mümkündür. Çünkü vergi kaçırma ve kayıplarının fazla olmasının en önemli sebeplerinden biri mükelleflerin vergi ödeme konusunda istekli olmamasıdır. Vergileme konusunda alınan yasal ve idari tedbirlerle mükelleflerin vergiye uyumu sağlanarak başarıya ulaşılabilir. Ayrıca, mükelleflerin psikolojisini olumsuz olarak etkileyen sebeplerin de belirlenerek engellenmesi gerekmektedir.²⁴

Çalışmanın bundan sonraki kısmında vergi uyumunu etkilen faktörler; bireysel faktörler, çevresel faktörler ve ekonomik faktörler olarak üç ana başlık altında ele alıp irdelenecektir.

1.3.1.Bireysel Faktörler

Vergilerin psikolojik ve bireysel tarafı; vergiden kaçınma durumunda mükellefin vergiye karşı kendi bireysel tutum, düşünce ve davranışları ile vergiyi doğuran olayın meydana gelmesinden itibaren tahsiline kadar geçen zamanda, vergiye uyum düzeyinin ortaya konmasının mükellefin vicdan ve kanaatine bırakılması ile meydana gelmektedir.²⁵

1.3.1.1.Mükellefin Ödeme Gücü

Bireyler vergilerini gelirlerinden öderler. Vergi ödedikten sonraki kısmı tüketir veya tasarruf ederler. Yani vergi ödemek bir miktar tüketim ya da tasarruflarından vazgeçmek demektir. Mükellefler bu vazgeçme durumunda, kendisine en az yarar

²³Elif Biberoglu, “Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyum” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 2006), s.30

²⁴Harun Yeniçeri “Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 10-14 Mayıs, 2004, s.908

²⁵Şansel Özpinar, ”Vergi Anatomisi”, Prof. Dr. Mualla Öncel’e Armağan, 1.Basım, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları No:243, 2009, s.268-269.

sağlayan harcama ve birikimlerine yönelerek refah kaybını en aza indirmek isterler. Mükelleflerin ödeme gücü açısından bakıldığında, yüksek gelire sahip olanlar lüks tüketim ve tasarruflarından, düşük gelirliler ise zorunlu tüketim için ayırdıkları gelirlerinden vergilerini öderler. Bu sebeple gelir düzeyi düşük mükelleflerden alınan vergiler, gelir düzeyi yüksek olan mükelleflerden alınan vergilere göre, düşük gelirliler üzerinde daha fazla vergi yükü oluşturur. Hatta zorunlu hayati ihtiyaçları karşılayacak olan gelirleri vergilendirildiğinde, düşük gelir sahipleri daha çok fedakârlık etmek zorunda kalacaktır. Bu nedenle de tepkileri daha sert olacak ve vergiye uyumları azalacaktır. Tepkilerin en aza indirilmesi ve vergiye uyumun artırılabilmesi için mükellefleri ödeme gücüne göre vergilendirmek gerekmektedir.²⁶

Bireyin içinde bulunduğu mali sıkıntıların da vergi uyumsuzluğuna neden olduğu yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Elffers'e göre kişilerin harcamaları gelirlerinden fazla olduğunda, mükellefler vergi kaçırma eğilimine girerler. Aynı şekilde Carroll da benzer bir görüş ileri sürerek, gelir eksikliğinin bireyleri suç işlemeye yönelttiğini ileri sürmüştür.²⁷

Bireyler iktisadi hayat içerisinde şüphesiz bir gelir düzeyine sahiptirler. Bu gelir düzeyi yüksek ya da düşük olabilir. Sağlıklı değerlendirme yapabilmek için bireylerin gelir seviyelerinin göz önünde tutulmasında fayda bulunmaktadır. Gelirden alınan verginin oranı, sayısının fazla olması ve mükellefin risk alıp almamasına göre, bireylerin gelir seviyelerinin vergi ödemeyi etkilediği bir gerçektir. Yüksek gelire sahip olan mükellefler artan oranlı gelir vergisi tarifesine göre vergilendirilen ülkelerde, vergi kaçaklığına yönelerek bu sayede önemli miktarda gelir artışına sahip olabileceklerdir. Bu durumda yüksek gelire sahip olan mükelleflerin vergiye uyumu azalacaktır. Öte yandan vergi kaçakçılığı neticesinde yakalanma ve ceza alma durumu ile karşı karşıya kalan düşük gelir düzeyine sahip mükellefler, alacakları cezanın maliyetine göre eğer yüksek bir meblağ ise risk almak istemeyeceklerdir.²⁸ Böylece düşük gelir düzeyine sahip mükelleflerin vergiye uyumları olumlu etkilenecektir. Uyum maliyetleri ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda, düşük ve orta gelir gruplarındaki mükelleflerin, yüksek

²⁶Doğan Şenyüz, **Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi**, 1.Basım, Bursa: Ekin , 1995, s.31

²⁷Güleç, s.117

²⁸Şafak Çomaklı, "Mükellef Sosyo-psikolojisi Açısından Vergi Ödemeyi Etkileyen Genel Faktörler", <http://www.ozgurbiyan.com>, (4 Aralık 2018), s.3

gelir gruplarındaki mükelleflere göre daha az uyum maliyetine katlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü, yüksek gelir grupları vergi uzmanlarının görüşüne daha fazla başvurmaktadır. Bağımsız çalışanlar ise vergi ödeme sürecinde diğerlerine göre daha fazla para ve zaman harcamaktadırlar. Genel olarak eğitim ve gelir seviyesi yükseldikçe uyum maliyeti de yükselmektedir. Vergi yükü gibi vergiye uyum maliyetleri de mükellefler arasında adaletli dağıtılmalıdır aksi halde adaletsiz dağıtılan uyum maliyetleri vergi uyumunu azaltabilir. Uyum maliyetlerinin yüksek olması, mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmesini engelleyebilir. Bu durumda mükellef kanunlara aykırı davranarak uyum maliyetlerini azaltmak isteyecektir ve vergi gelirleri uyum maliyetlerine bağımlı hale gelecektir. Uyum maliyetlerinin yüksek olması vergiye uyumun da azalmasına neden olacaktır.

Uyum maliyetleri ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda, düşük ve orta gelir gruplarındaki mükelleflerin, yüksek gelir gruplarındaki mükelleflere göre daha az uyum maliyetine katlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü, yüksek gelir grupları vergi uzmanlarının görüşüne daha fazla başvurmaktadır. Bağımsız çalışanlar ise vergi ödeme sürecinde diğerlerine göre daha fazla para ve zaman harcamaktadırlar. Genel olarak eğitim ve gelir seviyesi yükseldikçe uyum maliyeti de yükselmektedir. Vergi yükü gibi vergiye uyum maliyetleri de mükellefler arasında adaletli dağıtılmalıdır aksi halde adaletsiz dağıtılan uyum maliyetleri vergi uyumunu azaltabilir. Uyum maliyetlerinin yüksek olması, mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmesini engelleyebilir. Bu durumda mükellef kanunlara aykırı davranarak uyum maliyetlerini azaltmak isteyecektir ve vergi gelirleri uyum maliyetlerine bağımlı hale gelecektir. Uyum maliyetlerinin yüksek olması vergiye uyumun da azalmasına neden olacaktır.²⁹

1.3.1.2.Aile Ölçeği (Ailenin Gelir Düzeyi)

Ailenin gelir seviyesinin ve ailede kişi başına düşen gelirin de vergi uyumu üzerinde etkisi bulunmaktadır. Aile ölçeği kavramını ailenin kaç kişiden oluştuğu ve bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı oluşturmaktadır. Bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı fazla olan bir vergi yükümlüsü kendisine nazaran daha az sayıda kişiye bakan

²⁹Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, “Vergilemenin Operasyonel Maliyetleri: Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı.159, 2010, s.143

birisiyle aynı vergi diliminde bulunmalarına rağmen taşıdıkları yük aynı olmamakta ve tepkileri de farklılaşmaktadır. Bu durumda mükellefler tüketime daha az gelir ayırmak zorunda kalırlar. Ayrıca mükelleflerin evli veya bekâr oluşu, kaç tane çocuğunun olduğu, bakmak zorunda olduğu kişi sayısı da vergi yükünün çok veya az olmasında etkilidir.³⁰

Harcamaya ayrılan gelirin azalması mükellef tarafından ne kadar çok hissedilirse, vergiye karşı verdiği tepki de o kadar olumsuz olacak ve bu da vergi uyumunun azalmasına neden olacaktır. Ülkemizde aile ölçeğine göre vergilendirmeye örnek olarak asgari geçim indirimi uygulaması verilebilir. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa göre “Asgarî geçim indirimi; ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için % 50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için %10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5, üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için % 5 'idir.”³¹ Belirtilen şekilde yapılan hesaplamalara göre her aile ölçeğinde ayrı olarak ailedeki kişi sayısına göre vergi indirimi hesaplanmaktadır. Bunun gibi uygulamaların vergi uyumu üzerine olumlu etki yaratması beklenir.

1.3.1.3.Eğitim Düzeyi

Eğitim; bireylerin toplumda sosyalleşmesi, toplumsal değerlerin gelecek nesillere taşınması ve toplumsal uyumun sağlanmasına katkı sağlayan bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Ayrıca eğitim, bireylerin etik ve yasal kurallara uyumunu kolaylaştırıcı bir role de sahiptir. Bireylerin yaşadığı çağın gereklerini ve kurallarını eğitim sayesinde kabul etmeleri daha hızlı olur. Bununla birlikte eğitim düzeyi, toplumdaki bireylerin yasalara uygun davranmalarını sağlamada önemli bir etkidir.³²

Vergi uyumu üzerinde kişilerin eğitim seviyesinin artırılmasının etkisi büyüktür. Mükelleflerin eğitim düzeyi arttıkça vergiler ile ilgili bilgisi ve her türlü

³⁰Şenyüz, s.31

³¹Gelir idaresi Başkanlığı, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, (4 Aralık 2018)

³²Filiz Baloğlu Binhan, Elif Yılmaz ve Murat Şeker, “Sosyolojik Açıdan Türkiye’de Halkın Vergiye Bakışı”, No:2010-6, İstanbul, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, 2010, s.23

bilgiye ulaşma kapasitesi artar. Mükellefler verginin hem Anayasada belirlenmiş temel bir vatandaşlık görevi olduğunun hem de ülke ekonomisi ve yönetimi için gerekli olduğunun farkında oldukları zaman kanunlara aykırı davranmaktan imtina ederler.³³

Ancak yukarıda bahsettiğimiz durumun tam aksi de söz konusu olabilir. Eğitimli bireyler vergi mevzuatı konusunda daha fazla bilgiye sahip olduklarından, vergi kaçırma yerine vergiden kaçınma yollarına da başvurabilirler. Bu durumda vergiye uyumlarının, düşük eğitim düzeyine sahip bireylere göre daha az olabileceği iddia edilmiştir.³⁴ Aksini gösteren sonuçlar ortaya konmuş olsa da, araştırmaların büyük bir kısmı eğitim düzeyinin yüksek olmasının vergiye uyumu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.³⁵ Kısaca, mükelleflerin eğitim seviyesi yükseldikçe vergiye uyumları artmaktadır.

1.3.1.4.Mükellefin Mesleği

Mesleklerin hangi şartlar altında icra edildiği mükelleflerin vergiye karşı gösterdiği tepkiler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bunun en temel sebebi, her meslekten mükellefin hissettiği vergi yükünün farklı olmasıdır. Çünkü mükellefler mesleklerine göre; aynı geliri elde etmek için birbirlerinden farklı çaba ve özveride bulunurlar. Yani sonuç olarak aynı geliri elde eden mükelleflerin katlandıkları zahmet farklıdır. Fazla uğraşı gerektiren mesleklerdeki bireyler, ödedikleri vergiler nedeniyle kendilerini daha fazla vergi yükü altında hissedeceklerdir. Örneğin, tarım ve hayvancılıkla uğraşan mükelleflerin vergilere karşı daha fazla tepki göstermesinin temelinde bu sebep bulunmaktadır.³⁶

İdare vergiyi toplarken, doğrudan tahsil ve dolaylı tahsil yöntemi olarak iki yöntem kullanmaktadır. Doğrudan tahsil yönteminde, vergi mükellefinin kendisini

³³Adnan Gerçek, “Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı ile İlgili Mükelleflerin Davranışları ve Tedbirlerin Etkinliği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE,1996), s.81

³⁴Selçuk İpek ve İlknur Kayar, “ Demokratik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, **Maliye Dergisi**, (Temmuz-Aralık 2009), Sayı:157

³⁵Bahadır Karatoy, “Vergiye Gönüllü Uyum Sağlamaya Hizmet Edecek Vergi Uygulamaları ve Politikaları” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE,2009), s.72

³⁶Şenyüz, s.44

muhatap almaktadır. Dolaylı tahsil yönteminde ise, verginin kesilmesi/ödenmesinden sorumlu bir üçüncü kişiyi vergi sorumlusu olarak muhatap almaktadır.³⁷

Ülkemizde uygulanan vergi sisteminde, bazı meslek grupları kaynaktan kesinti yöntemiyle vergilendirilirken, bazıları da beyan esasına dayalı olarak vergilendirilmektedir. Stopaj yöntemi olarak da adlandırılan kaynaktan kesinti yöntemine göre vergilendirilen kazanç unsurları arasında ücret, menkul sermaye iradı, işyeri kira geliri bakımından gayrimenkul sermaye iradı, bazı durumlarda da serbest meslek kazancı sayılmaktadır. Bahsedilen gelir unsurlarını elde eden mükellefler yerine vergi dairelerine, verginin ödenmesinden ücret için işveren, menkul sermaye iradı için faizi ya da kar payını ödeyen kurum veya kişiler, gayrimenkul sermaye iradında ise işyeri kiracısı vergi sorumlusu olarak sorumlu tutulmaktadır. Kaynaktan kesinti yönteminin idare açısından yararları bulunmaktadır. Bunlar;

Birincisi, mali anestezi uygulandığından mükellef vergi yükünü daha az hissetmektedir. Ücret geliri elde edenleri örnek verecek olursak, her ay düzenli olarak vergi ödemektedirler ancak maaşlarını almadan vergi ödendiğinden ve ücret bordrolarını incelemedikleri sürece ne kadar vergi ödedikleri bilemezler. Bu durum da vergi karşı tepki vermemelerine veya tepkilerinin azalmasına sebep olmaktadır.

İkincisi, vergi idaresi kaynaktan kesme yöntemiyle vergiyi, vergi sorumluları aracılığı ile topladığından, daha az kişi ile muhatap olmaktadır. Çünkü bir vergi sorumlusu, çok sayıda kişinin vergisinin ödenmesinden sorumlu olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında idarenin vergi toplama maliyetleri azalmaktadır.

Üçüncüsü, idare vergiyi kaynağında ve vergi mükellefi dışında üçüncü bir kişi aracılığı ile tahsil ettiği için vergi kaçırmanın da önüne geçmiş olmaktadır.

Dördüncüsü ise, kaynaktan kesinti yöntemiyle vergilendirilen mükellef, vergi borcunu doğduğu tarihten itibaren, daha kısa süre içinde ödemiş olmaktadır. Çünkü kaynaktan kesinti yöntemiyle vergi sorumlusu, vergiyi ertesi ay beyan etmek durumunda iken, beyan esasına göre vergilendirilen mükellefler vergilerini bir sonraki

³⁷ Gülay Akgül Yılmaz, **Kamu Maliyesi**, 4.Basım, İstanbul: Türkmen,2013, s.180

yıl beyan edip ödemektedirler. Bu sayede enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde verginin değerinin aşınması ve idarenin vergi gelirinin değer kaybetmesi önlenmiş olmaktadır.³⁸

Yukarıda kaynaktan kesinti yöntemiyle vergilendirmenin faydalarına bakıldığında, bahsedilen gelir unsurlarını elde eden mesleklerle uğraşan mükelleflerin vergi yükünü daha az hissettiği ve vergiye uyumlarının olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte Torgler ve Schneider tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada; doktor, avukat, muhasebeci gibi ahlaki kodları daha yüksek olan mesleklerle uğraşan mükelleflerin, vergiye uyumunun daha fazla olacağı ileri sürülmüştür.³⁹

1.3.1.5.Mükellefin Yaşı ve Cinsiyeti

Vergi uyumuna etki eden faktörlerden bir diğeri de mükellefin yaşı ve cinsiyetidir. Literatürde yer alan çalışmaların orta yaş ve üzerinde olan vergi mükelleflerinin, yaşı genç vergi mükelleflerine göre, geçmişte sahip olduğu birikimleri daha fazla olduğu için vergi vermeye daha istekli oldukları belirtilmiştir.⁴⁰ Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de yapılan bir araştırma, erkeklerin kadınlara göre ve evli çiftlerin de bekârlara göre daha fazla vergi kaçırma eğilimlerinin olduğunu ortaya koymuştur. Aynı çalışmada gençlerin risk almaktan çekinmedikleri vergi kaçırmaya daha eğilimli oldukları, 65 yaş üstü kişilerde ise yanlış beyanda bulunma eğiliminin daha az olduğu ortaya çıkmıştır.⁴¹

İlerleyen yaşlarda suç işleme oranı düştüğünden, vergi uyumu ileri yaşlarda artmaktadır. Orta yaş üstü bireylerin risk alma oranı azaldığı için, suç işleme oranı ya da

³⁸Yılmaz, **Kamu Maliyesi**, s.161

³⁹Elif Tuay ve İnci Güvenç, **Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı**, 1. Basım, Ankara, Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, 2007, s.22

⁴⁰Mehmet Bülbül “Vergi Uyumı açısından Türk Vergi Sisteminin Analizi” , (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, SBE,2014), s.42

⁴¹Fatih Saraçoğlu, “Yaş-Cinsiyet-Medeni Durum ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.15, 2008, s.17

diğer bir deyişle vergi kaçırma oranı düşmekte ve böylece daha fazla vergiye uyum sağlamaktadırlar⁴²

Yaş faktörünün vergi uyumu üzerindeki olumlu etkisi açıklanırken, düşük gelire sahip genç mükellefler gelecek için hayalini kurduğu refah seviyesi yüksek olan yaşama sahip olabilmek için daha yüksek gelire ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple gelirlerinin büyük çoğunluğunu harcamalara ya da tasarruflara ayırmak isterler. Bu durumdan dolayı genç mükelleflerin üzerinde hissettiği vergi yükü artar ve bu da vergiye karşı tepki vermelerine neden olur. İleri yaş seviyesinde olan mükellefler ise istediği yaşam şartlarına uzun zamandır sahip olduklarından, daha yüksek bir refah seviyesi beklentisi taşımazlar. Bundan dolayı bahsi geçen vergi mükellefleri genç yaştaki vergi mükelleflerine göre vergilere karşı katı bir tutum içinde olmazlar. Yapılan birçok çalışma yaş ile vergi uyumu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.⁴³

Cinsiyet konusunda ise, vergi uyumu ile ilgili kadın ve erkek arasındaki benzerlik ve farklılıkları araştıran ilk çalışma 1986 yılında Jackson ve Milliron tarafından yapılmıştır. Bardley tarafından 1987 yılında yapılan çalışmada, kadınların vergide meydana gelen değişiklikler karşısında, erkeklere göre daha itaatkâr davrandıkları ortaya çıkmıştır. 1989 yılında Jackson ve Jaouen tarafından yapılan araştırmada ise, kadın ve erkeklerin vergi cezaları ile vicdan azapları arasındaki algılama düzeyi araştırılmış ve kadınların vicdanen hissedecekleri ıstırapın kanunlardaki vergi cezalarının daha üstünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁴

Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencileri ile yapılan anket çalışmasında cinsiyet ve vergi uyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmaların aksine erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre vergiye daha uyumlu oldukları ve vergiyi bir vatandaşlık görevi

⁴²Selver, Yıldız, Neslihan Sam ve Nuran Bayram, “Kentte İşlenen İşyeri Suçları: Bursa ili Örneği”, **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.26, Sayı.2, 2007, s.27

⁴³Cuma Çataloluk, “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.20, 2008, s.221

⁴⁴Selçuk İpek ve İlknur Kayar, s. 119

olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.⁴⁵ Çanakkale ilinde yapılan araştırmada, kadınların erkeklere göre daha itaatkâr yapıda oldukları ve vicdanen kendilerini sorumlu hissettikleri için vergiye uyum düzeylerinin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Yine Sakarya’da yapılan araştırmada kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre vergi kaçırma eğilimlerinin daha az ve vergiye uyumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.⁴⁶

Ülkemizde cinsiyetin vergi uyumuna etkisi ile ilgili yapılan anketlerde aynı doğrultuda sonuçlar ortaya çıkmamakla birlikte, vergilere karşı gösterilen tepkilerle ilgili birçok farklı çalışma bulunmaktadır. Bu konuda genel kabul görmüş durum, kadınların erkeklere göre daha itaatkâr ve uyumlu olduklarıdır. Yaşadıkları toplumda erkeklere nazaran ekonomik ve sosyal olarak daha az güçlü olan kadınlar, devleti kendileri açısından bir güvence olarak görürler. Bu sebeple de vergiye karşı verdikleri tepki daha ılımlıdır ve erkeklere göre vergiye uyumları daha yüksektir.⁴⁷

1.3.1.6.Dini İnanç ve Kültürel Faktörler

Dini kurallar toplumsal davranışların oluşmasında önemli derecede etkilidir ve birçok alanda olduğu gibi dini kuralların da bireylerin mali davranışları üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Bireyler, vergiyi doğru beyan etmediklerinde ya da ödenmesi gereken miktardan eksik vergi ödediklerinde dinen günah işlediklerine ve cezalandırılacaklarına inandıkları için vergiye mecburen de olsa uyumlu davranışlar sergilerler. İlahi dinlerin tamamı toplumdaki bazı davranışları yasaklamış ve günah saymıştır. Bu yasaklardan bir tanesi de hırsızlıktır. Kişilerin inancına göre bu dünyada işlenen hırsızlık suçu ahirette mutlaka cezalandırılacaktır. Buna istinaden vergi konusunda da dini inancı kuvvetli olan bireyler çoğunlukla vergi kaçırmaktan imtina ederler.⁴⁸

⁴⁵Nuri Ömürbek, Hüseyin Güçlü Çiçek ve Serdar Çiçek , “Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları”, **Maliye Dergisi**, Sayı.153, 2007, s.120-121

⁴⁶Bülbül, s.42-43

⁴⁷Hilmi Çoban, “Vergi mükelleflerinin vergi karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği”, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Pamukkale Üniversitesi, SBE,2004), s.47

⁴⁸Kitapçı, s.212

Günter Schmölders, toplumun çoğunluğunun vergisine bağlı ve çağdaş olmasında, Türk kültüründe var olan İslamiyet'in getirdiği zekât anlayışının etkisinin olduğunu söylemiştir.⁴⁹ Vergi mükelleflerinin inanmış oldukları din, verginin olması gerekenden az, eksik, yanlış vs. beyan edilmesinde ve ödenmesinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Dini inancına bağlı vergi mükellefi verginin beyan edilmesi ve ödenmesi aşamasında daha istekli olacaktır. Fakat bu durumu dinin inancının bir kuralı ya da gereği olarak hissetmeyen ve düşünmeyen bir kişi vergi ödeme konusunda o kadar istekli olmayacaktır. Ülkemizde devlet tarafından vergi ödemenin kutsal bir görev olduğu topluma anlatılırsa vergiye uyum daha kolay bir biçimde gerçekleşebilecektir.⁵⁰

Din konusunda, dinlerin vergi uyumuna pozitif katkıları anlatılırken bu durumu doğru bir şekilde ifade etmek gerekir. Şöyle ki; bugüne kadar yapılmış olan araştırmalardan herhangi bir dinin mensubu olmayan kişilerin vergi ahlakı yoktur ya da vergi uyumu daha azdır gibi bir sonuç çıkarılamaz. Dini inanca sahip olmayan mükellef dinin kendisini vergi konusunda teşvik etmesinden yoksun olsa da, vergi uyumunu etkileyen diğer birçok faktörden etkilenecek iyi bir vergi ahlakına sahip olabilir. Ayrıca dinin vergiye uyum üzerindeki etkisi analiz edilirken yalnızca kişiler özelinde düşünmek yetersiz olacaktır. Çünkü dinin etkisi yalnızca kişiler üzerinde değil, toplumsal kurallar üzerinde de vardır.⁵¹

Vergi kültürü toplumsal kültürün içinde yer alan, içsel ve dışsal çevreden etkilenecek vergide yapılan değişiklikleri, vergiyi ihdas ederken kullanılan yöntemleri ve kuralları ortaya koyan, vergilendirme sürecinde meydana gelen problemlerle ilişkili bir kavramdır. Gerek vergi kültürü gerekse vergi ödeme kültürü vergi uyumunu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Ülkelerin siyasal, ekonomik, kültürel yapısına ve geçmişten gelen geleneklerine göre vergi kültürleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, vergi ödeme kültürü de kişilerin ait olduğu toplumsal yapı, mensubu

⁴⁹Ömer Faruk Batırel, "Yeni Vergiler Yasa Tasarısı ve Vergi Güvenlik Semineri Tebliğler Kitabı", No:1, İstanbul, **İİTİA Ekonomi Fakültesi Kamu Maliyesi Enstitüsü Yayınları**,1980,s.163

⁵⁰Seda Sönmez, "4811 Sayılı Vergi Barışı Kanunu Sonrasında Vergi Uyumunu" (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi, SBE, 2014), s.28

⁵¹Özgür Saygın, **Vergi Uyumunu ve Vergi İdaresinin Vergi Uyumuna Etkisi**, 1.Basım, Bursa: Ekin,2018, s.71-72

olduğu din, ahlak anlayışı ve tarihsel süreçte oluşan değlerlerin etkisiyle oluşmaktadır. Kısaca her ülke ve kültürün vergiye uyumu farklı olmaktadır.⁵²

1.3.1.7.Siyasal İktidara Bakış Açısı

Vergi mükellefleri, ülkenin seçmenleri olarak seçimler vasıtasıyla ülkenin yönetimini belirlerler. Bireyler kendileriyle aynı politik görüşe sahip olan siyasi partilerin ülkeyi yönetmesini isterler. İktidara gelen siyasi partinin uyguladığı vergi politikaları, o partiye oy veren vergi mükellefleri arasında daha fazla kabul görebilir. Daha anlaşılır bir ifade ile, vergi yükümlüleri toplumda kendi siyasi düşüncelerini yansıtan destekledikleri siyasi partinin ülke yönetimine sahip olması durumunda, vergiye daha kolay ve daha fazla uyum gösterebilirler. Demokratik ülkelerde bireyler kendilerine yapılacak hizmetlerin ortaya konmasında seçmen olarak bizzat etkili olduklarından, alacakları mal ya da hizmetlerin finansmanına katılmada da istekli olacaktırlar. Demokrasi sayesinde kamusal mal ve hizmetlerin üretim sürecine katılan birey, optimal vergi sisteminin oluşmasına da katkı sağlayarak, kendine en uygun sistemi oluşturacaktır.⁵³

Vergi yükümlülerinin hükümetten beklentilerini karşılama durumu vergiye uyum üzerinde etkili olmaktadır. Siyasi iktidara duyulan güven, ülkede ödenen vergi miktarını da etkiler. Eğer siyasal iktidara ya da hükümete karşı güven duyulmazsa devletin topladığı vergi gelirlerinde düşüş yaşanması ihtimali oluşur. Mükelleflere, hükümet tarafından sunulan mal ve hizmetlerin maliyetinin kendi ödedikleri vergilerle karşılandığı anlatılırsa vergi uyumunun artacağı söylenebilir.⁵⁴ Sonuç olarak, vergi mükelleflerinin siyasal iktidara bakış açısı, vergiye uyum üzerinde bireylerin destekleri siyasi partinin iktidar olup olmamasına göre olumlu veya olumsuz yönde etkili olabilir.

1.3.1.8.Devlete Olan Bağlılık

Vergi mükellefleri kazançlarının bir bölümü devlete ödeyerek harcamalarından vazgeçerler. Bu vazgeçtikleri kısım zorlu bir üretim süreci neticesinde elde edilen gelirden kaynaklanıyorsa mükellefe olan maliyeti de fazla olur. Bu yüzden vergi

⁵²Gerger, s.66

⁵³Saygın, s.87

⁵⁴Sönmez, s.26

yükümlüleri ödedikleri verginin gerektiği gibi kullanılıp kullanılmadığı konusunda bir endişe yaşarlar. Zira bu durum vergi mükelleflerinin devlete olan bağlılık ve güvenini etkilemektedir. Yapılan birçok araştırma vergi uyumu ile devlete olan güven arasında bir ilişki olup olmadığını sorgulamış ve sonuçta devlete olan bağlılık ve güvenin vergi uyumunu olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Çünkü kişilerin devlete ve devletin kurumlarına olan güveni arttığı zaman, devlet harcamalarının finansmanı için gönüllü olarak vergisini verecek ve böylece vergiye uyumu aynı yönde artabilecektir.⁵⁵

Öncelikle devlet vergisini toplamak için vatandaşa güven vermelidir. Verginin ödenmesi konusunda vatandaşın ikna etmek ve inandırmak şeffaf bir kamu yönetimi anlayışı ile mümkündür. Eğer devlet doğru olmayan haksız uygulamalarla vatandaşını kendine küstürürse, vatandaşlarından da vergi konusundaki ödevlerini dürüstçe yerine getirmesini isteyemez. Kendisinin gelecekte iyi bir yaşam sürdüreceğine inanmayan birey, devlete vergi ödeme konusunda pek de istekli olmaz. Devlet vatandaşına sahip çıkıp, saygı gösterirse ve geleceğe güven duymalarını sağlarsa, bireyler de devlete güvenmeye başlarlar.⁵⁶

Mükellefin güvenini siyasi istikrarsızlıklar, devletin yanlış kararlar alması, kurumlarının iyi çalışmaması gibi durumlar sarsmaktadır. Bu vaziyette mükellef vergisini ödemekten ziyade ödediği verginin boşa gittiğini hatta vergi ödemekle hata ettiğini bile düşünebilir. Mükellef devletin topladığı vergileri yine devletin sunduğu hizmetlerde ne kadar etkili kullandığı konusuna önem vermektedir. Yani ödediği verginin devlet harcamalarında nasıl kullanıldığından haberdar olmayan mükellef vergisinin buharlaşıp uçtuğunu düşünebilir ve bu da vergi ödeme konusunda olumlu yönde olan düşüncelerini olumsuzla çevirebilir. Milliyetçilik duygusu baskın olan yurttaşlar kendisi ile devlet arasında daha fazla aidiyet hissi oluştuğundan devlete vergi ödemeyi üzerlerine düşen bir vazife gibi algılarlar ve vergiye uyumlarının fazla olmaları beklenir.⁵⁷

⁵⁵Saygın, s.89

⁵⁶Devlet Planlama Teşkilatı, **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara,2001,s.28

⁵⁷Çomaklı, s.4

Devlet vatandaşına vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğunu anlatmalı ve toplumda bu bilinci yerleştirmeye çalışmalıdır. Vatandaşların vergi ile ilgili sorumluluklarını kendileri isteyerek, eksiksiz ve dürüstçe yerine getirmesi için bu gereklidir. Toplumda vergi bilinci yerleştiğinde vatandaş da vergi sorumluluğunu doğru bir biçimde yerine getirerek, devlete olan bağlılığını gösterecektir.

1.3.1.9.Vergi Ahlakı

Ahlak konusunda fikir birliğine varılmış tek bir tanım bulunmamaktadır. Ahlak, ilk önce bireylerin birbirleriyle olan karşılıklı davranışlarını analiz ederek hareketlerini belirlemeleri ve tahmin ettikleri değerlendirme ve davranış kuralları sistemi şeklinde açıklanabilir. Bu kurallar yazılı olmayan, belirli bir zamanda, kültürlerde neyin iyi neyin kötü olduğu ile alakalı değişken norm sitemlerini ifade etmektedir.⁵⁸ Kişi bir taraftan toplumsal değer yargılarına adapte olarak topluma uyum sağlarken, diğer taraftan özgürlük, eşitlik, adalet, insan hakları gibi temelinde ahlak olan evrensel değerleri içselleştirerek kendi doğruları ilkeleri ve kişiliğini oluşturmaktadır.⁵⁹ Vergi ahlakı, vergiyi meydana getiren durumla karşı karşıya olan bireylerin, kanunlara uygun, vaktinde vergilerini beyan edip ödemeleri konusundaki inanç, tutum, davranış ve değer yargıları olarak tanımlanmaktadır.⁶⁰ Vergi ahlakı, vergilerin kişiler arasında nasıl paylaştırılacağını ve vergi yükümlülerine nasıl aktarılacağını etkileyen bir olgudur. Yapılan araştırmalarda vergi yükümlüleri ile vergi ahlakı arasında sıkı bir ilişki olduğu saptanmıştır.⁶¹ Yüksek vergi uyumunun sağlanması yalnızca mükelleflerin riskten kaçınma isteği, denetim korkusu gibi birçok somut etkenle açıklamak yeterli olmamakta işte bu durumda vergi ahlakı mükelleflerin vergiye uyumlu olmasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında vergi ödeme bireyler tarafından topluma bir katkı sağlanması için ahlaki nedenlerden kaynaklanan içten gelen bir duygudur.⁶²

Mükellefler açısından vergi ahlakını açıklayan iki teori bulunmaktadır. Bunlardan ilki, “Fedakr” teorisidir. Bu teoriye göre, vergi yükümlüleri sadece kendi

⁵⁸Ioanna KUCURADI, “Etik ve Etikler”, **Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi**, Sayı.423,2003, s.8

⁵⁹Feyzi Uluğ, **Yönetim ve Etik**, 1.Basım, Ankara: TODAİE Yayınları, 2009, s.9

⁶⁰Hilmi Erdoğan Yayla ve Diğerleri “Para Sevgisinin Vergi Ahlakı zerindeki Etkisi”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt.2, Sayı.3, 2009, s.55

⁶¹Gnter SCHMÖLDERS, “Mali Psikoloji” **Maliye Enstitüsü Konferansları**, İstanbül, 1968, s.11

⁶²Hakan Gürsoy, “Vergi Ahlakı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.375, 2012, s.65

refah seviyelerini değil yaşadıkları toplumun sahip olduğu genel refah seviyesini de düşünürler. Toplumsal refah için gerekli olan parasal kaynakların toplanmasının kendi refah düzeyleri üzerinde de tesiri olacağını bildiklerinden, vergi ödemenin önemini kavrayarak ve vergilerini zamanında ve eksiksiz ödeyerek erdemli bir davranış sergilerler. Bir diğer teori ise “Kantçı” ahlak anlayışıdır. Bu teori Kant’ın açıkladığı ahlak kuramı ile alakalıdır ve adaletli bir verginin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre ödediği vergi konusunda adil davranan birey, diğer vergi yükümlülerinin de adil olduğunu varsayar. Yanlış vergi beyanı, vergi mükellefinde endişe ve suçluluk duygusu meydana getirecek ve toplum içindeki yerine zarar verecektir. Bir vergi mükellefi ancak, kendi ödediği verginin adil olarak belirlenen vergiden fazla olmadığına inandığında ahlaki maliyetleri hissedebilecektir.⁶³

Bir ülkede vergi politikalarının geliştirilip başarıya ulaşması açısından vergi ahlakının gelişimi önemli bir etkidir. Vergi mükellefler tarafından bir ödev olarak değil de bir yük olarak algılanırsa vergiye karşı negatif bir tutum oluşabilecektir. Bununla beraber eğer vergi, faydalanılan kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak görülmezse, vergiden kaçınma ya da vergi kaçakçılığı artabilecektir. Vergi ahlakının meydana gelmesinde, kamu harcamalarının verimli olması da önemli bir faktördür.⁶⁴

Vergi ahlakı, vergi mükelleflerinin vergi karşısında olan davranışlarının bir göstergesi olarak, bireylerin içten gelen, herhangi bir baskı ve zorlama olmadan, vergiye uyum sağlayarak vergi ödemesinde önemli rol oynar. Yapılan birçok araştırmada vergi ahlakı verginin ödenmesi konusunda içsel bir motivasyon olarak değerlendirilmiştir. İçsel motivasyon kavramı, mükellefin herhangi bir zorlama ve baskı hissetmeden vergisini isteyerek ödemesini ifade eder. Vergi ahlakı ülkeye göre ve içinde bulunulan yıla göre farklılık gösterebilir.⁶⁵

Vergi idaresi topladığı vergileri en yüksek düzeyde tutmak ister, kimi mükellefler de ödedikleri vergiyi en aza indirmek için uğraşırlar.⁶⁶ Vergiye karşı davranışların belirlenmesinde vergi algısı da ciddi bir etkidir. Vergi algısı bireylerin

⁶³İsmail Kitapçı, **Vergi Etiği-Vergi Psikolojisi**, 2.Basım, Ankara: Seçkin, 2014, s.106

⁶⁴Çataloluk, s.227

⁶⁵Naci Tolga Suruç, **Vergi Uyumu Teori ve Uygulama**, 2.Basım, Ankara: Seçkin, 2015, s.78

⁶⁶Emine Koban ve Tayfun Ercan, “Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemeleri ve Vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerindeki Etkisi”, **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı.13, 2017, s.57-70

vergi ile ilgili fikir ve hislerinin bütünü oluşturur. Vergi algısı pozitif olan kişinin vergiye uyumu daha fazla ve vergi ödeme konusundaki isteği de artma eğilimindedir. Bu vaziyette devletin vatandaşına güven ortamını sağlaması, kişinin de devlete güvenmesi ve uyum içinde olması önemlidir.⁶⁷

Yalnızca vergi mükelleflerinin vergi ahlakı değil, toplumun genelinin sahip olduğu vergi ahlakının nasıl olduğunun da vergi uyumu üzerindeki etkisi oldukça mühimdir. Verginin ödenmesi konusunda vergi yükümlülerinin tutumunu etkileyen bir faktör de toplumun baskısıdır. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun etkisi altında kalırlar yani kişinin yaşadığı toplumda vergi ahlakı yüksek olduğunda, vergi mükellefleri üzerinde vergi ödeme konusunda olumlu bir baskı oluşur. Bu durumda da vergi ödemeye istekli olmayan bireyler de toplumun geneline uyum sağlayarak vergilerini öderler.⁶⁸

1.3.1.10.Mükelleflerin Diğer Mükellefler Hakkındaki Düşüncesi

Vergi karşısında gösterilen tepkiler, vergi mükelleflerinin diğer mükelleflerin vergilendirilmesi hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğuna da bağlıdır. Şöyle ki, bireyler diğer vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiler ve yükümlülükleri ile kendilerinin ödediği vergiler arasında kıyaslama yaparak fikir sahibi olabilirler. Diğer yükümlülerin ödedikleri verginin ne kadar adil olduğu ya da ödeme güçleriyle orantılı olup olmadığı gibi durumları sorgulayarak ve kendilerinin vergisel yükümlülükleri ile karşılaştırarak vergiye uyumlu ya da uyumsuz olmak konusunda eğilimlerini belirleyebilirler. Kanunlara uygun hareket eden, vergisel yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getiren mükellefler, kanunlara uymayan mükellefleri gördükçe haksızlığa uğradıklarını hissedebilirler. Bu durum da onların vergi karşısındaki olumlu olan uyumlarının olumsuz kaymasına neden olabilir.⁶⁹

⁶⁷Esra Siverekli ve Hatice Gül Ertuğrul, “Misafirlikten Diasporaya Doğru: Suriyeli Sığınmacıların Vergi Algısı Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir İnceleme”, **ÇOMÜ Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt.14, Sayı.27, 2016, s.491

⁶⁸Mehmet Tosuner ve İhsan Cemil Demir, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.9, Sayı.3, 2007, s.15

⁶⁹Halit Çiçek, “Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (İstanbul ili anket çalışması)”, <https://www.ismmmo.org.tr/Yayinlar/E-Kitap/sayi-15>, 2006, s.62

Vergi yükümlüleri, bireysel yarar seviyeleri ile içsel ve dışsal motivasyon kaynakları sayesinde vergiye daha kolay uyum sağlasalar bile, diğer yükümlülerin vergi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmediklerini gördükleri zaman, bu durumu adaletsizlik olarak algılayacaklarından vergiye uyumları zorlaşacaktır.⁷⁰ Yapılan araştırmalar neticesinde de aynı doğrultuda sonuçlara varılmıştır. Örneğin, 1995 yılında Scholz ve Lubeel'in ABD'de 229 kişi ile yaptığı görüşmeler sonucunda, vergi ödeme konusunda mükelleflerin diğer mükelleflere olan güveninin, vergi ödeme konusundaki tavırlarını etkilediğini oraya çıkarmıştır.⁷¹

1.3.2.Bireysel Olmayan Faktörler (Çevresel Faktörler)

Vergiye gönüllü uyumun belirlenmesinde bireysel faktörlerle birlikte çevresel faktörler de etkili olmaktadır. Bu faktörler, vergi sistemi ve vergi idaresinden kaynaklanan faktörler ana başlığı altında; vergi adaleti, vergi mevzuatının değiştirilme sıklığı, vergi oranları, vergi afları, vergi cezaları, vergi denetimi, vergi indirimi, teknolojik gelişmeler ve vergi idaresi mükellef ilişkisi şeklinde alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

1.3.2.1.Vergi Sistemi ve Vergi İdaresinden Kaynaklanan Faktörler

Vergiye uyum üzerinde olumlu katkı sağlaması açısından, vergi sisteminin vergileme ilkeleri doğrultusunda düzenlenmiş olması önem taşımaktadır. Vergileme ilkeleri gözetilerek hazırlanmış bir vergi sisteminde mükelleflerin vergiye uyumu daha kolay olmakla beraber, bu ilkelere uzaklaşıldığında mükelleflerin vergi karşısındaki tutumlarını olumsuz yönde değiştirmeleri muhtemeldir.⁷²

Ülkemizde vergi yönetimi Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup, 2017 yılı faaliyet raporunda misyonunu “mükellef haklarını gözeterek vergide gönüllü uyumu artırmak ve kaliteli hizmet sunarak vergi ve diğer gelirleri toplamaktır.” şeklinde belirlemiştir.⁷³ Kısaca vergi uyumunun sağlanması idare tarafından öncelikli

⁷⁰Karatoy, s.65

⁷¹Çiçek, s.62

⁷²Zeynep Topkan, “Gönüllü Vergi Uyum ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, SBE, 2016), s.73

⁷³GİB,Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (4.Aralık 2018) s.2

amaç olarak görülmekle beraber, vergi idaresinden kaynaklanan ve vergi uyumunu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.

1.3.2.1.1.Vergi Adaleti

Vergi adaleti göreceli bir kavramdır ve bu sebeple algılanan adalet, vergiye uyumu olumlu ya da olumsuz olarak etkiler. Genel bakış açısına göre verginin adaletli dağıtılması; verginin oranına, vergide istisna ve muafiyetlerin ne ölçüde var olduğuna, vergide genellik ilkesine uyulup uyulmadığına, vergi kaçakçılığına, vergi aflarına, hangi kazançların vergiye tabi olduğuna, verginin nasıl tahsil edildiğine, dolaylı ve dolaysız vergilere, verginin yansıtılması gibi birçok faktöre bağlıdır.⁷⁴ Vergilemede adalet bireylerin ödeme gücüne göre vergi alınmasını ifade eder. Toplumda itiraza sebep olmadan kabul edilen verginin adil olduğu sayılır. Vergi adaleti konusunu iki yönden açıklayan yaklaşım bulunmaktadır ve bu iki yaklaşıma göre de vergi adaleti, vergi uyumu üzerinde oldukça etkilidir.

Birincisi dağıtım adaletidir ve vergi yükünün kişiler arasında nasıl dağıtıldığı ile ilgilenir. Dağıtım adaletini açıklarken vergilemede dikey adalet ve yatay adalet prensiplerinden yararlanır. Kısaca dikey adalet, maddi durumları farklı olan kişilerden farklı tutarlarda vergi alınmasını; yatay adalet ise, maddi durumları aynı olan kişilerden aynı oranda vergi alınmasını ifade eder. Ancak, vergi adaletini yalnızca vergide yatay ve dikey adalet ilkeleriyle sağlamak pek de mümkün olmamaktadır. Çünkü vergi adaletini etkileyen birçok daha farklı etken bulunmaktadır.

İkinci olarak prosedürel adalet ise, verginin mükelleflerden alınması aşamasında uygulanan işlemler, prosedürler vb. nedeniyle algılanan adalettir ve yükümlülerin vergiyi ödeme konusunda istekleri üzerinde etkili olabilmektedir. Yani vergisini ödemek isteyen mükellefin, vergi ödemek isterken karşılaştığı güçlükler, bürokratik engeller, devletten aldığı hizmetten duyduğu memnuniyet gibi durumlar prosedürel adalet kapsamında değerlendirilmektedir.⁷⁵ Kişilerden ödeme güçlerine yani kazançlarına göre vergi alınması amacını taşıyan adalet ilkesi uygulanması en zor ilke

⁷⁴Gülay Akgül Yılmaz, “Kayıtdışı Ekonomi: Ulusal ve Küresel Boyutları ve Dinamiklerinin Analizi, Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları”, 19.Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya,10-14 Mayıs, 2004, s.76

⁷⁵Çiçek, s.26,27

olarak kabul edilir. Çünkü adalet, içinde bulunulan çağa ve topluluklara göre farklılık gösteren soyut bir kavramdır.⁷⁶

Mükelleflerin vergiye uyumu konusunda çevresel bir faktör olarak vergi adaleti, verginin ödenmesi ile doğrudan ilgilidir. Verginin yükümlüler arasında adaletli dağıtıldığına olan inancın azalması da psikolojik olarak vergi ödemek istememelerine neden olur. Genel olarak mükelleflerin vergi adaleti algısının oluşmasında, kendi ödedikleri vergiler ile diğer vergi yükümlülerinin ödedikleri vergileri karşılaştırmak suretiyle bir değerlendirme yapmaları etkilidir. Mükellefler yaptıkları bu değerlendirme sonucunda kendilerinin daha ağır bir vergi yüküne sahip olduklarını düşündüklerinde vergi kaçırma eğilimleri artacaktır. Bu da vergiye uyumlarının azalmasına sebep olacaktır. Verginin yükümlüler arasında adaletli dağıtıldığına olan inancın azalması da psikolojik olarak vergi ödemek istememelerine neden olur.

1.3.2.1.2.Vergi Sisteminin Karmaşıklığı

Vergi uyumuna etki eden faktörlerden biri olan vergi sisteminin karmaşıklığını açıklarken öncelikle vergi tekniği kavramını ele alınmalıdır. Vergi tekniği, vergilendirme sürecinde belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi için yasal ve idari yapıya yönelik olarak alınan önlemlerin bütünüdür.⁷⁷

Vergi sistemi oluşturulurken vergi tekniğinden yararlanılır ve vergi uyumunun sağlanmasında önemlidir. Yeni bir verginin konulmasında, vergiye konulacak isim dahi vergi uyumu yönünden önem taşımaktadır. Seçilecek ismin, mükelleflerin olumsuz tepkilerine neden olmaması ya da olacaksa da olumsuz tepkileri en aza indirmeye çalışması gerekmektedir. Ülkemizde uygulanan geçici vergi buna en güzel örnektir. Geçici vergi aslında mükelleflerden alınan peşin bir vergidir. Ancak ismi peşin vergi olsaydı vergi, mükelleflerin olumsuz tepkisiyle daha fazla karşılaşılabilir ve bunun sonucunda da vergiye uyumun azalmasına sebep olabilirdi.⁷⁸ Vergi kanunlarında yapılan düzenlemelerin fazla ayrıntılı olması, vergilerin anlaşılmasını zorlaştırarak sistemin karmaşık bir hal almasına sebep olabilir. Bu karmaşıklık verginin alınması

⁷⁶Şinasi Aydemir, **Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi (Vergisel Ağırlıklı Uzlaşma Önerisi)**,1.Basım, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Yayınları, 1995,s.41

⁷⁷Sönmez, s.32

⁷⁸Biberoğlu, s.75

sürecinde, nasıl bir yol izleneceği konusunda uygulama safhasında sorunların çıkmasına neden olur.⁷⁹ Vergi kanunlarının basit ve anlaşılabilir olması mükelleflerin vergiye uyumunu kolaylaştırırken, karmaşık olması vergiye uyumu zorlaştırmaktadır. Vergi kanunlarının anlaşılması zor olduğunda mükellefler daha fazla danışmaya ihtiyaç duyarlar ve bu da vergiye uyum maliyetlerinin artmasına neden olur.⁸⁰ Vergi sisteminin basit ve kolay anlaşılabilir olma sürecinde önce vergi kanunları, daha sonra da vergi uygulamaları basitleştirilmelidir.⁸¹

Vergi mükelleflerinin karmaşık bir vergi sistemine uyum sağlaması zordur. Bu sebeple, açık ve anlaşılır olmayan bir vergi sistemi, mükelleflerin vergi maliyetlerini arttırırken aynı zamanda vergiye uyumlarını olumsuz yönde etkileyecektir.⁸² Vergi mükelleflerinin kanunlara uygun davranmasında kanunların açık, sade, anlaşılır ve kolay uygulanabilmesi gerekir. Kanunlar karmaşık ve anlaşılamayan bir yapıda olursa, mükellefler bu karışıklıktan dolayı, farkında olmadan vergilerini ödeyemeyebilirler.⁸³

1.3.2.1.3.Vergi Mevzuatının Değiştirilme Sıklığı

Vergi mevzuatında çok sık yapılan değişiklikler vergi mevzuatının anlaşılmasını zorlaştırarak, kanunlarda boşlukların doğmasına ve vergi uyumunun olumsuz etkilenmesine yol açar.⁸⁴ Ayrıca, vergi yasalarında sürekli değişiklikler yapılması, yeni yasaların öğrenilmesini ve yeni bürokratik süreçlere uyum sağlanmasını gerektirir. Bu nedenle, zaten karmaşık ve kavranması zor görünen vergi kanunlarının daha da anlaşılmasını zorlaştırarak, mükelleflerin uyum maliyetlerinin artmasına sebep olur.⁸⁵

Vergi kanunlarının çok sık değişmesinin psikolojik boyutu da bulunmaktadır. Yani, mükellefler uzun zamandır kullanılan vergi mevzuatını benimsemiş olduklarından

⁷⁹Abdurrahman Akdoğan, “Vergileme Politikası, Gelir ve İkame Etkileri Açısından İzlenebilecek Gelir Vergisi Politikasının Değerlendirilmesi” **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.1,Sayı.2, 1999,s.101,102

⁸⁰Fatih Savaşan ve Hakkı Odabaş, “Türkiye’de vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı.10,2005, s.5

⁸¹Serkan Benk ve Birol Karakurt, “Gelir İdareleri ve Yolsuzluk: Motivasyonlar, Fırsatlar ve Mücadele Yolları”, **İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt.1,Sayı.4,2010,s.142

⁸²İbrahim Kumluca, “Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:180, 2003, s.94

⁸³Tuay ve Güvenç, s.30

⁸⁴Gerger, s.77

⁸⁵Gerçek, s.51

vergiye karşı dirençleri gittikçe azalır ve bu da vergiye uyumun sağlanmasını kolaylaştırır. Vergi kanunlarının uzun süre değiştirilmeden uygulanması vergi psikolojisini olumlu yönde etkiler.⁸⁶ Kısaca burada kavranması gereken durum, vergi kanunlarında yapılacak değişikliklerin geçerli nedenler olmadan ve sürekli olarak değil, ülkenin ekonomik ve siyasi yapısında oluşan değişimlere uygun olarak belli araştırma plan ve program gözetilerek yapılması gerektiğidir.⁸⁷

1.3.2.1.4.Vergi Oranları

Vergi mükelleflerinin vergiye karşı gösterdiği tepkiler, vergi oranlarına göre değişiklik göstermektedir. Vergi oranları düşük olduğunda mükellefler, vergilere karşı daha az olumsuz tepki verirler ve vergiyi ödemekte daha istekli olurlar.⁸⁸ Vergi oranı arttığı zaman mükelleflerin vergilere gösterdiği direnç olumsuz yönde etkilenmektedir. Bunun sebebi, vergi oranı arttıkça mükellefin vergi yükü artacak bu da gelirinin azalmasına neden olacaktır.⁸⁹ Geliri azalan mükellef vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma eğiliminde bulunabilir ve bu durum da ülkede kayıt dışı ekonominin artmasına sebep olur. Ancak vergi oranları düşük olduğunda verginin tabanı genişler ve mükellefin vergi kaçırma veya vergiden kaçınma isteği azalır.⁹⁰

Vergi oranlarının ülkedeki gelir dağılımına göre adaletsiz bir biçimde belirlenmesi ise mükelleflerin vergi kaçırmasına neden olur. Ayrıca, yüksek vergi oranlarının etkisini azaltmak için istisna ve muafiyet uygulamaları, bunlardan yararlanmayanların vergi ödeme isteklerinde azalmaya ve vergi kaçırmalarına neden olmaktadır.⁹¹

⁸⁶Şenyüz, s.66

⁸⁷Şamil Ünsal, “Vergi Kaçakçılığında Sosyal Etmenler”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE,1987), s.42

⁸⁸Nihat Edizdoğan, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş, **Kamu Maliyesi**, 13.Basım, Bursa: Ekin, 2012, s.261

⁸⁹Gözde Yaşar Çil, “Vergi Aflarının Vergi Uyumuna Etkisi: Edirne İline Yönelik Bir Çalışma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE, 2012), s.64,6

⁹⁰Ahmet Ulusoy ve Birol Karakurt, “Vergi İndiriminin Ekonomik Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.254, 2002, s.108

⁹¹Yusuf KILDİŞ, “Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal-Uluslararası Boyutları ve Çözüm Önerileri”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.2, 2000, s.12

1.3.2.1.5.Vergi Afları

Ülkemizin tarihine baktığımızda, günümüze kadar birçok vergi affı yasası çıkarıldığı görülmektedir. Af ile ilgili yapılan düzenlemelerde genel olarak, vergi borcu yapılandırması, varlık barışı, vergi barışı, matrah artırımı gibi isimler kullanılmaktadır. Çıkarılan bu yasalarla amaç; vergi tahsilatının sağlanması olup, mükelleflere vergisel sorumluluklarını yerine getirirken avantaj sağlayarak, daha önce beyan etmedikleri ya da eksik beyan ettikleri vergiler varsa bunları beyan ederken ödeyecekleri cezalardan ve vadesi geçmiş borçlarının faizlerinin bir kısmından kurtulmaları gibi kolaylıklar sağlanmaktadır.⁹²

Vergi aflarının çok sık yapılması, bu durumu bir politika aracı haline getirerek hem ekonomik açıdan hem de sosyal açıdan birçok olumlu ve olumsuz etkilere yol açmaktadır. Sürekli tekrar eden vergi afları kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkartarak vergi uyumunun azalmasına ve vergi ahlakının bozulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bu durum vergi cezalarının caydırıcılık özelliğini kaybetmesine yol açarak yasalara olan güveni sarsmaktadır.⁹³ Vergi aflarının ülke ekonomisi üzerindeki etkileri ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Birincisi af yanlısı görüştür ve temelinde vergi aflarının kısa vadede vergi tahsilatını hızlandırarak kamu gelirlerini arttırdığını savunmaktadır. İkincisi ise af karşıtı görüştür ve bu düşüncenin temelinde ise vergi aflarının mükellefler arasında adaletsizlik hissi yaratarak, uzun vadede vergi uyumunu azaltıcı etkisi olacağını savunur. Vergi aflarının ekonomik etkilerine bakıldığında, kayıt dışı ekonomi üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Uygulanan af kanunları vergi uyumunu etkileyerek dolaylı olarak kayıt dışı ekonominin büyüklüğünü de etkiler. Eğer aflar uzun vadede vergi uyumunu olumsuz yönde etkilerse mükellef kayıt dışı yollara başvurabilir.⁹⁴

Vergisini dürüstçe beyan eden ve düzenli olarak ödeyen mükellefler açısından af yasaları, adaletsizlik ve eşitsizlik yaratmaktadır. Ayrıca vergi aflarının, kısa aralıklarla yapılması yükümlülerin yeniden af beklentisine girmesine sebep olmaktadır.

⁹²Nihat Edizdoğan ve Erhan Gümüş, “Vergi Afları ve Türkiye’de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi”, **Maliye Dergisi**, Sayı.164, 2013, s.113

⁹³Öznur Gökçe, Türkiye’de Vergi Afları, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.444, 2018, s.85

⁹⁴Adile Ecemiş, “Vergi Aflarının Kayıt Dışı Ekonomi ve Uzun Dönemde Vergi Uyumuna Üzerine Etkileri: Vergi Barışı Kanunu özelinde Türkiye Örneği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.395, 2014,s.112

Bu durum, vergisini tam ve zamanında beyan edip ödeyen, vergiye uyumlu mükelleflerin de vergisel ödevlerini aksatarak vergiye uyumlarının azalmasına neden olabilmektedir.⁹⁵

Vergi aflarının bir defalık olması, çıkarılan bu aflarla beraber mükelleflere sunulan hizmetin kalitesinin artırılması, vergi sistemini iyileştirecek düzenlemelerin yapılması ve vergi kaçakçılığına daha etkili cezaların uygulanması gelecekte vergi uyumunu artıracaktır. Vergi afları mükelleflerce tahmin edilmeden uygulandığında başarılı olabilir.⁹⁶ Fakat ülkemizde sürekli çıkarılan vergi afları, vergisini düzenli ödeyen bireylerin vergiye uyumunun azalmasına neden olmaktadır.⁹⁷ Son yıllarda yapılan düzenlemelere bakıldığında devletin parasal ihtiyaçlarını karşılamak için af yasalarını çıkardığı görülmektedir.⁹⁸

Vergi affı, vergisini kaynaktan kesinti yöntemi ile ödeyen yani ücretli çalışan ile vergisini beyan üzerine ödeyenler arasında bulunan adaletsizliğin daha fazla olmasına neden olur.⁹⁹ Ekonomik açıdan bakıldığında enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde çıkarılan vergi afları, yüksek vergi ödeyen mükelleflerin vergi borçlarını uzun bir vade ile taksitlendirip, bu süre zarfında ellerinde bulundurdıkları nakitleri finansal kaynak olarak kullanmalarına yol açarak ekonomik rekabeti olumsuz etkiler. Vergi aflarının sayısı arttıkça, mükelleflerin vergisini zamanında ödeme isteği azalır.¹⁰⁰

Vergi affının amacına ulaşip daha fazla vergi tahsilatı sağlanabilmesi için, af uygulamasının kısa ve uzun dönemdeki etkilerini olumlu ve olumsuz taraflarıyla düşünerek, yapılan değerlendirmelerin sonucuna göre, vergi affının uygulanıp

⁹⁵Recep Aygün, “Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.369, 2012,s.90

⁹⁶Emine Kaya, Bahar Öner ve Fatma Zehra Ateş, “Vergi Aflarının Kavramsal Çerçevesi ve Son Vergi Affı Uygulaması Üzerine Değerlendirmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.428, 2017,s.171

⁹⁷Ahmet Martin, “Türkiye’de 2000 Yılından Sonra Uygulanan Vergi Aflarının Vergi Tahsilatı ve Vergi Uyumu Üzerindeki Etkileri”, **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 2012), s.145

⁹⁸Volkan Yurdadoğ ve Neslihan Coşkun Karadağ, “Türkiye’de yapılan Ampirik Çalışmalar Işığında Vergi Aflarının Değerlendirilmesi” **Avrasya İşletme ve İktisat Dergisi**, Sayı.134, 2017, s.135

⁹⁹Biberoğlu, s.81

¹⁰⁰Muharrem Erim, “Mali Affın Suç Psikolojisi Açısından Doğurduğu Sonuçlar ve Vergi Hasılatına Etkisi” **Yaklaşım Dergisi**, Sayı.4, 2003, s.18

uygulanmayacağına karar verilmelidir.¹⁰¹ Araştırmalara bakıldığında sonuç olarak vergi aflarının uzun dönemde vergi uyumunu azalttığı söylenebilir.

1.3.2.1.6.Vergi Cezaları

Vergi kanunlarına uymayanlar için yaptırım olarak vergi cezaları öngörülmüştür. Vergi cezalarının amacı, mükelleflerin vergi yasalarına uymasını sağlamaktır.¹⁰² Yükümlülerin vergi suçu işleme olasılığı vergi cezalarının ne kadar etkin olarak uygulandığına bağlıdır. Vergi mükelleflerinin ödeyecekleri vergiyi beyan ederken, ne kadarını beyan edip ne kadarını beyan dışı bırakacağı vergi cezalarının etkinliğine ve yakalanma durumuna göre değişecektir. Eğer vergi cezaları etkin olarak uygulanıyorsa, mükellefler gelirlerinin tamamını beyan edeceklerdir. Böyle bir sistemde de vergi yükümlüleri arasında vergi adaletine olan inanç artacak ve vergiye uyum sağlanmış olacaktır.¹⁰³

Vergi cezaları ne kadar yüksek olursa vergi kaçakçılığı da o kadar azalır. Vergi cezaları için uygulanan oran, vergi kaçırmanın maliyetini oluşturur. Vergi cezaları yüksek olduğunda mükellefler risk almak istemezler ve böylece vergi kaçakçılığı konusunda da ceza oranlarının yüksek olması caydırıcı bir etkiye sebep olur.¹⁰⁴ Vergi cezalarının mükellefin vergisini dürüstçe ve eksiksiz beyan etmesini sağlaması için, net olması ve mutlaka fiilen uygulanması gerekir. Ayrıca cezaların yoruma açık olması da vergi adaletini olumsuz etkiler.¹⁰⁵

Vergi mükelleflerinin ödeyecekleri vergiyi dürüstçe ve eksiksiz olarak beyan etmesi için vergi cezaları önemli bir motivasyon sağlar. Mükellefler ceza ödemek istemedikleri için vergilerini öderler ve böylece vergiye uyum göstermiş olurlar.

¹⁰¹Zeki Doğan ve Ramazan Besen, **Vergi Aflarının Mükellefler Üzerindeki Etkisinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma**, 1.Basım, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008, s.69

¹⁰²Yusuf Karakoç, “Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Vergi Kayıp ve Kaçakları”, Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 2004, s.98

¹⁰³Coşkun Can Aktan ve Hilmi Çoban **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektifinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler**, Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi, 1 Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s.146,147

¹⁰⁴Yılmaz, s.70,71

¹⁰⁵Aydemir, s.51

Yapılan çalışmalarda vergi cezalarının vergi uyumu konusunda oldukça etkili olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶

1.3.2.1.7.Vergi Denetimi

Denetimin amacı vergide eşitlik ve adaleti sağlamak, mükelleflerin vergi bilincini içselleştirmesini sağlamak vb. olmakla birlikte en önemli amacı mükellefleri kanunlara uygun hareket etmeye yönlendirmektir. Denetimin vergi sistemi üzerinde, yasadışı yollara başvurmaya önleme ve caydırma gibi etkileri bulunmaktadır. Mükellefler bir denetime tabii olduklarının bilincinde oldukları zaman, kanunlara aykırı davranma eğilimleri azalır.¹⁰⁷

Vergi denetimi aktif bir biçimde uygulandığında, mükelleflerin vergi kaçırma olasılığı daha düşüktür. Vergi kaçırmanın amacı gelirlerini arttırmak olduğundan, denetim etkili bir şekilde yapılırsa yakalanma ve alacakları cezaların korkusu ile vergilerinin doğru ve tam olarak beyan edilmesi sağlanabilir.¹⁰⁸ Vergi denetimi yapılması ihtimali vergiye uyumunu artırıcı bir faktördür. Denetimin etkin ve amacına uygun yapılabilmesi için sistemli olarak risk değerlendirmesi yapılmalı ve bir öncelik sırası programlanmalıdır.¹⁰⁹

Vergi denetimi, idare tarafından ağırlıklı olarak vergi incelemesi yoluyla yapılır. Vergi uyumunun artmasına yönelik olarak vergi denetiminin en önemli fonksiyonu aynı zamanda eğitici olmasıdır. Yani denetim sırasında mükellef ile karşı karşıya gelen denetim elemanları vergisel konularda mükelleflerin bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır.¹¹⁰

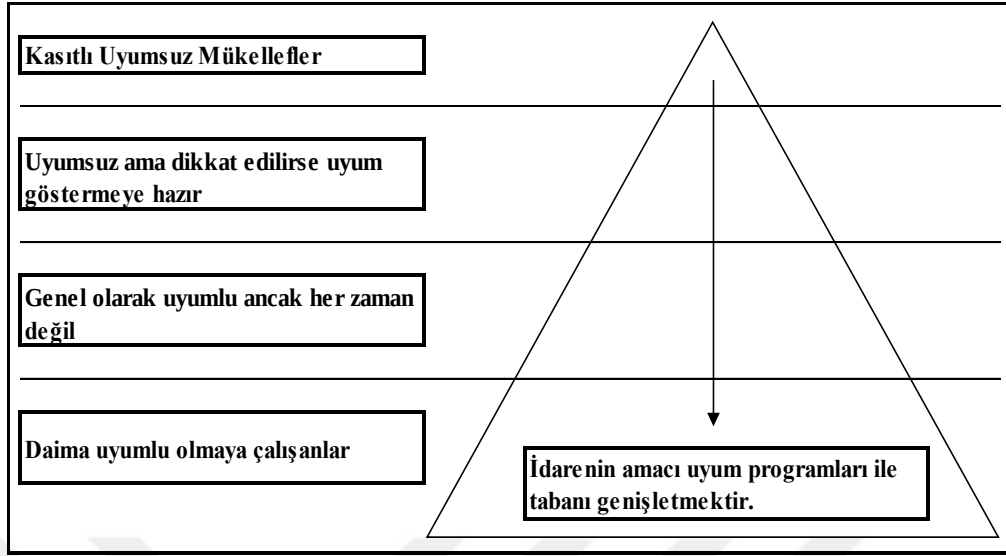
¹⁰⁶Gerger, s.69

¹⁰⁷Topkan, s.85

¹⁰⁸Karakoç, s.104

¹⁰⁹Okan Uçanok, “Uyumsuzlukla Mücadele”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.401, 2015, s.71

¹¹⁰Erkan Üyümez, “Sosyal Normlar ve Vergi Uyumu”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.208, 2017,s.19

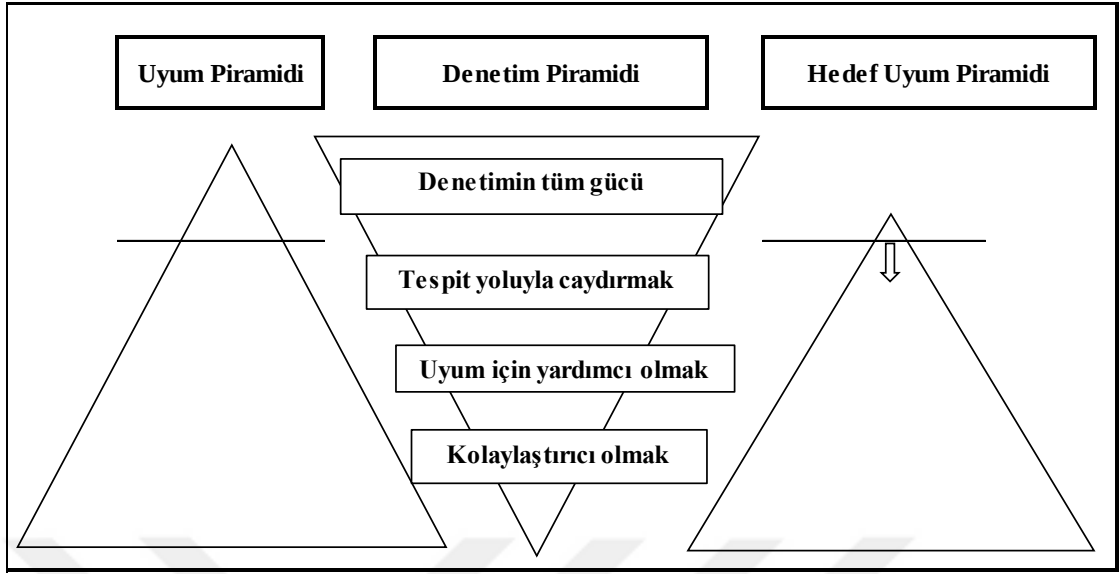
Şekil 2: Uyum Piramidi

Kaynak: Okan Uçanok, “Uyumsuzlukla Mücadele” *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı.401, 2015

s.70

Mükelleflerin vergi kanunlarına uymasını etkileyen davranışları; bulundukları sektör, faaliyet konusu, toplumsal koşullar, genel ekonomik durum ve psikolojik unsurlar gibi farklılıklardan etkilenir. Mükelleflerin kanunlara uyumundaki farklılıklara göre Şekil 2’deki uyum piramidi meydana gelmiştir. Gelir idaresi, denetim, cezalandırma gibi unsurlarla yükümlülerin davranışlarını değiştirmesini sağlayabilir. Bununla birlikte mükelleflerin bireysel olarak davranışlarını değiştirmek yerine, mükellefleri bulundukları sektör bazında değerlendirip vergiye uyumlarını artırmak daha verimli sonuçlar doğurarak Şekil 2’deki piramidin tabanına doğru genişlemeyi sağlayabilir. Vergi yönetimin amacının, piramidin tabanında bulunan daima uyumlu mükelleflerin sayısını artırarak yani uyum programları ile verginin tabanını genişletmek olduğu görülmektedir.¹¹¹

¹¹¹Uçanok, s.70

Şekil 3: Uyum Piramidine Vergi Denetiminin Etkisi

Kaynak: Okan Uçanok, “Uyumsuzlukla Mücadele” **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.401, 2015

s.71

Mükelleflerin vergiye uyumlarının sağlanmasında, denetim yoluna başvurmadan önce uyumsuz davranışlarının sebebi araştırılmalıdır. Ancak bunun tespit edilmesi kolay değildir. Tutumlarını değiştirmeyen mükelleflerin vergiye uyumlarının sağlanması için en etkili yol denetimdir. Şekil 3’te uyum piramidinin vergi denetimine etkisi gösterilmiş olup, hedef uyum piramidinin tepesindeki mükellefleri azaltmak ve denetim yoluyla piramidin üst kısmında yer alan mükelleflerin tabana doğru çekilerek vergiye uyumlarını sağlamaktır.¹¹²

Önceki vergi denetimlerinin daha sonra vergi uyumunu artıracığı yönünde çalışmalar bulunmakla birlikte, bunun tam aksini iddia eden çalışmalar da vardır. Vergi incelemesine tabi tutulan mükellefin, bu tarihten sonra ödeyeceği vergiler konusunda daha dikkatli davranıp doğru beyanda bulunma olasılığı artar. Bu da vergiye uyumun artmasında etkili olur. Ancak, vergi denetiminin vergi uyumunu olumsuz yönde etkilediğini söyleyen çalışmalar ise, daha önce denetlenen mükellefin tecrübe edilerek

¹¹²Uçanok, s.71

bundan sonra gelirlerini daha az beyan etmenin yolunu bulacağını söylemektedir. Böyle bir durumda da vergiye uyum azalacaktır.¹¹³

Vergi yükümlülerinin vergiye uyumlarını inceleme ya da denetim yapılmadan önce sağlamak için vergi kanunlarımızda izaha davet müessesesi mevcuttur. Kısaca izaha davet müessesesi, vergi incelemesine başlanılmadan ve takdir komisyonlarına sevk edilmeden önce mükelleflerin eksik veya hatalı beyanlarını düzeltmesi için gelir idaresinin çağrıda bulunmasıdır. Amaç, mükellefler için vergi incelemesinden ve denetiminden kaynaklanan belirsizlikleri ortadan kaldırmak, uzun süren vergi incelemeleri ile vakit kaybetmeden vergilerinin doğru ve tam olarak beyan edilmesini sağlamaktır. Böylece mükellefler, vergi incelemesine gerek kalmadan kendileri beyan ve bildirimlerde bulundukları için izaha davet müessesesinin vergiye uyumun artmasında önemli bir yeri bulunmaktadır.¹¹⁴

Sonuç olarak vergi denetimi, kısa aralıklarla ve etkin bir biçimde yapıldığında vergiye uyum olumlu yönde etkilenirken, denetim yeterli olmadığında veya mükellefler üzerinde etkin bir şekilde yapılmadığında vergiye uyumun artması zorlaşmaktadır.

1.3.2.1.8.Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndirimi

Vergi indirimi, “Vergiye uyumlu mükelleflere vergi indirimi” başlığı altında 6824 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle Gelir Vergisi Kanununun mülga mükerrer 121. maddesi düzenlenmiş ve 01/01/2018 tarihinden itibaren verilmesi gereken yıllık gelir ve kurumlar vergisi beyannamelerinde uygulanmak üzere 08/03/2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹¹⁵

Yapılan düzenleme ile ticari, zirai ve mesleki faaliyeti nedeniyle gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinden bankacılık, finans, sigorta ve reasürans, emeklilik şirketleri ile emeklilik yatırım fonları hariç kanunda belirtilen şartları taşıyan

¹¹³Erdal Güleç, “Vergi Uyumu ve Vergi Uyumunu Etkileyen Temel Faktörler 2” **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.374, 2012, s.158

¹¹⁴Harun Sağır, “Vergiye Gönüllü Uyum Müessesesi Olarak İzaha Davet ve İzaha Davetin Vergi İncelemelerine Etkisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.425, 2017, s.96

¹¹⁵301 No’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği, 2017, <http://www.gib.gov.tr/node/126645>, 23.Aralık.2017

mükelleflere ödenmesi gereken gelir ve kurumlar vergisinden %5 oranında indirim sağlanmaktadır.¹¹⁶

Ülkemizde sık sık uygulanan vergi affı yasalarına karşı, vergisini düzenli olarak ödeyen mükellefler tarafından oluşan tepkiler nedeniyle ve vergilemede adaleti sağlamaya yönelik olarak, vergiye uyumlu mükelleflere vergi indirimi uygulaması düzenlenmiştir. Mükellefler vergisini düzenli beyan edip öderken herhangi bir sorunla karşılaşmasa bile, af beklentisi içine girdiklerinde vergi ödemeyi erteleyebilirler. Bu durum vergiye uyumlu mükelleflerin dahi uyumunun azalmasına sebep olur. Düzenlemenin amacı, vergi ödevlerini düzenli olarak yerine getiren mükellefleri teşvik etmektir. Şüphesiz böyle bir düzenleme vergiye uyumun artmasına sebep olacaktır.¹¹⁷

1.3.2.1.9.Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler İle Yeminli Mali Müşavirlerin Rolü

Vergi kanunların karmaşık ve anlaşılmasının zor olmasıyla birlikte kanunlarda sık sık yapılan değişiklik ve düzenlemeler bu kanun ve uygulamaların uzmanlık gerektirmesine neden olmaktadır. Mükelleflerin vergisel işlemlerini yaparken bu konuda uzmanlaşmış Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerden yardım almaları gerekmektedir. Bu sebeple bahsi geçen meslek mensuplarına vergi yardımcıları da denilmektedir. Vergi sistemi ile muhasebecilik ve müşavirlik meslekleri sürekli bir ilişki içindedir.¹¹⁸

SMMM'lerin görevleri, vergi mükelleflerinin defterlerini tutmak, beyannamelerini vermek ve müşavirlik desteği vermek vb. konulardayken, YMM'ler ise, belgeye dayalı inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmak ve vergi mükelleflerinin tasdik işlerinden sorumludurlar. Vergi uyumu konusunda muhasebe meslek mensuplarının etkinliği ve yönlendirmeleri ile yükümlülerin, vergisel ödevlerini yerine getirirken hem zamanında vergilerini

¹¹⁶Özgür Biyan, "Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndirimi" <http://www.ozgurbiyan.com/2017/04/vergiye-uyumlu-mukelleflere-vergi-indirimi/> (24 Nisan 2017) s.1,2

¹¹⁷Mehmet Civaklı, "Uyumlu Mükelleflere Vergi Avantajı", **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı:214, 2017, s.70

¹¹⁸Niyazi Cangir, "Muhasebecilik ve Müşavirlik Mesleği: Vergi İdaresi ve Vergi Denetimi Açısından Bir Değerlendirme", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:241, 2001, s.29

ödemeleri, hem de mükellef hakları ve sorumluluklarının bilincini artırması sebebiyle vergi uyumuna olumlu katkı sağlamaktadır.¹¹⁹

Vergi yardımcıları eğer mükellefleri yasal boşluklardan haberdar ederek vergiden kaçınmaya veya yasalardaki belirsizlikleri idare aleyhine kullanma yoluna yönlendirirlerse, vergi uyumsuzluğuna da sebep olabilirler.¹²⁰ Organ ve Yegen tarafından 2013 yılında vergi bilinci ve vergi ahlakı oluşumunda muhasebe meslek mensuplarının etkisi ile ilgili Adana ili bazında araştırma yapılmış olup, mükelleflerin vergi bilinci ve vergi ahlakı üzerinde etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, bu etkinin olumlu yönde mi olumsuz yönde mi olduğu konusunda kesin bir sonuca varılamamıştır.¹²¹

Vergi yardımcılarının vergi uyumuna etkisi konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Birincisi, SMMM ve YMM'ler mükelleflerin yapabileceği vergisel hataların giderilmesine yardımcı olarak vergi uyumuna olumlu katkıda bulunabilirler. İkincisi ise, vergi denetiminin ahlaki ve fiziksel maliyetlerini düşürerek doğru beyanda bulunmamaya yönlendirerek vergi uyumsuzluğa neden olabilecekleridir.¹²²

1.3.2.1.10.Vergi İdaresi Mükellef İlişkisi

Devlet, vergi gelirlerini vergi idaresi aracılığıyla toplar ve dolayısıyla vergi idaresi ile mükellef ile karşı gelir. Bu noktada vergi idaresi ile mükellef ilişkileri önem kazanmaktadır. Mükellef ile birebir iletişim kuran, vergi dairesinin olumlu yaklaşımı vergi beyan, ödeme vb. vergilendirmenin her aşamasında mükellefin vergi ödeme isteğini artırırken, vergi dairesinde sorun yaşaması vergi ödeme isteğinin azalmasına sebep olur.

Vergi idarelerinin, yükümlülere karşı olumlu davranışlarının, vergiye uyumlarını artırdığına dair güçlü sosyo-psikolojik sebepler olduğu iddia edilmiştir. Bu

¹¹⁹Bülbül, s.58

¹²⁰Mehmet Tunçer, "Vergi Uyumunun Arttırılması ve Türkiye", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, 2002), s.226

¹²¹İbrahim Organ ve Baki Yegen, "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği", **Ankara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.27 Sayı:4, 2013, s.258

¹²²Ali Çelikkaya, "Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler", *Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 2002, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm> (18 Aralık 2018), s.3

iddiaya göre, bireyler kendilerine uygulanan olumlu tavır ve davranışlarına aynı şekilde hatta daha da iyi bir şekilde cevap verirler. Bu sebeple mükellefler de vergi idarelerinden gördükleri muameleye göre karşılık verirler ve bu durumda karşılıklı etkileşim olumlu olduğu zaman vergi uyumu açısından çok güzel sonuçlar doğurur.¹²³ Ülkemizde Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından 2006 yılında Mükellef Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır. Bu bildirme ile amaç gelir idaresi ile mükellef arasında daha açık ve samimi bir iletişim sağlamak olup, hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. Ayrıca Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının resmi internet sayfasında bulunan “Mükellef Portalı” incelenen mükelleflerin incelemeler hakkında bilgi edinmesini sağlamaktadır.¹²⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı 2017 faaliyet raporunda ise, vergi idaresinin amaç ve hedefleri arasında “vergiye gönüllü uyumu artırmak” amaçlar arasında sayılmış ve hedef olarak da mükellef memnuniyetinin artırılması gösterilmiştir.¹²⁵

Vergi yönetimi iyi olduğunda, mükellefler vergi ödevlerini yerine getirirken daha az para ve zaman kaybederler. Mükellefler için genelde bilgi edinme maliyetleri ortaya çıkar ve ödeyecekleri vergilerden daha çok yapmak zorunda oldukları işlemlerin gereksiz fazla oluşu yüzünden, vergi ödemekten kaçınabilirler. Ancak, vergi sistemi iyi işlerse mükellefin vergiye olan olumsuz tepkisi azalacaktır. Vergi sisteminin iyi işlemesi etkin bir vergi yönetimi ile gerçekleşir. Vergi yönetiminin etkinliği, mükellefin verginin ortaya çıkışından itibaren iyi hizmet alması, şeffaf, tarafsız ve nitelikli personele sahip olması, teknolojiyi iyi kullanması, ayrıca vergi denetiminin etkili olması ile mümkündür.¹²⁶ Kısaca, etkin bir vergi yönetimi mükellefin vergi ödeme isteğini artırarak vergiye uyum konusunda olumlu katkı sağlamaktadır.

1.3.2.1.11. Teknolojik Gelişmeler

Vergi uyumunu etkileyen en önemli faktörlerden biri de günümüzde bilişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler ve bu teknolojilerin verginin toplanması hususunda mükelleflere sunduğu hizmetlerdir. Vergi mükelleflerinin internet üzerinden

¹²³Mehmet Tunçer, “Hükümet Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı.3, 2002, s.114

¹²⁴Hülya Tamzok, “Mükellef Hakları Bildirgesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.441, 2018, s.40

¹²⁵GİB, Faaliyet Raporu, 2017, [http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017\(1 Şubat 2018\) s.39](http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017(1%20Şubat%202018).s.39)

¹²⁶Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi**, 1.Basım, Ankara: Ezgi,2008, s.10

beyanname, bildirim, vergi ve ceza ödeme gibi ödevlerini vergi dairesine gitmeden yapabilmesi, mükellefler açısından zaman ve parasal maliyetlerin düşmesine sebep olacak, bu durumda da vergi uyumları artacaktır. Ayrıca, vergisel işlemlerin teknolojiden yararlanarak, yorulmadan ve vakit kaybetmeden yerine getirilmesi mükellefler tarafından vergi yükünün daha az hissedilmesine neden olacak böylece vergi ödemede istekleri artacaktır.¹²⁷

Ancak, gelişen teknolojiye ayak uydurulamaz veya idare teknolojiyi takip etmekte geç kalırsa, mükelleflerin vergi öderken ve vergi dairesi ile ilgili diğer işlemleri yerine getirirken gereksiz yere vergi dairesine gittikleri ve devlete vergisini ödemek isterken çok zaman kaybettikleri gibi olumsuz tepkileri olacaktır. Mükellef tarafından verilen bu olumsuz tepkiler vergisini düzenli ödeyen, dürüst kişilerin dahi, vergiye uyumunun azalmasına neden olabilecektir.

Vergi teknolojisindeki gelişmeler meslek mensuplarının da uyum maliyetlerini düşürmüştür. Aynı zamanda verilerin elektronik ortamda hesaplanmasıyla hata yapma ihtimallerini de ortadan kaldırmıştır. Teknoloji sayesinde, ekonomik ve mali faaliyetlerin idare tarafından yakından izlediğinin bilinmesi, vergi bilincinin artmasına sebep olarak vergi uyumunu artırmıştır.¹²⁸

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda vergi idaresi de sürekli bir dönüşüm içinde olmalı ve kendini yenilemelidir. Vergi mükellefleri, ekonomi daha fazla karmaşık oldukça vergi bildirme, ödeme gibi işlemlerinin daha kolay, zaman kaybetmeden, düşük maliyetli ve şeffaf olmasını arzu etmektedirler. Bilişim teknolojileri vergi uyumu üzerinde kişisel kontrolleri artırarak olumlu etkiler meydana getirmektedir.¹²⁹ Bilişim teknolojilerinin hızla geliştiği çağımızda, vergisel işlemlerin teknolojiden yararlanmadan yerine getirilmesi ihtimali söz konusu olmadığından, vergi uyumunu etkileyen önemli faktörlerden sayılan teknolojik gelişmeler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

¹²⁷Topkan, s.96

¹²⁸İsmail Turan, <http://www.asmmmo.org.tr/userfiles/others/files/SMMM%20İSMAİL%20TURAN.pdf>, (18 Aralık 2018), s.5

¹²⁹Ali Rıza Gökbunar ve Ramazan Gökbunar, “Mükellef Davranışları, Vergi Etiği, Vergi Uyumu”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.311, 2007, s.95

1.3.3.Ekonomik Faktörler

Ülkedeki ekonomik koşullar, vergi mükelleflerinin ve bireylerin vergiye karşı olan tutumlarını etkilemektedir. Vergiye uyum sürecini etkileyen ekonomik faktörleri enflasyon, milli gelir ve kayıt dışı ekonomi olarak üç ana başlık altında ele alınacaktır.

1.3.3.1.Enflasyon

Enflasyon, bir ekonomide fiyatlar genel düzeyinin sürekli artması olarak tanımlanmaktadır.¹³⁰ Enflasyonun, ülkedeki vergi sisteminin yapısına ve enflasyon oranına göre vergi gelirleri üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olabilir. Hatta bunun tam tersi hiç etkisi de olmayabilir ve bu istenen bir durumdur. Vergi gelirlerinin enflasyon karşısında gerçek değerinin düşmemesi için, vergilendirilen gelir enflasyon oranında artmalı, vergiler artan oranlı tarifeye sahip olmalı ve vergi doğduktan sonra tahsilata kadar geçen süre kısa olmalıdır. Gelişmiş ülkeler, belirtilen kriterleri sağladığı için enflasyon karşısında vergi gelirleri azalmazken, gelişmekte olan ülkelerde aynı durum söz konusu değildir. Enflasyonun vergi gelirlerinin gerçek değerini düşürdüğü ve özellikle bunun gelişmekte olan ülkelere olduğu literatürde Olivera-Tanzi etkisi olarak bilinmektedir.¹³¹

Enflasyon oranı yükseldiğinde yerli para değer kaybetmektedir ve bunun sonucunda vadesinde tahsil edilemeyen vergi gelirleri de reel olarak azalmaktadır. Ülkemizde enflasyonun olumsuz etkilerini azaltmak için, gecikme faizi ve gecikme zammı uygulaması kullanılmaktadır. Enflasyonist ortamda mükellefler, vergileri vadesinde ödemek yerine ellerindeki parayı kredi olarak kullanmayı tercih edebilirler. Çünkü faiz oranları enflasyonist dönemlerde yüksek olduğundan, elde bulunan nakit parayı kullanmak daha avantajlı duruma gelmektedir. Bunu önlemek için gecikme zammı oranları piyasa faiz oranlarının üzerinde belirlenmektedir. Tablo 1.2’ de gecikme zammı ile enflasyon arasında Olivera-Tanzi etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Enflasyonun oranının yüksek olduğu yıllarda gecikme zammı oranı da artmıştır, düşük olduğu yıllarda ise azalmıştır.

¹³⁰Zeynel Dinler, **İktisada Giriş**, 7.Basım, Bursa: Ekin,2001, s.434

¹³¹Hüseyin Şen, “Olivera-Tanzi etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma” **Maliye Dergisi**, 2003, s.3

Tablo 1.2
Gecikme Zammı ile Enflasyon Arasında Olivera-Tanzi Etkisinin Tespiti

Yıl	Enflasyon Oranı (1)	Gecikme Zammı (2)	Gecikme Zammının Enflasyonu Karşılama Oranı (2/1)
1990	60,41	84	1,39
1991	71,14	84	1,18
1992	65,97	84	1,27
1993	71,08	86	1,21
1994	125,49	135	1,08
1995	76,05	148	1,95
1996	79,76	175	2,19
1997	99,09	180	1,82
1998	69,73	165	2,37
1999	68,79	144	2,09
2000	39,03	72	1,84
2001	68,53	100	1,46
2002	29,75	87	2,92
2003	18,36	78	4,25
2004	9,32	48	5,15
2005	7,72	38	4,92
2006	9,65	25	2,59
2007	8,39	30	3,58
2008	10,06	30	2,98
2009	6,53	28,8	4,41
2010	6,40	22,3	3,48
2011	10,45	16,8	1,61
2012	6,16	16,8	2,73
2013	7,40	16,8	2,27
2014	8,17	16,8	2,06
2015	8,81	16,8	1,91
2016	8,53	16,8	1,97
2017	11,92	16,8	1,41
2018 Eylül	24,52	13,2	0,54

Kaynak: Selçuk Buyrukoğlu, “Türkiye’de Gecikme Faizi ve Zammının Enflasyon Karşısındaki Etkinliği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.447, 2018, s.37

Tabloya yer alan veriler ülkemizde gecikme zammının enflasyonu karşılama oranının sadece 2018 yılında düşük olduğunu, diğer tüm yıllarda yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre, Olivera-Tanzi etkisi yalnızca 2018 görülmüştür denebilir. Dolayısıyla bu tablodan çıkarılacak sonuç, 2018 yılında mükellefler açısından vergi ödemek yerine, ellerindeki parayı kredi gibi kullanmalarının daha avantajlı hale gelmiş

olduğudur. Bu durum, vergi ödememe durumunu ortaya çıkararak vergi uyumunun azalmasına sebep olabilecektir.¹³²

Yüksek enflasyon oranı, ödenecek vergi açısından bir belirsizlik ortaya çıkarmakta ve vergi yükümlülerini gerçek olmayan gelirleri için de vergi ödemek mecburiyetinde bırakması bakımından, vergi uyumsuzluğuna sebep olmaktadır. Böyle bir durumda mükellefler ya gelirlerini eksik beyan ederek ya da hiç beyan etmeyerek enflasyonun sebep olduğu olumsuzluktan kurtulmak isteyeceklerdir. Bu da vergiden kaçınma veya vergi kaçakçılığının yolunu açacaktır. Vergi kaçakçılığının uzun vadede alışkanlık haline dönüşme olasılığı yüksek olduğu için yüksek enflasyonun geleceğe yönelik vergi uyumsuzluğunun artmasına da neden olma ihtimali vardır.¹³³

Enflasyon, daha önce vergilendirilmemiş olan gelirleri vergilendirerek veya düşük vergiye tabi gelirlerin üzerindeki vergi yükünü artırarak, vergiye uyumlarının azalmasına neden olabilir.¹³⁴ Enflasyon, vergi sistemi üzerinde farklı şekillerde etkide bulunur. Enflasyonun kendisi bir vergidir. Enflasyon sebebiyle paranın satın alma gücünde azalma olur ve bu enflasyon vergisi olarak adlandırılır. Enflasyonun yükseldiği dönemlerde vergiye karşı olan direnç artar ve vergiye uyum azalır. Enflasyon ile vergi uyumu arasında nasıl bir ilişki olduğunu araştıran çalışmalarda, enflasyonla vergi uyumsuzluğu arasında pozitif bir ilişki olduğu yani enflasyon yükseldikçe vergi uyumsuzluğunun arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, enflasyonist dönemlerde vergi kaçakçılığı da daha fazla olmaktadır. Enflasyon vergi gelirlerinin gerçek değerinin düşmesine yol açarken bir yandan da vergi uyumunu azaltarak vergi gelirlerinin düşmesine sebep olur.¹³⁵

1.3.3.2.Milli Gelir

Kişi başına düşen milli gelir de mükellefin vergiye karşı tutumu üzerinde etkilidir. Bir ülkedeki milli gelir seviyesi bireylerin vergilendirme karşısında

¹³²Selçuk Buyrukoğlu, “Türkiye’deki Gecikme Faizi ve Zammının Enflasyon Karşısındaki Etkinliği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.447, 2018, s.37-38

¹³³Tunçer, Vergi Uyumunun Arttırılması ve Türkiye, s.153-155

¹³⁴Sönmez, s.22

¹³⁵Mehmet Tunçer, “Enflasyon Vergi Uyumunu İlişkisi ve Türkiye”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.247 2002,s.151

fedakârlıklarını ortaya koymaktadır. Milli gelire oranla katlanılan vergi yükünün fazla olması, vergi uyumunu olumsuz yönde etkileyen bir faktördür.¹³⁶

Tablo 1.3
GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü

YILLAR	GSYH (2009 BAZLI) (1) (BİN TL)	BRÜT VERGİ GELİRLERİ (*) (2) (BİN TL)	VERGİ YÜKÜ (%) (2/1)	NET VERGİ GELİRLERİ (**) (3) (BİN TL)	VERGİ YÜKÜ (%) (3/1)
2002	359.358.871	65.188.479	18,1	59.644.416	16,6
2003	468.015.146	89.893.112	19,2	81.783.798	17,5
2004	577.023.497	111.335.368	19,3	100.373.326	17,4
2005	673.702.943	131.948.778	19,6	119.627.198	17,8
2006	789.227.555	151.271.701	19,2	137.480.292	17,4
2007	880.460.879	171.098.466	19,4	152.835.111	17,4
2008	994.782.858	189.980.827	19,1	168.108.960	16,9
2009	999.191.848	196.313.308	19,6	172.440.423	17,3
2010	1.160.013.978	235.714.637	20,3	210.560.388	18,2
2011	1.394.477.166	284.490.017	20,4	253.809.179	18,2
2012	1.569.672.115	317.218.619	20,2	278.780.848	17,8
2013	1.809.713.087	367.517.727	20,3	326.169.164	18,0
2014	2.044.465.876	401.683.956	19,6	352.514.457	17,2
2015	2.338.647.494	465.229.389	19,9	407.818.455	17,4
2016	2.608.525.749	529.607.901	20,3	459.001.741	17,6
2017	3.104.906.706	625.512.314	20,1	536.047.658	17,3

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017_18_Aralik_2018 s.180

* 2006-2017 Yılları Bütçe Kanunu'nda Mahalli İdare ve Fon Payları ile Red ve İadeler dâhil olduğundan, Vergi Gelirleri rakamlarında da Mahalli İdare ve Fon Payları ile Red ve İadeler dâhildir.

** Vergi Gelirleri rakamlarında Mahalli İdare ve Fon Payları dâhil, Red ve İadeler hariç tutarlardır.

Tablo 1.3' te ülkemizde 2002 yılı ile 2017 yılları arasındaki Gayri Safı Yurtiçi Hâsıla (GSYH), brüt ve net vergi gelirleri ve vergi yükü görülmektedir. Bir ülkede toplanan vergilerin, milli gelire oranlanması vergi yükü olarak ifade edilmektedir.¹³⁷ 2002-2017 yılları arasında GSYH' da ki artışla beraber vergi gelirleri de artış göstermiş ve vergi yükü de bu artışlarla orantılı olarak artmıştır. Ancak kişi başına düşen milli gelir, yıllar itibariyle artmış olmasına karşın, mükellefler tarafından katlanılan vergi

¹³⁶Gerger, s.71

¹³⁷Akdoğan, s.463

yükünde bir azalma olmamıştır. Son on beş yıldır vergi yüküne baktığımızda milli gelire oranı % 16.6 ile % 18.2 arasında değişmekte olup, vergi yükü milli gelirdeki artışla beraber orantılı olarak sürekli artmıştır.

Vergi esnekliği, vergi gelirlerindeki yüzde değişimin, gayrisafi yurtiçi hasılda meydana gelen yüzde değişime oranı olarak ifade edilmektedir. Vergi gelirlerinin esnekliği uzun dönemde vergi gelirlerinin artmasını gösterirken, kısa vadede vergi gelirlerinde meydana gelen konjonktürel değişimleri ölçmektedir. Vergi gelirlerinin esnekliği 1’den büyük olduğunda, ekonominin canlanma dönemlerinde vergilerden yüksek gelir elde edildiğini göstermekte ve gerileme dönemlerinde ise tam tersi bir durumu ifade etmektedir. Vergi esnekliği 1’den büyük olduğunda vergi gelirleri GSYH’dan daha hızlı artmakta, esneklik 1’den küçük olduğunda ise daha yavaş artış göstermektedir. Esnekliğin 1’e eşit olduğu durum da vergilerin milli gelir üzerinde etkisiz olduğunu göstermektedir.¹³⁸

Tablo 1.4
Genel Bütçe Vergi Gelirlerinin GSYH’ya (2009 Bazlı) Göre Esneklikleri (2003-2017)

YILLAR	Vergi Gelirlerinin Yıllık Artışı (%)	GSYH Yıllık Artış (%)	Esneklik
	(1)	(2)	(1/2)
2003	37,9	30,24	1,25
2004	23,85	23,29	1,02
2005	18,51	16,75	1,11
2006	14,64	17,15	0,85
2007	13,11	11,56	1,13
2008	11,04	12,98	0,85
2009	3,33	0,44	7,52
2010	20,07	16,1	1,25
2011	20,69	20,21	1,02
2012	11,5	12,56	0,92
2013	15,86	15,29	1,04
2014	9,3	12,97	0,72

¹³⁸Sevda Akar, “Vergi Gelirlerinin Esnekliği ve İstikrarı: Merkezi Bütçe Sınıflandırmasına Dayalı Ampirik Bir Analiz”, **Maliye Dergisi**, Sayı.165 2013,s.28-29

2015	15,82	14,39	1,1
2016	13,84	11,54	1,2
2017	18,11	19,03	0,95

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_4.xls.htm (13 Mart 2018)

Tablo 1.4'ü incelediğimizde, 2003 ve 2017 yılları arasındaki vergi gelirlerinin gayrisafi yurtiçi hasılaya göre esneklikleri gösterilmektedir. 2006, 2008, 2012, 2014 ve 2017 yıllarında vergi esnekliğinin 1' den küçük olduğu, diğer yıllarda ise 1'den büyük olduğu görülmektedir. 2013 yılından 2017 yılına kadar bakıldığında, yıllar itibariyle çoğunlukla vergi esnekliğinin 1'den büyük olduğu söylenebilir. Vergi esnekliğinin 1'den büyük olduğu yıllarda, vergi gelirlerinin GSYH'dan daha fazla artış gösterdiği ve ülke ekonomisinde daha fazla yük teşkil ettiği ifade edilebilir. 2006, 2008, 2012, 2014 ve 2017 yıllarında ise vergi esnekliğinin 1' den küçük olduğu, vergi gelirlerinde artışın GSYH'nın üzerinde olmadığı ve vergi yükü oluşturmadığı görülmektedir.

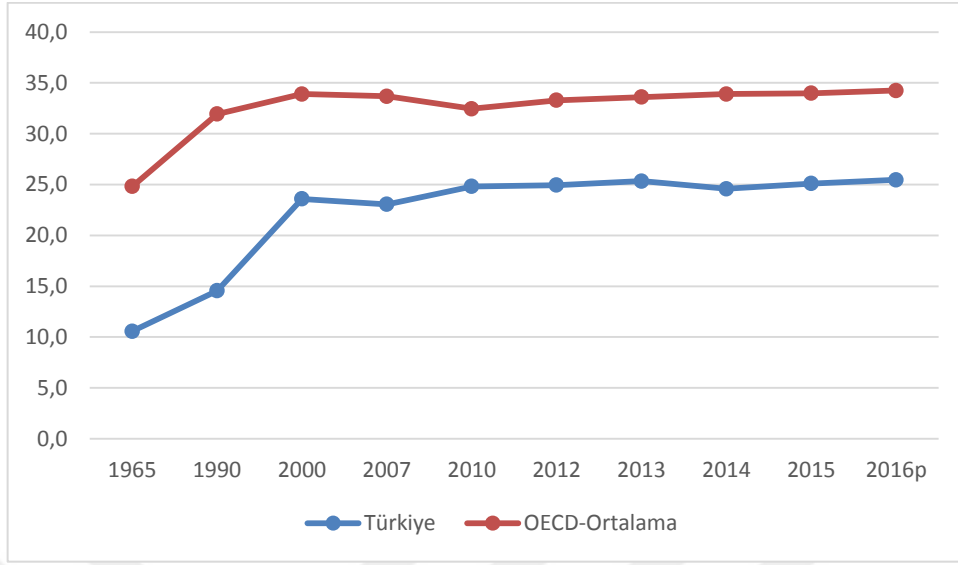
Tablo 1.5
OECD Ülkelerinde Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı

	1965	1990	2000	2007	2010	2012	2013	2014	2015	2016p
Avustralya	20,6	28,0	30,4	29,5	25,4	27,1	27,3	27,6	28,2	..
Avusturya	33,6	39,4	42,4	40,8	41,1	42,0	42,8	43,1	43,7	42,7
Belçika	30,6	41,2	43,5	42,7	42,6	44,2	45,2	45,0	44,8	44,2
Kanada	25,2	35,2	34,8	32,1	30,6	31,0	30,9	31,2	32,0	31,7
Şili	..	16,9	18,8	22,7	19,6	21,3	19,9	19,6	20,5	20,4
Çek Cumhuriyeti	..	..	32,4	34,2	32,5	33,7	34,1	33,1	33,3	34,0
Danimarka	29,1	44,4	46,9	46,4	44,8	45,5	45,9	48,6	45,9	45,9
Estonya	..	..	31,1	31,3	33,3	31,7	31,7	32,8	33,9	34,7
Finlandiya	30,0	42,9	45,8	41,5	40,8	42,7	43,6	43,8	43,9	44,1
Fransa	33,6	41,0	43,1	42,4	42,0	44,3	45,2	45,3	45,2	45,3
Almanya	31,6	34,8	36,2	34,9	35,0	36,4	36,8	36,8	37,1	37,6
Yunanistan	17,1	25,2	33,4	31,2	32,0	35,5	35,5	35,9	36,4	38,6
Macaristan	..	..	38,6	39,6	37,5	38,5	38,1	38,2	39,0	39,4
İzlanda	25,5	30,2	36,2	39,0	33,3	35,2	35,8	38,6	36,7	36,4
İrlanda	24,5	32,4	30,8	30,4	27,0	27,5	28,2	28,5	23,1	23,0
İsrail	..	..	34,9	34,2	30,7	30,0	30,7	31,1	31,3	31,2

İtalya	24,7	36,4	40,6	41,7	41,9	43,9	44,1	43,5	43,3	42,9
Japonya	17,6	28,2	25,8	27,5	26,5	28,2	28,9	30,3	30,7	..
Kore	..	18,8	21,5	24,8	23,4	24,8	24,3	24,6	25,2	26,3
Letonya	..	..	29,1	28,1	28,1	28,4	28,5	28,8	29,0	30,2
Lüksemburg	26,4	33,5	36,9	36,1	37,4	38,4	38,2	37,4	36,8	37,1
Meksika	..	12,4	13,1	12,6	13,4	13,1	13,8	14,2	16,2	17,2
Hollanda	30,9	40,2	37,2	36,0	36,1	36,0	36,5	37,5	37,4	38,8
Yeni Zelanda	23,2	36,2	32,5	33,9	30,3	32,1	31,1	32,4	33,0	32,1
Norveç	29,4	40,2	41,9	42,1	42,0	41,5	39,9	38,9	38,3	38,0
Polonya	..	..	32,9	34,6	31,4	32,1	31,9	32,0	32,4	33,6
Portekiz	15,7	26,5	31,1	31,8	30,4	31,8	34,1	34,3	34,6	34,4
Slovak Cumhuriyeti	..	..	33,6	29,2	28,1	28,3	30,2	31,2	32,3	32,7
Slovenya	..	..	36,6	37,1	36,9	36,9	36,7	36,5	36,6	37,0
İspanya	14,3	31,6	33,2	36,4	31,2	32,2	33,1	33,7	33,8	33,5
İsveç	31,4	49,5	49,0	45,0	43,2	42,6	42,9	42,6	43,3	44,1
İsviçre	16,6	23,6	27,4	26,1	26,5	26,8	26,9	27,0	27,7	27,8
Türkiye	10,6	14,5	23,6	23,1	24,8	24,9	25,3	24,6	25,1	25,5
İngiltere	30,1	32,9	33,2	33,2	32,6	32,8	32,6	32,2	32,5	33,2
ABD	23,5	26,0	28,2	26,7	23,5	24,1	25,7	25,9	26,2	26,0
OECD-Ortalama	24,8	31,9	33,9	33,7	32,5	33,3	33,6	33,9	34,0	34,3

Kaynak: Revenue Statistics: 1965-2016 - © OECD 2017 Table 3.1

OECD ülkelerinde toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payına baktığımızda, Tablo 1.4' teki veriler ışığında ülkemizde vergi gelirlerinin payı OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır. 2016 yılında Türkiye' de vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı %25.5 iken OECD ülkeleri ortalaması %34.3'tür. Ülkemizde vergi gelirlerinin milli gelire oranının düşük olması, Tablo 1.3' ten de anlaşılaçağı üzere vergi yükünün daha az olmasından kaynaklanmamaktadır. Çünkü vergi gelirlerinin büyük kısmı ülkemizde dolaylı vergilerden sağlanmaktadır. Bu nedenle OECD ülkeleri ile kıyaslandığında milli gelirin içindeki vergi payı, daha düşük görünmektedir.

Grafik 1: Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH İçindeki Payının Türkiye ile OECD Ülkeleri Ortalamasının Karşılaştırılması (1965-2016)

Kaynak: Revenue Statistics:1965-2016-©OECD 2017 Tablo 3.1'den yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Grafik 1'de 1965-2016 yılları arasında, toplam vergi gelirlerinin OECD ülkeleri ortalamasının Türkiye'deki GSYH içindeki payının karşılaştırılması görülmektedir. Grafik 1'i incelediğimizde, 1965 yılından 2016 yılına kadar olan süreçte Türkiye'deki toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının, OECD ülkeleri ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. 1965 yılından 2000 yılına kadar Türkiye'deki vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının %10,6'dan %23,6'ya yükseldiği ve OECD ortalamasına yaklaştığı görülmektedir. 1965 yılından 2000 yılında kadar OECD ülkeleri ortalaması ise, 24,8'den 33,9'a yükselmiştir. 2000 yılı ve sonrasına bakıldığında, Türkiye'deki vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı %23,6 ile 25,5 arasında değişmektedir. 2000 yılı sonrasında OECD ülkeleri ortalaması ise, %33,9'dan 2016 yılına kadar genel olarak artış göstererek %34,3'e yükselmiştir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, 1965 yılından 2016 yılına kadar geçen zamanda, Türkiye'deki toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının, OECD ülkeleri ortalamasının altında, ancak paralel bir şekilde ivme gösterdiği söylenebilir.

1.3.3.3.Kayıtdışı Ekonomi

Kayıt dışı ekonomi, birçok farklı isimle ifade edilmekle birlikte çoğunlukla "yer altı ekonomisi" terimi kullanılmakta, ayrıca "kara ekonomi", "enformel ekonomi", "ikinci ekonomi", "paralel ekonomi", "gizli ekonomi", "gölge ekonomi", ve "gözlenmeyen ekonomi" gibi terimlerle de ifade edilmektedir. Kayıt dışı ekonominin değişik araştırmacıların yaptığı birçok farklı tanımı bulunmakla beraber, yapılan tanımlar iki şekilde gruplandırılabilir. Birincisinde kayıt dışı ekonomi, "vergilemeden kaçan işlemler, vergi idaresine bildirilmeyen ekonomik faaliyetler" olarak tanımlanmışken, ikinci grupta "resmi GSMH" yı tahmin etmek için kullanılan mevcut istatistiksel yöntemlerce ölçülemeyen ve bu sebeple resmi GSMH hesapları dışında kalan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetler" olarak tanımlanmıştır.¹³⁹

Kayıt dışı ekonomi içinde çok çeşitli faaliyetler yer almakta olup, bunlardan bir kısmı parasal işlemler, diğer kısmı da parasal olmayan işlemlerdir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin yer aldığı ekonomiler; beyan dışı ekonomi, enformel ekonomi ve yasadışı ekonomi olarak üç gruba ayrılmıştır. Beyan dışı ekonomi, vergi dairesine beyan edilmesi gereken vergilerin beyan edilmemesi sonucunda, vergilendirilmeyen ekonomik faaliyetler beyan dışı ekonomiyi ve bu faaliyetler neticesinde oluşan gelir, beyan dışı geliri meydana getirmektedir. Enformel ekonomi, kısaca devletin kontrolünde olmayan, kanunlar ile belirlenmiş kuralların dışında kalan ekonomik faaliyetlerdir. Yasadışı ekonomi ise, ceza kanunlarınca yasaklanmış olan faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir. Örnek vermek gerekirse, uyuşturucu, kaçakçılık, tefecilik gibi faaliyetler yasadışı ekonomik faaliyetler olarak adlandırılır.¹⁴⁰

Kayıt dışı ekonominin hacmini ölçmek için, 1958 yılından itibaren çeşitli yöntemler geliştirilmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı yöntemler kullanılmıştır. Kayıt dışı ekonomiyi ölçme yöntemleri, doğrudan ölçme yöntemleri ve dolaylı ölçme yöntemleri olarak iki gruba ayrılmaktadır. Doğrudan ölçme yöntemleri, kayıt dışı ekonominin bütününe ya da alt sektörlerinin belli bir tarihteki büyüklüğünü

¹³⁹Yılmaz, Gülay Akgül. "Kayıtdışı Ekonomi: Ulusal ve Küresel Boyutları ve Dinamiklerinin Analizi Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları", **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs 2004, s.16-17

¹⁴⁰Gülay Akgül Yılmaz, "Kayıtdışı Ekonomi: Ulusal ve Küresel Boyutları ve Dinamiklerinin Analizi Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları" s.17-19

ölçmek amacıyla ulusal düzeyde anket verilerine göre yapılmaktadır. Bu yönetime mikro ölçümler de denilmekte olup, hane halkına yönelik anketler, vergi uyumuna yönelik çalışmalar, vergi denetimleri doğrudan ölçme yöntemleri arasındadır. Dolaylı ölçme yöntemleri ise, makro ekonomik yöntemler olarak ifade edilmekte ve ölçme yöntemleri olarak; parasalcı, istihdam, üretim girdilerini esas alan, çoklu sebep çoklu göstergeler (MIMIC) yaklaşımları ile karşılaştırma yöntemini kullanmaktadır.¹⁴¹

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasındaki sebepler kısaca altı ana başlık halinde açıklanabilir¹⁴²;

Birincisini ekonomik sebepler oluşturur. Kayıt dışı ekonominin nedenleri ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi, enflasyon, istikrarsızlık, gelir dağılımı ve yaşanan ekonomik krizler nedeniyle kayıt dışı ekonomi oluşumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İkincisi kamu maliyesinden kaynaklanan sebeplerdir. Ülkedeki vergi sisteminin adaletli olmaması, vergi mevzuatının karmaşık olması, vergi oranlarının yüksek olması, vergi denetiminin yeterli olmaması, vergi cezalarının caydırıcı olmaması gibi nedenlerle kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkabilmektedir. Üçüncüsü istihdamdan kaynaklı sebeplerdir. Çalışma hayatında işverenlerin kanunlara uymaması sonucu sigortasız işçi çalıştırılması, yasalarda belirlenen mesai saatlerine uyulmayarak işçilerin fazladan çalıştırılması gibi durumlar kayıt dışı ekonomiye sebep olmaktadır. Dördüncüsü sosyal nedenlerdir. Bölgeler arasında oluşan gelişmişlik düzeyi farkları, kontrolsüz nüfus artışı, düzensiz kentleşme, göç gibi olgular toplumda vergi bilincinin oluşmasını olumsuz yönde etkileyerek kayıt dışı ekonomiye yol açabilmektedir. Beşincisi teknolojideki gelişmeler nedeniyle elektronik ticaretin artması, internet üzerinden yapılan alışverişlerin yaygınlaşması ve birçok iş ve işlemin sanal ortamda yapılmaya başlanmasıyla birlikte bunların denetimlerin güç olması ve yeni yasal düzenlemelerin gerekmesi nedeniyle kayıt dışı ekonomi ortaya çıkabilmektedir. Altıncı ve son olarak kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasında psikolojik sebepler bulunmaktadır. Eğer bir toplumda kayıt dışı

¹⁴¹Gülay Akgül Yılmaz, “2000’li Yıllarda Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.33, Sayı.2, 2012, s.477

¹⁴²Övgü Ekmekçi, “Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Kaybı: Türkiye Boyutu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, SBE, 2018), s.16

ekonomi yaygınsa, bu durum bireylerin diğer bireylerin davranışlarını gözlemleyerek daha kolay kayıt dışına yönlenmesine sebep olmaktadır. Toplanan gelirlerin devlet tarafından adil dağıtıldığına inancının olmaması, vergi denetiminin yeterli olmaması, cezaların caydırıcı olmaması gibi nedenler bireyleri psikolojik olarak etkileyerek kayıt dışı ekonomiyi olumsuz etkileyebilmektedir.¹⁴³

Vergiye uyum sürecinde kayıt dışı ekonominin sebebi olarak vergi politikaları önem kazanmaktadır. Vergi politikaları ile kayıt dışı ekonomi yakın bir ilişki içinde olup, ekonominin kayıt dışına çıkmasında vergi yükünün mükellefler üzerinde yarattığı olumsuz etki, vergi afları, vergilendirme sürecinde yaşanan belirsizlikler gibi birçok neden vardır. Vergi afları açısından bakıldığında genel kabul gören görüş, vergi aflarının, mükellefler üzerinde vergilerin adaletli alınmadığı hissi yaratması ve mükelleflerin vergiye bakışını olumsuz etkilemesidir. Bu nedenle vergisini düzenli, tam ve zamanında ve ödeyen mükellefler, yakın zamanda vergi affı çıkacağı beklentisi içine girerek faaliyetlerini kayıt dışına çıkarma eğiliminde olabileceklerdir. Bu sebeplerle mükelleflerin kayıt dışına çıkma eğilimlerinin artması durumunda, vergi uyumunda azalma meydana gelebilecektir.¹⁴⁴

Vergi politikaları ile ilgili nedenlerin tamamının ortak noktası mükellefin vergi yükünün adil bir şekilde dağıtıldığına dair inancının azalmasıdır. Ekonomik kriz dönemlerinde meydana gelen enflasyon, kayıt dışı ekonominin artmasına neden olduğundan, vergi kaçakçılığının da artmasına sebep olmakta ve böylece vergi uyumsuzluğu ortaya çıkabilmektedir. Ekonomik istikrar kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmek için en etkili yoldur. Bir ülkede ekonomik istikrarın sağlanması da mali disiplin uygulaması ile mümkündür.¹⁴⁵ Vergi oranlarının makul bir düzeyde olması, çalışma hayatında işverenlerin istihdam üzerindeki vergisel yüklerinin azaltılması, asgari ücrete kadar olan gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi yasalarının daha basit

¹⁴³Övgü Ekmekçi, s.16-24

¹⁴⁴Ecemiş, 123-124

¹⁴⁵Biberoğlu, s.45

ve anlaşılabilir olması konusunda çalışmaların yapılması kayıt dışı ekonominin azalmasına katkı sağlayarak, vergiye uyumu olumlu yönde etkileyebilecektir.¹⁴⁶

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın faaliyet raporlarına bakıldığında, vergi idaresi vizyonunu, “Ekonomik aktiviteleri kavrayarak kayıtlı ekonomiyi teşvik eden; mükellef haklarını gözeterek gönüllü uyumu sağlayan ve kaliteli hizmet sunarak vergi ve diğer gelirleri toplayan örnek bir idare olmaktadır.” olarak açıklamaktadır.¹⁴⁷ Vizyonunu bahsedilen şekilde açıklayan gelir idaresinin, ülkemizde vergi politikalarının uygulanmasında kaliteli hizmet sunarak, kayıt dışı ekonominin önlenmesini ve mükelleflerin vergiye uyumunun sağlanmasını hedeflediği söylenebilir.

Kayıt dışı ekonominin ne kadar olduğu ile ilgili Schneider'in 2003-2015 yılları arasında Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile Türkiye'de kayıt dışı ekonomi araştırmasında 2015 yılında ülkemizde kayıt dışı ekonominin gayri safi milli hasılaya oranının %28,7 oranında olduğu, AB ülkeleri ortalamasının ise, %18,3 oranında olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.¹⁴⁸ Araştırmanın sonucunda, Türkiye'de AB ülkelerine göre daha yüksek bir oranda kayıt dışı ekonomik faaliyet olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de ekonomik hayatı düzenleyen kurallara uyulmadığı, ekonomide hukuka aykırı davranışlar sergilendiği ve sosyal adaletin tam anlamıyla gerçekleşmediğini göstermektedir.¹⁴⁹ Bu kadar yüksek oranda bir kayıt dışının varlığı vergi hasılatının da istenilen seviyede olmasını engellemektedir. Ayrıca, kayıt dışı ekonominin fazla oluşu vergiye uyum düzeyinin düşük olduğunu da göstermektedir. Genelde mükelleflerin faaliyetleri sonucunda meydana gelen kayıt dışılık, vergi yükümlülerinin vergiye uyumu arttığı ölçüde azalmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁶Yıldırım Genç ve Recep Yaşar, “Ülkemizde Kayıt Dışı Ekonominin Sonuçları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.339, 2009, s.103

¹⁴⁷GİB, Faaliyet Raporu, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2018/2018_faaliyet_raporu.pdf (17 Mart 2019), s.15

¹⁴⁸Schneider, F. (2015). Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments, www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf (17 Mart 2019), s.6

¹⁴⁹Gülşay Akgül Yılmaz, “AB’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.25, Sayı.2, 2008, s.284

¹⁵⁰Çil, s.55

1.4.Vergileme Maliyetleri

Kamu harcamalarının en temel finansman kaynağı olan vergilerin, doğduğu andan itibaren ödenmesine kadar olan süreçte hem mükellefler açısından hem de vergi idaresi açısından bir takım maliyetler ile karşı karşıya kalınmaktadır. Vergi maliyeti, vergi idaresi tarafından yapılan yönetim maliyetleri ile mükellefler tarafından katlanılan uyum maliyetlerinden meydana gelir. Bu maliyet, bir işin gerçekleştirilmesi için yapılan küçük bir harekettten başlayarak büyük ölçekte yapılan organizasyonlara kadar değişik boyutlarda olabilmektedir. Söz konusu maliyetler, maddi nitelikte olabileceği gibi manevi nitelikte de olabilir ve vergilerin bütününe yönelik olarak maliyet hesaplanabilirken, tek bir vergi üzerinden de maliyet hesaplanabilir.¹⁵¹ Vergi maliyeti bir vergi sisteminin analiz edilmesinde en önemli etkenlerden biri olmasına rağmen parasal anlamda ölçülmesindeki zorluk nedeniyle çoğunlukla ihmal edilmiştir.¹⁵² Vergi maliyetinin hesaplanması suretiyle vergi sisteminin sağladığı fayda tahmin edilerek daha etkin bir vergi sistemi oluşturulması için veriler elde edilebilir. Vergi hasılatının maliyeti, vergi planlaması ile yakından ilgilidir. Vergi gelirleri elde edilirken, bu gelirlerin toplanması için yapılan harcamaları da içerir ve bu nedenle bütçede gösterilen gelir büyüklükleri gayrisafî nitelik taşır.¹⁵³

Vergileme, bireylerin harcanabilir gelir ve servetlerini azalttığından, bireyler açısından fedakârlık edilmesi gereken bir konu olma özelliğini taşır. Vergilemenin maliyetleri, idari maliyetler, uyum maliyetleri, vergiden kaçınma maliyetleri ve rant kollama maliyetleri olarak ele alınmaktadır. Vergileme maliyetleri kişilerin gelirlerinde azalma meydana getirmesi yanında, vergi nedeniyle ülkeden sermayenin çekilmesi sebebiyle ilave yük de getirebilmektedir. Vergileme maliyetleri vergi politikalarına göre de oluşabilmektedir. Vergi oranlarının artırılması ve yeni vergiler konulması gibi vergi gelirlerini artırmak amacıyla vergi politikaları yürütüldüğünde, mükellefler beyan ettikleri gelirlerini düşürme eğilimi gösterebileceklerdir. Ayrıca vergi maliyetleri mükellefler arasındaki vergi rekabetini de etkileyecektir. Şöyle ki, şahıs mükellefler

¹⁵¹Mehmet Bulut, “Vergi ve Prim Toplama Maliyetlerinde Etkinliğin Sağlanması”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.94, 2007, s.85-86

¹⁵²Nilgün Balkaya Akça, “Vergi Maliyeti Üzerine”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.1, 1999, s.67

¹⁵³Haluk Anıl, “Devlet bütçesinde Gelir Planlaması Üzerine”, **Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu Dergisi**, Sayı.1,1973, s.7

veya firmalar faaliyet gösterdikleri alanda vergi maliyetleri nedeniyle vergi yüklerinde artış meydana geldiğinde, faaliyet gösterdikleri alanları daha düşük vergi maliyeti olan sektörlerle değiştirme yoluna başvurabileceklerdir.¹⁵⁴

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, vergileme maliyetleri doğrudan maliyetler ve dolaylı maliyetler olarak iki ana başlık altında ele alınacaktır.

1.4.1.Doğrudan Maliyetler

Dolaysız maliyetler olarak da ifade edilen doğrudan maliyetler, uygulanan verginin bizzat kendisi ile ilgili olan maliyetlerdir. Doğrudan maliyetler, vergi mükelleflerinin vergi olarak ödediği tutarı ifade etmektedir. Doğrudan vergi maliyetleri ile mükelleflerin gelirlerinde alınan vergi miktarı ile doğru orantılı olarak oluşan azalma anlatılmak istenmektedir.¹⁵⁵ Aynı zamanda doğrudan maliyet, verginin konulmasından sonra oluşan, vergi alınan kişiye yük getiren ilk maliyet olarak da tanımlanmaktadır.¹⁵⁶

1.4.2.Dolaylı Maliyetler

Vergileme faaliyeti neticesinde doğrudan maliyetler yanında birtakım dolaylı maliyetler meydana gelmektedir. Vergilemenin işlem maliyeti olarak da adlandırılan dolaylı maliyetlerin sınıflandırılmasında birçok yöntem bulunmaktadır. Bununla beraber Oliver ve Bartley'in yapmış olduğu sınıflandırma açıklayıcı olması bakımından Şekil 4'te gösterilmektedir. Vergilemenin dolaylı maliyetleri, etkinlik maliyetleri ve operasyonel maliyetler olarak iki temel maliyet unsurundan oluşmaktadır.¹⁵⁷

¹⁵⁴Gülsüm Gürler Hazman ve Yüksel Aksu, "Vergilemenin Operasyonel Maliyetleri: Mersin Vergi Dairesi Başkanlığı Örneği", **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı.11, 2013, s.110-111

¹⁵⁵Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.138

¹⁵⁶Gülsüm Gürler Hazman ve Yüksel Aksu, s.109

¹⁵⁷Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.138-139

VERGİLEMENİN DOLAYLI MALİYETLERİ	OPERASYONEL MALİYETLER	İDARİ MALİYETLER
		UYUM MALİYETLERİ
	ETKİNLİK MALİYETLERİ	

Şekil 4: Vergileme Sonucu Oluşan Dolaylı Maliyetler

Kaynak: Oliver, T. ve Bartley, S. (2005), “Tax System Complexity and Compliance Costs-Some Theoretical Considerations”, Economic Roundup, Winter, 55 Aktaran: Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, “Vergilemenin Operasyonel Maliyetleri: Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı.159, 2010, s.143

Şekil 4’te de görüldüğü gibi, etkinlik maliyeti ve operasyonel maliyetin ikisi de vergilemenin dolaylı maliyetleri içinde kalmaktadır. Bu nedenle, vergilerden dolayı oluşan operasyonel maliyetler ile etkinlik maliyetlerini birbirinden ayırmak her zaman mümkün değildir. Etkinlik maliyetleri, vergi mükelleflerinin devletin uyguladığı vergi politikası sonucunda harcama, tasarruf etme ve kazanç elde etme alışkanlıklarında oluşan değişimlerdir. Operasyonel maliyetler ise, mükellef açısından verginin kendisinden kaynaklanan yani verginin doğrudan maliyeti yanında, hem vergi idaresine hem de mükellefe yüklediği maliyetleri ifade etmektedir. İngiltere’de yapılan bir araştırmada Katma Değer Vergisi (KDV) oranları yükseldikçe şirketlerin düşük tutarlı satış yapmayı istemedikleri ortaya çıkmıştır. Çünkü yüksek vergi oranları, hem operasyonel hem de etkinlik maliyetlerini değiştirmektedir ve vergi mükelleflerinin çoğunluğu bu iki maliyeti birbirinden ayıramamaktadır. Ancak etkinlik maliyetleri, yükümlülerin vergiden kaçınmak için katlandığı maliyet, operasyonel maliyetler ise, mükelleflerin verginin konusuna giren işlemleri gerçekleştirirken katlandıkları maliyet olarak tanımlanabilir. İngiltere’de yapılan bir araştırmada KDV oranları yükseldikçe

şirketlerin düşük tutarlı satış yapmayı istemedikleri ortaya çıkmıştır. Çünkü yüksek vergi oranları hem operasyonel hem de etkinlik maliyetlerini değiştirmektedir ve vergi mükelleflerinin çoğunluğu bu iki maliyeti birbirinden ayıramamaktadır. Ancak etkinlik maliyetlerini, yükümlülerin vergiden kaçınmak için katlandığı maliyet olarak, operasyonel maliyetleri ise, verginin konusuna giren işlemleri yapmak için mükelleflerin vergisel ödevleri nedeniyle katlandığı maliyetler olarak tanımlayabiliriz.¹⁵⁸

1.4.2.1. Operasyonel Maliyetler

Operasyonel maliyetler diğer adıyla işlem maliyetleri, ödenen vergi miktarından bağımsız olarak hem vergi idaresinin hem de yükümlülerin vergisini öderken katlanmış oldukları maliyetlerdir.¹⁵⁹ Operasyonel maliyetler ile ilgili ilk sistematik çalışmanın Adam Smith ile beraber başladığı söylenebilir. Adam Smith “Ulusların Zenginliği” adlı eserinde vergileme ilkelerini belirtirken verginin idari maliyeti ile uyum maliyetlerine atıfta bulunmuştur. Operasyonel maliyetlere yönelik olarak yapılan ilk sayılabilecek bir diğer çalışma da Haig tarafından 1935 yılında yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada, anket yöntemiyle ABD’de uygulanan federal ve yerel vergilerin mükellefler üzerinde oluşturduğu uyum maliyetlerinin boyutu incelenmiş ve vergilendirme sonucunda meydana gelen uyum maliyet düzeyinin toplam vergi gelirleri içindeki payının %2,3 olduğu görülmüştür.¹⁶⁰

Operasyonel maliyetlerle ilgili yapılan çalışmaların 1980’li yıllarda hız kazandığı görülmektedir. Slemrod ve Sorum, yaptıkları çalışmada ABD’de gelir vergisinden kaynaklanan operasyonel maliyetleri araştırmışlardır. 1989 yılında Vaillanncourt, Kanada’da gelir vergisinin meydana getirdiği operasyonel maliyetleri incelemiştir. 1990’lı yıllarda da operasyonel maliyetlerle ilgili çalışmalar yapılmaya devam edilmiştir. Blumenthal ve Slemrod alanında ilk sayılan çalışmalarında, vergi sistemlerinde reform olarak yapılan değişikliklerin operasyonel maliyetler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Lignier’in 2008 yılında yaptığı çalışmada, operasyonel

¹⁵⁸ Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.140

¹⁵⁹ Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.140

¹⁶⁰ Gülsüm Gürler Hazman ve Yüksel Aksu, s.112

maliyetlerin yönetsel faydaları üzerinde durulduğu için, diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Operasyonel maliyetler küreselleşme ile birlikte yeniden önem kazanmıştır. Çünkü küreselleşme ile birlikte birçok ülkenin uyguladığı vergi türleri birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ile birlikte operasyonel maliyetler ile alakalı veriler daha güvenilir bir biçimde toplanmış ve analiz edilmeye başlanmıştır. Bu sebeple operasyonel maliyet alanında yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Vergi sistemlerinin etkinliğinin ve karmaşıklığının ne düzeyde olduğunu belirlemek için bir kriter olarak operasyonel maliyetler kullanılmaktadır. Vergi sistemlerinin etkinliğinin ölçülmesinde önemli bir kriter olan “idari maliyet/vergi geliri” rasyosu, bir birim vergi geliri toplanması için katlanılan idari maliyet miktarını göstermektedir. Vergi sistemlerinin karmaşıklık düzeyini belirleyen kriter ise, mükelleflerin vergisel ödevlerini yerine getirirken katlanmış oldukları uyum maliyetlerinin miktarıdır. Vergi sistemlerinde ayrıcalık yaratan indirim, istisna ve muafiyetlerin olması, vergi sistemlerinin karmaşık olmasına ve operasyonel maliyetlerin yükselmesine sebep olmaktadır. Çünkü, vergi kanunlarına konulan indirim, istisna ve muafiyet hükümlerinin vergilemede adaleti sağlayıp sağlamadığı tartışmalı bir konudur. Vergi sistemlerinin karmaşık bir yapıda olması, vergileme sonucunda oluşan idari maliyetler ile uyum maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Vergi sistemlerinde yenilikler yapılırken, uygulamaya konulan yeni vergisel düzenlemeler ile yeni vergilerin oluşturacağı potansiyel operasyonel maliyetler dikkate alınmalıdır. Operasyonel maliyetlerin ihmal edilmesi durumu, vergi gelirlerinin israf edilmesine ve mükelleflerinin vergiden kaçınma yollarını aramalarına sebep olabilecektir.¹⁶¹

Kısaca operasyonel maliyet unsuru, vergi sisteminin uygulanmasından dolayı devletin ve özel sektörün yüklendiği maliyetlerdir. Devlet açısından bakıldığında verginin yönetiminden kaynaklanan maliyetler idari maliyetken, mükellef açısından bakıldığında ise verginin ödenmesi için yüklenilen maliyetler uyum maliyetleridir. Literatüre baktığımızda, operasyonel maliyetler, idari maliyetler ile uyum maliyetlerinin toplamından oluşmaktadır. Operasyonel maliyetler, idari maliyetler ve uyum maliyetleri olarak iki başlık altında ele alınacaktır

¹⁶¹Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.147-151

1.4.2.1.1.İdari Maliyetler

Verginin idari maliyeti vergi uygulamaları dolayısıyla devletin ödemek zorunda kaldığı maliyetlerden oluşur. Bu maliyetler, verginin toplanmasında ve vergi denetiminde görev alan memurların maaş ve diğer aldıkları ücretleri, kırtasiye masraflarını, iletişim masraflarını, bilgisayar, yazılım, donanım gibi birçok harcamayı kapsar. Bazı yazarlar ise, verginin idari maliyetlerinin yalnız gelir idaresinin vergiyi toplarken yaptığı harcamalardan meydana gelmediğini, vergilendirme sürecinde son aşamaya kadar sarf edilen bütün maliyetleri dikkate almak gerektiğini söylerler. Bu yazarlardan Tran-Ram, vergilendirme nedeniyle meydana gelen idari maliyetleri, vergi politikalarının oluşturulması ve planlanması sürecinde meydana gelen maliyetler, vergi yasalarının hazırlanması sürecindeki maliyetler, vergi sisteminden kaynaklanan yönetim maliyetleri, vergi uyumsuzlukları sebebiyle çıkan maliyetler olarak geniş bir bakış açısıyla ifade etmektedir.¹⁶²

Tablo 1.6
Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı İle Gelir İdaresi Başkanlığının Harcamalarının Karşılaştırılması

YILLAR	VERGİ GELİRLERİ (BİN TL)	GELİR İDARESİ HARCAMALARI (BİN TL)	100 TL VERGİ TOPLAMAK İÇİN YAPILAN HARCAMA (TL)
2008	189.980.827	1.420.975	0,75
2009	196.313.308	1.607.396	0,82
2010	235.714.637	1.637.613	0,69
2011	284.490.017	1.935.998	0,68
2012	317.218.619	2.179.670	0,69
2013	367.517.727	2.095.646	0,57
2014	401.683.956	2.313.804	0,58
2015	465.229.389	2.471.875	0,53
2016	529.607.901	2.875.482	0,54
2017	626.082.415	3.091.677	0,49
2018	737.954.270	3.362.397	0,46

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2018, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyet_raporlari/2018/2018_faaliyet_raporu.pdf, (18 Aralık 2018) s.164

Tablo 1.6’ da 2008 yılı ile 2018 yılları arasında, vergi gelirleri tahsil edilirken Gelir İdaresi Başkanlığı’nın 100TL vergi toplamak için yaptığı harcama tutarları yer

¹⁶²Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.141

almaktadır. Tabloya bakıldığında, 2008 yılında vergi idaresi 100TL vergi toplamak için 0,75TL harcama yapıyorken, 2018 yılında 0,46TL harcama yapmaktadır. 2008 yılından itibaren 2018 yılına kadar Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 100TL vergi toplamak için yaptığı harcama tutarı genel olarak yıllar itibariyle azalma göstermiştir.

Verginin idari maliyetleri, verginin açık maliyeti olarak da ifade edilmektedir. Verginin açık maliyeti, bir ülkede vergi toplayan kurum ve kuruluşların merkez ve taşra örgütlerinin faaliyetlerini sürdürmek için kullandıkları binaların yapım, alım, kiralama ve kullanım maliyetleri ile vergilendirme ile ilgili kararlar alan ve vergi politikalarından sorumlu personel giderleri, kırtasiye, temizlik, ısıtma, aydınlatma, ulaşım vb. giderlerden meydana gelmektedir.¹⁶³ Verginin açık maliyeti, verginin tahsil edilmesine kadar olan süreçte kamu bütçesinden yapılan harcamaları yani kaynak maliyetlerini ifade etmektedir. Böylece vergi yönetiminin etkin olması önem kazanmakta ve kaliteli hizmetin minimum maliyet ile sunulmasının sağlanması amaçlanmaktadır.¹⁶⁴

Vergilemenin idari maliyeti ile ilgili yapılan araştırmalarda, vergi oranlarının sayısının fazla olmasının maliyeti artıracığı bu nedenle vergi oranlarının sayısının daha az olması ve daha sade anlaşılır bir vergi sisteminin gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, idari maliyetlerin artması devletin kaynaklarının israf edilmesine, vergi yükümlüsünün vergiden kaçınma veya vergi kaçakçılığına yönelmesine sebep olarak, vergi gelirlerinin azalmasına neden olacaktır.¹⁶⁵

Vergilemenin idari maliyeti ile ilgili araştırmalara genel olarak bakıldığında, çok çeşitli vergi ve oranların olması idari maliyetlerin artmasına neden olabilmektedir. Slemrod'a göre, vergi oranlarının sayısının çok fazla olduğu vergi sistemlerinde, idari maliyetler artmaktadır. Bu sebeple, vergi oranlarının sayısının daha az olması ile vergi sistemlerinin daha sade ve anlaşılır olması gerekmektedir.¹⁶⁶

Vergi idarelerinin mükellefin vergiye uyumunun sağlanması için yaptığı düzenlemeler de idari maliyeti etkiler. Yapılan bu düzenlemelere örnek verirsek

¹⁶³Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s.169

¹⁶⁴Bulut, s.86

¹⁶⁵Gülsüm Gürler Hazman ve Yüksel Aksu, s.115

¹⁶⁶Vasfi Çelik, "Vergi Uyum Maliyetleri ve Vergi Uyum: Konya İli Küçük İşletmelere Bir Uygulama", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, 2015), s.37

mükellefler için hazırlanan broşürler, elektronik ortamda beyanname vermek, vergi iadesi talep etmek, vergi borçlarını taksitlendirmek ve ödemek gibi hizmetler için oluşturulan yazılımlar, bilgi edinme, danışma için oluşturulan çağrı merkezi hizmetleri idari maliyetleri artırmaktadır. Bazı vergisel düzenlemeler ise, idari maliyetlerin azalmasına sebep olmaktadır. Örneğin, vergi kanunlarındaki istisna ve muafiyet uygulamaları ile idare vergilendirme karşısında korunmak istenilen bireyleri ve bazı işlemleri vergi konusu etmeyip teşvik ederek, vergi kapsamı dışına tutmakta, böylece mükellefle birlikte idare de vergileme için ayıracağı kaynaktan tasarruf etmektedir.¹⁶⁷

İdari maliyetlerin üzerinde bir vergi geliri elde edilmesi, kaynakların vergi idaresi tarafından etkili kullanıldığına kanıt oluşturabilir. Ancak, idarenin vergi yükümlülerini vergi ödemeleri için zorlamak amacıyla katlandığı maliyetler nedeniyle, marjinal maliyetler marjinal vergi gelirlerinden daha yüksek olabilir. Bununla birlikte vergi idaresi vergi gelirlerini artırmak için, daha sert bir tutum izleyerek vergi denetimlerini artırıp vergi ceza uygulamalarını hayata geçirebilir. İdarenin vergi denetimlerini sıklaştırması sonucunda maliyetleri artar ve idare ek maliyetler yüklenmiş olur. Bu maliyetler kısa dönemde vergi maliyetlerini artırır ancak uzun dönemde mükelleflerin vergiye uyumunun artması nedeniyle vergi gelirlerinin artmasını sağlar.¹⁶⁸

1.4.2.1.2.Uyum Maliyetleri

Vergi uyum maliyetlerinin tam olarak net bir şekilde tanıımı yapılamamıştır. Literatüre bakıldığında yazarların kendi yaptıkları tanımlamalar mevcuttur. Örnek verirse Sandford uyum maliyetlerini, birincisi mükelleflerin vergilerini ödedikleri zaman oluşan maliyetlerle vergi kanunlarından kaynaklanan maliyetler olarak tanımlamış, ikinci olarak ise, vergilerin ödenmesi sonucu oluşan maliyetlerin de ötesinde, vergilerin tabiatında bulunan bozma maliyetleri şeklinde tanımlamıştır.¹⁶⁹ Amerikalı ekonomist Scott Mody ise, vergi sisteminde yapılan değişikliklerin ve karmaşanın genel giderler ve fırsat maliyeti olarak iki maliyet yaratarak uyum maliyetlerini meydana getirdiğini söylemiştir. Genel anlamda uyum maliyetini

¹⁶⁷Akça, s.68

¹⁶⁸C.L. Ballard ve D. Fullerton, "Distortionary Taxes and the Provision of Public Goods", **Journal of Economic Perspectives**, Sayı.6, 1992, s.119

¹⁶⁹Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.142

tanımlayacak olursak; mükelleflerin, vergi idaresinin ve vergi yasalarının düzenlemelerini yerine getirmek için ödedikleri maliyetler ile vergilerin kendisi dışında vergilerden kaynaklanan maliyetlerdir.¹⁷⁰

Verginin saklı (örtük) maliyeti olarak da ifade edilen uyum maliyetleri, mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirirken çalıştırdıkları personele ve muhasebecilerine yaptıkları ödemeler, vergi davalarından kaynaklanan giderler, vergi ile ilgili işlemlerinin yapılması için ayrılmış binaların giderleri, noter masrafları, ulaşım giderleri vb. maliyetlerden oluşmaktadır.¹⁷¹ Saklı nitelik taşıyan bu maliyet unsurları, doğrudan ya da dolaylı olarak devletin vergilerden dolayı katlandığı giderlerini mükelleflere ödetmesi biçiminde veya mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarına göre ortaya çıkmaktadır.¹⁷² Saklı maliyetlerin hesaplanması zordur. Ancak bazı analitik yöntemlerden faydalanılarak yaklaşık sonuçlara ulaşılabilir. Vergi maliyeti hesaplamaları genellikle idari maliyetlere yöneliktir. Bununla birlikte vergi mükelleflerinin de katlandığı maliyetlerin dikkate alınarak gerçek maliyetlerin bilinmesi önemlidir.¹⁷³ Verginin saklı maliyeti kavramını kısaca vergi mükelleflerinin verginin konulmasından verginin ödenmesi aşamasına kadar olan her safhada katlandığı yük olarak tanımlamak mümkündür.

Vergi uyum maliyetleri ile ilgili literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, Bryden'in 1961 yılında Kanada ile ilgili yaptığı çalışmada, ilk kez tüzel kişi mükelleflerin vergi uyum maliyetlerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ise, küçük ölçekli işletmelerin uyum maliyetlerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Strümpel tarafından yapılan Avrupa'da vergi uyum maliyetleri ile ilgili ilk kapsamlı araştırma 1966 yılında "gizli vergi yükü" ismiyle yapılmıştır. Strümpel bu çalışmasında şirketlerin vergilendirme sonucunda yüklendiği ek maliyetleri araştırmıştır. Sandford, Godvin ve Hardwick 1989 yılında İngiltere'de o dönemde KDV ile ilgili uyum maliyetlerini araştırmışlardır. 1993 yılında Pope, Fayle ve Chen ilk olarak uyum maliyetlerinin mükellef davranışları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 2002 yılına gelindiğinde ise

¹⁷⁰Elvan Teke, "Vergilerin Uyum Maliyetleri: Denizli Örneği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, SBE, 2004), s.6

¹⁷¹Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s.170

¹⁷²Bulut, s.86

¹⁷³Metin Taş, **Türk Vergi Sistemi Üzerine Bir İnceleme**, 1.Basım, Bursa:Ekin,1992, s.71

Evans, Tran-Nam ve Jordan “vergi değerleme metodu” nu geliştirmişlerdir. Bu yöntem, potansiyel vergi uyum maliyetlerinin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Bahsedilen yöntemde vergilendirilebilir gelir, işletmenin aktif ve pasifinde bulunan unsurların vergi değerlerindeki yıllık değişim seviyelerine göre hesaplanmaktadır. Çalışmada aynı zamanda uyum maliyetleri kapsamında bulunan sabit maliyetler de dikkate alınmıştır.¹⁷⁴ Türkiye’de ise uyum maliyetlerine yönelik ilk çalışma Türkmen Derdiyok tarafından 1993 yılında yapılmıştır. Derdiyok tarafından yapılan bu çalışmada, muhasebeci ve mali müşavirlere defter tutma ve danışmanlık vb. hizmetler karşısında ödenen ücretler dikkate alınarak bir analiz yapılmıştır. Muhasebeci ve mali müşavirlere ödenen asgari ücret düzeyleri baz alınarak, 1990 yılındaki gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine yönelik uyum maliyetleri tanımlanarak, toplam uyum maliyetleri hesaplanmıştır.¹⁷⁵ 2013 yılında Hazman ve Aksu tarafından yapılan çalışmada ise, Mersin Vergi Dairesi Başkanlığındaki vergi yöneticilerinin görüşlerinden yola çıkılarak vergi uyum maliyetleri incelenmiş olup, vergi sistemi ve vergi uygulamalarından kaynaklanan unsurların uyum maliyetleri üzerinde etkili olduğu ve vergi sisteminin basit ve anlaşılır olmasının vergi uyumu üzerinde oldukça etkili olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁷⁶

Uyum maliyetlerinin mükelleflere parasal, zaman ve psikolojik maliyetler olarak üç farklı şekilde maliyeti bulunmakta olup, bunları birbirinden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Çünkü mükellefler vergilendirme sürecinde parasal maliyetlere katlanırken aynı zamanda psikolojik ve zaman maliyetlerine de katlanmak zorunda kalırlar. Çalışmanın bundan sonraki kısmında vergi uyum maliyetlerini; parasal maliyetler, zaman maliyetleri ve psikolojik maliyetler olarak kısa başlıklar halinde ele alınacaktır.

1.4.2.1.2.1.Parasal Maliyetler

Mükelleflerin vergisel ödevlerini yerine getirirken ödedikleri parasal maliyetler, vergi aslı dışında muhasebecileri ya da mali müşavirlere ödedikleri ücretler, kırtasiye, iletişim, yazılım maliyetleri, mesleki gelişimleri için katıldıkları

¹⁷⁴Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.148

¹⁷⁵Teke, s.43

¹⁷⁶Gülsüm Gürler Hazman ve Yüksel Aksu, s.122

panel, konferans vs. maliyetleri, vergi dairesine ulaşım masrafları gibi harcamalardan meydana gelmektedir.¹⁷⁷

1.4.2.1.2.2.Zaman Maliyetleri

Mükelleflerin vergi kanunlarının gerektirdiği yükümlülükleri tam ve zamanında yerine getirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetler ile mesai saatleri içinde ya da dışında ayırdıkları süreler, zaman maliyetlerini oluşturur. Mükelleflerin vergi ile ilgili katlandıkları zaman maliyetini parasal olarak ölçmek oldukça zordur. Ancak Pope, zaman maliyetlerinin hesaplanması için önerilerde bulunmuştur. Bunlar; her mükellefin vergi ile ilgili harcadığı zamanın parasal değerini kendisinin belirlemesi, harcadığı zamanın saat olarak belirlenmesi, mükelleflerin uyum maliyetlerinden kurtulmak için ödemeye razı oldukları tutarları belirtmesi, harcanan zamanın vergi öncesi ve sonrası saatlik ücret oranıyla çarpılması ve mükelleflerin belirttikleri zaman maliyetlerinin alınması şeklindedir.¹⁷⁸

1.4.2.1.2.3. Psikolojik Maliyetler

Sandford ise 1973 yılında İngiltere’de yaptığı çalışmasında 1965-1970 yılları arasında vergilerin yarattığı uyum maliyetlerini araştırmış olup, bu çalışma psikolojik maliyetleri de konu alan ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. 2005 yılında yaptığı araştırmada Woellner ise, Avusturyalı mükellefler üzerinde vergilerin oluşturduğu psikolojik maliyetleri hesaplamaya çalışmıştır.¹⁷⁹

Psikolojik maliyetler mükelleflerin vergilendirme sürecinde ve sonrasında meydana gelen stres, endişe, kaygı vb. psikolojisinde meydana gelen değişimlerdir. Mükelleflerin vergi uygulamalarını anlamada yaşadığı zorluklar, vergi kanunlarına aykırı davranmak konusunda yaşadıkları endişe, korku ve öfke gibi maliyetlerdir. Psikolojik maliyetler, mükelleflere göre farklılık gösterdiğinden bu maliyetlerinin

¹⁷⁷Gülsüm Gürler Hazman ve Yüksel Aksu, s.115

¹⁷⁸Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.143

¹⁷⁹Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.147

tarafsız olarak ölçülmesi zordur. Ancak, ölçülmesi zor olması vergi uyum maliyeti olarak dikkate alınmamasını gerektirmez¹⁸⁰

1.4.2.2.Etkinlik Maliyetleri

Vergilemede etkinlik, bir ülkede toplanan vergilerin ekonomide refah kaybına neden olmaması veya en az düzeyde refah kaybı yaratmasıdır. Yeni bir vergi konulması sonucunda, refah değişimleri ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda da tüketici ve üretici rantlarında azalma olmaktadır. Vergi nedeniyle aşırı yük oluşması sonucunda, refah kaybı yani tüketici ve üretici rantlarındaki azalma, devletin elde ettiği vergi gelirlerinden daha büyük olmaktadır.¹⁸¹

Etkinlik maliyetleri, vergileme sonucunda mükelleflerin ve bireylerin kazanç sağlama, harcama yapma, tasarruf vb. isteklerinde oluşan değişiklikler olarak ifade edilmektedir.¹⁸² Diğer bir ifadeyle etkinlik maliyetleri, kişilerin vergi ödedikten sonra kararlarını değiştirerek, üretim ve tüketim tercihlerinin de değişmesi sebebiyle ülke ekonomisinde gayri safi milli hasılanın azalmasına neden olan maliyetlerdir.¹⁸³

Robson'a göre, vergi oranları yüksek olduğunda işçilerin bir kısmı çalışmak yerine çalışmamayı tercih edebilirler. Çünkü, vergi oranlarının yüksek olması işçilerin aldığı ücretlerin azalmasına neden olmaktadır. İşçilerin rasyonel davrandıkları varsayıldığında, marjinal faydalarını en yükseğe çıkarmak için, çalışmak yerine çalışmamayı tercih edebileceklerdir.¹⁸⁴

Vergi oranlarının yüksek olması etkinlik maliyetleri ile birlikte operasyonel maliyetleri de etkilemektedir. Bu ikisini birbirinden ayırmak güç olsa da İngiltere'de yapılan bir çalışmada, yüksek KDV oranlarından dolayı firmaların %18 gibi önemli bir oranının, belli büyüklüğün altında satış yapmak istemedikleri ortaya çıkmıştır. Vergi

¹⁸⁰ Akça, s.69

¹⁸¹ Hülya Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, 5.Basım, İstanbul: Beta, 2014, s.276

¹⁸² Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.140

¹⁸³ Teke, s.4

¹⁸⁴ Çelik, s.38-39

sonrasında mükelleflerin davranışlarında vergiden kaçınma vb. şekillerde değişikliklerin oluşması etkinlik maliyetleri ile açıklanmaktadır.¹⁸⁵

Etkinlik maliyetleri, mükellefin işgücü arzı, yatırım kararları ve tüketim tercihleri üzerinde etkili olabilmektedir. Örneğin, vergi kanunlarında bulunan istisna ve muafiyetler nedeniyle veya vergi oranlarının artırılmasından dolayı mükellefler vergiden kaçınma ya da vergi kaçakçılığı yoluna başvurabilmektedirler. Özetle, vergilerin etkinlik maliyeti mükellefler açısından ne kadar fazla olursa vergi uyumu da o kadar olumsuz yönde etkilenmektedir.

¹⁸⁵Serkan Benk ve Ekrem Karayılmazlar, s.140

2.BÖLÜM: TÜRKİYE’DE ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARI

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler sunulan hizmetler açısından yalnız özel sektörü değil, kamu sektörünü de yakından ilgilendirmektedir. Bilişim teknolojilerinin hızla geliştiği çağımızda, kamu kurumlarının da vatandaşa hizmet sunarken teknolojik yeniliklerden yararlanmaması düşünülemez. Bu nedenle, ülkemizde vergi idaresi bilişim teknolojilerinden yararlanmakta ve vergisel işlemlerle ilgili hizmetlerini elektronik ortama taşımaktadır. Elektronik vergi uygulamaları, vergi kanunlarındaki vergi ile ilgili hükümlerin, vergisel iş ve işlemlerin yazılımlar ve internet teknolojisi kullanılarak yapılmasını sağlamaktadır.

İkinci bölümde; ilk önce Türkiye’de elektronik vergi hizmetlerinin gelişimi ve süreci, daha sonra Gelir İdaresi Başkanlığı çalışanları tarafından kullanılan elektronik uygulamalar, ardından Gelir Vergisi Kanunu’nda sayılan mükelleflerin kullandığı elektronik uygulamalar ele alınacaktır.

2.1. Elektronik Vergi Hizmetleri ve Kapsamı

Bu kısımda önce elektronik vergi hizmetlerinin Türkiye’deki tarihsel gelişimi, sonrasında elektronik vergi hizmetlerinin kapsamı ele alınacaktır.

2.1.1. Türkiye’de Elektronik Vergi Hizmetlerinin Gelişimi

21. yüzyılda bilgi toplumuna geçişte bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması işletmeler ve vatandaşlar kadar, devlet için de vazgeçilemez bir hal almıştır. Kısaca e-devlet, vatandaşlara verilecek hizmetlerin devlet tarafından elektronik ortamda sunulmasıdır.¹⁸⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı da günümüzde e-devlet uygulamalarını en fazla kullanan kamu idarelerinin başında gelmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de vergilendirme sürecinde bilgisayar teknolojisinden

¹⁸⁶Oğuzhan Çarıkçı, “Türkiye’de e-devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.12, 2010, s.98

yararlanmak amacıyla çalışmalara başlanmış ve Gelir İdaresinin e-devlet ile entegrasyonuna yönelik adımlar atılmıştır.¹⁸⁷

Türkiye'nin kamu alanındaki ilk büyük bilgi işlem projesi olan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP-1)'ne 1998 yılında başlanmış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. VEDOP Projesi ile amaç vergi dairesi ile ilgili işlemlerin bilgisayar ortamına aktararak personelin iş yükünün azaltılması, vergi dairesince verilen hizmetlerin sunulmasında etkinlik ve verimliliğin sağlanması, hizmetlerin mükellef odaklı sunulması, mükelleflerin vergiye uyumunun artırılması, kayıt dışı ekonomi ile daha etkili mücadele ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile etkin bir veri paylaşımıdır. VEDOP-1 projesi ilk olarak 22 il 155 vergi dairesinde uygulanmıştır. 2001 yılında banka tahsilatları e-tahsilat olarak yapılmaya başlanmış ve bu süreçte ülkemizdeki vergi tahsilatının %55 i bankalar aracılığı ile gerçekleşmiştir.¹⁸⁸

VEDOP sayesinde vergi idaresinin bilgi işlem altyapısı daha modern hale getirilmiş, vergi dairesi çalışanlarına, yöneticilere ve mükelleflere hizmette kolaylık sağlanmıştır. Bilgisayar ve yeni uygulamalar konusunda 8 bin çalışana eğitim verilmiştir. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) İtranet uygulaması ile bütün kullanıcıların raporlara ve bilgilere ulaşması sağlanmıştır. Gelir idaresi VEDOP-1 projesi ile "Cebit-Eurasia 2002-Bilişim" etkinliklerinde verilen "e-Türkiye için e-Devlet Ödülleri" kapsamında büyük ödülün sahibi olmuştur.¹⁸⁹ 1999 yılında GİB' in internet sayfası hizmete açılmıştır.

2004 yılında VEDOP-2 projesi hayata geçirilmiş ve mükellefler için çok önemli bir yenilik olan e-beyanname uygulaması ile beyannamelerin internet üzerinden verilmesi imkânı sağlanmıştır.¹⁹⁰ VEDOP-2 projesi 138 vergi dairesi, 111 gelir müdürlüğünde uygulanmıştır. Ayrıca Türkiye genelinde vergi denetiminde de otomasyon sistemine geçilmiş, kayıt dışı ekonominin kayıtlı hale getirilmesi için veri ambarı (VERİA) oluşturulmuş, e-tahsilat uygulaması için gerekli olan donanım, yazılım

¹⁸⁷Tolga Demirbaş ve diğerleri, "Mükelleflerin E-vergileme Sistemini Benimsemelerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bursa Araştırması", **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.1, 2012, s.61

¹⁸⁸Uğur Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, 1.Basım, Ankara: Türmob Yayınları,2014, s.27-28

¹⁸⁹Candan Göktepe, "E- Devlet Uygulaması ve Muhasebe Mesleği Açısından Bir Değerlendirme", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, 2014)**, s.46

¹⁹⁰Güneş Çetin, "Bilim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Uygulamalarına Etkisi", **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Sayı.1, 2010, s.80

ve işletim sistemleri oluşturulmuş ve Elektronik Vergi Dairesi Otomasyonu (e-VDO) pilot uygulamasına geçilmiştir. VEDOP-2 projesi ile vergi idaresi teknolojiyi mükellefe daha iyi hizmet için kullanarak, aynı zamanda vergisel işlemlerini zamanında ya da tam olarak yerine getirmeyen mükellefleri daha kolay izleyebilecektir.¹⁹¹

Vergi Dairesi Otomasyon projesinin 3. aşaması olan VEDOP-3 20 Ekim 2008 tarihinde başlamış olup, 2009 yılında tüm vergi daireleri ve bağlı mal müdürlükleri dâhil bütün gelir birimlerinin tamamı otomasyon sistemine (e-VDO) geçmiştir. VEDOP-3 projesiyle beraber e-VDO uygulamasının yaygınlaştırılması, takdir komisyonlarının otomasyon kapsamına alınması amaçlanmış, e-tahsilat uygulaması ile mükelleflerin vergi borçlarını elektronik ortamda ödemesine olanak sağlanmış, mükellef cari hesap uygulaması ile tahakkuk ve tahsilatlarının tek bir hesapta görüntülenmesi sağlanmış ve e-haciz uygulaması ile vergi borcu bulunan mükelleflere elektronik ortamda haciz yapabilme gibi kolaylıklar getirilmiştir.¹⁹² E-imza uygulamasına geçilmesiyle mükellefler bütün işlemlerini elektronik ortamda yapabilecek duruma gelmiştir. Dökümantasyon ve iş akış sistemlerinin kurulmasıyla yazışmaların internet ortamında yapılabilmesi sağlanmıştır. LOG kayıt sistemi kurulmuş ve böylece evraklarla ilgili sorgulamalar yapılmaya başlanmıştır.¹⁹³ 2010 yılında e- Haciz, Takdir Komisyonu Otomasyon Projesi (TAKKOM) ve Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma Modeli (MERAK) uygulanmaya başlanmış, pilot aşaması tamamlanan e-fatura uygulamasını yaygınlaştırma çalışmaları başlamıştır.¹⁹⁴ 2011 yılında, Gelir İdaresinde Kalite Yönetimine Giriş Projesi'nin uygulanmasına başlanmıştır. Proje ile Avrupa Kalite Vakfı Mükemmellik Modeli (EFQM) dâhilinde bilgiyi esas alan, yenilikleri takip eden, çağdaş bir yönetimi benimseyen, Avrupa'da örnek olacak bir gelir idaresi amaçlanmaktadır. EFQM Modeli için toplam kalite yönetimi alanında merkezde 681 taşrada 485 personele eğitim verilmiştir. Bu proje ile birlikte Mükellef Geri Bildirim Sistemi ve Öneri Geliştirme Sisteminin yazılım çalışmalarına

¹⁹¹GİB, Faaliyet Raporu,2004, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2004/uygulama_bim.pdf, (7 Ocak 2019) s.79

¹⁹²Betül Hayrullahoğlu ve Engin Hepaksaz, "E-devlet Kapsamındaki Vedop Uygulamaları ve E-haciz" Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi" **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**", Sayı.2, 2011, s.115

¹⁹³Yasemin Ünal, "Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi, SBE, 2018), s.24

¹⁹⁴Demirbaş ve diğerleri, s.64

başlanmıştır. Gelir İdaresi Başkanlığı'na karşı açılan vergi davalarını ve idari davaları takip etmek için Dava Takip Projesi (DATAP) için gerekli altyapı tamamlanmıştır.¹⁹⁵

2012 yılında mükelleflerin uyum maliyetlerinin azaltılması amacıyla özelge taleplerini elektronik ortamda yapabilmeleri için, Özelge Otomasyon Sistemine geçilmiştir. 30 Vergi Dairesi Başkanlığı ile 52 Defterdarlık Gelir Müdürlüğünün evrak, tarhiyat öncesi ve sonrası uzlaşma, anlaşmalı matbaaların takibi, yaygın ve yoğun denetim tutanak işlemleri Vergi Dairesi Başkanlık/Defterdarlık Otomasyon Projesi (DEFGEL) ile otomasyon kapsamına alınmıştır. Elektronik bilet projesi (e-bilet) ile mükelleflerin elektronik ortamda bilet ve yolcu taşıma listesi düzenleyebilmesi uygulamasına geçilmiştir. Vergiye uyumlu ve uyumsuz mükelleflerin elektronik ortamda belirlenebilmesi için vergisel uyum analiz modeli ve mükellef değerlendirme sistemi çalışmalarına başlanmıştır. KDV İade Takip Projesi ile iade talep eden mükelleflerin elektronik ortamda iade takip edip, talep edebilme imkânı sağlanmıştır.¹⁹⁶

2013 yılında e-fatura, e-arşiv, e-defter uygulamaları ile ilgili çalışmalara devam edilmiştir. Önceden hazırlanmış kira beyanname sistemi hayata geçirilmiştir. Amaç kira geliri elde eden mükelleflerin teknolojik imkânlardan yararlanarak daha kolay, hızlı ve güvenilir bir şekilde beyannamelerini elektronik ortamda vermelerini sağlamaktır. Ayrıca Gayrimenkul Sermaye İradı İzleme uygulaması ile bankalar, Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT), Tapu Müdürlüğü ve diğer kamu kurum ve kuruluşlardan elektronik ortamda bilgiler alınarak vergiye gönüllü uyum kapsamında vergiye uyumsuz ve riskli mükellefler tespit edilip vergi dairelerince takip edilmeleri sağlanmıştır.¹⁹⁷ 2014 yılında, önceki yıllarda başlanılan projeler konusunda çalışmalar devam etmiştir.

2015 yılında ise Tek Vergi Dairesi projesi pilot uygulaması başlamış ve Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığı, il bazında tek bir vergi dairesi olarak faaliyete geçmiş, otomasyon sistemleri de buna uygun olarak düzenlenmeye başlanmıştır. Sahte

¹⁹⁵GİB, Faaliyet Raporu,2011, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2011/2011_YILI_FAALIYET_RAPORU.pdf (7 Ocak 2019) s.49-50

¹⁹⁶GİB, Faaliyet Raporu, 2012, <http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2012/faaliyetraporu2012.pdf> (7 Ocak 2019) s.80-85

¹⁹⁷GİB, Faaliyet Raporu, 2013, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2013/2013_Faaliyet_Raporu.pdf (7 Ocak 2019) s.68

Belge Risk Analiz Programı (SARP) ile sahte belge veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyen mükellefler ile risk altında bulunan mükellefler analiz edilerek tespit edilmeye başlanmıştır. 01.09.2015 tarihinden itibaren Elektronik Yoklama (e- yoklama) projesi başlamıştır. Yoklama ve denetim faaliyetlerinin tabletler aracılığıyla GPS teknolojisinden yararlanılarak görüntülü resim video vb. elektronik ortamda yapılması sağlanmıştır. E-ticaret ve Mükellef Uyumunun İzlenmesi Projesi ile internet ortamında yapılan ticarete kayıt dışılığın önüne geçilmesi amaçlanmış olup, ayrıca e-Ticaretin gelişmesi için mükellefleri bilgilendirmek amacıyla e- Girişimci portalı açılmıştır.¹⁹⁸

2016 yılında, KDV İadesi Risk Analiz Sistemi (KDVİRA) uygulaması ile KDV İade işlemlerinde mükelleflerden istenilen belgelerin elektronik ortamda gönderilmesi sağlanmış ve KDV İadesi Makro Analiz Raporu (MAR) uygulaması ile mükellefler faaliyette bulundukları sektör ve il bazında detaylı olarak analize tabi tutularak iadelerin daha doğru bir biçimde yapılması sağlanmıştır. 2016 yılı mart ayında Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS) ile gelir ve kurumlar vergisi iadelerinin mükellefler tarafından elektronik ortamda talep edilmesi olanağı getirilmiştir. 2012 yılından itibaren uygulanan önceden hazırlanmış kira beyanname sisteminin kapsamı genişletilerek 2016 yılı mart ayında Hazır Beyan Sistemine geçilmiştir. E-tebligat uygulaması kapsamında tebligatlar mükelleflerin e-posta adreslerine gönderilmeye başlanmıştır. Gelir İdaresi, Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi (KEYS) uygulamasına geçmiş ve halen çalışmalar devam etmektedir. KEYS ile Türkiye çapında vergi daireleri arasında yapılan yazışmalar artık elektronik ortamda yapılmaktadır.¹⁹⁹

2017 yılında da e-VDB yazılımı uygulama işlemleri yaygınlaştırmaya devam edilmekte ve Tek Vergi Dairesi Projesi ile ilgili olarak vergi dairesi otomasyon uygulamaları güncellenmektedir. 2017 yılı kasım ayından itibaren ölüm halinde verilen kıst dönem beyannamelerinin kâğıt ortamında verilmesine son verilmiş ve e-beyanname sistemine dâhil edilmiştir. Mükellef Bilgi Sistemi 2017 Temmuz ayından itibaren merkez ve taşra teşkilatındaki müdür ve üstü personelin kullanımına açılmıştır.

¹⁹⁸GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (7 Ocak 2019) s.71-76

¹⁹⁹GİB, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf (7 Ocak 2019) s.94,108

Mükellef Bilgi Sistemi teknolojik imkânlardan yararlanarak mükelleflerin vergi mevzuatı ve uygulamaları karşısında uyumlarını ölçerek raporlayan ve değerlendiren bir sistemdir.²⁰⁰ Tablo 2.1’de elektronik vergi uygulamalarının yıllar itibariyle gelişim süreci yer almaktadır.

Tablo 2.1
Elektronik Vergi Uygulamalarının Yıllar İtibariyle Gelişim Süreci (1998-2018)

YILLAR	AÇIKLAMA
1998	VEDOP-1 Başladı.
	İlk Vergi Dairesi Otomasyonda
1999	GİB İnternet Sayfası
2000	Merkezde Açık Sistemler
	155 Vergi Dairesi Tamamlandı
	Banka Tahsilatları (EBTİS)
2001	Sistemler Güncellendi (Update)
2004	VEDOP-2 Başladı.
	E-Beyanname
2005	Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi (VEDOS)
	Veri Ambarı
	E-Tahsilat
2006	Bütün Vergi Daireleri Otomasyonda
2007	Çağrı Merkezi
2008	İş Sürekliliği Merkezi
	VEDOP-3 Başladı
	Bütün Malmüdürlükleri E-VDO
2009	Bütün Vergi Daireleri E-VDO
	E-Haciz
2010	TAKKOM
	MERAK
	Özelge Otomasyonu
	Mali Mühür
	E-Fatura
2011	E-İmza
	E-Defter
2012	Cari Hesap
	E-Bilet
	E-Emniyet Haczi
2013	Mükellef Geri Bildirim Sistemi (MÜGEB)
	Çalışan Öneri Sistemi
	E-Girişimci
	Dava Takip Sistemi (DATAP)
	E-Arşiv
2014	KDV İade Takip Sistemi

²⁰⁰ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (7 Ocak 2019), s.94,95,110

2015	GİB Mobil Uygulaması
	Vergi Dairesi Başkanlık Modeli Sistemi Entegrasyon ve Yaygınlaştırma Uygulaması (e-EVDB)
	GEKSİS
	E-Yoklama
2016	Hazır Beyan
	Müdür Denetim Otomasyon Sistemi (M-DOS)
	E-Tebliğat
	İnteraktif Vergi Danışmanı
	E-Ticaretin ve Mükellef Uyumunun İzlenmesi Projesi
	VDK Mükellef Portalı
	KEYS
2017	İnsan Kaynakları Programı (İNKA)
	VDK-KEYS Uygulaması
	Mükellef Bilgi Sistemi
2018	Defter Beyan
	İnteraktif Vergi Dairesi

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 1999-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2.1.2. Elektronik Vergi Hizmetlerinin Kapsamı

Türkiye’de kullanılan elektronik vergi hizmetlerini, vergi idaresi çalışanlarının kullandığı elektronik uygulamalar ve mükelleflerin kullandığı elektronik uygulamalar olarak iki başlık altında ele alınacak ve incelenecektir. Ancak, mükelleflerin kullandığı elektronik uygulamalar kısmında, gelir vergisi mükelleflerinin kullandığı uygulamalar bir sonraki kısımda ayrıntılı olarak açıklanacağından burada diğer mükellefler tarafından kullanılan elektronik uygulamalar açıklanacaktır.

2.1.2.1. Gelir İdaresi Başkanlığı Çalışanlarının Kullandığı Elektronik Vergi Uygulamaları

Vergiye uyumu teşvik etmek amacıyla, mükelleflere daha iyi hizmet vermek ve mükelleflerin işlemlerinin daha hızlı yapılmasını sağlamak için elektronik ortamda sunulan hizmetlerin kapsamı, değişen bilgi teknolojisi takip edilerek sürekli geliştirilmektedir. Vergi ile ilgili iş ve işlemleri kolaylaştırmak için mükelleflere

elektronik ortamda verilen hizmetlerin kapsamı, çeşitliliği ve ulaşılabilirliği artırılmak suretiyle daha etkin bir hizmet sunumu için çalışmalara devam edilmektedir.²⁰¹

2.1.2.1.1. Vergi Dairesi Uygulama Yazılımları (e-VDO)

Vergi dairesi otomasyon uygulamaları ile evrak girişinden itibaren sicil, tahakkuk, tahsilat, düzeltme, tarhiyat, takip, iade, araç tescil, muhasebe, özlük işlemleri gibi vergi dairesinin bütün işlemleri birbiriyle entegre şekilde bilgisayar ortamında yapılmakta ve uygulamada kullanılan defter, belge ve çeşitli raporlar bilgisayar yardımıyla hazırlanmaktadır.²⁰² Vergi dairesinde yapılan bütün işlemlerin kâğıt ortamında yapılmasından vazgeçilerek, bilgisayar ortamına aktarılması amacıyla kısaca VEDOP olarak bahsedeceğimiz vergi dairesi otomasyon projelerine 1998 yılında başlanmıştır. VEDOP, yıllar itibariyle gelişen teknolojiye ve vergi idaresinde yapılan kurumsal yeniliklere, mevzuat değişikliklerine göre geliştirilmiştir ve halen geliştirilmeye devam edilmektedir. 2015 yılında pilot uygulama olarak başlatılan Tek Vergi Dairesi Projesi ile vergi dairesi başkanlıklarına, vergi dairesi sıfatı kazandırılmak amacıyla yeni bir uygulama yazılımı geliştirilmeye devam edilmektedir. 2019 yılına baktığımızda ise otomasyon kapsamına alınmayan Gelir İdaresi Başkanlığı birimi kalmamıştır.

2.1.2.1.2. Takdir Komisyonu Otomasyonu (TAKKOM)

Vergi idaresinin bünyesinde bulunan takdir komisyonu işlemlerinin otomasyonun sağlandığı projedir. Takdir komisyonu iş ve işlemlerinde uygulama birliğini, iş gücü tasarrufunu, takdir komisyonu kararlarının verilmesi sürecinde komisyonlara gerekli bilgilerin verilmesini, istatistikler üretilmesini, geçici ve daimi takdir komisyonu ile komisyona bağlı vergi daireleri takdire sevk işlemlerinin entegre bir yapıda otomasyon ortamında yapılmasını sağlamak amacıyla TAKKOM hazırlanmıştır.²⁰³ TAKKOM projesi, 2010 yılından itibaren uygulanmakta olup, 2016

²⁰¹GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.56

²⁰²GİB, Faaliyet Raporu ,2003, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2003/uygulama_bim.pdf, (8 Ocak 2019) s.94

²⁰³GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (7 Ocak 2019), s.95

yılında e-VDB sistemine dâhil edilmiş ve halen güncellemeler yapılarak geliştirilmektedir.

2.1.2.1.3. Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi (KEYS)

KEYS, kâğıt ortamında bulunan belgelerin elektronik ortama taşınmasını, belgelerin veri tabanında güvenli bir biçimde saklanmasını, bilgi ve belgelere hızlı bir biçimde ulaşılmasını sağlayan bir yazılımdır. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 2013 yılından itibaren merkez birimlerinde kullanılmaya başlanmıştır. 2019 yılında tüm taşra birimlerine yaygınlaştırma çalışmaları devam etmekte olup, 2017 yılı itibariyle 30 vergi dairesi başkanlığı ve 288 vergi dairesi müdürlüğünde kullanılmaktadır. Birimler arasında iletişimin artmasını ve kurumsal bilgi sistemlerinin bütünleşmesini sağlamıştır. KEYS' in kullanılmaya başlanması ile birlikte, bürokratik işlemler azalarak daha kısa zamanda yapılmasına olanak sağlanmış, kâğıt ortamında yapılan yazışmalar azalmış ve kurumun arşivi dijital ortama taşınmıştır. KEYS sayesinde kurumda hem kâğıt kullanımı büyük ölçüde azalmış hem de çalışanlar işlemleri daha hızlı yapabilme imkânına kavuşmuşlardır. Kurumsal elektronik belge yönetim sistemi kurumda kullanılan diğer otomasyon uygulamaları ile entegre bir biçimde çalışmaktadır.²⁰⁴

2.1.2.1.4. Elektronik Vergi İşlem Merkezi (EVİM) Uygulamaları

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından kullanılan tüm uygulamaların tek bir platform altında toplanması için geliştirilen projedir. Amaç, işlemlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde yapılması, kullanılan yazılımların güncellenmesi, teknolojik gelişmelere uyum sağlanması, etkinlik ve verimliliğin artırılmasıdır. EVİM projesi kapsamında bulunan uygulamalar aşağıda sayılmıştır.²⁰⁵

2.1.2.1.4.1. İnsan Kaynakları İNKA Programı

İNKA programı ile Gelir İdaresi Başkanlığı'nın merkez ve taşra birimlerinde çalışan personelin; sicil bilgileri, özlük bilgileri, izin bilgileri, kadroları, atamaları,

²⁰⁴ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.59

²⁰⁵ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.60

rotasyon bilgileri ve disiplin bilgileri elektronik ortamda izlenebilmektedir. Çalışanların bilgilerinin daha hızlı ve güvenilir bir biçimde oluşturulması amaçlanmaktadır. İdarenin hedefi, çalışanların bilgilerini bu program aracılığı ile Sosyal Güvenlik Kurumuna da aktarmaktır.²⁰⁶

2.1.2.1.4.2. İhbar ve Şikâyet İnceleme Otomasyon Sistemi (M-DOS)

Vergi dairesi müdürlerinin hazırladığı vergi inceleme raporları ile mükellefler tarafından yapılan ihbar ve şikâyetlerin vergi dairesi başkanlıklarında yani tek bir merkezde toplanmasını sağlayan sistemdir. Amacı, vergi incelemelerinin ne aşamada olduğunun izlenerek sonuçlarından istatistiki veriler elde edilmesi ve vergi inceleme raporlarının kâğıt ortamında değil, elektronik ortamda hazırlanmasını sağlamaktır.²⁰⁷

2.1.2.1.4.3. Yeni Dava Takip Programı (DATAP)

Vergi idaresinin taraf olduğu adli ve idari davalar ile icra ve iflas işlemlerinin takip edildiği programdır. 11.04.2016 tarihi itibarıyla pilot uygulama Ankara ve İzmir vergi dairesi başkanlıklarında başlatılmış olup, 2017 yılında bütün merkez ve taşra teşkilatında kullanılmaktadır. Dava takip projesi, dava takip işlemlerinin merkezden kontrol edilmesi, ihtilafların azaltılması, savunmalarda etkinlik sağlanması, rapor ve istatistiki verilerin alınması için geliştirilmiştir. Projenin hedefi, KEYS, DATAP, UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) entegrasyonunun sağlanmasıdır.²⁰⁸

2.1.2.1.4.4. Engellilik Vergisel İndirim Sistemi (EVİS)

Engelli vatandaşlar için yapılan vergisel işlemlerin elektronik ortama aktarılması, engelli mükelleflerin işlemlerinin kolaylaştırılması, ulaşım sorununun azaltılarak bütün işlemlerinin elektronik ortamda yapılması için geliştirilen bir yazılımdır. Bu projenin amacı, engelli mükelleflerin aldıkları sağlık kurulu raporları ve

²⁰⁶ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.61

²⁰⁷ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.61

²⁰⁸ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.61

diğer evrak işlerinin kâğıt ortamından çıkarılarak, elektronik ortamda erişiminin sağlanması ile mükelleflerin parasal ve zaman maliyetlerinin azaltılmasıdır.²⁰⁹

2.1.2.1.4.5. Taşınır Kayıt Yönetim Sistemi

Vergi idaresinin taşınır mallarının kayıtları ile kullanılacak defter, belge ve cetvellerinin, elektronik ortamda tutulması ve yönetiminin sağlanması için kullanılan sistemdir.²¹⁰

2.1.2.1.4.6. E-Sınav

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan sınav ve organizasyonların elektronik ortamda izlenmesi için kullanılan uygulamadır.²¹¹

2.1.2.1.5. Vergi Dairesi Başkanlık Modeli Sistemi Entegrasyon ve Yaygınlaştırma Uygulaması (e-EVDB)

Vergi idaresinin yeniden yapılandırılması sürecinde tasarlanan, vergi dairesi başkanlıklarının vergi dairesi sıfatıyla illerde tek vergi dairesi olarak çalışmasının sağlanması için Vergi Dairesi Başkanlık Modeli (e-EVDB) uygulaması hayata geçirilmiş ve 2015 yılından itibaren pilot uygulama Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığı'nda başlatılmıştır. Bu proje ile uzak ilçelere şubeler açılması planlanmış olup, merkez ile iletişimlerinin sağlanması için uygun yazılımların geliştirilme çalışmaları halen devam etmektedir. Bu uygulamanın hayata geçmesi ile illerde bulunan tüm vergi daireleri birleştirilip tek bir vergi dairesi olarak hizmet verecek ve il merkezinde olmayan vergi daireleri şube olarak kurumun organizasyon yapısında yerini alacaktır.²¹²

²⁰⁹ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.61

²¹⁰ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.61

²¹¹ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.61

²¹² GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (8 Ocak 2019), s.62

2.1.2.1.6. Gelir İdaresi Başkanlığı İle Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Arasında Kullanılacak Olan Elektronik Belge ve Bilgi Paylaşım (VDK-KEYS) Uygulaması

Vergi Denetim Kurulu ile yapılacak yazışmaların elektronik ortamda gerçekleşmesini, vergi dairelerine gelen vergi raporlarının elektronik ortamda alınmasını ve e- imza kullanılarak geri dönüşlerinin sağlanmasını kapsayan projedir. Yeni kurulan teknolojik altyapı sayesinde iki kurum arasında daha modern, etkili, hızlı, güvenli ve verimli bir şekilde, veri alışverişinin sağlanarak vergi denetiminde etkinliğin artırılması ve vergi kayıp ve kaçığının azaltılması hedeflenmektedir. Aynı zamanda bu sistem Gelir İdaresi Başkanlığınca belgelerin elektronik ortamda üretilmesini sağlayan KEYS sistemi ile entegre çalışacak olup Gelir İdaresi Başkanlığı merkez ve taşra birimleri ile Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı birimleri arasında belge alışverişinin elektronik ortamda yapılmasını sağlayacaktır.²¹³

2.1.2.1.7. KDV İadelerine İlişkin Uygulamalar

KDV iade talep eden mükelleflerin, iadelerinin hızlı ve hataya yer vermeden yapılmasını sağlamak için, elektronik ortamda ilettikleri iade taleplerinin yine elektronik ortamda analizinin sağlanması için geliştirilen uygulamalardır. Bu bağlamda; şimdi bu uygulamalar aşağıda kısaca ele alınacaktır.

KDV İadesi Risk Analiz (KDVİRA) Sistemi; KDV iadesi ya da mahsup talep eden mükelleflerin iadeleri yapılırken çalışanların manuel olarak yaptıkları kontroller KDVİRA sistemi tarafından elektronik ortamda yapılarak, personel açısından zamandan tasarruf sağlaması, yapılabilecek hataları ortadan kaldırması, kırtasiyeciliği ortadan kaldırması, iade-mahsup işlemlerini hızlandırması, KDV iade işlemlerine asgari bir standart getirilmesi ve ülke çapında uygulama birliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. İade işlemlerinin idare tarafından takip edilmesini kolaylaştırmaktadır.²¹⁴

²¹³ GİB, Performans Programı, 2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf (9 Ocak 2019), s.61-62

²¹⁴ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (9 Ocak 2019), s.95

Riskli İade Takip ve Analiz Programı (RİTAP); KDV iadelerinde veri ambarında yer alan bilgilerin etkinliğin artırılması ve haksız iadenin engellenmesi için, işlemleri devam eden ve sonuçlandırılan KDV iade taleplerinin anlık olarak izlenmesini ve raporlanmasını sağlayan, KDV iadelerinin doğruluğunun kontrol edilmesine yönelik olarak mükellef, vergi dairesi, talep türü ve şekli, talep tutarı ve diğer bir takım kriterleri içeren, riski sayısal olarak ölçebilen, aynı zamanda son kullanıcı tarafından belirlenecek kriterlere göre analiz yapılmasına imkân veren bir risk analiz ve denetim uygulamasıdır.²¹⁵

KDV İadesi Makro Analiz Raporu (MAR); Temmuz/2011 döneminden itibaren kullanılmaktadır. İade talep eden mükellefler, elektronik ortamda verdikleri beyanname, bildirim ve belgeler ile Başkanlık veri ambarında bulunan ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından temin edilen bilgiler çerçevesinde farklı açılardan analiz edilmekte ve ulaşılan sonuçlar iade işlemini gerçekleştirecek vergi dairesi ile paylaşılmaktadır.²¹⁶

Sahte Belge Risk Analiz Programı (SARP); sahte belge düzenleyen mükelleflerin risk durumlarını sayısal olarak analiz eden bir program olarak geliştirilmiştir. Ülkemizdeki bütün katma değer vergisi mükelleflerinin bu program ile her ay bir risk puanı hesaplanmaktadır. Mart/2010 döneminden itibaren kullanılmakta olup, vergi denetiminde risk odaklı denetim anlayışına göre, programın belirlediği yüksek riskli mükellefler vergi dairesi tarafından değerlendirilerek, incelenmek üzere Vergi Denetim Kurulu Başkanlığına gönderilmektedir.²¹⁷

2.1.2.1.8. E-Yoklama Sistemi

Yoklama ve denetim faaliyetlerinin, mobil teknolojiden yararlanılarak yapılması için hazırlanan program 2015 yılından itibaren uygulanmaktadır. İlk olarak 3500 tane tablet ile sistemin kullanımına başlanmış olup, 2017 yılında ise 4000 tablet ile yoklama ve denetim faaliyetleri devam etmektedir. E-yoklama sisteminde yoklama ve

²¹⁵ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (9 Ocak 2019), s.96-97

²¹⁶ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (9 Ocak 2019), s.97

²¹⁷ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (9 Ocak 2019), s.98

denetim faaliyetleri mobil cihazlar aracılığıyla 3G teknolojisinden yararlanılarak yapılmakta ve mükelleflerin her türlü uyumsuzluk durumlarına hızlı ve etkili müdahale sağlanmaktadır. Mükelleflere ilişkin istenilen bilgilere her yerden anlık olarak ulaşılabilmekte ve elektronik yoklama talebinde bulunan birimlere de doğrudan yoklama sonuçları aktarılabilir. Global Positioning System (GPS) ile personelin nerede olduğu görülerek denetim ve koordinasyonda etkinlik sağlanmaktadır. Denetim kanıtı olarak kabul edilebilecek görsel veriler, dijital ortamda (resim, video vs.) olarak sisteme aktarılmaktadır. E-yoklama sisteminde, taşra birimlerinden gelen geri bildirimler ve doğan yeni ihtiyaçlar çerçevesinde mobil yazılımlar sürekli olarak güncellenmektedir. E-yoklama sisteminde yer alan yoklama ve yoklama yoluyla denetim türü sayısı 37'dir.²¹⁸

Tablo 2.2
Görev Türüne Göre Yoklama Sayısı (2017)

GÖREV TÜRÜ	YOKLAMA SAYISI (ADET)
İlk Defa İşe Başlama Yoklaması	450.613
Nakil İşe Başlama Yoklaması	97.636
Adres Değişikliği Yoklaması	157.908
Faal Mükellef Kontrol Yoklaması	161.625
İşi Bırakma Yoklaması	315.023
Nakil İşi Bırakma Yoklaması	31.150
Nakil Vasıtaları Yoklaması	17.276
Diğer Ücretli Çalışan Yoklaması	18.454
Kayıt Dışı Faaliyet Yoklaması	4.135
e-Tüzel Kişilik İşe Başlama Yoklaması	101.780
Ek İşi Bırakma Yoklaması	7.359
Serbest Yoklama	178.797
Şube Açılış Yoklaması	152.353
Ek İşe Başlama Yoklaması	57.369
Şube Kapanış Yoklaması	77.445
Nakil Vasıta Terk Yoklaması	6.160

²¹⁸ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (10 Ocak 2019), s.102

KDV İade (İmalatçı) Yoklaması	3.697
KDV İade (İmalatçı Olmayan) Yoklaması	7.586
KDV İade (İmalatçıların İhraç Kaydıyla Mal Teslimi) Yoklaması	1.051
MTY-1 Yoklaması (Vergi Dairelerinde Kayıtlı Mükellefler Hakkında Yoklama Modülü)	1.403
Resen Terk Yoklaması (İşyeri Nezdinde)	102.267
Resen Terk Yoklaması (Şirket Yetkilisi Nezdinde/Mükellef İkametgahında)	58.993
GMSİ Yoklaması (Mülk Sahibi Nezdinde)	71.854
GMSİ Yoklaması (Kıracı Nezdinde)	15.451
Diğer Ücretli Terk Yoklaması	10.494
Özel Esas Yoklaması	10.532
Anlaşmalı Matbaa Yoklaması	1.308
Atık Madeni Yağ Dönüşüm Tesisi Tespit Yoklaması	50
TOPLAM	2.119.769

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (10 Ocak 2019), s.102

01.01.2017-31-12-2017 tarihleri arasında görev türüne göre yoklama istatistikleri Tablo 2.2’de gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde 2017 yılında en fazla serbest yoklama yapıldığı ortaya çıkmakta olup, ardından işi bırakma yoklaması ve adres değişikliği yoklaması gelmektedir.

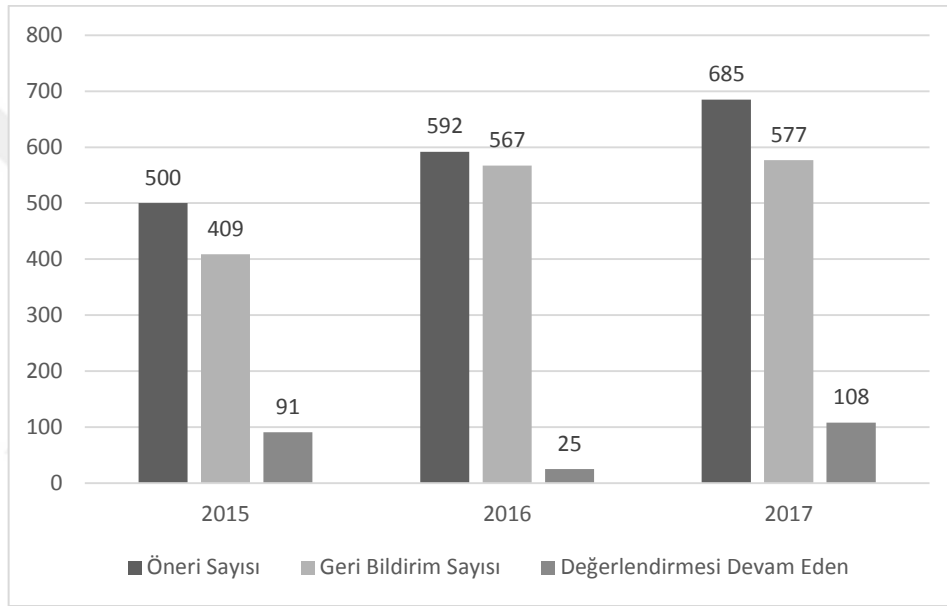
2.1.2.1.9. E-Ticaretin ve Mükellef Uyumunun İzlenmesi Uygulaması

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber, bilgisayar ve internet kullanımı da artmış ve e- ticaret faaliyetlerinde hızlı bir artış olmuştur. Bu artışa bağlı olarak bu alandaki faaliyetlerin izlenmesi, ortaya çıkan vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi için önemlidir. M1, M2 ve M3 Yetki Belgelerine haiz Kargo ve Lojistik İşletmelerine, Aracı Hizmet Sağlayıcılarına (Platformlara) ve İnternet Reklamcılığı Hizmet Aracılarına 01/07/2016 tarihinden itibaren sürekli bilgi verme yükümlülüğü getirilmiş ve söz konusu veriler elektronik ortamda alınmaya başlanmıştır.²¹⁹

²¹⁹ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (10 Ocak 2019), s.104

2.1.2.1.9. Çalışan Öneri Sistemi

Gelir İdaresinin merkez ve taşra teşkilatında çalışanların mevzuat, iş süreçleri ve çalışma ortamı ile ilgili konularında önerilerinin değerlendirildiği ve öneri sahibine geri bildirim yapıldığı web tabanlı bir uygulamadır. Çalışan Öneri Sistemi 2013 yılından itibaren kullanılmaktadır. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında çalışanlardan alınan öneri sayısı aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.²²⁰

Grafik 2: Çalışan Öneri Sistemi Kapsamında Alınan Öneri Sayısı (2015-2017)

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (10 Ocak 2019), s.108

Grafik 2'yi incelediğimizde 2015 yılından itibaren çalışanlardan alınan öneri sayısında yıllar itibariyle bir artış görülmektedir. Çalışanlardan alınan önerilerin çoğunluğuna geri bildirim yapılmış olup, değerlendirilmesi devam eden öneri sayısı ise 2016 yılında 2015 ve 2017 yıllarına göre daha azdır.

²²⁰ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (10 Ocak 2019), s.107

2.1.2.1.10. Mükellef Bilgi Sistemi

Bilgi teknolojilerinden faydalanılarak mükelleflerin, vergi mevzuat ve uygulamaları karşısındaki uyum seviyelerini ölçen, değerlendiren ve raporlayan bir sistemdir. Bu sistem ile uyumsuzlukların giderilmesine yönelik çalışmalara yön verilmesi ile beraber vergi mevzuat ve uygulamalarında gönüllü uyumun artırılması amaçlanmaktadır. Sistemle mükelleflerin sicil kayıtları, beyanname, ödeme ve beyan gibi vergisel yükümlülüklerini doğru ve zamanında yerine getirip getirmediikleri analiz edilerek, uyum bozukluklarının aylık dönemler itibarıyla ölçülmesi ve raporlanması sağlanmaktadır. Mükellef Bilgi Sistemi kapsamına kurumlar vergisi ve gelir vergisi mükellefleri girmektedir. 2017 yılında sisteme eklenen yeni kriterler ile birlikte 185'e yakın farklı kriter ile mükelleflerin mali uyum durumları ölçülmektedir. 2017 Temmuz ayından itibaren test ortamında merkez ve taşra teşkilatında çalışan müdür ve üzeri personelin kullanımına açılmıştır.²²¹

2.1.2.1.11. Müdür Denetim Otomasyon Sistemi (M-DOS)

Kişi veya kurumlarca yapılan ihbar, şikâyet ve inceleme taleplerinin elektronik ortamda alınması için geliştirilen bir sistemdir. Bu bağlamda vatandaş, mükellef veya kamu kurumları tarafından verilen dilekçeler, Vergi İletişim Merkezi (VİMER), Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) ve e-posta yoluyla yapılan ihbarlar, şikâyet ve inceleme talepleri elektronik ortamda kayıt altına alınarak, değerlendirilip vergi dairelerine elektronik yoklama sistemine (EYS) ve Vergi Denetim Kuruluna (VDK) gereği yapılmak üzere elektronik ortamda gönderilmektedir.

M-DOS programı, 14.03.2016 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. Vergi dairesi müdürleri tarafından hazırlanan vergi inceleme raporlarının ve bu raporlara ilişkin iş ve işlemlerin e-imzalı olarak elektronik ortamda hazırlanması amacıyla da Vergi İnceleme Raporu Modülü geliştirilmiştir.²²²

²²¹GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.110

²²²GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.116-117

Tablo 2.3
2016-2017 Yıllarında M-DOS Programında Yapılan İşlemler

İhbar ve Değerlendirme Komisyonlarından Çıkan İhbar Sayısı	İnceleme Değerlendirme Komisyonundan Çıkan İnceleme Talebi Sayısı	Rapor Değerlendirme Komisyonundan (RDK) Çıkan Rapor Sayısı
51.020	5.527	531

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019) s.117

2016-2017 yılında M-DOS kapsamında bulunan 28 Vergi Dairesi Başkanlığı verileri yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Tablo 2.3' e bakıldığında en fazla İhbar ve Değerlendirme Komisyonlarından çıkan ihbar sayısının olduğu görülmektedir. İnceleme Değerlendirme Komisyonundan çıkan inceleme talebi sayısı 5.527, Rapor Değerlendirme Komisyonundan çıkan rapor sayısı ise 531'dir.

2.1.2.1.12. E-Haciz Uygulaması

Gelir İdaresi Başkanlığı, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 79 uncu maddesine istinaden düzenlenen haciz bildirilerini, e-Haciz projesi ile alacaklı vergi daireleri adına e-haciz uygulamasına katılan bankalara elektronik ortamda göndermektedir. 2008 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Uygulamanın amacı elektronik ortamda bankalar tarafından haczedilen menkul mallar ile her türlü alacak ve hakların paraya çevrilmesi ve vergi dairesi hesaplarına aktarılmasıdır.²²³

2.1.2.1.13. Emniyet Genel Müdürlüğü Araç Haciz Uygulaması (e-Emniyet Haczi)

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gelir İdaresi Başkanlığı arasında 06.07.2012 tarihinde e-haciz ile ilgili protokol imzalanmıştır. Vergi idaresi tarafından, araçların satış ve devrini engellemek ya da sınırlandırmak için araç tescil kayıtlarına elektronik ortamda “Takyidat Şerhi” (üçüncü kişilerin yararına konulan şerh) eklenilmesi,

²²³GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.118

kaldırılması veya muvafakat verilmesine yönelik bir proje olup, 2015 yılından itibaren tüm vergi dairelerinde uygulanmaya başlanmıştır.²²⁴

2.1.2.1.14. Bankalar Aracılığıyla Tahsilat ve E-Tahsilat Sistemi

Vergi tahsilatı, 2009 yılından itibaren vergi daireleri dışında anlaşma yapılan 29 banka ve PTT şubeleri tarafından da yapılmaktadır. E-tahsilat sisteminin amacı anlaşmalı bankaların vergi daireleri adına ve mevzuata uygun olarak tahsilat yapmaları, tahsilatların hızlı ve hatasız olarak mükellef hesaplarına geçirilmesi, hizmet kalitesi ve mükellef memnuniyetinin artırılmasıdır. Ayrıca, e-tahsilat sistemi kapsamında internet sitesi üzerinden kredi kartı ile vergi ve cezaların tahsilat işlemleri yapılmaktadır.²²⁵

Tablo 2.4
E-Tahsilat Tutarları (2013-2017)

Ödeme Yılı	Tahsil Edilen Toplam Tutar (TL)
2013	3.042.049.179
2014	2.954.652.968
2015	3.463.270.107
2016	3.876.091.490
2017	4.059.150.372

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, <http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017> (11 Ocak 2019) s.120

Gelir İdaresi Başkanlığı internet sitesi üzerinden 2013-2017 yılları arasında kredi kartı ile yapılan vergi ve ceza tahsilat tutarları Tablo 2.4’te gösterilmiştir. Tabloyu incelediğimizde kredi kartı ile en fazla tahsilatın 2017 yılında yapıldığı, en az tahsilatın ise 2014 yılında yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

²²⁴ GİB, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019) s.121

²²⁵ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.119-120

2.1.2.1.15 Elektronik ÖTV Takip Sistemi (ÖTVBİS)

Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli listelerde bulunan malların takip edilmesi, vergi kanunlarında yapılan değişikliklere hızlı bir şekilde uyum sağlanması için Elektronik ÖTV Takip Sistemi oluşturulmuştur. Veri ambarının kullanılarak iade işlemlerinde idare ve mükelleflere kolaylık sağlanması, ürün veya sektör bazında etkili analiz ve raporlama sisteminin oluşturulması, hataların oluşmadan önlenme mekanizmasının kurulması, uygulama hafızasının oluşturulması ÖTVBİS' in amaçlarındandır. Ayrıca, Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) beyan ve iadesinde vergi kayıp ve kaçığın tespit edilmesi ve önlenmesi hedeflenmektedir. 2017 yılında Boğaziçi Kurumlar vergi dairesinde pilot uygulama başlatılmıştır. ÖTV iadelerinin elektronik ortamda yapılması iade sürecinin daha hızlı ve etkili bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır.²²⁶

2.1.2.1.16 Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz Uygulaması

Mükellefler tarafından kullanılan ödeme kaydedici cihazların gelişen teknolojiye uyum sağlaması ve gerçekleştirilen satış/ödeme işlemlerine ilişkin bilgilerin elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığıyla paylaşılması ve EFT-POS cihazları ile diğer çevre birimlerinin yazar kasaların entegre bir yapıda çalışması için Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihaz (ÖKC) Projesi başlatılmıştır. 01.01.2018 tarihinden itibaren kanun kapsamına giren bütün mükellefler Yeni Nesil ÖKC cihazı kullanmaya başlamışlardır.²²⁷

2.1.2.2. Mükelleflerin Kullandığı Elektronik Vergi Uygulamaları

Çalışmanın bu kısmında, daha önce belirtildiği gibi gelir vergisi mükelleflerinin dışında kalan, diğer mükelleflerin kullandığı elektronik uygulamalar ele alınacak olup, gelir vergisi mükelleflerinin kullandığı elektronik uygulamalar bir sonraki kısımda irdelenecektir.

²²⁶ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.128

²²⁷ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.128-129

2.1.2.2.1. Uzaktan Çağrı Sistemiyle Yönetilen Ulusal Düzeyde Mükellef Hizmetleri Merkezinin Kurulması Projesi

Elektronik vergi hizmetlerinin mükellefler açısından genişletilmesi ve profesyonel olarak sunulması amacıyla, Gelir İdaresi Başkanlığı'ndaki mükellef hizmetleri biriminin yeniden yapılandırılması suretiyle toplumsal iletişim ve organizasyon, mevzuat, görsel medya, vergi bilinci ve algısı konularında, uzmanlaşmış personelle, mükelleflerin vergi bilincini ve vergiye gönüllü uyumunu artırmaya yönelik bilgilendirme ve tanıtım çalışmalarının çeşitli iletişim kanallarını etkin bir şekilde kullanarak yürütülmesi planlanmaktadır. Bu proje kapsamında 2017 yılında kullanılacak yazılımları belirlemek için, araştırma değerlendirme ve maliyetine ilişkin taslak çalışmaları yapılmış, fiziki mekân araştırılmış, personel teminine yönelik planlama çalışmaları yapılmış ve çağrı merkezi yazılım çalışmaları da yapılarak çalışmanın birinci aşaması tamamlanmıştır.²²⁸

2.1.2.2.2. E-Posta Bilgilendirme Sistemi

Vergi mevzuatı ve vergi uygulamalarına yönelik web tabanlı bilgilendirme sistemiyle kanunlar ve internet sitesi ile ilgili her türlü güncel bilgi abone olan mükelleflere ücretsiz olarak gönderilmektedir. Söz konusu sistemi kullanabilmek için, Gelir İdaresi Başkanlığı internet sitesi üzerinden mükelleflerin e-posta adreslerini kayıt etmeleri gerekmektedir.²²⁹ 2017 yılı sonu itibariyle toplam abone sayısı 776.755'tir.²³⁰

2.1.2.2.3. Çağrı Merkezi Sistemi (VİMER)

Gelir İdaresi Başkanlığı, elektronik ortamdaki faaliyetlerini artırarak e-beyanname uygulamalarını genişletmek ve mükelleflere kolaylık sağlamak amacıyla çağrı merkezi uygulamasını hayata geçirmeyi hedeflemiştir.²³¹ Vergi iletişim merkezi, 25 Aralık 2007 tarihinde faaliyetine başlamış olup, mükelleflere internet ve telefon

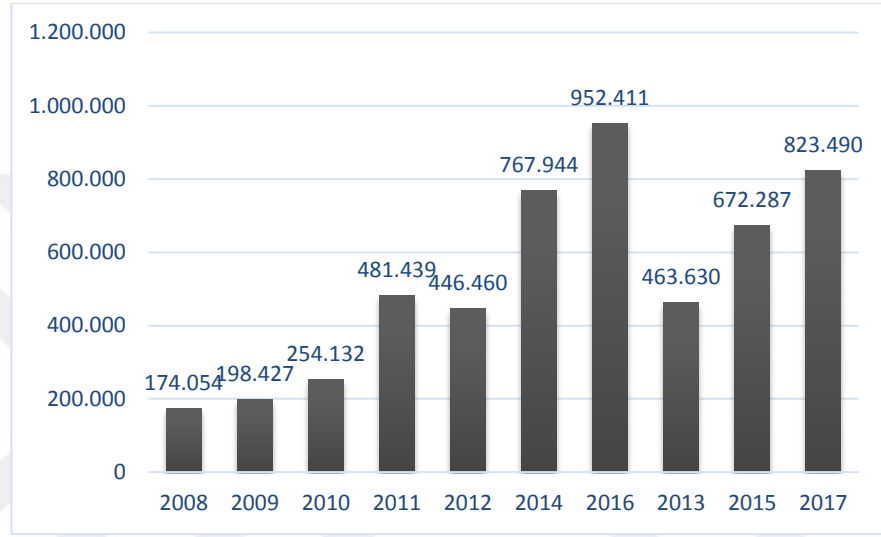
²²⁸GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.94

²²⁹Doğan, s.729

²³⁰GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.90

²³¹Elvan Cenikli ve Deniz Şahin, "Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri", http://www.journala-gent.com/iuyd/pdfs/IUYD_4_1_36_50.pdf, 2013, s.47

üzerinden ihbar, borç bildirim, borç sorgulama, mükellef geri bildirim sistemi, motorlu taşıtlar vergisi (MTV) plaka tescil tarihi sorgulama, İngilizce e-posta yanıt sistemi, geri arama, gayrimenkul sermaye iradı (GMSİ) beyannamesine ilişkin randevu talebi alma hizmetlerini vermektedir. 2017 yılında VİMER tarafından toplam alınan çağrı sayısı 823.490'dır. 2017 yılı için mükellefler ilk aradığında doğrudan cevaplanan çağrı oranı %98.29'dur.²³²

Grafik 3: VİMER Tarafından Alınan Toplam Çağrı Sayısı (2008-2017)

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 2008-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

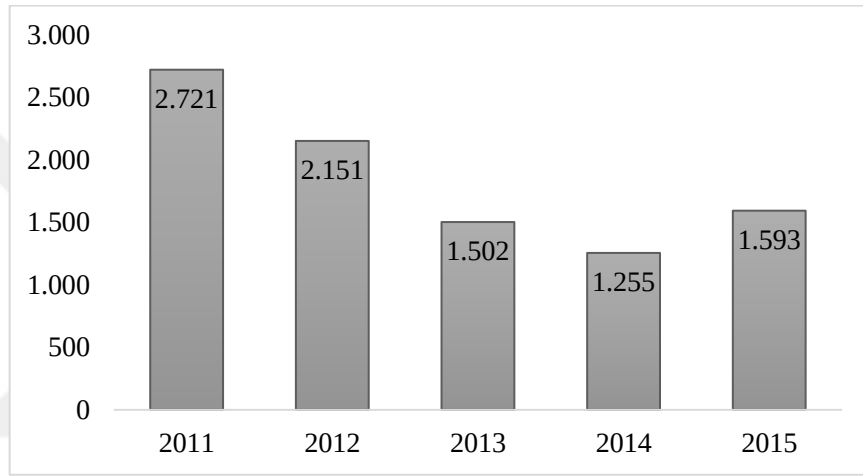
Grafik 3’de 2008-2017 yılları itibariyle VİMER tarafından toplam alınan çağrı sayısı gösterilmektedir. Grafiğe bakıldığında, en fazla sayıda çağrının 2016 yılında alındığı görülmektedir. En az sayıda çağrı ise, kuruluşunun ilk yılı olan 2008 yılında alınmıştır.

2.1.2.2.4. Özelge Otomasyon Sistemi

16.01.2010 tarihinde uygulamaya konulan e- özelge sistemi ile, mükellefler vergi mevzuatı ile ilgili ve vergi uygulamaları bakımından tereddüde düştükleri konularda elektronik ortamda vergi dairesi başkanlıklarından açıklama talep edebilmektedirler. E-özelge sisteminin amacı, mükelleflere en kısa zamanda açıklama

²³² ²³² GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (11 Ocak 2019), s.89-90

istedikleri konularda doğru ve net cevap vermek, başvuruları ve idare tarafından verilen cevapları bir standarda kavuşturmak, vergi mahremiyetini göz önünde bulundurarak internetten yayınlamak, idarenin iş yükünü hafifleterek mükelleflerin vergiye uyum maliyetlerini azaltmak, bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltarak kaynakların verimli kullanılmasını sağlamaktır.²³³ Günümüze kadar talep edilen özelgelere ait, 01.01.2010-31.12.2015 tarihleri arasında talep edilenler Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından 2015 faaliyet raporunda yayınlanmış olup, yıllar itibariyle özelge komisyonu tarafından cevaplanan özelge sayısı Grafik 4’te gösterilmiştir.

Grafik 4: E-Özelge Sayısı (2011-2015)

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyet_raporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (17 Ocak 2019) s.66

Grafik 4’e bakıldığında, 2011 yılından itibaren 2014 yılına kadar yayınlanan özelge sayısında azalış görülmektedir. 2015 yılında ise, 2014 yılına göre az sayıda bir artış bulunmaktadır. Özelge otomasyon sisteminin kuruluşundan sonra, konusunda ilk olan özelge talepleri, özelge komisyonunca açıklandıkça, özelge havuzuna dâhil olan örnekler ile beraber özelge ile konular çözüme kavuşturuldukça, komisyona gelen özelge taleplerinde azalış olmuştur.²³⁴

²³³ GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyet_raporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (17 Ocak 2019) s.66

²³⁴ GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyet_raporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (17 Ocak 2019) s.66

2.2.Gelir Vergisi Kanununda Sayılan Mükellef Gruplarının Kullandığı Elektronik Vergi Uygulamaları

Çalışmanın bu kısmında ise, gelir vergisi mükellefleri ile aynı zamanda katma değer vergisi yükümlülüğü bulunan mükelleflerin kullandığı elektronik vergi uygulamaları ele alınacaktır.

2.2.1.İnternet Vergi Dairesi

İnternet Vergi Dairesi Uygulaması 1999 yılında hizmete açılmış olup, Türkiye’de kamu idarelerinin şeffaf olması ve e-devlet uygulamaları açısından önemli gelişmelerin başında gelmektedir. 2001 yılı Eylül ayından itibaren Gelir Vergisi mükelleflerinin kullanımına açılmıştır. İnternet vergi dairesinde işlemler bilgi sorgulama ekranı, dilekçe verme, cevap alma ekranları ve veri giriş ekranları aracılığı ile yapılmaktadır. Mükellefler internet vergi dairesinden bilgi sorgulama, belge isteme, bilgi gönderme şeklinde farklı niteliklerde hizmet almaktadırlar.²³⁵

İnternet vergi dairesi uygulaması ile mükellefler vergisel işlemlerini vergi dairesine gitmeden zahmetsizce ve daha kısa sürede yapma imkânına kavuşmaktadırlar. Bu durumda hem vergi dairesi hem de mükellefler kaynak ve zamandan tasarruf etmektedir. Mükelleflerin işlem yapabilmeleri için, bağlı bulundukları vergi dairesinden internet vergi dairesi şifresi alması gerekmektedir. Mükellefiyet gerektirmeyen işlemler ise şifreye gerek olmadan yapılabilmektedir. İnternet vergi dairesinden yapılan işlemler şunlardır:

- Mükellefler “Borcu Yoktur Yazısı” ve “Mükellefiyet Yazısı” talep ederek ve sonraki aşamaları takip edebilirler.
- Yeminli Mali Müşavirler (YMM), tasdik sözleşme bildirimlerini ve sürekli bilgi vermek zorunda oldukları konularda bilgi girişlerini yapabilmektedir.
- Vergi iadesi talep eden mükellefler, dilekçelerini internet vergi dairesini kullanarak verebilirler.

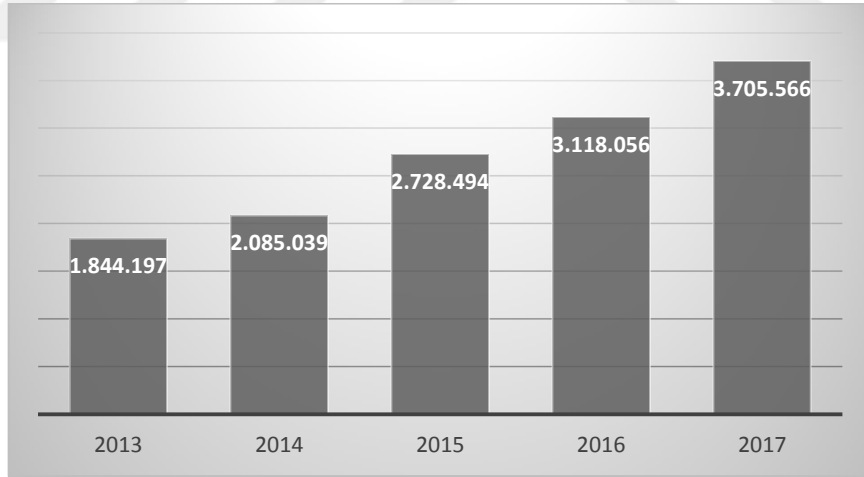
²³⁵ Doğan, s.222,223

- Katma Değer Vergisi (KDV) iadesi talep eden mükellefler, dilekçe vererek talep ettikleri iadelerini “İadem Nerede” bölümünden ne aşamada olduğunu izleyebilirler.
- Matbaalar belge basım bilgi girişlerini internet vergi dairesinden yapabilirler.
- Tütün ve alkollü içki ürünleri ithal eden mükellefler, bandrol ve bandrollü ürün bilgilerinin bildirimlerini yapabilirler.
- Noterler veya noterlik görevini ifa edenler tasdik ettikleri defterlere ilişkin bildirimlerini yapabilirler.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler (SMMM), aracılık yaptıkları mükelleflerin beyanname ve bildirimlerini gönderebilmeleriyle ilgili sözleşmelerin bilgi girişini yaparak beyannameleri gönderebilirler.
- Mükellefler yapılandırma kapsamında olan borçlarıyla ilgili bilgilere ulaşabilirler ve kredi kartı ile ödemelerini yapabilirler.
- 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Kanunu kapsamındaki bildirimleri verebilirler. ÖTV’ye ilişkin teminat çözümü ya da mahsup talep eden mükellefler ile hava yakıtlarını teslim eden dağıtıcılar internet vergi dairesinden talepte bulunabilirler.
- Mükellefler, kendileriyle ilgili vergi dairesinde bulunan bilgilerini internet vergi dairesi aracılığı ile görüntüleyebilirler.
- Vergi kimlik numarasını sorgulayabilirler.
- Mükellefler, 2000 yılı Ocak ayı itibarıyla gelir, kurumlar, KDV ve muhtasar beyannameleri ile ilgili vergilendirme, tahakkuk, tahsilat durumlarını, gecikme zammı da dâhil olmak üzere borç bilgilerini görüntüleyebilirler.
- Gümrük giriş ve çıkış beyannameleri ile özel fatura bilgileri sorgulanabilmektedir. Verilen ek beyannameler ve vergi inceleme sonuçlarına göre resen ve ikmalen tarh edilen vergilerle ilgili tahakkuk ödeme ve borç bilgileri görüntülenmektedir.
- Mükellefin beyanı üzerine tahakkuk eden, ÖTV mükelleflerince taşıt alanlara verilen “ÖTV Ödeme Belgesi” ni sorgulayabilirler.

- Mükellefler, sistem üzerinden yükledikleri e-beyannamelerini sorgulayabilirler.
- Mükellefler vergi ödemeleriyle ilgili tahakkuk tahsilat dökümlerini son bir aya ait ekstre alarak sorgulayabilirler.
- KDV Genel Tebliğine istinaden, KDV istisna talepleri girişi yapılabilir.
- Mükellefler, internet vergi dairesi üzerinden vergi levhalarını sorgulayıp, alabilirler.
- Yeni nesil ödeme kaydedici cihaz (ÖKC) almak isteyen mükelleflerin bu cihazları almalarında sakınca olup olmadığını satıcı firmalar sorgulayabilirler.
- Mükellefler güncel borçlarını öğrenebilirler ve vergi dairesine olan gelir vergisi (gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı, ücret, diğer kazanç ve iratlardan kaynaklı gelir vergisi), motorlu taşıtlar vergisi, trafik idari para cezası, Karayolları Taşıma Kanunu idari para cezası, geçiş ücreti ve idari para cezası, diğer idari para cezaları, 6183 sayılı Kanun kapsamında taksitlendirilmiş borçlar, tapu harcı, yolcu beraberinde getirilen telefon kullanım izin harcı, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne ait öğrenim kredisi ve katkı kredisi borçlarını ödeyebilirler.
- Mükellefler, sistemden e-tebligat başvurusunda bulunabilirler ve kendilerine yapılan tebliğlerin takibini yapabilirler.
- Mükellefler, iade talepleri ile ilgili olarak sistemden KDV İade Kontrol Raporlarını (özet rapor) görüntüleyebilirler.
- Mükelleflerin KDV iade talebi dolayısıyla, vergi dairesi tarafından yazılan eksiklik yazıları, e-Tebliğat yoluyla tebliğ edilebilir ve bu yazılar, mükellefler ile yeminli mali müşavirler tarafından elektronik ortamda görüntülenebilir, ayrıca bu yazılara mükellefler ya da yeminli mali müşavirler elektronik imzalı olarak cevap verilebilirler.
- Gelir ve kurumlar vergisi iade talepleri için de elektronik ortamda iade talebi bilgi girişi yapılabilir.
- Gelirleri sadece ücret, gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ile diğer kazanç ve iratlardan oluşan gelir vergisi mükelleflerinin

beyannamelerinin Hazır Beyan Sistemine kullanıcı kodu veya T.C. Kimlik Numarası ile giriş yapılabilir.

- Mükelleflere, “Bankalar veya ikinci kişiler tarafından” yapılan(ücretten kesilen vergiler hariç) vergi kesintilerini, vergi dairelerinden aldıkları kullanıcı kodu, parola ve şifreleri ile (<https://intvrg.gib.gov.tr>) internet adresinden İnternet Vergi Dairesi/Mükellef İşlemleri/Kesinti Sorgulama adımlarından erişim sağlayarak kontrol etme olanağı getirilmiştir.
- 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu kapsamında faaliyet gösteren meslek mensupları, kendilerine ait ve Aracılık-Sorumluluk sözleşmesi imzaladıkları (Tasdik Sözleşmeleri hariç) mükelleflerinin kesinti bilgilerini sorgulayabilir ve görüntüleyebilirler.
- Mükellefler, motorlu taşıt araçlarına ve banka hesaplarına uygulanan e-haciz bildirimlerini sorgulayabilirler.²³⁶

Grafik 5: İnternet Vergi Dairesi Kullanıcı Sayısı (2013-2017)

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (18 Ocak 2019), s.27

²³⁶ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (18 Ocak 2019), s.25,26,27

Yukarıda gösterilen Grafik 5’te 2013-2017 yılları arasında internet vergi dairesi kullanıcı sayıları görülmektedir. Grafiği incelediğimizde internet kullanıcı sayısının, 2013 yılından 2017 yılına kadar, yıllar itibariyle sürekli artış gösterdiği görülmektedir. Bu durumda internet vergi dairesi kullanım talebinin sürekli arttığı söylenebilir.

2.2.2. E-Beyanname

İnternet ortamında verilen beyanname uygulaması olan e- beyanname, bir e-devlet uygulaması olarak 01 Ekim 2004 tarihinden itibaren mükellefler tarafından kullanılmaktadır. Uygulama kapsamında ilk olarak, 30.09.2004 tarihli 340 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile 8 çeşit beyanname verilmeye başlanmıştır. Bunlar;

- Katma Değer Vergisi (1 ve 2 nolu),
- Özel Tüketim Vergisi (2a beyannamesi hariç),
- Muhtasar,
- Damga Vergisi,
- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi,
- Özel iletişim Vergisi,
- Şans Oyunları Vergisi Beyannameleri

-01.01.2005 tarihinden sonra ise, Gelir ve Kurumlar Vergisi Beyannameleridir. E-beyannamesi uygulaması ile beyannamelerin elektronik ortamda gönderilmesi ilk olarak isteğe bağlı olup, 03.03.2005 tarih ve 346 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu (VUK) Genel Tebliği ile yapılan düzenlemeye göre, belirtilen beyannamelerin elektronik ortamda gönderilmesi zorunlu hale getirilmiştir.²³⁷ Ocak 2015 tarihi itibariyle 41 beyanname ve bildirim e-beyanname sisteminden alınmakta olup, vergi mevzuatındaki değişiklikler ve gelişmelere bağlı olarak bu sayı sürekli artmaktadır.²³⁸

E-beyanname gönderecek meslek mensubu ve mükelleflere hizmet vermek amacıyla, 01 Ekim 2004’ten itibaren çağrı merkezi kurulmuştur ve halen faaliyetine devam etmektedir. Uygulama başladıktan sonra ilk ay Türkiye çapında 7000 adet

²³⁷Zübeyir Bakmaz, “E-Beyanname Uygulamasına İlişkin Olarak Vergi Mevzuatında Yer Alan Düzenlemeler”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.96, 2017, s.79

²³⁸GİB, Faaliyet Raporu, 2014, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2014/2014_Faaliyet_Raporu.pdf (19 Ocak 2019), s.76

beyanname elektronik ortamda alınmıştır. Türkiye genelinde verilen beyannamelerin, e-beyanname olarak üçüncü ayın sonu itibariyle %25'i elektronik ortamda verilmiştir.²³⁹

22 Seri No.lu Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği ile, 01/11/2011 tarihinden itibaren 2A/ÖTV beyannamesi elektronik ortamda alınmaya başlanmış olup, 2015 yılı içinde mükellefler tarafından 1.240.879 adet 2A numaralı ÖTV beyannamesi verilmiştir. Aynı şekilde, 23 Seri No.lu Özel Tüketim Vergisi Genel Tebliği ile, 2A/ÖTV bildirimleri 01/07/2012 tarihinden itibaren elektronik ortamda alınmaya başlanmıştır. Mükellefler tarafından 2015 yılı içinde 1.281.736 adet ÖTV 2A bildirimi yapılmıştır.²⁴⁰

Önceden vergi dairelerine kağıt ortamında verilen kıst dönem beyannameleri, kurumlar vergisi mükellefleri için, tasfiye başlangıç, tasfiye bitiş, iflas başlangıç, iflas bitiş beyannameleri ile gerçek kişiler için ölüm halinde verilmesi gereken gelir vergisi beyannameleri 02/08/2016 tarihinden itibaren mükellefler tarafından e-beyanname olarak verilebilecektir.²⁴¹

2004 yılında beyannamelerin kâğıt ortamında alınma oranı %99,5 ve elektronik ortamda alınan beyanname oranı ise %0,5'tir. 2017 yılına baktığımızda ise, kâğıt ortamında alınan beyanname alınma oranı %0,3 e elektronik ortamda alınan beyanname oranı %99,7'dir. Yani, mükellefler tarafından verilen beyannamelerin neredeyse tamamı elektronik ortamda verilmektedir. Son duruma baktığımızda, kâğıt ortamında verilen beyanname sayısındaki azalma sonucunda, devletin ekonomik kaynaklarına ve doğaya önemli ölçüde katkı sağlanmıştır. Ayrıca, elektronik ortamda alınan beyannameler aracılığıyla denetim, arşivleme, istatistik ve değerlendirme işlemlerinde hız, zaman ve yer tasarrufu sağlanmıştır. Önceden vergi dairelerine kağıt ortamında verilmekte olan, ölüm halindeki kıst dönem aylık beyannameler 07/11/2017 tarihi itibariyle elektronik ortamda verilmektedir. Ölüm tarihinde içinde bulunulan ayın başlangıcı ile ölüm tarihi arasındaki döneme tekabül eden (GMSİ+ÜCRET+DKİ+MSİ) kıst dönem beyannameleri ise, 27/12/2017 tarihinden itibaren e-beyanname sisteminden elektronik

²³⁹Doğan, s.192

²⁴⁰GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (19 Ocak 2019), s.69

²⁴¹GİB, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf (19 Ocak 2019) s.98

ortamda verilecektir. 2017 yılı sonu itibariyle, elektronik ortamda verilen beyanname sayısı yaklaşık 90 milyondur.²⁴²

2.2.3. E-Fatura

Elektronik fatura uygulamasını genel olarak açıklarsak, vergi mükelleflerinin düzenledikleri faturalarda bulunan bilgilerin belirlenen kurallara göre elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığı'na aktarılmasıdır. Elektronik fatura uygulaması ile faturaların ikinci nüshalarının kâğıt ortamında saklaması zorunluluğu ortadan kalkmıştır.²⁴³ E-Fatura ile ilk düzenlemeler 05.03.2010 tarihinde 397 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile yapılmıştır. Düzenlenen e- fatura, kâğıt fatura ile aynı hukuki niteliği taşımaktadır. İlk olarak e-fatura kapsamına anonim ve limited şirketler alınmıştır. E-faturanın iki şekilde kullanılması öngörülmüştür. Birincisi, bilgi işlem sistemleri vasıtasıyla ikincisi ise, e-fatura için kurulan internet sitesi e-fatura portalı aracılığıyla. Ayrıca, e-fatura uygulamasını kullanacak mükelleflere mali mühür kullanma zorunluluğu getirilmiştir.²⁴⁴ 14.12.2012 tarihinde yayınlanan 421 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile, e-fatura uygulamasının kapsamı genişletilerek bazı kritik sektörler ile bir kısım mükellefe e-fatura kullanma zorunluluğu getirilmiştir. Bu tarihten sonra gerçek kişi mükellefler de e-fatura kapsamına alınmıştır. E-faturaların imzalanması sürecinde mali mühür yanında, e-imzanın da kullanılabileceği tebliğde belirtilmiştir.²⁴⁵ Şekil 5'de e-faturanın işlenmesi süreci gösterilmektedir.

²⁴²GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (19 Ocak 2019), s.95

²⁴³Hakan Güzeloglu, "Elektronik Vergi Uygulamalarında Türkiye'nin Durumu", <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik-hakan-guzeloglu.pdf>, 2016, (19 Ocak 2019), s.115

²⁴⁴05.03.2010 tarih ve 27512 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan 397 No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, (20.01.2019)

²⁴⁵14.12.2012 tarih ve 28497 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan 421 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, (20 Ocak 2019)

Şekil 5: E-Faturanın İşlenmesi Süreci

Kaynak: İsmail Turan, “Rehber E-Uygulamalar” , İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, E-Kitap, Sayı.78, 2015, s

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından e-fatura veri format ve standardı belirlenmiş, Vergi Usul Kanunu gereği içerisinde bir faturada yer alması gereken bilgilerin olduğu, satıcı ve alıcı arasındaki iletiminin merkezi bir platform (GİB) üzerinden gerçekleştirildiği elektronik bir belgedir. E-fatura uygulamasının amacı, tek format ve standarda göre satıcı ve alıcı arasında güvenli olan, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan bir sistem oluşturmaktır. Bunun için yurt dışı uygulamaları incelenerek e-fatura işleyişleri dikkate alınmış ve Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından açık kaynak bir standart olan XML tabanlı ticari hayatın tüm süreçlerini içerecek şekilde etiketlemelere sahip olan uluslararası bir standart olan UBL-TR benimsenmiştir.

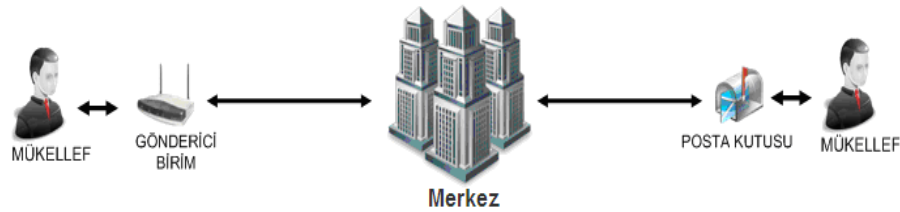
Günümüzde mükellefler e- fatura uygulamasından üç şekilde yararlanabilirler. Bunlar;

- 1- Özel Entegrasyon Yöntemi:** Çok sayıda fatura düzenleyen ya da faturalama ihtiyaçları farklılık gösteren mükelleflere, kendilerinin bilgi işlem alt yapısının yetersiz olması durumunda, teknik yeterliliğe sahip bir özel entegratörün bilgi işlem sistemi aracılığıyla elektronik fatura alıp gönderebilme olanağı getirilmiştir. Bu mükellefler, Gelir İdaresi Başkanlığından özel entegrasyon izni alarak e-fatura uygulamasından yararlanabilirler.

2- Entegrasyon Yöntemi: Mükelleflerin, kendilerine ait bilgi işlem sistemini Başkanlığın sistemine entegre ederek 7/24 kesintisiz olarak kullanabilmeleri için uygulanan yöntemdir. Mükelleflerin entegrasyon yönteminden yararlanmak için, e-fatura uygulamasına elektronik başvuru yaparak ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) – Kamu SM tarafından mali mühür sertifikası ve şifreleri teslim aldıktan sonra Entegrasyon İşlemleri bölümünden BİS Raporu ve test tanım formunu elektronik ortamda doldurarak göndermeleri gerekmektedir.

3- E-Fatura Portal Yöntemi: Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından "www.efatura.gov.tr" internet adresinden ücretsiz olarak sunulan bir e-fatura uygulaması hizmetidir. e-Fatura Uygulamasını entegrasyon yolu ile kullanma konusunda yeterli alt yapıya sahip olmayan mükelleflerin uygulamadan yararlanabilmeleri için geliştirilen e-Fatura Portalı, e-Fatura uygulamasına ait temel fonksiyonları bünyesinde barındıran bir web uygulamasıdır.²⁴⁶

E-fatura sürecinin üç tarafı bulunmakta olup, birincisi gönderici birim, ikincisi merkez, üçüncüsü ise alıcı birimdir. Gönderici birim olan satıcı mükellef posta kutusu yani alıcı mükellefe göndermek istediği faturayı merkezi bir platform olan Gelir İdaresi Başkanlığı aracılığı ile göndermektedir. Şekil 6'de e-fatura tarafları ve rolleri gösterilmiştir. E-fatura, şekilden de anlaşılacağı üzere, faturayı gönderen mükelleften faturayı alan mükellef ya da müşteriye GİB aracılığı ile gönderilmektedir. Yani, merkez olmadan faturanın gönderilmesi ya da alınması söz konusu değildir.²⁴⁷

Şekil 6: E-Faturada Taraflar ve Rollerini

Kaynak: Uğur Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, 1.Basım, Ankara: Türmob Yayınları,2014, s.286

²⁴⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, <http://www.efatura.gov.tr/efaturaportali.html>, (20 Ocak 2019)

²⁴⁷ Doğan, s.285,286

E-faturanın işleyişi ise, satıcının satılan mal ya da hizmet için faturayı elektronik ortamda düzenlemesi ile başlar. Fatura GİB vasıtasıyla alıcısına yani müşteriye ulaşır. Alıcı da faturayı kabul edip etmediğini yine GİB vasıtasıyla satıcıya bildirir ve uygulamadan cevap alınarak fatura eşleştirilir. E-fatura sisteminde temel fatura ve ticari fatura olarak iki tip fatura belirlenmiştir.

Temel faturada, alıcı kendisine gönderilen faturada teknik bir problem yoksa e-faturayı kabul etmek mecburiyetindedir. Alıcı itiraz etmek isterse, sistem üzerinden değil de harici yollarla gerçekleştirmek durumundadır. E- faturanın geçerli olarak kabul edilmesi için alıcının posta kutusuna ulaşmış olması yeterli sayılmaktadır.

Ticari faturada ise, elektronik ortamda gönderilen fatura uygulama aracılığıyla kabul veya reddedilebilir. Satıcı düzenlediği ticari faturanın elektronik ortamda kabul edilip edilmediğinin cevabını almak zorundadır.²⁴⁸

Elektronik faturanın muhafaza ve ibrazı ile ilgili ayrı bir düzenleme yapılmamış olup, kâğıt fatura ile aynı kanun hükümlerine tabidir. Mükellefler düzenledikleri ve aldıkları e- faturaları üzerinde mali mühür veya e-imza bulunması şartıyla kanuni süreler kadar muhafaza edecek ve istenildiğinde ibraz edeceklerdir. E-fatura her durumda elektronik ortamda saklanmak zorundadır.²⁴⁹

Tablo 2.5
Düzenlenen E-Fatura Sayısı ve Tutarı (2010-2017)

Yıl	E-Fatura Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	Düzenlenen E-Fatura Sayısı (Adet)	Fatura Tutarı (TL)
2010	114	8.275	146.108.422
2011	3.024	312.532	5.406.011.606
2012	3.182	874.710	15.218.034.821
2013	16.270	2.118.001	48.654.104.462
2014	19.375	72.463.951	1.127.236.091.091
2015	46.800	113.713.039	1.180.957.808.191
2016	61.013	163.456.644	1.974.549.748.742
2017	72.036	177.485.032	2.637.574.673.267

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 2010-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 2.5'te, 2010-2017 yılları arasında e-fatura uygulamasına kayıtlı kullanıcı sayıları ile düzenlenen e-fatura sayısı ve tutarları gösterilmiştir. Tabloyu

²⁴⁸İsmail Turan, "Rehber E-Uygulamalar", İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası E-Kitap, Sayı.78, 2015, s.13,14

²⁴⁹Doğan, s.300

incelediğimizde, e-fatura uygulamasının hayata geçirildiği 2014 yılından itibaren e-fatura kullanan mükellef sayısı yıllar itibariyle sürekli olarak artmıştır. 2017 yılında 72.036 mükellef e-fatura kullanıcısı durumundadır. Yukarıdaki tabloda 2017 yılında e-fatura uygulaması üzerinden 177.485.032 adet fatura düzenlendiği görülmektedir. E-fatura kullanıcı sayısında ve düzenlenen e-fatura sayısındaki artışın nedeni, Gelir İdaresi Başkanlığı'nın günümüze kadar yayınladığı tebliğler ile sürekli olarak e-fatura uygulamasının kapsamını genişleten düzenlemelerde bulunması ve kullanımını zorunlu hale getirmesidir.

2.2.4. E-Defter

E-defter, Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa göre tutulması zorunlu olan defterlerde olması gereken bilgileri, şekil hükümleri hariç kapsayan elektronik kayıtlardır.²⁵⁰ Elektronik defter ile, kağıt ortamında tutulması gereken yevmiye defteri ve defteri kebirin elektronik ortamda tutulması, saklanması, ibrazı ile açılış ve kapanışlarına ilişkin tasdik işlemlerinin elektronik ortamda yapılması sağlanmıştır.²⁵¹

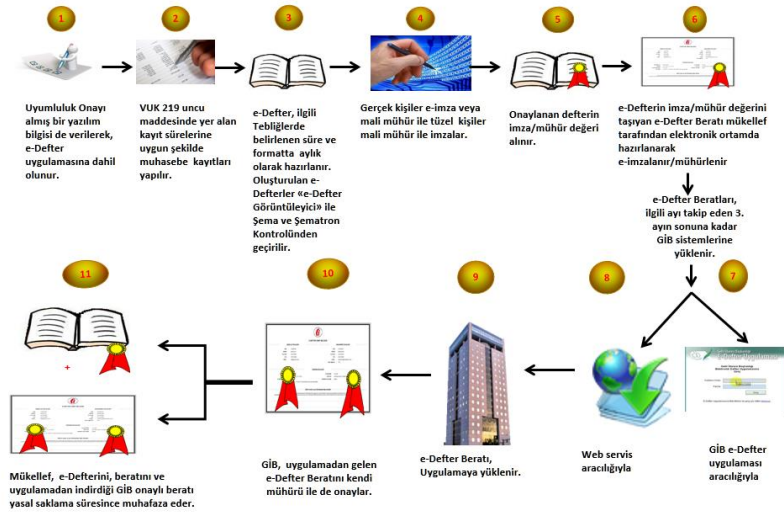
Elektronik defter kapsamındaki mükelleflerin, 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliğinde, e-fatura uygulamasından yararlanan gerçek ve tüzel kişi mükellefler arasından elektronik sertifikaya sahip olması, mali mührü bulunması ve elektronik defter için uyumluluk onayı almış bir yazılıma sahip olması gerekmektedir.²⁵² Bilanço usulüne göre vergilendirilen gelir vergisi mükellefleri kâğıt ortamında tuttukları yevmiye defteri ve defteri kebir elektronik ortamda tutabilirler. Şekil 7'de e-defterin nasıl oluşturulduğu şematik olarak açıklanmıştır. E-defter tutmaya başlayan mükellefler, artık kâğıt ortamında defter tutamazlar. Öncelikle uyumluluk onayı almış bir yazım sahibi olmak gerekmektedir. Gerçek kişi mükellefler e-imza ya da mali mühür kullanırlar, tüzel kişiler ise sadece mali mühür kullanarak imza atabilirler.

²⁵⁰Doğan, s.262

²⁵¹Turan, s.24

²⁵²13.12.2011 tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği,http://www.edefer.gov.tr/dosyalar/tebligler/ELEKTRONIK_DEFTER_GENEL_TEBLIGI_1_SIRA_NO_GUNCEL.PDF, (20 Ocak 2019)

e-Defter Oluşturma ve Berat Yükleme Süreci

Şekil 7: E-Defter Oluşturma ve Berat Yükleme Süreci

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, E-Defter Uygulamasının Teknik Mimarisi, <http://www.edefer.gov.tr/edefermevzuat.html>, (20 Ocak 2019)

Elektronik defter beratı, mevzuata uygun olarak e-defter ile ilgili Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenen kurallar doğrultusunda yine başkanlık tarafından mali mühür ile onaylanarak elektronik ortamda oluşturulan dosyadır. Hesap döneminin birinci ayında berat alınırsa açılış onayı yapılmış olur. Aynı şekilde hesap döneminin son ayında berat alındığında kapanış onayı alınmış sayılır. Mükellefler e-defter kayıtlarını oluşturup, imzalayıp mühürledikten sonra berat dosyası oluşturulur ve bu dosya elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığı sistemine yüklenir. Daha sonra başkanlık mali mührü ile mühürlenir ve böylece e-defter oluşturulur. Ayrıca e-defterler istendiğinde ibraz edilmek için beratları ile beraber saklanmalıdır.²⁵³

Tablo 2.6
E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı (2012-2017)

Yıl	E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı
2012	28
2013	47
2014	18.500
2015	45.321

²⁵³Doğan, s.270

2016	59.451
2017	70.495

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 2012-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Elektronik defter uygulamasına 2012 yılından itibaren başlanmış olup, yukarıdaki tabloda 2012-2017 yılları arasında e-defter uygulamasından yararlanan mükellef sayıları gösterilmektedir. Tablo 2.6. incelendiğinde, e-defter uygulamasından yararlanan mükellef sayısının 2014 yılında büyük bir oranda artış gösterdiği ve izleyen yıllarda da sürekli olarak arttığı söylenebilir. Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından, e-defter uygulamasının kapsamı genişletilerek 454 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayımlanmıştır. 31/12/2017 tarihi itibarıyla, firmalar e-defter uygulamasına zorunlu olarak dâhil edilmiş ve e-defter kullanıcı sayısı artmıştır.

2.2.5. E-Arşiv

E-Arşiv uygulaması, çok fazla sayıda belge ve fatura düzenleyen mükelleflerin düzenledikleri belge ve faturaların ikinci nüshalarını fiziksel ortamda saklamak güç olacağından, elektronik ortamda arşiv oluşturulmak amacıyla geliştirilen bir uygulamadır. E-arşiv, Gelir İdaresi Başkanlığınca oluşturulan Elektronik Fatura Kayıt Sistemini (EFKS) de kapsamaktadır. 30/12/2013 tarih ve 28867 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 433 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile e-arşiv uygulaması başlanmıştır. Tebliğin yayınlanmasından sonra 1 yıl içinde EFKS kullanan mükellefler e-arşive geçmek zorundadırlar. Bununla birlikte e-ticaret yapan ve ciroları belli bir meblağı aşan mükellefler, 2016 yılı başından itibaren e-arşiv uygulamasına geçmek mecburiyetindedir.²⁵⁴

E-arşiv uygulamasının özelliklerine baktığımızda elektronik ortamda oluşturulan faturalar GİB üzerinden alıcısına ulaştırılmazlar. Vergi mükellefi olmayanlara düzenlenen faturalar e- arşiv kapsamında, alıcının isteğine göre ister fiziksel ister elektronik ortamda düzenlenebilir. E- arşiv uygulamasına dâhil olan

²⁵⁴ GİB, Faaliyet Raporu, 2014, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2014/2014_Faaliyet_Raporu.pdf (19 Ocak 2019), s.78

mükellefler irsaliyeli fatura düzenleyemezler. E- arşiv faturayı, sisteme dâhil olan ve olmayan kullanıcılar kullanabilirler ancak GİB portalını kullanamazlar.²⁵⁵

Tablo 2.7
E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı (2010-2017)

Yıl	e-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Toplam Mükellef Sayısı (Adet)	Düzenlenen Fatura Sayısı (Adet)
2010(2008/2009 dâhil)	6 (EFKS)	2.487.427.929
2011	6 (EFKS)	2.487.427.929
2012	6 (EFKS)	979.993.695
2013	6 (EFKS)	975.754.192
2014	17*	1.038.320.533
2015	1.915	594.842.313
2016	6.161	594.842.313
2017	11.306	1.236.469.920

**EFKS ve e-arşiv kullanıcıları dâhildir.

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 2014-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

2010-2017 yılları arasında EFKS dâhil e-arşiv uygulamasına kayıtlı kullanıcı sayıları ve elektronik ortamda düzenlenen fatura adetleri Tablo 2.7’de gösterilmiştir. Tabloyu incelediğimizde Gelir İdaresi Başkanlığınca e-arşiv uygulamasını başlatan tebliğin yayınlanmasından önce Elektronik Fatura Kayıt Sistemi oluşturulmuştur. Tablodan da görüleceği üzere 2010-2013 yılları arasında 6 adet EFKS kullanıcısı bulunmaktadır. E-arşiv uygulamasının başladığı 2014 yılında 11 mükellefe daha e-arşiv kullanma izni verilmiş ve sayı 17’ye yükselmiştir. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında ise e-arşiv kullanan mükellef sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir.

2.2.6. E-Bilet

2012 yılında yayınlanan 415 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile e-bilet uygulamasının temelleri atılmış olup, karayolu ve denizyolu yolcu taşıma biletleri ile yolcu listelerinin elektronik ortamda düzenlenmesi imkânı getirilmiştir. Elektronik bilet uygulamasından faturalarını elektronik ortamda düzenleme hakkına sahip olan gerçek e tüzel kişi mükellefler yararlanmaktadır.

²⁵⁵Turan, s.20

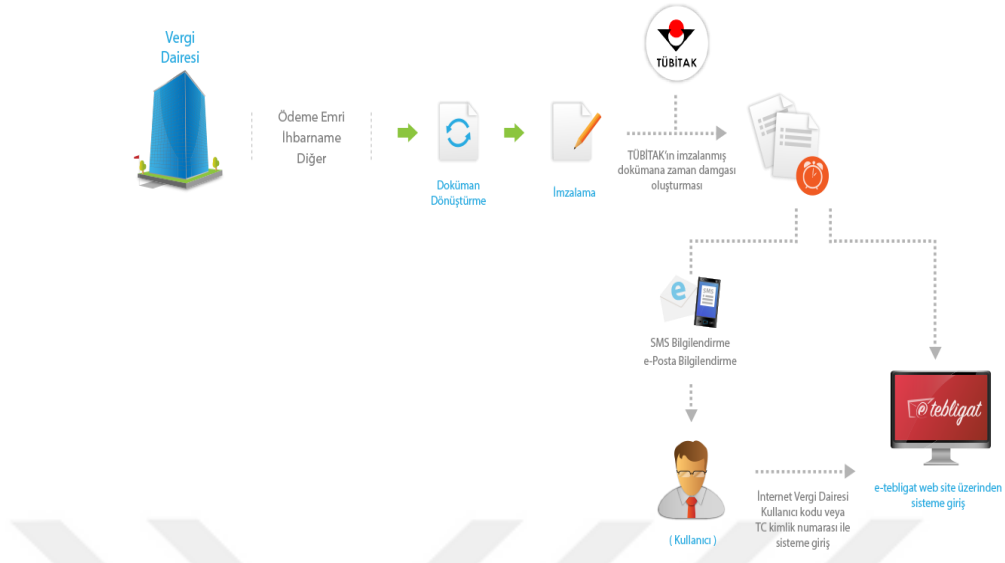
E-bilet uygulaması da yine çok sayıda bilet düzenlemek durumunda olan ve biletlerin ikinci nüshalarını fiziksel ortamda saklamaları güç olan mükelleflerin elektronik ortamda bilet düzenlemelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. 01.07.2016 tarihinde yayınlanan 462 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile hava yolu firmaları da e-bilet uygulamasına dâhil edilmiştir. 2017 yılı itibariyle e- bilet uygulamasından yararlanan mükellef sayısı 20'dir.²⁵⁶

2.2.7. E-Tebliğat

Elektronik Tebliğat, 01.04.2016 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış olup, tebliği gereken belgelerin E-Tebliğat sistemi kullanılarak mükelleflerin e-posta adreslerine tebliğ edilmesidir. E-Tebliğat uygulaması ticari, zirai ve mesleki kazanç sahibi olan gelir vergisi mükellefleri ve kurumlar vergisi mükellefleri açısından zorunlu tutulmuştur. Yalnız basit usul ticari kazanç mükellefleri ile gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçiler için e-tebliğat zorunlu değildir. Ayrıca elektronik tebliğat kullanmak mecburiyetinde olmayan mükellefler, talep ettikleri takdirde e- tebliğat sisteminden yararlanabilirler. Yapılan tebliğat kâğıt ortamda yapılan tebliğat ile aynı hukuki sonuçlara sahiptir. E-Tebliğat başvurusu yapıldıktan ve elektronik tebliğat iletildikten sonra, bildirilen telefon numarasına kısa mesaj yoluyla veya bildirilen mail adresine e-posta yoluyla bilgilendirme yapılır.

Elektronik ortamda gönderilen belgeler, mükellefin e- posta adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda tebliğ edilmiş sayılır. Elektronik tebliğat yapıldıktan sonra tekrar posta yoluyla tebliğat yapılmaz. Şekil 8'da e-tebliğat süreci gösterilmiştir.

²⁵⁶GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (19 Ocak 2019), s.101

Şekil 8: E-Tebligat Süreci

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, E-tebligat Süreci, <http://www.gib.gov.tr/e-Tebligat> (25 Ocak 2019)

Mükellefler zorunlu veya isteğe bağlı olarak e-tebligat sistemine katıldıktan sonra bir daha sistemden mecburiyet gerektiren durumlar hariç çıkamazlar. Sistemden çıkmaları için zorunlu kabul edilen haller ise gerçek kişilerde ölüm veya gaiplik, tüzel kişilerde ise şirketlerin ticaret sicil kaydının silinmesidir. Ayrıca elektronik tebligat sistemine kayıt olmaları zorunlu tutulmuş olan mükellefler belirtilen sürelerde bildirimde bulunmazlarsa Vergi Usul Kanununun Mükerrer 355. maddesi uyarınca özel usulsüzlük cezası ile cezalandırılarak, bu mükelleflere resen e-tebligat gönderimi başlatılır.²⁵⁷

Elektronik tebligatlar internet vergi dairesi aracılığı ile yapılmakta olup, ilk olarak ödeme emri, ihbarname, KDV eksiklik yazıları ve 2 no.lu ihbarnameler elektronik ortamda tebliğ edilmektedir. E-tebligat ile 18 Mayıs 2017 tarihinden itibaren, Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi üzerinden vergi dairesi tarafından hazırlanan belgeler de elektronik ortamda iletmeye başlanmıştır.²⁵⁸

²⁵⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, <http://www.gib.gov.tr/e-Tebligat> (25 Ocak 2019)

²⁵⁸ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (19 Ocak 2019), s.103

Tablo 2.8
E-Tebliğat ile Gönderilen Belge Sayısı (2017)

e-Tebliğat	Gönderilen e-Tebliğat Sayısı (Adet)
Zorunlu Gelir Vergisi Mükellefleri(Ticari, Zirai, Serbest Meslek)	10.868.012
Zorunlu Kurumlar Vergisi Mükellefleri	5.424.979
Gönüllü Gerçek Kişi Mükellefler	2.124.208
Gönüllü Tüzel Kişi Mükellefler	488.809

Kaynak: GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyet_raporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (27 Ocak 2019), s.103

Tablo 2.8’de 2017 yılı sonuna kadar gönderilen e-tebliğat sayıları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, e-tebliğat uygulamasının zorunlu hale geldiği 01.04.2016 tarihinden itibaren ticari, zirai ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflere 2017 yılı sonuna kadar 10.868,012 adet e-tebliğat yapıldığı görülmektedir. E-tebliğat kullanma mecburiyeti getirilen kurumlar vergisi mükelleflerine ise, 2017 yılı sonuna kadar yapılan e-tebliğat sayısı 5.424,979 adettir. Ayrıca, e-tebliğat uygulamasından gönüllü olarak yararlanmak isteyen gerçek kişi mükelleflere 2017 yılı sonuna kadar 2.124.208 adet, tüzel kişi mükelleflere ise 488.809 adet e-tebliğat yapıldığı görülmektedir.

2.2.8. E-Girişimci

E-Girişimci uygulaması ile www.egirisimci.gov.tr internet sayfası 20.03.2013 tarihinde kullanıma açılmış olup, elektronik ticaret yapan mükelleflerin gündemi takip edip, vergisel konularda bilgi alabilecekleri, soru sorarak taleplerini iletebilecekleri bir portaldır.²⁵⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından kurulan internet sitesi aracılığı ile girişimciler mali sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

E-Girişimci Bilgilendirme Portalı ile elektronik ticaret yapan mükelleflerin, gerçekten e-ticaret mi yaptıkları yoksa hobi olarak mı bu işle uğraştıkları soru cevap şeklinde test edilmektedir. Yani e- girişimci ilk aşamada vergi mükellefi olup

²⁵⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019, <http://www.gib.gov.tr/node/102362>, (27 Ocak 2019)

olmadığını öğrenmektedir. Ayrıca, internet sitesinde e-girişimcilerin vergisel konularda yararlanabileceği bir vergi kılavuzu bulunmaktadır.²⁶⁰

2.2.9. Mükellef Geri Bildirim Sistemi (MÜGEB)

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından 2013 yılının Mart ayında Mükellef Geri Bildirim Sistemi uygulaması başlatılmıştır. Uygulamanın amacı, mükelleflerin de görüşlerini alarak vergiye uyumun sağlanması, mükellef memnuniyetinin artırılması olup, idarenin daha verimli çalışma olanağına kavuşmasıdır. Gerçek kişi mükellefler ve tüzel kişi mükellefler Gelir İdaresi Başkanlığı internet sitesinde yer alan Mükellef Geri Bildirim linkinden aldıkları hizmetlerle ilgili görüşlerini iletebilirler.²⁶¹

Tablo 2.9
Mükellef Geri Bildirim Sayısı (2013-2017)

Dönem	Mükelleflerden Alınan Geri Bildirim Sayısı	Doğrudan Yanıtlanan Geri Bildirim Sayısı	Yanıtlanmak Üzere İlgili Birimlere Yönlendirilen Bildirim Sayısı
2013	2.212	2.162	50
2014	694	625	69
2015	1.237	1.003	234
2016	7.854	7.595	259
2017	18.782	13.308	1.880

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 2014-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 2.9’da mükellef geri bildirim sistemi üzerinden alınan geri bildirim sonuçları gösterilmektedir. Tabloyu incelediğimizde mükelleflerden alınan geri bildirim sayısının 2014 yılında en az sayıda, 2017 yılında ise en fazla sayıda olduğu görülmektedir. Tabloya bakıldığında, mükelleflerden alınan geri bildirim sayısının yıllar itibariyle genel olarak artış gösterdiği söylenebilir. Ayrıca, mükelleflerden alınan geri bildirimlerin yüksek oranda doğrudan cevaplandığı, diğerlerinin ise cevaplanmak üzere ilgili birimlere yönlendirildiği görülmektedir.

²⁶⁰Hürriyet, “E-Girişimcinin Vergi İşlemlerini Öğrenin”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kobi/e-girisimcinin-vergi-islemlerini-ogrenin-40379869>, 08.03.2017

²⁶¹Doğan, s.697

2.2.10. Gelir İdaresi Başkanlığı Mobil Uygulaması

Gelir İdaresi Başkanlığı mobil uygulaması, internet sitesinden gerçekleştirilen hizmetlerden bir kısmının mobil cihazlardan kullanılmasını sağlamak için hazırlanarak IOS ve Android platformlarında kullanıma açılmıştır.²⁶² GİB mobil uygulaması, vergi ödeme (Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Trafik Para Cezası), mevzuat, borç sorgulama, haberler, vergi takvimi, yararlı bilgiler, rehber ve broşür vb. hizmetlere akıllı telefon ve tabletlerden ulaşılmasını sağlar. Uygulamaya 2016 yılında uygulamaya “Vergi Dairesi Bul” bölümü eklenmiştir. 31/12/2016 itibariyle aktif kullanıcı sayısı 199.025’tir.²⁶³ 2017 yılında ise, Gelir Vergisi (Kira, Menkul Sermaye İradı, Ücret ile Diğer Kazanç ve İratlar), 6736 sayılı Kanun kapsamında Borç, 7020 sayılı Kanun kapsamında Borç, Cep Telefonu Harcı ve Tapu Harcı ödeme bölümleri eklenmiş olup, 2017 yılı sonu itibariyle GİB mobil uygulaması kullanıcı sayısı 323.806’dır.²⁶⁴

2.2.11. VDK Mükellef Portalı

Vergi Denetim Kurulu (VDK) tarafından hazırlanan VDK Mükellef Portalı 16.11.2016 tarihinde mükelleflerin hizmetine sunulmuştur.²⁶⁵ Mükellefler, haklarındaki vergi incelemesinin tamamlanıp tamamlanmadığını, müfettişin ek süre isteyip istemediğini, rapor vergi müfettişi tarafından düzenlenmişse rapor değerlendirme komisyonunda incelenmeye başlanıp başlanmadığını ve incelemenin hangi aşamada olduğunu VDK Mükellef Portalından öğrenebilmektedirler. Ayrıca mükellefler, vergi müfettişleri tarafından taslak olarak düzenlenen inceleme tutanağını veya nihai inceleme tutanağını elektronik ortamda görebilmektedirler. Mükellefler, VDK portalı üzerinden Uzlaşma veya Rapor Değerlendirme Komisyonlarınca dinlenme talebinde bulunabilirler.²⁶⁶ VDK mükellef portalının kuruluşunda genel olarak amacının,

²⁶²GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (28 Ocak 2019), s.17

²⁶³GİB, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf (28 Ocak 2019) s.28

²⁶⁴GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (28 Ocak 2019), s.28

²⁶⁵Hasan Aykın, “Mükellef Portalından Hakkınızdaki Vergi İnceleme Sürecini Takip Edebileceğinizi Biliyor Musunuz?”, <https://vergidosyasi.com/2017/03/16/mukellef-portalindan-hakkinizdaki-vergi-inceleme-surecini-takip-edebileceginizi-biliyor-musunuz/>, 2017,(10.03.2019)

²⁶⁶Mustafa Sefa Kara, “VDK Mükellef Portalı ve Vergi İncelemeleri”, <https://www.muhasibeweb.com/VDK-Mukellef-Portali-ve-Vergi-incelemeleri-6007668>, 2017, (28 Ocak 2019)

mükelleflerin işlerini kolaylaştırarak şeffaf bir şekilde bilgi sahibi olmalarını sağlamak ve vergi incelemelerinin daha etkili ve sağlıklı bir biçimde sonuçlandırması olduğu ifade edilmiştir.²⁶⁷ VDK mükellef portalı sayesinde vergi müfettişleri tarafından yapılan vergi inceleme süreci mükellefler açısından daha şeffaf hale gelmektedir. Ayrıca, mükellefler portal aracılığı ile mükelleflerin elektronik ortamda VDK' ya görüş, talep veya önerilerini iletebilmektedirler.

2.2.12. İnteraktif Vergi Danışmanı

İnteraktif vergi danışmanı programı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından, 07.06.2016 tarihinde vergi uyumu ve vergi bilincinin artırılması amacıyla www.gib.gov.tr adresi üzerinden mükelleflerin kullanımına açılmıştır. İnteraktif vergi danışmanı programını yeni işe başlayan mükellefler ile hâlihazırda mükellef olanlar, vergilendirme süreçleri ve beyanname türleri gibi vergi ile ilgili öğrenmek istedikleri bilgilere erişmek için kullanabilir, kendi mükellefiyetlerine özel bir vergi takvimi oluşturabilirler. Kullanıma açıldığında, Gelir Vergisi Kanununa göre ticari kazanç elde eden mükelleflerin yükümlülüklerini kapsamakta olup, diğer kazanç türlerine bağlı yükümlülüklerin de eklenmesi planlanmaktadır.²⁶⁸ 2017 yılında interaktif vergi danışmanı uygulamasına yapılan giriş sayısı 141.538'dir.²⁶⁹

2.2.13. İnteraktif Vergi Dairesi

İnteraktif Vergi Dairesi 28.02.2018 tarihinden itibaren mükelleflerin kullanımına açılmıştır.²⁷⁰ Vergi Dairesi İnteraktif Vergi Dairesi ile vergi dairesi tarafından yapılan işlemlerin adres ve vergi dairesi yetki alanında olup olmadığına bakılmaksızın elektronik ortamda yapılması amaçlanmaktadır. Bu uygulama ile hem vergi mükellefleri hem de vergi mükellefi olmayanlar vergi dairesine belge gönderebilme ve vergi dairesinden bilgi ve belge alabilme imkânına kavuşmaktadır.

²⁶⁷<https://korunanmuhasabe.com/vergi-incelemesinde-mukellef-portali/>, 2016 ,(10 Mart 2019)

²⁶⁸GİB İnteraktif Vergi Danışmanı Kullanımında, <http://www.alomaliye.com/2016/06/07/interaktif-vergi-danismani/>, 2016, (29 Ocak 2019)

²⁶⁹İnteraktif Vergi Danışmanı Uygulaması Yoğun İlgi Görüyor, <https://www.trthaber.com/haber/Ekonomi/interaktif-vergi-danismani-uygulamasi-yogun-ilgi-goruyor-355761.html>, 2018, (29 Ocak 2019)

²⁷⁰<http://www.gib.gov.tr/interaktif-vergi-dairesi-28022018-tarihi-itibariyle-acildi>, 2018, (10 Mart 2019)

Vergi ile ilgili hizmetlerden interaktif vergi dairesi ile bütün gerçek ve tüzel kişiler yararlanabilmektedir.²⁷¹

İnteraktif vergi dairesinden, internet vergi dairesi kullanıcı koduna sahip mükellefler ile e-devlet şifresi bulunanlar yararlanabilirler. Bununla birlikte interaktif vergi dairesinin mobil uygulaması Google Play ve App Store aracılığı ile indirilerek kullanılabilir. Mükellefler interaktif vergi dairesini kullanarak aşağıda sayılan bilgilere ulaşabilirler:

- Sicil Bilgileri
- Yönetici ve Ortaklık Bilgileri
- Borç Detayı ve Ödeme İşlemleri
- Beyanname Bildirim ve Tahakkukları Görüntüleme
- İade/mahsup Bilgileri
- Vergi Ceza İhbarnameleri
- E-Yoklamalar
- E-Tebliğatlar
- E-Haciz Bilgileri
- Ödeme Emirleri

İnteraktif vergi dairesi üzerinden yapılabilecek işlemler ise şunlardır:

- Vergi ceza ihbarnamesi indirim ve uzlaşma talebi
- Vergi borcu taksitlendirme talebi
- Özelge talebi
- Vergi iadesi ve vergi mahsubu talebi
- Mükellefiyet yazısı ve borç durum yazısı talebi
- İzaha davet yazısı kapsamında cevap yazısı hazırlanması
- Ödeme emri sorgulama ve mal bildirimini gönderebilme
- Dilekçe ve eklerinin gönderilebilmesi

²⁷¹ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (29 Ocak 2019), s.137

- Muhtasar beyanname verilmeyeceğine dair dilekçe verilmesi
- İletişim bilgilerini güncellemek için dilekçe verilmesi
- Hazır beyan uygulamasına giriş sağlanabilmesi
- Geçerli e-beyanname sözleşmelerine erişim ve sözleşme iptal işlemi
- Gayrimenkul sermaye iradına konu malın elden çıkarılması ile gelirin son bulması dilekçesi verilmesi
- Kasko değerine göre MTV düzeltme talebi dilekçesi verilmesi
- İşe başlama, bırakma ve adres değişikliği bildirimi
- Şube işyeri açılış ve kapanış bildirimi
- Faaliyet konusu, unvan ve yönetici değişikliği talebi
- Ek faaliyete başlama, hisse devri ve vergi türü değişikliği talebi
- Ödeme kaydedici cihaz ve belge basım bilgileri sorgulama
- Ödeme alındı ve sorgulama
- Mükellef adına düzenlenen e- arşiv fatura sorgulama
- MTV ve Trafik Para Cezası (TPC) ödeme
- Tecilli Borç Ödeme
- Cep telefonu harcı, tapu harcı ve pasaport harcı ödeme
- Pasaport ve sürücü belgesi değerli kâğıt bedeli ödeme
- T.C. Kimlik kartı bedeli ödeme

Ayrıca, interaktif vergi dairesinden şifresiz gerçekleştirilecek işlemler de bulunmakta olup, aşağıda maddeler halinde sayılmıştır:

- Şifresiz ödeme işlemleri
- E-belge doğrulama
- E-vergi levhası sorgulama
- Gümrük çıkış beyannamesi sorgulama
- Mükellefiyet ve borç durum yazısı doğrulama
- ÖTV 2A ödeme beyannamesi sorgulama
- Resen terk ettirilen mükelleflere ait sorgulama
- Vergi kimlik numarası sorgulama ve doğrulama

- Yabancılar için vergi kimlik numarasından sorgulama²⁷²

2.2.14. KDV İade Takip Sistemi

KDV iade takip sistemi, ilk olarak 01.11.2013 tarihinde iade dilekçelerinin elektronik ortamda alınması ile başlamış olup, 15.05.2014 tarihinde Türkiye genelinde uygulamaya geçilmiştir. Mükellefler bu uygulama sayesinde, iade talep edildiği andan itibaren iadenin alınmasına kadar bütün aşamaları, elektronik ortamda takip edebilmektedirler. Mükellef, hangi dönem iade talebinde bulunduysa hepsinin hangi aşamada olduğunu anlık olarak görüntüleyebilmektedir. Mükellefe talep ettiği iade dosyası ile ilgili eksiklikler varsa vergi dairesi tarafından sistem üzerinden yazı gönderilerek bildirilir ve aynı şekilde mükellefler de sistem üzerinden cevap dilekçesi yazabilirler.²⁷³

Sistem sayesinde, iade dosyasının vergi dairesi personelinden kimin zimmetinde olduğu, (dosya memuru/servis sorumlusu/müdür yardımcısı vb.) ne gibi işlemler yapıldığı, ne kadar süredir beklediği anlık olarak görülebilmektedir. Ayrıca, KDV iadelerinin hangi aşamada olduğu tespit edilebilmektedir. İade talep türü ile iade işlemlerinin sona erdirilmesi süreci, dönemler itibarıyla iade işlemlerinin artış azalış analizleri ve iade taleplerinin toplamı iller ve vergi dairelerine dağılımı istatistiki verileri alınabilmektedir. KDV iade sistemi, vergi dairesi açısından iade işlemlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesini, sorunların daha doğru ve hızlı tespit edilmesini sağlayarak, çözüm üretme olanağı getirmiştir.

2016 yılından itibaren, “KDV İadeleri Detaylı İstatistik” ekranı, her il ve vergi dairesinin kendi yetki alanına göre karşılaştırma yaparak “KDV İadeleri Karşılaştırmalı Analiz” ekranları, “Stok Değişim Tablosu”, “İncelemeye Sevk Listesi” ve “YMM ve İnceleme Raporları İstatistiği” ekranları iade talepleriyle alakalı çeşitli istatistiki bilgilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Vergi dairesi tarafından iade talebinde bulunan mükelleflere ve yeminli mali müşavirlere eksiklik yazıları, e-tebligat

²⁷² GİB, İnteraktif Vergi Dairesi Klavuzu, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/Beyanname_rehberi/2018_ıvd.pdf, 2018, (29 Ocak 2019)

²⁷³ GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (30 Ocak 2019), s.72

uygulaması ile tebliğ edilmektedir. Mükellefler ve yeminli mali müşavirler de eksiklik yazılarına cevapları elektronik imza ile imzalayarak sistem üzerinden gönderebilmektedirler.²⁷⁴

2.2.15. Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS)

Gelir ve kurumlar vergisi iade işlemlerine asgari bir standart getirmek ve uygulama birliğini sağlamak için Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS) uygulaması geliştirilmiştir. Uygulamanın amacı, iadelerin elektronik ortamda kontrolünün ve analizinin yapılması sonuçların da mükellefe ve iadeyi yapan birime raporlanmasıdır. Bununla birlikte GEKSİS'in iade işlemlerinin basitleştirilmesi, işlemlerde uygulama hafızasının oluşturulması, iç ve dış denetimde hesap verilebilirliğin sağlanması, hataları oluşmadan önce önlemek, sistemdeki veri ambarını daha etkili bir biçimde kullanmak, mevzuat değişikliklerine daha kolay uyum sağlamak ve iade yapacak personelin eğitilmesi gibi amaçları da bulunmaktadır. Gelir ve kurumlar vergisi standart iade sistemine yönelik çalışmalar ilk olarak 2014 yılında başlamış ve 2015 yılında teknik altyapısı tamamlanmıştır. 2015 yılında Ankara İli Çankaya, Hitit, Ostim, Mithatpaşa, Başkent ve Seğmenler Vergi Dairesi; İstanbul İli Bayrampaşa, Bakırköy, Marmara Kurumlar, Boğaziçi Kurumlar ve Kocamustafapaşa Vergi Dairelerinde pilot olarak kullanıma açılmış ve 1996 mükellefe 2277 GEKSİS Raporu düzenlenmiştir.²⁷⁵

Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi, 2016/Mart ayında 01-12/2015 vergilendirme döneminden itibaren ülke çapında kullanıma açılmıştır.²⁷⁶ GEKSİS Kontrol Raporlarında bulunan mevcut kontrol segmentleri geliştirilmekte ve güncellenmekte, gelir ve kurumlar vergisi iadelerinin daha sağlıklı bir biçimde

²⁷⁴ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019), s.97

²⁷⁵ GİB, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019) s.102

²⁷⁶ GİB, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019) s.109

yapılabilmesi ve sistemin daha etkili ve verimli çalışabilmesi için çalışmalara devam edilmektedir.²⁷⁷

2.2.16.Hazır Beyan Sistemi

Hazır beyan sistemi, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından 1 Mart 2016 tarihinde uygulamaya konulmuş olup, 2012 yılından itibaren kullanılan önceden hazırlanmış Kira beyanname sisteminin kapsamı genişletilmiş halidir. Gelirleri ücret, gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ile diğer kazanç ve iratlardan oluşan gelir vergisi mükelleflerini kapsamaktadır. Hazır beyan sisteminin amacı, vergi dairesinde yapılan işlemlerin kolaylaştırılarak mükelleflerin vergiye uyumunun artırılması ve uyum maliyetlerinin azaltılmasıdır. Hazır beyan sistemi ile beyannamelerin doldurulması aşamasındaki hataları en aza indirerek, mükelleflerin mağdur olmalarını engellemek ve beyannamelerin teknolojiye yararlanılarak daha kolay, hızlı ve en az maliyetle vergi dairesine ulaşmasını sağlamaktır. Bu uygulama ile mükelleflerin verginin beyan edilmesinden başlayarak tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsilatına kadar bütün işlemlerinin vergi dairesine gitmeden elektronik ortamda yapılması sağlanmaktadır.²⁷⁸

Tablo 2.10
Hazır Beyan Veren Mükellef Sayısı ve Gelir Unsurları İtibariyle Toplam Gelir (2016-2017)

YIL	2016	2017
Hazır Beyan Sistemi Kapsamında Beyanname Veren Mükellef Sayısı	1.449.856	1.487.590
Beyan Edilen Toplam Gelir (TL)	46.249.113.389	52.524.399.502
Beyan Edilen Gayrimenkul Sermaye İradı (TL)	33.772.196.292	38.186.112.668
Beyan Edilen Ücret (TL)	2.705.911.455	3.262.258.675
Beyan Edilen Menkul Sermaye İradı (TL)	9.331.491.608	10.626.112.191
Beyan Edilen Diğer Kazanç ve İratlar (TL)	439.514.034	449.915.966

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı 2016-2017 yılları arasındaki faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 2.10' da 2016 ve 2017 yıllarında hazır beyan veren mükellef sayıları ile toplanan gelirler gösterilmektedir. Tabloyu incelediğimize, 2016 yılına göre 2017 yılında, hazır beyan sistemi kapsamında beyanname veren mükellef sayısının yükseldiği görülmektedir. Beyan edilen gelir tutarına bakıldığında ise, 2016 ve 2017 yıllarında

²⁷⁷ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019), s.107

²⁷⁸ GİB, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019) s.111

toplanan vergi gelirinin büyük çoğunluğu gayrimenkul sermaye iradından oluşmaktadır. Gayrimenkul sermaye iradından sonra en fazla toplanan vergi gelirleri, sırasıyla menkul sermaye iradı, ücret ve diğer kazanç ve iratlardır.

2.2.17.Defter Beyan Sistemi

Defter beyan sistemi 01.01.2018 tarihinden itibaren serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin ve basit usule tabi mükelleflerin kullanımına açılmıştır. İşletme hesabına göre defter tutan mükelleflerin ise, 01.01.2019 tarihinden itibaren sistemi kullanmaya başlamaları gerekmektedir. Defter beyan sistemi, kayıtların elektronik ortamda tutulması ve mükelleflerden defter tutmak zorunda olanların defterlerinin elektronik ortamda oluşturularak saklanması, vergi, beyanname, bildirim ve dilekçelerin elektronik ortamda verilerek, elektronik ortamda belge düzenlenmesi amacıyla geliştirilen sistemdir. Gelir İdaresi Başkanlığı veri tabanında yer alan diğer bilgileri mükelleflere açan defter beyan sistemi ile vergisel ve ticari işlemler elektronik ortamda kayıt altına alınarak, defter ve beyannamelerin elektronik ortamda oluşturulması ve saklanması hedeflenmektedir. Ayrıca, mükelleflerin bürokratik işlemlerinin azaltılarak vergiye uyum maliyetlerinin azaltılması ve kayıt dışı ekonomi ile etkin bir şekilde mücadele edilerek, vergiye uyumlarının artırılması amaçlanmaktadır.²⁷⁹

Defter beyan sistemi üzerinden elektronik ortamda tutulacak defterler şunlardır:

- İşletme Defteri
- Çiftçi İşletme Defteri
- Serbest Meslek Kazanç Defteri
- Amortisman Defteri
- Envanter Defteri
- Damga Vergisi Defteri
- Ambar Defteri
- Bitim İşleri Defteri

²⁷⁹ GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019), s.129

İşletme hesap özeti, zirai kazanç hesap özeti, serbest meslek hesap özeti ile basit usul hesap özeti, yapılan kayıtlardan hareketle sistem tarafından üretilcektir. Mükelleflerin defter beyan sistemi üzerinden düzenleyip gönderebileceği beyannameler ise şunlardır:

- Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi
- Muhtasar Beyanname
- Muhtasar ve Prim Hizmet Beyannamesi
- KDV Beyannamesi
- Geçici Vergi Beyannamesi
- Damga Vergisi Beyannamesi

Defter Beyan Sistemi aracılığıyla sistem üzerinden tutulan defterlerin açılış onayı; ilk defa veya yeniden işe başlama ile sınıf değiştirme hallerinde kullanmaya başlamadan önce yapılır. İzleyen faaliyet dönemlerindeki açılış onayları ise defterlerin kullanılacağı faaliyet döneminin ilk gününde Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından elektronik ortamda otomatik olarak yapılır ve açılış onayı defter tasdik yerine geçer. Defter beyan sistemini beyannamelerini meslek mensuplarına imzalatmak zorunda olan mükellefler, eğer kullanıcı kodu ve şifreleri mevcutsa kendileri ya da meslek mensupları kullanabileceklerdir. Beyannamelerini meslek mensuplarına imzalatmak zorunda olmayan mükellefler ise, yine kullanıcı kodu ve şifreleri mevcut olanların kendileri, olmayanların ise muhasebecileri, basit usule tabi olanların ise bağlı bulunduğu meslek odaları sistemi kullanacaklardır. Defter beyan sisteminden çıkış, ölüm, gaiplik, mükellefiyetin sonlandırılması veya terkin edilmesi ile ikinci sınıf tüccarlıktan birinci sınıfa geçilmesi ve basit usulde vergilendirilmekten vazgeçilmesi halinde mümkün olmaktadır.²⁸⁰

²⁸⁰Defter Beyan Sistemi Nedir Kimler Kullanabilir?, <http://www.muhasabetr.com/defter-beyan-sistemi/>
(1 Şubat 2019)

2.3.Elektronik Vergi Uygulamalarının Gelir Vergisi Kanununda Sayılan Mükellef Grupları İtibariyle Vergi Maliyeti ve Vergiye Uyumu Üzerindeki Etkileri

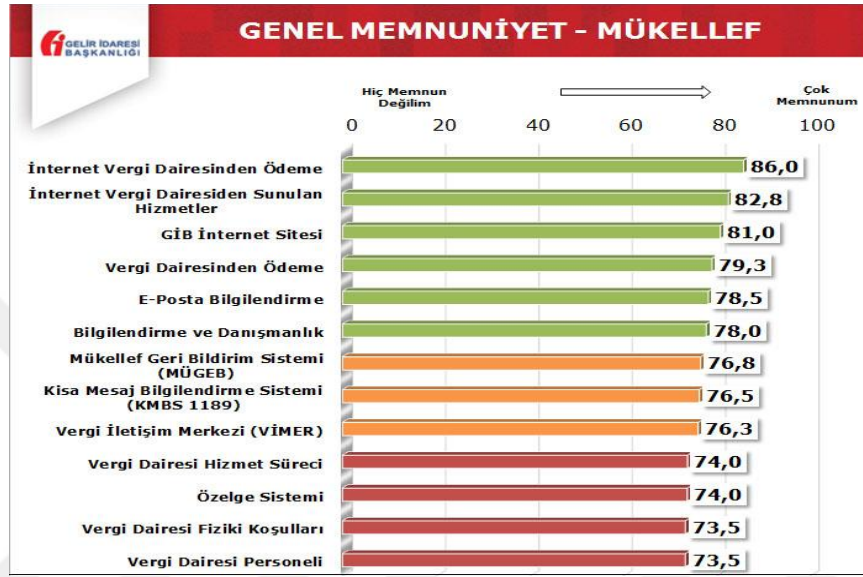
193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun 2. maddesinde gelirin unsurları; ticari kazanç, zirai kazanç, ücret, serbest meslek kazancı, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları ve diğer kazanç ve iratlar olarak sayılmıştır.²⁸¹ Gelir İdaresi Başkanlığı'nın faaliyet raporlarına bakıldığında, bilgi ve teknolojik kaynakların idare tarafından kullanılmasının amacı, vergiye gönüllü uyumun artırılması ve mükelleflerin vergisel ödevlerini yerine getirirken en az maliyete katlanarak daha hızlı ve kolay bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, Gelir İdaresi Başkanlığı teknolojik gelişmeler doğrultusunda Uygulama ve Veri Yönetimi Başkanlığı tarafından bilgi işlem, yazılım, donanım ve otomasyon uygulamalarını sürekli güncelleyerek geliştirmeye devam etmekte ve mükelleflere sunulan hizmetlerin her geçen gün bir tanesini daha elektronik ortama taşımaktadır.

İnternet vergi dairesi, Gelir Vergisi Kanununda bahsedilen mükellef gruplarının tamamının kullandığı bir elektronik uygulamadır. İnternet vergi dairesi sayesinde mükellefler, vergi dairesine gitmeden vergi ile ilgili işlemlerini daha hızlı ve kolayca yapmaktadırlar. Mükellefler internet vergi dairesi üzerinden, bankalar ile yapılan protokoller sayesinde sanal pos uygulaması ile vergi borçlarının büyük bir kısmını e-tahsilat sistemini kullanarak ödeyebilmektedir. E-tahsilat uygulamasının, vergi mükelleflerinin zaman ve yer değiştirmesini azaltıp hatta ortadan kaldırıp, tasarruf etmelerini sağlayarak vergiye uyumun artmasına da olumlu yönde etki ettiği görülmektedir. Günümüzde internet kullanımı arttığından, vergi idaresi tarafından elektronik ortamda yapılan düzenlemeler ile internet ortamında verilen hizmet sayısı ve bununla birlikte internet vergi dairesi kullanıcı sayısı yıllar itibariyle sürekli artmış 2017 yılında toplam internet vergi dairesi kullanıcı sayısı 3,5 milyonu aşmıştır. Kullanıcı sayısında meydana gelen bu artışlar bize vergiye uyum konusunda da paralel olarak artış meydana geldiğini göstermektedir.²⁸² Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından 9-26 Kasım 2015 tarihinde vergiye gönüllü uyumun artırılmasına yönelik yapılan çalışmalar

²⁸¹Gelir idaresi Başkanlığı, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, (2 Şubat 2019)

²⁸²Bülül, s.117

ve hizmetlerden, mükelleflerin ve meslek mensuplarının memnuniyet durumunu değerlendirmek amacıyla memnuniyet anketi çalışması yapılmış olup, 2 Şubat 2016 tarihinde de bu sonuçlar internet sitesinde yayınlanmıştır. Mükelleflerin, internet vergi dairesi ile idarenin diğer elektronik uygulamalarının bir kısmından ne derece memnun olduğu aşağıdaki Grafik 6’da gösterilmektedir.²⁸³

Grafik 6: İnternet Vergi Dairesi ve Elektronik Uygulamaların Mükellef Memnuniyet Oranı

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2016, Mükellef ve Meslek Mensubu Memnuniyet Anketi, <http://www.gib.gov.tr/mukellef-ve-meslek-mensubu-3568-sayili-kanuna-tabi-memnuniyet-anketi-2015-sonuclandi> (3 Şubat 2019)

Grafik 6’da mükelleflerin internet vergi dairesi üzerinden vergi ödeme konusunda memnuniyet oranının %86 ve internet vergi dairesinden sunulan diğer hizmetlerden ise %82.8 oranında memnun olduğu görülmektedir. Anket sonucunda genel olarak elektronik uygulamalardan mükelleflerin yüzde 80’in üzerinde memnun olduğu görülmektedir. Memnuniyet konusunda böyle yüksek bir oranın ortaya çıkmasının, vergi uyumuna olumlu yönde katkı sağlayacağı da açıktır. Ayrıca, yine mükelleflerin elektronik ortamda yararlandığı E-posta Bilgilendirme Sisteminden %78.5, Kısa Mesaj Bilgilendirme Sisteminden %76.5, VİMER’den % 76.3, Özelge

²⁸³Gelir İdaresi Başkanlığı, 2016, Mükellef ve Meslek Mensubu Memnuniyet Anketi, <http://www.gib.gov.tr/mukellef-ve-meslek-mensubu-3568-sayili-kanuna-tabi-memnuniyet-anketi-2015-sonuclandi> (3 Şubat 2019)

Sisteminden %74 ve Mükellef Geri Bildirim Sisteminden %76,8 oranında memnun olduğu görülmektedir. Mükellef Geri Bildirim Sisteminin kuruluş amacı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından, verilen hizmetlerin daha kaliteli, verimli ve etkin sunularak vergi uyumunun artırılması olarak belirlenmiştir. MÜGEB' in bir diğer amacı da talep, şikâyet ve öneri şeklinde mükelleflerin vergilendirme süreçlerinin iyileştirilmesine aktif katılımını sağlamaktır. Böylece idare, mükelleflerin görüşlerini de dikkate aldığını mükelleflerden gelen soru, sorun ve önerilere elektronik ortamda geri dönüş yaparak ortaya koymaktadır. Grafik 6'da görüldüğü gibi MÜGEB 'ten vergi mükelleflerinin memnuniyet oranı %76.5 gibi oldukça yüksek bir orandır. Bu durumun da vergi uyumunu artırdığını söylenebilir.²⁸⁴

Vergi mükellefleri internet vergi dairesi uygulaması ile ihtiyaç duydukları bilgiye zaman kısıtlaması olmadan, kesintisiz 7 gün 24 saat boyunca ulaşabilmektedirler. Bu durum idarenin performansının artmasını ve daha şeffaf olmasını sağlamakla birlikte, vergi idaresi ile mükellef arasındaki etkileşimi artırarak mükelleflerinin vergi yükümlülüklerinden dolayı gösterecekleri tepkileri de azaltarak vergiye uyumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Mükelleflerin ihtiyaç duydukları bilgi ve belgelere mesai saati sınırlaması olmadan, hızlı bir biçimde erişiyor olması bürokrasi ve kırtasiyeciliğin de azalmasını sağlayacaktır. Ayrıca, vergi dairesine gitmek için harcadıkları zamandan da tasarruf sağladıkları için mükelleflerin zaman maliyetleri azalmaktadır. Yine vergi dairesine ulaşmak için kullanacakları araç masraflarından da tasarruf ettiklerinden, parasal maliyetleri de düşmektedir. Ayrıca mükellefler vergi dairesine giderek vergi ödemek veya diğer vergisel işlemlerini gerçekleştirmek için, sıra beklemek ve yetkili kişiye ulaşmak konusunda sıkıntılar yaşayabildiklerinden, bu sıkıntılar internet vergi dairesi ile ortadan kalkacağından psikolojik olarak da rahatlamlarına neden olarak, psikolojik maliyetlerin azalmasını sağlayacaktır.

Elektronik ortamda verilen hizmetlerden bir diğeri de e-beyanname'dir. E-beyanname uygulamasının başladığı 2004 yılından itibaren, internet ortamında verilen beyanname çeşitleri yıllar itibariyle sürekli artmıştır. Günümüzde vergi beyannamelerinin neredeyse tamamı elektronik ortamda verilmektedir. E-beyanname

²⁸⁴Doğan, s.697

uygulaması ile mükellefler, kâğıt ortamında beyanname vermekten kurtulmuşlar ve en başta kâğıt masraflarının azalmasıyla parasal maliyetleri azalmıştır. Bununla birlikte beyanname vermek için, vergi dairesine gitmek zorunda kalmadıklarından para ve zamandan tasarruf ederek parasal ve zaman maliyetleri azalmıştır.²⁸⁵ Ayrıca, arşivleme maliyetleri de azalmış, işlemlerin daha hızlı yapılmasını ve mali müşavirlerin beyannameleri hazırlarken hatalarını en aza indirmesini sağlamak gibi birçok avantaj sağlamıştır. Bu sağlanan avantajların, mükelleflerin vergilerini tam ve zamanında ödeme isteğini artırarak vergi uyumlarını artırmış ve vergileme maliyetlerini de azaltmış olduğunu söyleyebiliriz.

E-fatura, e-bilet ve e-arşiv uygulamaları ise, en başta mükellefleri kâğıt ortamında faturaların ve biletlerin basımı ve arşivleme maliyetlerinden kurtarmaktadır. Faturalar ve biletler elektronik ortamda çok daha hızlı hazırlanırlar ve karşı tarafa da hızlı bir şekilde iletilirler, böylece zamandan tasarruf sağlanır. Baskı, postalama ve arşivleme maliyetleri azalırken, bir yandan da mükelleflerin bu işlerle uğraşmak için harcadıkları süreler kısılır. Kâğıt ortamında fatura ve biletlere göre elektronik ortamda oluşturulan fatura ve biletler daha güvenilir olmakla beraber hata payı da daha düşüktür. Mükelleflerin kırtasiye maliyetlerini büyük ölçüde düşürerek fatura ya da biletlerin dijital ortamda hazırlanması, bunların müşterilere ulaşmasını hızlandırarak ödeme süreçlerini de hızlandırır. E-arşiv uygulamasını da e-fatura ve e-bilet uygulamasını kullanan mükellefler kullanmaktadır. Dijital ortamda üretilen faturalar ve belgelerin ikinci nüshaları yine dijital ortamda arşivlenerek saklanmaktadır. Bu sayede yıllar öncesinden düzenlenmiş bir fatura veya belgenin kaybolması söz konusu değildir ve arandığında bulunması çok daha az zaman alır. Faturaların elektronik ortamda kayıtlı olması kayıt dışı ekonominin azalmasına katkı sağlayarak, mükelleflerin vergileri beyan edip öderken psikolojik olarak olumsuz düşüncelerden uzaklaşmasına ve güvenlerinin artmasına olanak sağlar.²⁸⁶ Bütün bu sağlanan avantajlar e-fatura, e-bilet ve e-arşiv uygulamalarının, mükelleflerin para, zaman, etkinlik ve psikolojik maliyetlerini azalttığını ve vergisel işlemleri kolaylaştırarak vergiye gönüllü uyumu teşvik ettiğini ortaya koymaktadır.

²⁸⁵Çimen, s.105

²⁸⁶E- Fatura Kullanmanın Faydaları Nelerdir?, <https://www.isnet.net.tr/BlogIcerik/e-fatura-kullanmanin-faydalari-isnet-blog>, (4 Şubat 2019)

E-Defter uygulaması ile, mükelleflerin kanunen tutmak mecburiyetinde oldukları yevmiye defteri ve büyük defterlerin elektronik ortamda tutulması zorunlu hale gelmiştir. E-defter uygulamasının amacı, farklı yazılımlar ve muhasebe programları kullanılarak tutulan defterlerin, ortak bir yazılım kullanılarak standart bir hale getirilmesi ve elektronik ortama taşınmasıdır. Bu sayede, mükellefler açısından muhasebe kayıtları standart dijital bir veri haline gelmiştir. Gelir İdaresi Başkanlığı e-defter uygulamasını hayata geçirirken, gelişen teknolojiye uygun olarak defterlerin değişmezliğini, bütünlüğünü garanti altına almak, kâğıt ortamında basılmasını, saklanmasını ve tasdik edilmesini ortadan kaldırmak, elektronik denetim için uygun altyapıyı oluşturmak ve vergiye uyumu arttırmak hedefleriyle yola çıkmıştır. Mükellefler açısından baktığımızda elektronik defter uygulaması kullandıkları defterlere bir standart getirmiş, baskı, kâğıt, noter onayı, işgücü, zaman maliyetlerinde tasarruf sağlamıştır.²⁸⁷ Ayrıca e-defter uygulaması sayesinde mükellefler bilgilerini güvenli bir ortamda saklamış olurlar, kâğıt ortamında çıktı almaları gerekmez, noter onayı ve arşiv masrafları yoktur. Bahsedildiği şekilde mükelleflere birçok avantaj sağlaması e-defter uygulamasının maliyetleri düşürerek, vergiye uyumun artmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

E-tebligat sistemi, tebliği gereken belgelerin mükelleflerin elektronik posta adreslerine gönderilmesidir. Gelir İdaresi Başkanlığı 2017 faaliyet raporunda e-tebligat sisteminin faydaları; hizmet kalitesini artırır, bilgi güvenliğini ve kişisel verilerin korunmasını sağlar, belgenin içeriği değiştirilemez ve güvenilirdir, kâğıt ortamında günlerce sürebilecek tebligat işlemi elektronik ortamda saniyeler içerisinde gerçekleştirilebilir, tebligatı gönderen kurum, alıcı ve içeriği nettir, kâğıt, zaman ve enerji tasarrufu sağlar denilmektedir.²⁸⁸ Sayılan avantajların yalnız idarenin değil, mükelleflerin de yararına olduğunu ve sistem üzerinden tebligat yapıldığından mükellefin haberi olmadan bir ceza veya vergi borcu ile karşılaşmaktan kurtulup, psikolojik olarak olumlu yönde etkilendikleri söylenebilir. Tebligatların zamanında ve

²⁸⁷Gökçe Zafer Özaki, “Elektronik Defter Hakkında Bilinmesi Gerekenler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.433, 2017, s.101-102

²⁸⁸GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (1 Şubat 2019), s.103

hatasız yapılması, mükelleflerin hukuki yollardan haklarını aramada fayda sağlayarak hukuki süreçleri kısaltıp zaman ve bazı maliyetlerinin de azalmasına sebep olacaktır.²⁸⁹

E-girişimci portalı, elektronik ticaret yapanların mali yükümlülükleri konusunda, bilgi alabilecekleri ve sistem üzerinden soru sorabilecekleri bir platformdur. Günümüzde e-ticaret veya sosyal medya hesapları aracılığı ile internet üzerinden satışlar çoğaldığından, vatandaşların yaptıkları işlerin vergi mükellefiyeti gerektirip gerektirmediğinden başlayarak, eğer mükellefiyet gerektiriyorsa vergisel ödevleri hakkında bilgi edinebilecekleri uygulamadır. Erişim kolaylığı sayesinde mükellefleri bilinçlendirerek kolayca vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağladığından vergiye uyuma teşvik eden bir uygulamadır.

GİB Mobil Uygulaması ise, internet vergi dairesi üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin bir kısmının akıllı telefonlarından ve tabletlerden gerçekleştirmesini sağlayan bir uygulamadır. Çağımızda cep telefonları insanlar için hayatın vazgeçilemez bir parçası haline gelmiştir. Gelir İdaresi Başkanlığı da çağın gereklerine ayak uydurarak internet vergi dairesinin mobil versiyonunu hayata geçirmiştir. Mükellefler zaman ve mekân sınırı olmadan internet erişimi bulunan herhangi bir yerden vergilerini ödeyebilir ve vergisel işlemlerini gerçekleştirebilirler. GİB mobil uygulaması 2016 yılında kullanıma açılmış olmasına rağmen, 2017 yılında kullanıcı sayısı yüzde 50'den fazla artış göstermiştir. Bu da mükelleflerin kolayca işlem yapabildiklerini, vergi yükümlülüklerini yerine getirmede mobil uygulamayı kullanma taleplerinin arttığını ve başta zaman olmak üzere bir kısım maliyetlerini azalttığını göstermektedir.

VDK Mükellef Portalı, mükelleflerin vergi incelemelerinin hangi aşamada olduğunu takip etmesini sağlar. Böylece idarenin daha şeffaf olması sağlanır ve mükellefin idareye karşı güven duygusunun artmasına neden olur. İnceleme sonucunda ceza gibi durumlarla karşılaşılırsa dahi mükellefin kaygılarının azalması nedeniyle cezayı ödeme konusunda daha uyumlu davranabilir. İnteraktif vergi danışmanı programı da Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yakın zamanda kullanıma açılan bir uygulamadır. Programın amacı vergi uyumu ve vergi bilicini artırmaktır. İnteraktif vergi danışmanı

²⁸⁹Recep Bıyık, “Vergide Elektronik Dönüşümde Yeni Bir Adı: E-tebligat”, 2015, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergide-elektronik-donusumde-yeni-bir-adim-e-tebligat/25241>, (4 Şubat 2019)

programını mükellefler vergilendirme süreçleri ile ilgili öğrenmek istedikleri konulara ulaşmak için kullanabilirler. Uygulama sayesinde vergileme konusunda bilgileri artan mükellefler vergiye daha uyumlu olabilirler.

İnteraktif Vergi Dairesinden, vergi dairesinden fiziki ortamda yapılacak işlemlerin büyük çoğunluğu yapılmaktadır. Fakat asıl amaç, vergi dairesinden yapılan işlemlerin tamamını elektronik ortama taşımak ve interaktif vergi dairesi aracılığı ile gerçekleştirmektir. Program, 2018 yılında kullanılmaya başlanmış olup, mükelleflerin işe başlama, bırakma, adres değişikliği, sorgulamalar ve vergi borcu ödeme gibi birçok işlemini vergi dairesine gitmeden evinden, ofisinden talep etmesini sağlamaktadır. Böylece işgücü ve zamandan tasarruf ederek maliyetlerin azalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, sistem üzerinden vergi dairesine yapılan başvuruların ne aşamada olduğunu mükellefler görüntüleyebilirler. Kendi kimlik, iletişim ve mükellefiyet bilgilerinin vergi dairesi sistemlerindeki kaydını sorgulayabilirler. Bu da mükellef açısından vergi dairesinin daha şeffaf görünmesini sağlamaktadır. Mükellefler e-devlet şifreleri ile bir aracıya ihtiyaç duymadan elektronik ortamda vergisel işlemlerini gerçekleştirebilirler. İnteraktif vergi dairesinin kuruluş amacında, yine bütün elektronik uygulamalarda olduğu gibi vergiye gönüllü uyumu artırmak bulunur. Mükelleflere birçok avantaj sağladığı için, vergiye uyum konusunda olumlu katkısı olacağı açıktır. Henüz yeni bir uygulama olduğundan, gelecek yıllarda vergi uyumu ve vergi maliyeti üzerindeki etkileri daha somut bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Gelir vergisi mükelleflerinin kullandığı elektronik uygulamalardan biri de KDV iade takip sistemidir. Katma değer vergisi iadesi alan mükelleflerin, iade taleplerini elektronik ortamda yapmasını ve hangi aşamada olduğunu takip etmesini sağlar. Amaç, KDV iadelerinin sistem üzerinden belirli standartlara uygun olarak kontrolünün yapılması ve kontrolün elektronik ortamda sağlanmasıdır. Sistem, KDV iadelerinde aynı tür işlemlerde, vergi dairelerinin farklı uygulamalarını ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Mükelleflerin, iade için gerekli olan belgeleri elektronik ortamda idareye iletmesini sağlar ve vergi dairesine gitmeye gerek kalmaz. Ayrıca, kontroller sistem tarafından yapılacağı için iadelerde oluşacak hatalar en aza indirilmiş ve böylece mükelleflerin yaşayacağı sorunlar da azaltılmış olur. KDV iade sürecinin

daha kısa sürede sonlanmasını sağlayarak, objektif bir biçimde rapor ve analiz sonuçları oluşturulur. İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı tarafından, KDV iadelerinin daha etkin ve hızlı olmasını sağlamak amacıyla 1 Haziran 2016 tarihinden itibaren KDV İadesi Mükellef Memnuniyeti Yönetim Sistemi oluşturulmuştur. Sistemin amacı, iade sürecinde yaşanan aksaklıklara mükelleflerin de görüşlerini alarak çözüm üretmek, işlemlerin daha hızlı yapılmasını sağlamak, teknolojiyi kullanarak mükelleflerin ve meslek mensuplarının uyumlarını arttırmaktır. Mükellef memnuniyeti temel amaç olarak görülmekle beraber, daha iyi hizmet verebilmek hedeflenmektedir. Uygulanan bu sistem vergi uyumuna olumlu katkı sağlayacaktır.²⁹⁰ Aynı şekilde gelir vergisi ve kurumlar vergisi iadeleri için de, Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi oluşturulmuştur. 2016 yılı mart ayından itibaren uygulanmaya başlayan programın amacı da gelir ve kurumlar vergisi iade talep eden mükelleflerin işlemlerine bir standart getirerek kolaylaştırmak ve yaşadıkları sorunların önüne geçmektir.

Hazır Beyan Sistemi, 2012 yılından itibaren uygulanan Önceden Hazırlanmış Kira Beyanname sisteminin kapsamı geliştirilerek oluşturulmuştur. Yalnız kira geliri elde eden mükelleflerin kullandığı uygulama ücret, menkul sermaye iradı ve diğer kazanç ve irat elde eden mükelleflerin de kullanımına açılmış ve daha fazla mükellefin yararlanması sağlanmıştır. Hazır beyan sisteminin amacı, bilgi işlem teknolojilerindeki gelişmelerden yararlanılarak beyannamelerin daha kolay, hızlı ve ekonomik bir şekilde verilmesini sağlamak ve hataları en aza indirmektir. Mükellefler bu sistemi kullanarak kendileri beyannamelerini yardım almadan kolayca verebilirler. Hem vergi dairesine gitmek zorunda kalmazlar, hem de mali müşavirlere ücret ödemezler bu da maliyetlerinin azalmasını sağlar. Zaten idarenin hazır beyan sistemi ile hedefi, vergi uyum maliyetlerinin azaltılması ve mükellefin vergiye gönüllü uyumunun artırılması olarak tanımlanmıştır. Mükelleflere sağlanan bu kolaylık ve avantajların vergi uyum maliyetlerini azalttığı açıkça görülmekle birlikte, vergi uyumuna da olumlu katkısı olacağı söylenebilir.

²⁹⁰ Bekir Bayrakdar, “KDV İadesi Mükellef Memnuniyeti Yönetim Sistemi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.424, 2016, s.71-72

Defter Beyan Sistemi, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından en son kullanıma açılan elektronik uygulamalardan biridir. 2018 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Yasal olarak defter tutmak zorunda olan mükelleflerin, defterlerinin elektronik ortamda oluşturulması ve saklanması, vergi beyanname, bildirim ve dilekçelerinin elektronik ortamda verilmesini ve elektronik ortamda belge düzenlemesini sağlamaktadır. Gelir idaresi Başkanlığı tarafından defter beyan sisteminin amaçları; bürokratik işlemlerin ve uyum maliyetlerinin azaltılması, vergiye gönüllü uyumun artırılması ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmek olarak sayılmıştır.²⁹¹ Mükellefler tarafından defterlerin elektronik ortamda tutulmasıyla, kâğıt ve kırtasiye masrafları ortadan kalkacak, noter tarafından tasdik edilmesi de gerekmeyecek ve noter masrafları da olmadığından maliyetleri azalacaktır. Yine elektronik ortamda bir muhasebe programı kullanmalarına gerek kalmayacak internet olan her yerden yaptıkları işlemleri defterlerine kayıt edebilecekler ve bu durum da maliyetlerini düşürecektir. Defterlerin, elektronik ortamda muhafaza edilmesi arşiv maliyetleri de ortadan kaldıracak, fatura ve makbuz gibi belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi, bürokratik işlemleri ve uyum maliyetlerini azaltacaktır. Defterlerin elektronik ortamda tutulmasıyla vergi denetimi daha etkin ve verimli bir şekilde yapılacağından kayıt dışı ekonominin azalmasına sebep olacak, mükelleflerin idareye güvenini artırarak vergiye gönüllü uyumlarının devamına ve vergiye uyumu daha az olan mükellefleri de vergi uyumuna teşvik edecektir.

Genel olarak bakıldığında, elektronik uygulamalarının kullanıma açılmasında, vergiye gönüllü uyumu artırmak ve uyum maliyetlerini azaltmak hedeflenmiştir. Kullanıma açılan bu uygulamaların, mükelleflerin vergisel işlemlerini gerçekleştirirken ve vergilerini öderken, maliyetlerinin azalmasına ciddi katkı sağladığını ve vergiye uyumlarını artırmada olumlu yönde etki yaratacağı söylenebilir.

²⁹¹GİB, Faaliyet Raporu, 2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf (5 Şubat 2019), s.129

3.BÖLÜM: ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİNİN* VERGİ UYUMU VE UYUM MALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AVCILAR VERGİ DAİRESİ

3.1.Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklemi

3.1.1.Araştırmanın Amacı

Ülkemizde vergi idaresi bilişim teknolojilerinden yararlanmakta ve vergisel işlemlerle ilgili hizmetlerini çeşitli mükellef gruplarına yönelik olarak hazırlamış olduğu birbirinden farklı uygulamalar vasıtasıyla elektronik ortama taşımaktadır. Elektronik vergi uygulamaları, vergi kanunlarındaki vergi ile ilgili hükümlerin, vergisel iş ve işlemlerin yazılımlar ve internet teknolojisi kullanılarak yapılmasını sağlamaktadır.

Elektronik vergi uygulamalarının hayata geçirilmesiyle beraber mükelleflerin vergiye uyumunun olumlu yönde etkilenip etkilenmediği ve söz konusu uygulamaların uyum maliyetleri açısından herhangi bir etkisinin olup olmadığı, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için elektronik vergi uygulamalarının ne oranda kullanıldığının, gelir vergisi mükellefleri nezdinde nasıl algılandığının, söz konusu mükelleflerin elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi uyumuna karşı nasıl bir reaksiyon gösterebileceklerini tespit edebilmek ve uyum maliyetlerini pozitif yönde etkileyebilme potansiyeli olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla, uygulanan anketin sonuçları büyük önem arz etmektedir. Söz konusu anketin sonuçları incelendiğinde, farklı sektörlerde faaliyet gösteren gelir vergisi mükelleflerinin, kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi uyumu gösterme iradeleri ya da elektronik vergi uygulamalarının uyum maliyetlerine herhangi bir etkisinin olup olmadığı anlaşılabilecektir.

*Katma değer vergisi yükümlülüğü bulunan mükellefler dahil

3.1.2.Araştırmanın Yöntemi

İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi Müdürlüğü gelir vergisi mükelleflerinin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergiye uyuma ve uyum maliyetlerine yönelik etkilerinin incelenebilmesi için 24 sorudan oluşan nicel araştırma anketi hazırlanmıştır. Anket çalışması, 425 kişiye yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Anketin uygulamasında mükelleflerle yüz yüze görüşme metodunun tercih edilme sebebi olası yanlış anlaşılmaları önleyebilmek, anketin uygulandığı sırada gelen düzeltme isteklerine cevap verebilmek ve anket sorularının tamamına eksiksiz olarak cevap alabilmektir. Anket tasarlanırken, soruların temel aldığı referanslar çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde yer almaktadır.

Üç bölüm halinde hazırlanan araştırma anketi toplam 24 sorudan (Bk. Ek.1) oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde ilk olarak Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan gelir unsurları sayılmakta ve mükelleflere mükellefiyetlerinin hangi gelir unsurunda yer aldığı sorulmaktadır. Daha sonra mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarını belirtmeleri istenmiştir.

Anketin ikinci bölümünde elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik ifadeler yer verilmiş ve katılım gösteren mükelleflere bu ifadeler ne derece katıldıkları sorulmuştur. Burada mükelleflerin katılım derecelerini ölçmek için beş basamaklı bir Likert Ölçek kullanılmıştır. Birinci basamak “Kesinlikle Katılmıyorum” şıkkı olurken, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci basamaklar sırasıyla “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde negatif katılım derecesinden pozitif katılım derecesine doğru sıralanmış ve bu katılım derecelerine uyacak şekilde 1’den 5’e kadar numaralar verilmiştir.

Anketin üçüncü ve son bölümünde ise verilerin değerlendirilmesi aşamasında kullanılmak üzere ankete katılım sağlayan gelir vergisi mükelleflerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, meslek/sektör, aylık gelir düzeyi şeklindeki demografik özellikleri ve ayrıca internet kullanma sıklığını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Ankete katılım gösteren İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi Müdürlüğü gelir vergisi mükelleflerine; anket sorularına verecekleri cevapların sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı, sonuçların hiçbir şekilde açıklanmayacağı aktarılmıştır. Soruların açık, sade ve anlaşılır bir dille hazırlanmasına azami özen sarf edilmiş olup, cevap şıklarının herhangi bir yönlendirmeye meydan vermemesi için titizlik gösterilmiştir.

Anket uygulaması 14 Ocak-1 Şubat 2019 tarihleri arasında uygulanmıştır. Anket yoluyla toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılmasına müteakip, söz konusu veriler üzerinde istatistiksel analizler, regresyon analizi ve korelasyon analizi yapılmıştır.

3.1.3.Örneklem

Bilindiği üzere, hakkında bilgi edinilmek istenilen yığının tamamına evren (ana kütle), üzerinde araştırma uygulanacak birimlerin oluşturduğu daha küçük yığına örneklem denilmektedir.²⁹² Örneklemen evreni temsil edecek nitelik ve büyüklükte olması ile birimlerin seçilmesinde kullanılan yöntem önem arz etmektedir. Bu araştırmada örneklem oluşturulurken “basit tesadüfi örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde örnekleme girecek birimler arasında bir fark gözetilmeden evreni oluşturan bütün birimlere eşit seçilme olasılığı sağlanmaktadır. Bu çalışmada araştırmanın evrenini, İstanbul ili Avcılar Vergi Dairesi Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren, toplam sayısı 14.540 olan ve gerçek usulde vergilendirilen gelir vergisi mükellefleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın minimum örneklem büyüklüğü olan 384 adet mükellef, $e=0,05$ ve $a=0,05$ düzeyine göre aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır. Ana kütle standart sapması veya varyanslarının bilinebilmesi çoğunlukla imkânsız olduğundan, bunların tahmin edilmesi gerekmektedir. Bu tahmini ise oranlar üzerinden yapmak gerekir. Çünkü bu oranlar elde hiçbir bilgi ve veri olmasa dahi $n(1-n)$ 'nin en yüksek olduğu $0,5 \times 0,5 = 0,25$

²⁹² Necla Çömlekçi, **Temel İstatistik İlke ve Teknikleri**, 4.Basım, İstanbul: Bilim Teknik,2005, s.250

değeri esas alınarak hesaplanabilir. Bu nedenlerle uygulamada en yaygın kullanılan örneklem büyüklüğü belirleme formülü $\frac{n(1-n)}{\left(\frac{e}{Z}\right)^2}$ dir.²⁹³

$e=0,05$ ve $a=0,05$ düzeyine göre değerleri formülde yerine yazarsak;

$$n = \frac{n(1 - n)}{\left(\frac{e}{Z}\right)^2}$$

$$n = \frac{0,50 \times 0,50}{\left(\frac{0,05}{1,96}\right)^2}$$

$$n = 384$$

n =Örneklem e =Hata payı Z =% 95 güven seviyesine karşılık gelen Z değeridir.

Anket araştırmasının uygulanabilmesi ve istatistiki olarak anlamlı sonuç alınabilmesi için gereken minimum örneklem büyüklüğü 384 olup, çalışma kapsamında tamamı elektronik vergi uygulamalarını kullanan 425 mükellefe vergi dairesinde yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır.

3.1.4. Veri Oluşturma Aracı

Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi (Statistical Package for Social Sciences- SPSS version 22 for Windows) anket formlarının analizi ve değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Adı geçen yazılım işletme, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve pazarlama gibi birbirinden farklı alanlarda yaygın ve güvenilir olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple çalışmada SPSS version 22 yazılımı tercih edilmiştir. Ankete katılım gösteren Avcılar Vergi Dairesi Müdürlüğü gelir vergisi mükelleflerine; anket sorularına verecekleri cevapların sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı, sonuçların hiçbir şekilde açıklanmayacağı hususu aktarılmıştır.

²⁹³ Kemal Kurtuluş, **Pazarlama Araştırmaları**, 7. Basım, İstanbul: Literatür, 2004, s.191

3.1.5.Analizler

Elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini ölçmek için, gerçek usulde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerinin görüşlerini belirlemek amacıyla uygulanan anketten elde edilen verilere öncelikle sıklık analizi yapılmıştır. Mükelleflerin cinsiyetlerine, yaş gruplarına, eğitim durumlarına, mesleki/çalışılan sektör gruplarına ve aylık gelir düzeyine göre sorulara verdikleri yanıtların sıklıklarını, yüzdelerini ve bu grupların kendi içerisinde verilen yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla çapraz tablolar analizi yapılmıştır.

Anket sonucunda elde edilen verilere t-testi uygulanarak mükelleflerin tutumlarının demografik verilere göre farklılık gösterip göstermediğini tespit edilmeye çalışılmıştır. ANOVA testi ise, iki örneklem kümesi arasında ortalamalar yönünden anlamlı bir farklılık olup olmadığını irdelemek maksadıyla kullanılmaktadır. Anket araştırması dâhilinde yaş grubu, eğitim durumu, meslek/çalışılan sektör ve aylık gelir düzeyine ilişkin ANOVA Testi uygulanmıştır.

Anket araştırmasında mükelleflere yöneltilen her bir ifade başlı başına bir bağımlı değişken kabul edilmiş, bu ifade harici kalan ifadeler bağımsız değişken olarak kabul edilmek suretiyle bunların bağımlı değişken üzerindeki etkilerini tespite yönelik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin yönünü ve şiddetini tespit etmek amacıyla vergi uyumu ve vergi uyum maliyeti araştırma değişkenlerine korelasyon analizi uygulanmıştır.

3.2.Güvenilirlik Analizi

Anket araştırmalarında kullanılan ölçeklerin güvenilir olması anketin uygulanması sonucu elde edilen verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bir ölçeğin güvenilirliğini belirlemede en fazla kullanılan metotlardan biri Cronbach's Alpha metodudur.

Cronbach's Alpha metodunun uygulanması sonucu elde edilen güvenilirlik değerinin % 70'i aşması anket çalışmasının başarılı olduğuna işaret etmektedir. Anket araştırmasında 15 soruya/ifadeye 5'li Likert ölçek uygulanmıştır.

Tablo 3.1
Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha Katsayısı	Soru/İfade Sayısı
0,93	15

Gelir vergisi mükelleflerine yöneltilen anket sorularına/ifadelerine güvenilirlik analizinin uygulanması sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı % 93,1 olarak çıkmıştır. Bu değer anket çalışmasında kullanılan ölçeğin güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

3.3.Katılımcıların Demografik Özellikleri

Elektronik vergi uygulamalarının hayata geçirilmesiyle beraber mükelleflerin vergiye uyumunun olumlu yönde etkilenip etkilenmediği ve söz konusu uygulamaların uyum maliyetleri açısından herhangi bir etkisinin olup olmadığını ölçmek amacıyla gerçekleştirilen anket araştırmasının uygulandığı katılımcıların demografik bilgilerine ait veriler ve analizleri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 3.2
Katılımcıların Cinsiyetlerine ve Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)		Sıklık	Yüzde (%)
Kadın	124	29,2	Evli	285	67,1
Erkek	301	70,8	Bekâr	140	32,9
Toplam	425	100	Toplam	425	100

Tablo 3.2.'de ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin cinsiyetlerine göre dağılımları yer almaktadır. Katılımcı gelir vergisi mükelleflerinin cinsiyetlerine göre dağılımı irdelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu göze çarpmaktadır. Ankete katılanların % 29,2'si kadın, % 70,8'i erkeklerden meydana gelmektedir. Katılımcılar tarafından verilen yanıtlarda, 285'i (% 67,1) evli olduğunu

ifade ederken, 140'ı (% 32,9) bekâr olduğunu belirtmiştir. Bu verilere göre anket katılımcılarının büyük bir kısmı evli mükelleflerden meydana gelmektedir.

Tablo 3.3
Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
0-25 yaş arası	30	7,1	7,1
26-35 yaş arası	145	34,1	41,2
36-45 yaş arası	139	32,7	73,9
46 yaş ve üzeri	111	26,1	100
Toplam	425	100	

Tablo 3.3.'te ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin yaşlarına göre dağılımları yer almaktadır. Katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde en fazla katılımcının, 26-35 yaş aralığında toplandığı görülmüştür. (145 kişi-% 34,1) Bunu 139 kişiyle 36-45 yaş aralığı (% 32,7), 46 yaş ve üzerinden 111 kişi (% 26,1), 25 yaş ve altından da 30 kişi (% 7,1) anket araştırmasına katılım göstermiştir. Ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin büyük bir çoğunluğu orta yaş grubu ve üstünde bulunmaktadır.

Tablo 3.4
Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
İlkokul	7	1,6	1,6
Ortaokul	18	4,2	5,9
Lise	90	21,2	27,1
Yüksek Okul/Üniversite	271	63,8	90,8
Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	39	9,2	100
Toplam	425	100	

Tablo 3.4.'te ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin eğitim durumlarına göre dağılımları yer almaktadır. Mezuniyet durumuna göre, ankete katılan mükellefler

incelendiğinde, 271 kişi (% 63,8) ile yüksekokul/üniversite mezunları ilk sırada yer alırken, bunu sırasıyla lise (90 kişi-% 21,2), lisansüstü (Yüksek lisans/Doktora) (39 kişi-% 9,2), ortaokul(18 kişi-% 4,2) ve ilkokul (7 kişi-% 1,6) mezunları takip etmiştir.

Tablo 3.5
Katılımcıların Aylık Gelir Düzeyi Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
1.500 TL ve altında	7	1,6	1,6
1.501-3.300 TL	101	23,8	25,4
3.301-8.200 TL	196	46,1	71,5
8.201-12.350 TL	58	13,6	85,2
12.350 TL üstü	63	14,8	100
Toplam	425	100	

Tablo 3.5.'te ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin aylık gelir düzeyi dağılımları yer almaktadır. Aylık gelir düzeyi yönünden araştırmanın örnekleme bakıldığında, Tablo 3.24.'de yer alan verilere göre, ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin büyük çoğunluğunun alt ve orta gelir düzeyine sahip kişilerden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, 3.301-8.200 TL arası gelir düzeyine sahip mükellefler 196 kişi (% 46,1) ile ilk sırada yer alırken, 1.501-3.300 TL arası gelir düzeyine sahip mükellef sayısı, 101 kişi (% 23,8) ile ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada 12.350 TL üstü gelir düzeyine sahip kişi sayısı 63'tür. (% 14,8) 8.201-12.350 TL arasında gelir düzeyine sahip mükellefler 58 kişi (% 13,6) ile dördüncü sırada yer almakta olup, 1.500 TL ve altında gelir düzeyine sahip katılımcı mükellef sayısı 7 kişi (%1,6) ile son sıradadır.

Tablo 3.6
Katılımcıların Mesleki/Sektörel Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Doktor	18	4,2	4,2
Avukat	26	6,1	10,4
Tekstil	40	9,4	19,8
İnşaat	27	6,4	26,1

Muhasebeci/SMMM	98	23,1	49,2
Bakkal/Büfe	12	2,8	52
İmalat Sanayi	22	5,2	57,2
Toptan/Perakende Ticaret	40	9,4	66,6
Diğer	142	33,4	100
Toplam	425	100	

Ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin mesleki/sektörel dağılım oranları Tablo 3.6.'da gösterildiği gibidir. Katılımcıların nispeten büyük çoğunluğunu Muhasebe/SMMM sektöründe çalışanlar (98 kişi-% 23,1) oluşturmakta iken, bunu, Toptan/Perakende Ticaret sektöründe çalışanlarla (40 kişi-% 9,4), Tekstil sektöründe (40 kişi-% 9,4) ve İnşaat sektöründe çalışanlar (27 kişi-% 6,4) takip etmektedir.

Soruda yer alan kategorilerden başka bir kategoriye giren sektörlerden birinde çalışmakta/faaliyet göstermekte olan mükelleflerden “Diğer” seçeneğini işaretlemeleri istenilmiştir. “Diğer” seçeneğini işaretleyen mükellefler 142 kişi ve % 33,4 yüzde ile dağılım içerisinde en büyük orana sahiptir.

“Diğer” kategorisini işaretleyen mükelleflere çalıştıkları sektörü özellikle belirtmeleri istenilmiş, belirtilen sektörler arasından (29 kişi-% 6,8) “Emekli” kategorisi ilk sırada bulunmaktadır. Bu şahısların hazır beyan sistemini kullanmak suretiyle gelir vergisi mükellefiyetine haiz gayrimenkul sermaye iradı (GMSİ) sahipleri olduğu bilinmektedir. İkinci sırada ise (16 kişi-% 3,8) yüzde oranı ile coberlik gelmekte olup, bu şahıslarında menkul sermaye iradı yönünden gelir vergisi mükellefi oldukları bilinmektedir. “Diğer” kategorisindeki mesleki/sektörel dağılımı daha anlaşılır hale getirmek ve katılan diğer mükelleflerin çalışma/faaliyet alanlarını göstermek amacıyla Tablo 3.7.'de yer alan sıklık dağılım tablosu düzenlenmiştir.

Tablo 3.7

“Diğer” Kategorisinde Yer Alan Katılımcıların Mesleki/Sektörel Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)		Sıklık	Yüzde (%)
Anaokulu kreş işletimi	1	0,2	Kamu Çalışanı	1	0,2
Araç kiralama	2	0,5	Kasap	1	0,2

Ayakkabı imalatı	1	0,2	Kuyumcu	1	0,2
Bankacı	2	0,5	Lokanta	2	0,5
Bayan kuaförü	4	0,9	Manav	2	0,5
Belirtmemiş	5	1,2	Market İşleten	1	0,2
Bilgi işlem	1	0,2	Mimar	6	1,4
Bilgisayar	1	0,2	Mobilya dekorasyon	1	0,2
Bilişim	4	0,9	Mühendislik hizmetleri	1	0,2
Borsa senet alım satımı	1	0,2	Nalbur	1	0,2
Börekçi	2	0,5	Oto galeri	1	0,2
Butik	1	0,2	Oto tamir	1	0,2
Cafe	1	0,2	Petshop	1	0,2
Coberlik	16	3,8	Restoran	1	0,2
Danışman	1	0,2	Sağlık	1	0,2
Eğitim	1	0,2	Sağlık kabini	1	0,2
Eğitmen	1	0,2	Sağlık/hemşire	1	0,2
Ekmek fırını	1	0,2	Serbest	4	0,9
Elektrik elektronik	6	1,3	Servis taşımacılığı	1	0,2
Emekli	29	6,8	Servis taşımacılık	2	0,5
Emlakçı	1	0,2	Şarküteri	2	0,5
Erkek kuaförü	2	0,5	Taksi şoförü	3	0,7
Gayrimenkul değerlendirme	1	0,2	Taşımacılık/şöför	1	0,2
Hizmet sektörü	1	0,2	Teknokent firması startup	1	0,2
Hurda alım satım	2	0,5	Turizm	2	0,5
İhracat	2	0,5	Yufkacı	1	0,2
İnternet cafe	1	0,2			
İşçi	4	0,9			
İthalat ihracat	4	0,9			
			Toplam	142	33,4

Tablo 3.8
Katılımcıların İnternet Kullanma Sıklık Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kullanmıyorum	4	0,9	0,9
Ayda bir kullanıyorum	4	0,9	1,9
Haftada bir kullanıyorum	6	1,4	3,3
Haftada birkaç kez kullanıyorum	29	6,8	10,1
Her gün kullanıyorum	382	89,9	100
Toplam	425	100	

İnternet kullanma sıklığı yönünden katılımcılar, yukarıda yer alan tablo 3.10.'daki gibi dağılım göstermektedir. Bu verilere göre, mükelleflerin % 89,9'u her gün, % 29'u ise haftada birkaç kez internet kullanmaktadır. Hiç internet kullanmayanların oranı ise % 0,9'dur. Kişi sayısı bakımından ifade edildiğinde ankete katılan 425 kişiden 382 kişi her gün, 29 kişi haftada birkaç kez, 6 kişi haftada bir ve 4 kişi ayda bir internet kullanırken, hiç kullanmayanların sayısı ise 4 kişidir. Sonuçlar incelendiğinde mükellefler çok büyük bir çoğunlukla her gün internet kullanmaktadır.

3.4.Araştırma Bulguları

24 ifadenin yer aldığı ve 425 katılımcıya 5'li likert ölçekte görüş bildirmeleri istenen anketten elde edilen veriler ile ilgili öncelikle sıklık analizi yapılmıştır. Analize ilişkin ayrıntılara her bir ifade itibarıyla aşağıda yer verilmiştir.

3.4.1.Sıklık Analizleri

Elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini ölçmek için, gerçek usulde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerinin görüşlerini belirlemek amacıyla uygulanan anketten elde edilen verilere öncelikle sıklık analizi yapılmıştır. Bu analiz iki kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak ankete katılanların Gelir Vergisi Kanunu'nda sayılan gelir unsurlarına göre mükellefiyetlerinin yer aldığı gelir unsurları ile bu mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının kullanılma sıklıkları analiz edilmiş ve tablolar halinde gösterilmiştir. İkinci olarak,

elektronik vergi uygulamalarının, vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini değerlendirmeye yönelik 5’li likert tipi ölçekte yer alan sorulara gelir vergisi mükelleflerinin verdikleri cevapların sıklıkları yer almaktadır.

3.4.1.1. Gelir Unsuru ve Elektronik Vergi Uygulamaları Kullanımına İlişkin Sıklık Analizleri

Anket çalışmasının uygulandığı katılımcıların mükellefiyetlerinin hangi gelir unsuru kapsamına girdiğine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.9

Katılımcıların Vergiye Tabi Gelir Unsuru İtibariyle Dağılımı

Gelir Unsuru	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Ticari Kazanç	155	36,5	36,5
Ücret	36	8,5	44,9
Serbest Meslek Kazancı	108	25,4	70,4
Gayrimenkul Sermaye İradı (GMSİ)	63	14,8	85,2
Menkul Sermaye İradı	33	7,8	92,9
Diğer Kazanç ve İrat	30	7,1	100
Toplam	425	100	

Tablo 3.9.’da ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin mükellefiyetlerinin hangi gelir unsuru kapsamına girdiğine ilişkin dağılımları yer almaktadır. Tablo 3.9 incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mükellefiyetinin ticari kazanç kapsamına girdiği göze çarpmaktadır. Geri kalan gelir unsurlarının anketteki dağılımına ilişkin oranlar ise sırasıyla %25,4 serbest meslek kazancı, % 14,8 gayrimenkul sermaye iradı, % 8,5 ücret, % 7,8 menkul sermaye iradı ve % 7,1 diğer kazanç ve irattan oluşmaktadır.

Anket çalışmasının uygulandığı katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının kullanılma oranlarına ilişkin veriler ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.10**Katılımcıların Elektronik Vergi Uygulamalarını Kullanma Bakımından Dağılımı**

Elektronik Vergi Uygulaması	Toplam Katılımcı Sayısı	Uygulama Kullanıcı Sayısı (Frekans)	Yüzde (%)
İnternet Vergi Dairesi/İnteraktif Vergi Dairesi	425	403	94,8
Hazır Beyan Sistemi	425	168	39,5
Defter Beyan Sistemi	425	104	24,5
E-Beyanname/E-Tebliğat/E-Fatura/E-Defter/E-Arşiv/E-Bilet	425	233	54,8
E-Girişimci/ İnteraktif Vergi Danışmanı	425	19	4,5
KDV İade Takip Sistemi	425	92	21,6
Mükellef Geri Bildirim Sistemi (MÜGEB) / GİB Mobil Uygulaması/ VDK Mükellef Portalı	425	115	27,1
Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS)	425	63	14,8

Tablo 3.10.'da ankete katılan gelir vergisi mükelleflerinin elektronik vergi uygulamalarını kullanma oranına ilişkin dağılımlar yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 94,8) internet vergi dairesi/interaktif vergi dairesi kullanmaktadır.

Geri kalan elektronik vergi uygulamalarının kullanılma oranları ise sırasıyla % 54,8 E-beyanname/E-tebliğat/E-fatura/E-defter/E-arşiv/E-bilet, % 39,5 hazır beyan sistemi, % 27,1 mükellef geri bildirim sistemi (MÜGEB)/GİB mobil uygulaması/VDK mükellef portalı, % 24,5 defter beyan sistemi, % 21,6 KDV iade takip sistemi, % 14,8 gelir ve kurumlar vergisi standart iade sistemi (GEKSİS) ve % 4,5 E-girişimci/interaktif vergi danışmanından oluşmaktadır.

3.4.1.2.İfadelere Verilen Cevapların Sıklık Analizleri

Sıklık analizlerinin uygulandığı Araştırma Anketinin ikinci bölümü 15 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümde mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini değerlendirmeye yönelik ifadeler yöneltilmiş ve kendilerinden bu ifadelere 5'li Likert tipi ölçekte ne

derece katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bu amaçla mükelleflere yöneltilen soruların cevap skalası ve cevap şıklarının sayısal değerleri aşağıdaki gibidir:

1	2	3	4	5
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum

Sorularla ulaşılmak istenen amaçlar, gelir vergisi mükelleflerinin kendilerine yöneltilen bu sorulara verdikleri cevapların sıklık dağılımları ve yapılan yorumlar aşağıdaki gibidir:

İfade 1: “Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarından yeterince memnun olup olmadıklarına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.11
İfade 1’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	27	6,4	6,4
Katılmıyorum	19	4,5	10,8
Kararsızım	28	6,6	17,4
Katılıyorum	262	61,6	79,1
Kesinlikle Katılıyorum	89	20,9	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,86 Standart Sapma=1,005

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 262’si (% 61,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 89’u (% 20,9) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir.

Ortalamanın 3,86 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarından memnun oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 82,5'i oranındaki büyük bir çoğunluğu kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnundur.

İfade 2: “Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının mükellefiyetlerinin gerektirdiği vergisel işlemlerinde kolaylık sağlayıp sağlamadığına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.12
İfade 2'ye Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	20	4,7	4,7
Katılmıyorum	20	4,7	9,4
Kararsızım	13	3,1	12,5
Katılıyorum	260	61,2	73,6
Kesinlikle Katılıyorum	112	26,4	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=4,00 Standart Sapma=0,953

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 260'ı (% 61,2) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 112'si (% 26,4) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 4,00 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının mükellefiyetlerine ilişkin vergisel işlemlerini kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 87,6'i oranındaki büyük bir çoğunluğu kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergisel işlemlerini kolaylaştırdığını düşünmektedir.

İfade 3: “Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde mükellefiyetlerinden kaynaklanan vergi borçlarını daha kolay bir şekilde ödeyip ödemediklerine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ifadesine verilen cevaplar ve değerdendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.13
İfade 3’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	22	5,2	5,2
Katılmıyorum	13	3,1	8,2
Kararsızım	20	4,7	12,9
Katılıyorum	249	58,6	71,5
Kesinlikle Katılıyorum	121	28,5	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=4,02 Standart Sapma=0,960

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 249’u (% 58,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 121’i (% 28,5) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 4,02 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde mükellefiyetlerinden kaynaklanan vergi borçlarını daha kolay bir şekilde ödedikleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 87,1’i oranındaki büyük bir çoğunluğu kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi ödemelerini kolaylaştırdığını düşünmektedir.

İfade 4: “Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların mükellefiyetlerinden kaynaklanan vergisel işlemlerinin tamamının elektronik ortamda gerçekleştirilebilme imkânının yaratılmasının mükelleflerde ne derecede bir memnuniyet yaratıp yaratmayacağına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Vergisel işlemlerin

tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.14
İfade 4’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	22	5,2	5,2
Katılmıyorum	14	3,3	8,5
Kararsızım	18	4,2	12,7
Katılıyorum	210	49,4	62,1
Kesinlikle Katılıyorum	161	37,9	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=4,12 Standart Sapma=1,004

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 210’u (% 49,4) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 161’i (% 37,9) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 4,12 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, mükellefiyetlerinden kaynaklanan vergisel işlemlerinin tamamının elektronik ortamda gerçekleştirilebilme imkânının yaratılmasının mükelleflerde memnuniyet yaratacağı anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 87,3’ü oranındaki büyük bir çoğunluğu kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi ödemelerini kolaylaştırdığını düşünmektedir.

İfade 5: “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların elektronik vergi uygulamalarının kayıt dışı ekonomiyi azaltılmasında olumlu etkisi olup olmadığına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.15

İfade 5'e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	35	8,2	8,2
Katılmıyorum	69	16,2	24,5
Kararsızım	104	24,5	48,9
Katılıyorum	143	33,6	82,6
Kesinlikle Katılıyorum	74	17,4	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,36 Standart Sapma=1,183

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 143'ü (% 33,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 74'ü (%17,4) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünen mükelleflerin oranının toplam % 51 olduğu görülmektedir. Mükelleflerden 35'i (% 8,2) “Kesinlikle Katılmıyorum.” yanıtını, 69'u (% 16,2) “Katılmıyorum.” yanıtını, 104'ü (% 24,5) ise “Kararsızım” yanıtını vermek suretiyle toplamda 208'i (% 48,9) söz konusu ifadeye ilişkin olumlu görüş bildirmekten kaçınmıştır. Ortalamanın 3,36 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, % 51'inin olumlu yönde görüş bildirirken, % 48,9'unun ise Kararsız/Olumsuz görüş bildirdiği göz önüne alındığında, mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarının kayıt dışı ekonominin azaldığına dair çoğunluk oluşturacak şekilde kati bir kanaate sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

İfade 6: “Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların elektronik vergi uygulamalarını mükelleflerin kullanımına açan Gelir İdaresi Başkanlığının teknolojiyi iyi takip edip etmediğine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.16**İfade 6'ya Verilen Yanıtların Dağılımı**

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	25	5,9	5,9
Katılmıyorum	19	4,5	10,4
Kararsızım	43	10,1	20,5
Katılıyorum	237	55,8	76,2
Kesinlikle Katılıyorum	101	23,8	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,87 Standart Sapma=1,016

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 237'si (% 55,8) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 101'i (% 23,8) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,87 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 79,6'sı oranındaki büyük bir çoğunluğu Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmektedir

İfade 7: “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken katlandıkları parasal maliyetlerinin azalıp azalmadığına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.17**İfade 7'ye Verilen Yanıtların Dağılımı**

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	25	5,9	5,9
Katılmıyorum	39	9,2	15,1

Kararsızım	56	13,2	28,2
Katılıyorum	211	49,6	77,9
Kesinlikle Katılıyorum	94	22,1	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,73 Standart Sapma=1,086

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 211’i (% 49,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 94’i (% 22,1) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,73 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerinin azaldığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 71,7’si oranındaki büyük bir çoğunluğu vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerinin azaldığını düşünmektedir.

İfade 8: “Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini daha kısa sürede yerine getirerek zaman maliyetlerinin azalıp azalmadığına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.18
İfade 8’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	21	4,9	4,9
Katılmıyorum	16	3,8	8,7
Kararsızım	14	3,3	12
Katılıyorum	222	52,2	64,2
Kesinlikle Katılıyorum	152	35,8	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=4,10 Standart Sapma=0,989

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 222'si (% 52,2) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 152'si (% 35,8) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 4,10 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini daha kısa sürede yerine getirme imkânına sahip olduklarını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 88'i oranındaki çok büyük bir çoğunluğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde zamandan tasarruf ettiğini düşünmektedir.

İfade 9: “Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirmeleri aşamalarında yaşadıkları stres ve kaygılarının azalıp azalmadığı ve psikolojik olarak olumlu veya olumsuz ne şekilde etkilendiklerine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.19
İfade 9'a Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	23	5,4	5,4
Katılmıyorum	37	8,7	14,1
Kararsızım	53	12,5	26,6
Katılıyorum	251	59,1	85,6
Kesinlikle Katılıyorum	61	14,4	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,68 Standart Sapma=1,002

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 251'i (% 59,1) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 61'i (% 14,4) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,68 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirmeleri aşamasında

yaşadıkları stres ve kaygılarının azaldığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 73,5'i oranındaki çok büyük bir çoğunluğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığı stres ve kaygılarının azaldığını düşünmektedir.

İfade 10: “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde mükellefiyetlerinin bağlı olduğu vergi dairesinden aldıkları hizmetlerden memnuniyetlerini ve hizmetin kalitesini olumlu yönde etkileyip etkilemediğine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.20
İfade 10’a Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	18	4,2	4,2
Katılmıyorum	40	9,4	13,6
Kararsızım	31	7,3	20,9
Katılıyorum	237	55,8	76,7
Kesinlikle Katılıyorum	99	23,3	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,84 Standart Sapma=1,021

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 237’si (% 55,8) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 99’u (% 23,3) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,84 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde mükellefiyetlerinin bağlı olduğu vergi dairelerindeki hizmet kalitesinin ve memnuniyetlerinin olumlu yönde değiştiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 79,1’i oranındaki çok büyük bir

çoğunluğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi dairesindeki hizmet kalitesinin arttığını düşünmektedir.

İfade 11: “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergisel işlemlerini yerine getirirken muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyup duymadıklarını yani muhasebecilere danışmadan vergisel işlemlerini yerine getirebilmelerinin mümkün olup olmadığını ve bu durumun parasal maliyetlerini olumlu yönde etkileyip etkilemediğine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.21
İfade 11’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	75	17,6	17,6
Katılmıyorum	105	24,7	42,4
Kararsızım	106	24,9	67,3
Katılıyorum	92	21,6	88,9
Kesinlikle Katılıyorum	47	11,1	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=2,84 Standart Sapma=1,261

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 92’si (% 21,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 14’si (% 11,1) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyduğunu düşünen mükelleflerin oranının toplam % 32,7 olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan 75’i (% 17,6) “Kesinlikle Katılmıyorum.” yanıtını, 105’i (% 24,7) “Katılmıyorum.” yanıtını, 106’sı (% 24,9) ise “Kararsızım” yanıtını vermek suretiyle

toplamda 286'sı (% 67,2) söz konusu ifadeye ilişkin olumlu görüş bildirmekten kaçınmıştır. Ortalamanın 2,84 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, % 32,7'sinin olumlu yönde görüş bildirirken, % 67,2'sinin ise Kararsız/Olumsuz görüş bildirdiği göz önüne alındığında, mükelleflerin elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyduğuna dair bir kanaate sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

İfade 12: “Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının daha kolay anlaşılmasını sağlamada yardımcı olup olmadığına dair görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.22
İfade 12'ye Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	48	11,3	11,3
Katılmıyorum	72	16,9	28,2
Kararsızım	96	22,6	50,8
Katılıyorum	164	38,6	89,4
Kesinlikle Katılıyorum	45	10,6	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,20 Standart Sapma=1,180

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 164'ü (% 38,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 45'i (% 10,6) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olduğunu düşünen mükelleflerin oranının toplam % 49,2 olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan 48'i (% 11,3) “Kesinlikle Katılmıyorum.” yanıtını, 75'i (% 16,9) “Katılmıyorum.” yanıtını, 96'sı (% 22,6) ise “Kararsızım” yanıtını vermek suretiyle toplamda 216'sı (% 50,8) söz konusu ifadeye ilişkin olumlu görüş bildirmekten kaçınmıştır. Ortalamanın

3,20 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, % 49,2'sinin olumlu yönde görüş bildirirken, % 50,8'inin ise Kararsız/Olumsuz görüş bildirdiği göz önüne alındığında, mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olduğuna dair olumlu yönde bir düşünceye sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

İfade 13: “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde mükellefiyet kayıtlarının bulunduğu vergi dairesindeki vergisel işlemlerini takip etmelerinin kolaylaşıp kolaylaşmadığına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.23
İfade 13'e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	19	4,5	4,5
Katılmıyorum	19	4,5	8,9
Kararsızım	23	5,4	14,4
Katılıyorum	256	60,2	74,6
Kesinlikle Katılıyorum	108	25,4	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,98 Standart Sapma=0,944

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 256'sı (% 60,2) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 108'i (% 25,4) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,98 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde mükellefiyetlerinin bağlı bulunduğu vergi dairelerindeki vergisel işlemlerini takip etmelerinin kolaylaştığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 85,6'sı oranındaki çok büyük bir çoğunluğu

elektronik vergi uygulamalarının vergi dairesindeki işlemleri takip etmelerini kolaylaştırdığını düşünmektedir.

İfade 14: “İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde, elektronik ortamda talep edilen vergisel işlemlerinin mükellefiyet kayıtlarının bulunduğu vergi dairesi tarafından daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılıp sonuçlandırılmadığına ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.24
İfade 14’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	25	5,9	5,9
Katılmıyorum	31	7,3	13,2
Kararsızım	64	15,1	28,2
Katılıyorum	211	49,6	77,9
Kesinlikle Katılıyorum	94	22,1	100
Total	425	100	

Not: Ortalama=3,75 Standart Sapma=1,064

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 211’i (% 49,6) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 94’ü (% 22,1) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,75 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde, elektronik ortamda talep edilen vergisel işlemlerinin mükellefiyet kayıtlarının bulunduğu vergi dairesi tarafından daha hızlı bir şekilde sonuçlandırıldığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 71,7’si oranındaki çok büyük bir çoğunluğu vergisel işlemlerin elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırıldığını düşünmektedir.

İfade 15: “Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.”

Bu ifadeyle ulaşılmak istenen amaç, katılımcıların kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde, vergi denetiminin daha etkin bir hale gelip gelmediğine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu bağlamda, “Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” ifadesine verilen cevaplar ve değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.25
İfade 15’e Verilen Yanıtların Dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	32	7,5	7,5
Katılmıyorum	33	7,8	15,3
Kararsızım	65	15,3	30,6
Katılıyorum	212	49,9	80,5
Kesinlikle Katılıyorum	83	19,5	100
Toplam	425	100	

Not: Ortalama=3,66 Standart Sapma=1,107

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların 212’si (% 49,9) söz konusu ifadeye “Katılıyorum” ve 83’ü (% 19,5) ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Ortalamanın 3,66 olarak hesaplandığı bu soruda mükelleflerin, kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde, vergi denetiminin daha etkin bir hale geldiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 69,4’ü oranındaki çok büyük bir çoğunluğu vergisel işlemlerin elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi denetiminin daha etkili bir şekilde yapıldığını düşünmektedir.

3.4.2.Çapraz Tablolar Analizi

Bu analiz, mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini değerlendirmeye yönelik oluşturulan ankete katılan mükelleflerin cinsiyetlerine, yaş gruplarına, eğitim

durumlarına, mesleki/çalışılan sektör gruplarına ve aylık gelir düzeyine göre sorulara verdikleri yanıtların sıklıklarını, yüzdelerini ve bu grupların kendi içerisinde verilen yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu analiz sonucunda demografik özelliklere göre ankette yer alan ifadelerle ilgili mükelleflerin düşünceleri tespit edilecektir.

3.4.2.1.Cinsiyet İtibariyle İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı

Yapılan çapraz tablolar analizi sonucunda cinsiyet ile ifadelere verilen cevaplar arasında 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 13 ve 14. ifadelerde anlamlı bir fark bulunmuştur. Genel olarak kadın katılımcıların bu ifadelere ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yönündedir. Erkeklerin de bu ifadeler ile ilgili düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde olmuştur. Çalışmanın okunabilirliğini etkilememesi ve gereksiz sayfa işgal etmemesi maksadıyla, örnek teşkil etmesi açısından sadece 1.İfadeye Verilen Yanıtlar İle Cinsiyet Arasındaki İlişkiyi gösteren çapraz tablo analizini içeren Tablo 3.26. aşağıda verilmiştir. Diğer ifadelere ilişkin ise sadece yorumlama yapılmış, tablo eklenmemiştir.

Tablo 3.26

Cinsiyete Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Cinsiyetiniz:		Toplam
		Kadın	Erkek	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	4	23	27
	Yüzde	14,80%	85,20%	100,00 %
Katılmıyorum	Sıklık	0	19	19
	Yüzde	0,00%	100,00%	100,00 %
Kararsızım	Sıklık	7	21	28
	Yüzde	25,00%	75,00%	100,00 %
Katılıyorum	Sıklık	91	171	262
	Yüzde	34,70%	65,30%	100,00 %
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	22	67	89
	Yüzde	24,70%	75,30%	100,00 %
	Sıklık	124	301	425
	Yüzde	29,20%	70,80%	100,00 %

Not: Pearson Chi-Square Value: 15,529 (p=0,004)

Tablo 3.26’da, cinsiyet ile birinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. “1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 15,529$ ve $p = 0,004$) Bu sonuçlara göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de kullandıkları elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnun oldukları görülmektedir.

“2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 11,231$ ve $p = 0,024$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisi de kullandıkları elektronik vergi uygulamalarının vergisel işlemlerini kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir.

“3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 17,292$ ve $p = 0,002$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisi de kullandıkları elektronik vergi uygulamalarının vergi ödemelerini kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir.

“4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 18,804$ ve $p = 0,001$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması halinde memnun olacaklarını düşündükleri görülmektedir.

“6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 15,644$ ve $p = 0,004$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşündükleri görülmektedir.

“7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet

arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 9,788$ ve $p = 0,044$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerinin azaldığını düşündükleri görülmektedir.

“8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 20,373$ ve $p = 0,000$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının zamandan tasarruf etmelerini sağladığını düşündükleri görülmektedir.

“9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 22,589$ ve $p = 0,000$) Genel olarak bayan katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündedir. Erkeklerin de bu soru ile ilgili düşünceleri “Katılıyorum” şeklindedir. Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadıkları stres ve kaygıların azalmasına sebep olduğunu düşündükleri görülmektedir.

“13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 15,344$ ve $p = 0,004$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi dairesindeki işlemleri takip etmelerini kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir.

“14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” ifadesine yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 25,794$ ve $p = 0,000$) Buna göre kadın ve erkek katılımcıların her ikisinin de işlemler elektronik ortamda talep

edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırıldığını düşündükleri görülmektedir.

3.4.2.2.Yaş Gruplarına Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı

Yapılan çapraz tablolar analizi sonucunda yaş grubu ile ifadelere verilen yanıtlar arasında sadece 6. ve 10. ifadelere anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 3.27

Yaş Grubuna Göre 6.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Yaşınız:				Toplam
		0-25 yaş arası	26-35 yaş arası	36-45 yaş arası	46 yaş ve üzeri	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	7	8	9	25
	Yüzde	3,30%	4,80%	5,80%	8,10%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	1	6	8	4	19
	Yüzde	3,30%	4,10%	5,80%	3,60%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	6	22	9	6	43
	Yüzde	20,00%	15,20%	6,50%	5,40%	10,10%
Katılıyorum	Sıklık	10	80	78	69	237
	Yüzde	33,30%	55,20%	56,10%	62,20%	55,80%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	12	30	36	23	101
	Yüzde	40,00%	20,70%	25,90%	20,70%	23,80%
	Sıklık	30	145	139	111	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 21,321 (p=0,046)

Tablo 3.27’da, yaş grubu ile altıncı ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 21,321$ ve $p = 0,046$)

Genel olarak 26 yaş ve üzerindeki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin yaşı ilerledikçe Elektronik

vergi uygulamaları sayesinde Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.28
Yaş Grubuna Göre 10.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Yaşınız:				Toplam
		0-25 yaş arası	26-35 yaş arası	36-45 yaş arası	46 yaş ve üzeri	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	4	4	9	18
	Yüzde	3,30%	2,80%	2,90%	8,10%	4,20%
Katılmıyorum	Sıklık	5	15	17	3	40
	Yüzde	16,70%	10,30%	12,20%	2,70%	9,40%
Kararsızım	Sıklık	1	18	11	1	31
	Yüzde	3,30%	12,40%	7,90%	0,90%	7,30%
Katılıyorum	Sıklık	13	73	80	71	237
	Yüzde	43,30%	50,30%	57,60%	64,00%	55,80%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	10	35	27	27	99
	Yüzde	33,30%	24,10%	19,40%	24,30%	23,30%
	Sıklık	30	145	139	111	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 31,082 (p=0,002)

Tablo 3.28’de, yaş grubu ile onuncu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($X^2 = 31,082$ ve $p = 0,002$)

Genel olarak 26 yaş ve üzerindeki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yönündedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin yaşı ilerledikçe kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırdığını düşündükleri görülmektedir.

3.4.2.3.Eğitim Durumuna Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı

Yapılan çapraz tablolar analizi sonucunda mükelleflerin eğitim durumları ile ifadelere verilen cevaplar arasında 1, 2, 3, 4, 7, 8, 13 ve 14. ifadelerde anlamlı bir fark bulunmuştur. Takip eden tablolarda bu farklar incelenmektedir.

Tablo 3.29

Eğitim Durumuna Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	4	3	16	3	27
	Yüzde	14,30%	22,20%	3,30%	5,90%	7,70%	6,40%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	6	9	2	19
	Yüzde	14,30%	5,60%	6,70%	3,30%	5,10%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	0	0	0	22	6	28
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	8,10%	15,40%	6,60%
Katılıyorum	Sıklık	2	10	63	161	26	262
	Yüzde	28,60%	55,60%	70,00%	59,40%	66,70%	61,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	3	3	18	63	2	89
	Yüzde	42,90%	16,70%	20,00%	23,20%	5,10%	20,90%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 35,696 (p=0,003)

Tablo 3.29’de, eğitim durumu ile birinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 35,696$ ve $p = 0,003$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündedir. İfadeye “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını ise en çok yüksek okul/üniversite eğitimine sahip katılımcılar vermiştir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarından memnuniyetlerinin de arttığı görülmektedir.

Tablo 3.30

Eğitim Durumuna Göre 2.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	2	12	2	20
	Yüzde	14,30%	16,70%	2,20%	4,40%	5,10%	4,70%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	7	8	3	20
	Yüzde	14,30%	5,60%	7,80%	3,00%	7,70%	4,70%
Kararsızım	Sıklık	0	0	0	10	3	13
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	3,70%	7,70%	3,10%
Katılıyorum	Sıklık	3	9	61	161	26	260
	Yüzde	42,90%	50,00%	67,80%	59,40%	66,70%	61,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	5	20	80	5	112
	Yüzde	28,60%	27,80%	22,20%	29,50%	12,80%	26,40%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 26,467 (p=0,048)

Tablo 3.30’da, eğitim durumu ile ikinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 26,467$ ve $p = 0,048$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündedir. İfadeye “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını ise büyük çoğunlukla yüksekokul/üniversite eğitimine sahip katılımcılar vermiştir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergisel işlemlerini kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.31

Eğitim Durumuna Göre 3.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	1	13	4	22
	Yüzde	14,30%	16,70%	1,10%	4,80%	10,30%	5,20%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	6	3	2	13
	Yüzde	14,30%	5,60%	6,70%	1,10%	5,10%	3,10%
Kararsızım	Sıklık	0	0	2	15	3	20
	Yüzde	0,00%	0,00%	2,20%	5,50%	7,70%	4,70%
Katılıyorum	Sıklık	2	9	61	158	19	249
	Yüzde	28,60%	50,00%	67,80%	58,30%	48,70%	58,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	3	5	20	82	11	121
	Yüzde	42,90%	27,80%	22,20%	30,30%	28,20%	28,50%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 30,403 (p=0,016)

Tablo 3.31’de, eğitim durumu ile üçüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=30,403$ ve $p=0,016$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündedir. İfadeye “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını ise büyük çoğunlukla yüksekokul/üniversite eğitimine sahip katılımcılar vermiştir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi ödemelerini kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.32

Eğitim Durumuna Göre 4.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	3	12	3	22
	Yüzde	14,30%	16,70%	3,30%	4,40%	7,70%	5,20%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	4	5	3	14
	Yüzde	14,30%	5,60%	4,40%	1,80%	7,70%	3,30%
Kararsızım	Sıklık	0	2	3	10	3	18
	Yüzde	0,00%	11,10%	3,30%	3,70%	7,70%	4,20%
Katılıyorum	Sıklık	3	5	57	131	14	210
	Yüzde	42,90%	27,80%	63,30%	48,30%	35,90%	49,40%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	7	23	113	16	161
	Yüzde	28,60%	38,90%	25,60%	41,70%	41,00%	37,90%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 29,788 (p=0,019)

Tablo 3.32’de, eğitim durumu ile dördüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 29,788$ ve $p = 0,019$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olmasından memnuniyet duyacaklarını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.33

Eğitim Durumuna Göre 7.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	3	14	4	25
	Yüzde	14,30%	16,70%	3,30%	5,20%	10,30%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	1	3	11	22	2	39
	Yüzde	14,30%	16,70%	12,20%	8,10%	5,10%	9,20%
Kararsızım	Sıklık	0	1	4	47	4	56
	Yüzde	0,00%	5,60%	4,40%	17,30%	10,30%	13,20%
Katılıyorum	Sıklık	2	4	50	131	24	211
	Yüzde	28,60%	22,20%	55,60%	48,30%	61,50%	49,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	3	7	22	57	5	94
	Yüzde	42,90%	38,90%	24,40%	21,00%	12,80%	22,10%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 31,611 (p=0,011)

Tablo 3.33’de, eğitim durumu ile yedinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=31,611$ ve $p=0,011$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken katlanmış oldukları parasal maliyetlerin azaldığını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.34

Eğitim Durumuna Göre 8.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	2	14	1	21
	Yüzde	14,30%	16,70%	2,20%	5,20%	2,60%	4,90%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	3	5	6	16
	Yüzde	14,30%	5,60%	3,30%	1,80%	15,40%	3,80%
Kararsızım	Sıklık	0	0	1	12	1	14
	Yüzde	0,00%	0,00%	1,10%	4,40%	2,60%	3,30%
Katılıyorum	Sıklık	4	7	51	140	20	222
	Yüzde	57,10%	38,90%	56,70%	51,70%	51,30%	52,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	7	33	100	11	152
	Yüzde	14,30%	38,90%	36,70%	36,90%	28,20%	35,80%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 32,910 (p=0,008)

Tablo 3.34’de, eğitim durumu ile sekizinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 32,910$ ve $p = 0,008$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının zamandan tasarruf etmelerini sağladığını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.35

Eğitim Durumuna Göre 13.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	2	11	2	19
	Yüzde	14,30%	16,70%	2,20%	4,10%	5,10%	4,50%

Katılmıyorum	Sıklık	1	1	3	11	3	19
	Yüzde	14,30%	5,60%	3,30%	4,10%	7,70%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	0	0	6	10	7	23
	Yüzde	0,00%	0,00%	6,70%	3,70%	17,90%	5,40%
Katılıyorum	Sıklık	3	9	52	168	24	256
	Yüzde	42,90%	50,00%	57,80%	62,00%	61,50%	60,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	5	27	71	3	108
	Yüzde	28,60%	27,80%	30,00%	26,20%	7,70%	25,40%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 32,508 (p=0,009)

Tablo 3.35’de, eğitim durumu ile on üçüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=32,508$ ve $p=0,009$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi dairesindeki işlemleri takip etmelerinin kolaylaştığını düşündükleri görülmektedir.

Tablo 3.36

Eğitim Durumuna Göre 14.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumunuz:					Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul/Üniversite	Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora)	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	1	3	3	15	3	25
	Yüzde	14,30%	16,70%	3,30%	5,50%	7,70%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	1	2	5	17	6	31
	Yüzde	14,30%	11,10%	5,60%	6,30%	15,40%	7,30%
Kararsızım	Sıklık	0	1	13	38	12	64
	Yüzde	0,00%	5,60%	14,40%	14,00%	30,80%	15,10%
Katılıyorum	Sıklık	3	6	49	136	17	211
	Yüzde	42,90%	33,30%	54,40%	50,20%	43,60%	49,60%
Kesinlikle	Sıklık	2	6	20	65	1	94

Katılıyorum	Yüzde	28,60%	33,30%	22,20%	24,00%	2,60%	22,10%
	Sıklık	7	18	90	271	39	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 29,573 (p=0,020)

Tablo 3.36’da, eğitim durumu ile on dördüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=29,573$ ve $p=0,020$)

Genel olarak lise ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlara göre mükelleflerin eğitim seviyesi arttıkça kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamaları sayesinde, işlemler elektronik ortamda talep edildiğinde, vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırıldığını düşündükleri görülmektedir.

3.4.2.4.Meslek/Çalışılan Sektöre Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı

Yapılan çapraz tablolar analizi sonucunda meslek/çalışılan sektör ile ifadelere verilen cevaplar arasında bütün ifadelerde anlamlı bir fark bulunmuştur. Takip eden tablolarda bu farklar incelenmektedir.

“Diğer” kategorisinde çok sayıda meslek/sector grubu yer aldığından çapraz tabloların yorumlanmasında, anket çalışmamızda yer alan ve mükelleflere yöneltilen kategoriler üzerinden hareket edilecek, “Diğer” kategorisinde yer alan sonuçlar göz ardı edilecektir.

Tablo 3.37

Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	2	1	0	7	1	3	2	11	27
	Yüzde	0,00%	7,70%	2,50%	0,00%	7,10%	8,30%	13,60%	5,00%	7,70%	6,40%
Katılmıyorum	Sıklık	0	2	0	1	6	4	0	1	5	19

	Yüzde	0,00%	7,70%	0,00%	3,70%	6,10%	33,30%	0,00%	2,50%	3,50%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	1	4	1	0	10	1	0	2	9	28
	Yüzde	5,60%	15,40%	2,50%	0,00%	10,20%	8,30%	0,00%	5,00%	6,30%	6,60%
Katılıyorum	Sıklık	15	16	31	15	48	6	17	28	86	262
	Yüzde	83,30%	61,50%	77,50%	55,60%	49,00%	50,00%	77,30%	70,00%	60,60%	61,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	2	7	11	27	0	2	7	31	89
	Yüzde	11,10%	7,70%	17,50%	40,70%	27,60%	0,00%	9,10%	17,50%	21,80%	20,90%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 65,661 (p=0,000)

Tablo 3.37’de, meslek/çalışılan sektör ile birinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 65,661$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündeyken, Muhasebeci/SMMM olan katılımcıların önemli bir kısmı da bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum” İfadesine Muhasebeci/SMMM grubundan daha kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.38

Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 2.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakkal/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	0	1	9	1	3	2	4	20
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	3,70%	9,20%	8,30%	13,60%	5,00%	2,80%	4,70%
Katılmıyorum	Sıklık	1	0	0	0	4	5	0	2	8	20
	Yüzde	5,60%	0,00%	0,00%	0,00%	4,10%	41,70%	0,00%	5,00%	5,60%	4,70%
Kararsızım	Sıklık	1	2	1	0	2	0	0	0	7	13
	Yüzde	5,60%	7,70%	2,50%	0,00%	2,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4,90%	3,10%
Katılıyorum	Sıklık	14	22	30	13	52	4	17	29	79	260
	Yüzde	77,80%	84,60%	75,00%	48,10%	53,10%	33,30%	77,30%	72,50%	55,60%	61,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	2	9	13	31	2	2	7	44	112
	Yüzde	11,10%	7,70%	22,50%	48,10%	31,60%	16,70%	9,10%	17,50%	31,00%	26,40%

	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 87,852 (p=0,000)

Tablo 3.38’de, meslek/çalışılan sektör ile ikinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 87,852$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönündeyken, Muhasebeci/SMMM olan katılımcıların önemli bir kısmı da bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” İfadesine Muhasebeci/SMMM grubundan daha kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.39

Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 3.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	0	0	12	1	3	2	4	22
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	12,20%	8,30%	13,60%	5,00%	2,80%	5,20%
Katılmıyorum	Sıklık	0	1	0	1	2	5	0	1	3	13
	Yüzde	0,00%	3,80%	0,00%	3,70%	2,00%	41,70%	0,00%	2,50%	2,10%	3,10%
Kararsızım	Sıklık	1	1	2	1	9	0	0	0	6	20
	Yüzde	5,60%	3,80%	5,00%	3,70%	9,20%	0,00%	0,00%	0,00%	4,20%	4,70%
Katılıyorum	Sıklık	13	21	27	16	41	3	15	29	84	249
	Yüzde	72,20%	80,80%	67,50%	59,30%	41,80%	25,00%	68,20%	72,50%	59,20%	58,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	4	3	11	9	34	3	4	8	45	121
	Yüzde	22,20%	11,50%	27,50%	33,30%	34,70%	25,00%	18,20%	20,00%	31,70%	28,50%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 108,477 (p=0,000)

Tablo 3.39’da, meslek/çalışılan sektör ile üçüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu

ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 108,477$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yönüneyken, Muhasebeci/SMMM olan katılımcıların önemli bir kısmı da bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ifadesine muhasebeci/smmm grubundan daha kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.40
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 4.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	0	1	10	2	3	2	4	22
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	3,70%	10,20%	16,70%	13,60%	5,00%	2,80%	5,20%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	0	0	3	4	0	1	4	14
	Yüzde	5,60%	3,80%	0,00%	0,00%	3,10%	33,30%	0,00%	2,50%	2,80%	3,30%
Kararsızım	Sıklık	1	2	1	1	5	0	1	4	3	18
	Yüzde	5,60%	7,70%	2,50%	3,70%	5,10%	0,00%	4,50%	10,00%	2,10%	4,20%
Katılıyorum	Sıklık	10	9	23	16	36	4	12	23	77	210
	Yüzde	55,60%	34,60%	57,50%	59,30%	36,70%	33,30%	54,50%	57,50%	54,20%	49,40%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	6	14	16	9	44	2	6	10	54	161
	Yüzde	33,30%	53,80%	40,00%	33,30%	44,90%	16,70%	27,30%	25,00%	38,00%	37,90%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 74,248 ($p = 0,000$)

Tablo 3.40’da, meslek/çalışılan sektör ile dördüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 74,248$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir.

“Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.”
İfadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.41
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 5.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakkal/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	7	6	0	1	7	2	3	1	8	35
	Yüzde	38,90%	23,10%	0,00%	3,70%	7,10%	16,70%	13,60%	2,50%	5,60%	8,20%
Katılmıyorum	Sıklık	4	4	9	5	11	3	3	8	22	69
	Yüzde	22,20%	15,40%	22,50%	18,50%	11,20%	25,00%	13,60%	20,00%	15,50%	16,20%
Kararsızım	Sıklık	5	11	10	12	18	3	5	9	31	104
	Yüzde	27,80%	42,30%	25,00%	44,40%	18,40%	25,00%	22,70%	22,50%	21,80%	24,50%
Katılıyorum	Sıklık	2	2	18	7	30	3	10	19	52	143
	Yüzde	11,10%	7,70%	45,00%	25,90%	30,60%	25,00%	45,50%	47,50%	36,60%	33,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	3	3	2	32	1	1	3	29	74
	Yüzde	0,00%	11,50%	7,50%	7,40%	32,70%	8,30%	4,50%	7,50%	20,40%	17,40%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 90,295 (p=0,000)

Tablo 3.41’de, meslek/çalışılan sektör ile beşinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=90,295$ ve $p=0,000$)

Tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri farklılıklar göstermektedir. İfadeye “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtı veren katılımcı sayısı 35 kişi ve oranı % 8,2’dir. “Katılmıyorum” yanıtı veren katılımcı sayısı ise 69 kişiye çıkmakta olup oranı % 16,2’dir. Meslek/Sektör gruplarından “Kararsızım” yanıtı verenlerin oranının oldukça yüksek olduğu tablodan görülmektedir. Söz konusu oran % 24,5 olup, yanıtlayan sayısı 104’tür. İfadeye “Katılıyorum” yanıtı verenlerin sayısı en yüksek çoğunluğu oluşturmakta olup 143 kişiye karşılık % 33,6’ya tekabül ederken, sadece 74 kişi-% 17,4 “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı

ekonominin azaldığını düşünüyorum.” İfadesine meslek gruplarından farklı seviyede cevaplar ile katılım olduğu, ortak bir görüşte birleşen bir yoğunluk olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 3.42
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 6.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	0	1	9	1	3	1	10	25
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	3,70%	9,20%	8,30%	13,60%	2,50%	7,00%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	0	4	0	0	5	5	0	1	4	19
	Yüzde	0,00%	15,40%	0,00%	0,00%	5,10%	41,70%	0,00%	2,50%	2,80%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	8	4	4	1	11	0	0	4	11	43
	Yüzde	44,40%	15,40%	10,00%	3,70%	11,20%	0,00%	0,00%	10,00%	7,70%	10,10%
Katılıyorum	Sıklık	8	16	25	17	40	4	17	26	84	237
	Yüzde	44,40%	61,50%	62,50%	63,00%	40,80%	33,30%	77,30%	65,00%	59,20%	55,80%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	2	11	8	33	2	2	8	33	101
	Yüzde	11,10%	7,70%	27,50%	29,60%	33,70%	16,70%	9,10%	20,00%	23,20%	23,80%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 107,824 (p=0,000)

Tablo 3.42’de, meslek/çalışılan sektör ile altıncı ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 107,824$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ifadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.43

Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 7.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	1	0	8	1	3	2	10	25
	Yüzde	0,00%	0,00%	2,50%	0,00%	8,20%	8,30%	13,60%	5,00%	7,00%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	1	1	3	2	11	5	2	4	10	39
	Yüzde	5,60%	3,80%	7,50%	7,40%	11,20%	41,70%	9,10%	10,00%	7,00%	9,20%
Kararsızım	Sıklık	1	6	3	3	21	2	0	3	17	56
	Yüzde	5,60%	23,10%	7,50%	11,10%	21,40%	16,70%	0,00%	7,50%	12,00%	13,20%
Katılıyorum	Sıklık	14	19	24	14	30	1	15	21	73	211
	Yüzde	77,80%	73,10%	60,00%	51,90%	30,60%	8,30%	68,20%	52,50%	51,40%	49,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	0	9	8	28	3	2	10	32	94
	Yüzde	11,10%	0,00%	22,50%	29,60%	28,60%	25,00%	9,10%	25,00%	22,50%	22,10%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 68,592 (p=0,000)

Tablo 3.43’de, meslek/çalışılan sektör ile yedinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 68,592$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bununla birlikte Tablonun tetkikinde “Kararsızım” yanıtını veren mükelleflerin de nispeten fazla sayıda olduğu anlaşılmaktadır. “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” İfadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli bir katılım gözlenmemektedir. Bir kısım mükellefin “Kararsızım” yanıtını vermiş olması, parasal maliyetlerin azalması hususunda şüpheleri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergisel işlemlerin parasal maliyetlerinin azaldığına yönelik kesin bir yoruma varmak, tablodaki verilere göre, mümkün görünmemektedir.

Tablo 3.44**Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 8.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki**

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	0	1	11	1	4	0	4	21
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	3,70%	11,20%	8,30%	18,20%	0,00%	2,80%	4,90%
Katılmıyorum	Sıklık	4	0	0	0	4	2	0	1	5	16
	Yüzde	22,20%	0,00%	0,00%	0,00%	4,10%	16,70%	0,00%	2,50%	3,50%	3,80%
Kararsızım	Sıklık	0	3	1	0	3	1	1	3	2	14
	Yüzde	0,00%	11,50%	2,50%	0,00%	3,10%	8,30%	4,50%	7,50%	1,40%	3,30%
Katılıyorum	Sıklık	8	16	21	21	40	3	11	22	80	222
	Yüzde	44,40%	61,50%	52,50%	77,80%	40,80%	25,00%	50,00%	55,00%	56,30%	52,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	6	7	18	5	40	5	6	14	51	152
	Yüzde	33,30%	26,90%	45,00%	18,50%	40,80%	41,70%	27,30%	35,00%	35,90%	35,80%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 74,981 (p=0,000)

Tablo 3.44’de, meslek/çalışılan sektör ile sekizinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=74,981$ ve $p=0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” İfadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.45**Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 9.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki**

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	2	0	0	8	3	4	1	5	23
	Yüzde	0,00%	7,70%	0,00%	0,00%	8,20%	25,00%	18,20%	2,50%	3,50%	5,40%
Katılmıyorum	Sıklık	3	1	1	2	10	3	0	4	13	37

	Yüzde	16,70%	3,80%	2,50%	7,40%	10,20%	25,00%	0,00%	10,00%	9,20%	8,70%
Kararsızım	Sıklık	0	3	3	1	21	4	1	5	15	53
	Yüzde	0,00%	11,50%	7,50%	3,70%	21,40%	33,30%	4,50%	12,50%	10,60%	12,50%
Katılıyorum	Sıklık	15	16	33	22	40	2	16	22	85	251
	Yüzde	83,30%	61,50%	82,50%	81,50%	40,80%	16,70%	72,70%	55,00%	59,90%	59,10%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	4	3	2	19	0	1	8	24	61
	Yüzde	0,00%	15,40%	7,50%	7,40%	19,40%	0,00%	4,50%	20,00%	16,90%	14,40%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 78,551 (p=0,000)

Tablo 3.45’de, meslek/çalışılan sektör ile dokuzuncu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 78,551$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bununla birlikte tablonun tetkikinde “Kararsızım” yanıtını veren mükelleflerin de nispeten fazla sayıda olduğu anlaşılmaktadır. “Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” ifadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli bir katılım gözlenmemektedir. Bir kısım mükellefin “Kararsızım” yanıtını vermiş olması, vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanan stres ve kaygıların azalması hususunda şüpheleri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanan stres ve kaygıların azaldığına yönelik kesin bir yoruma varmak, tablodaki veriler ışığında, mümkün görünmemektedir.

Tablo 3.46
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 10.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	0	1	5	3	4	0	5	18
	Yüzde	0,00%	0,00%	0,00%	3,70%	5,10%	25,00%	18,20%	0,00%	3,50%	4,20%
Katılmıyorum	Sıklık	6	1	1	0	12	2	2	5	11	40

	Yüzde	33,30%	3,80%	2,50%	0,00%	12,20%	16,70%	9,10%	12,50%	7,70%	9,40%
Kararsızım	Sıklık	3	11	1	0	8	0	0	3	5	31
	Yüzde	16,70%	42,30%	2,50%	0,00%	8,20%	0,00%	0,00%	7,50%	3,50%	7,30%
Katılıyorum	Sıklık	9	12	33	22	41	5	14	18	83	237
	Yüzde	50,00%	46,20%	82,50%	81,50%	41,80%	41,70%	63,60%	45,00%	58,50%	55,80%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	2	5	4	32	2	2	14	38	99
	Yüzde	0,00%	7,70%	12,50%	14,80%	32,70%	16,70%	9,10%	35,00%	26,80%	23,30%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 133,700 (p=0,000)

Tablo 3.46’da, meslek/çalışılan sektör ile onuncu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 133,700$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” İfadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.47
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 11.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	5	4	9	33	1	4	5	14	75
	Yüzde	0,00%	19,20%	10,00%	33,30%	33,70%	8,30%	18,20%	12,50%	9,90%	17,60%
Katılmıyorum	Sıklık	13	12	10	4	14	6	4	9	33	105
	Yüzde	72,20%	46,20%	25,00%	14,80%	14,30%	50,00%	18,20%	22,50%	23,20%	24,70%
Kararsızım	Sıklık	1	7	15	3	23	3	5	8	41	106
	Yüzde	5,60%	26,90%	37,50%	11,10%	23,50%	25,00%	22,70%	20,00%	28,90%	24,90%
Katılıyorum	Sıklık	4	2	9	9	14	2	8	14	30	92
	Yüzde	22,20%	7,70%	22,50%	33,30%	14,30%	16,70%	36,40%	35,00%	21,10%	21,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	0	2	2	14	0	1	4	24	47
	Yüzde	0,00%	0,00%	5,00%	7,40%	14,30%	0,00%	4,50%	10,00%	16,90%	11,10%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425

	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
--	-------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Not: Pearson Chi-Square Value: 93,952 (p=0,000)

Tablo 3.47’de, meslek/çalışılan sektör ile on birinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 93,952$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” yanıtlarını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.” ifadesine meslek gruplarından kuvvetli bir katılım bulunmadığı gözlenmektedir. Dolayısıyla elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyulduğuna yönelik bir yoruma varmak, tablodaki veriler ve katılımcıların yanıtları ışığında, mümkün görünmemektedir.

Tablo 3.48

Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 12.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakkal/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	1	3	7	13	3	4	5	12	48
	Yüzde	0,00%	3,80%	7,50%	25,90%	13,30%	25,00%	18,20%	12,50%	8,50%	11,30%
Katılmıyorum	Sıklık	1	12	7	2	15	3	1	7	24	72
	Yüzde	5,60%	46,20%	17,50%	7,40%	15,30%	25,00%	4,50%	17,50%	16,90%	16,90%
Kararsızım	Sıklık	8	11	11	7	26	2	1	4	26	96
	Yüzde	44,40%	42,30%	27,50%	25,90%	26,50%	16,70%	4,50%	10,00%	18,30%	22,60%
Katılıyorum	Sıklık	9	1	17	11	30	3	14	20	59	164
	Yüzde	50,00%	3,80%	42,50%	40,70%	30,60%	25,00%	63,60%	50,00%	41,50%	38,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	1	2	0	14	1	2	4	21	45
	Yüzde	0,00%	3,80%	5,00%	0,00%	14,30%	8,30%	9,10%	10,00%	14,80%	10,60%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 75,822 (p=0,000)

Tablo 3.48’de, meslek/çalışılan sektör ile on ikinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 75,822$ ve $p = 0,000$)

Her ne kadar “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı veren katılımcıların payı toplam katılımcı sayısına göre büyük (yaklaşık % 50) olsa da, meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” yanıtlarını da vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” ifadesine meslek gruplarından kuvvetli bir katılım bulunmadığı gözlenmektedir. Dolayısıyla elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olduğuna yönelik bir yoruma varmak, tablodaki veriler ve katılımcıların ayrılmış olan yanıtları ışığında, mümkün görünmemektedir.

Tablo 3.49
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 13.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakal/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	1	0	1	8	0	4	1	4	19
	Yüzde	0,00%	3,80%	0,00%	3,70%	8,20%	0,00%	18,20%	2,50%	2,80%	4,50%
Katılmıyorum	Sıklık	0	6	0	1	5	3	0	0	4	19
	Yüzde	0,00%	23,10%	0,00%	3,70%	5,10%	25,00%	0,00%	0,00%	2,80%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	4	1	1	0	5	1	0	3	8	23
	Yüzde	22,20%	3,80%	2,50%	0,00%	5,10%	8,30%	0,00%	7,50%	5,60%	5,40%
Katılıyorum	Sıklık	14	17	35	21	50	4	11	20	84	256
	Yüzde	77,80%	65,40%	87,50%	77,80%	51,00%	33,30%	50,00%	50,00%	59,20%	60,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	1	4	4	30	4	7	16	42	108
	Yüzde	0,00%	3,80%	10,00%	14,80%	30,60%	33,30%	31,80%	40,00%	29,60%	25,40%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 99,342 ($p=0,000$)

Tablo 3.49’da, meslek/çalışılan sektör ile on üçüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu

ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 99,342$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ifadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.50
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 14.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakka/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	0	1	1	9	1	5	1	7	25
	Yüzde	0,00%	0,00%	2,50%	3,70%	9,20%	8,30%	22,70%	2,50%	4,90%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	4	5	2	0	7	2	2	3	6	31
	Yüzde	22,20%	19,20%	5,00%	0,00%	7,10%	16,70%	9,10%	7,50%	4,20%	7,30%
Kararsızım	Sıklık	2	11	6	0	8	1	4	6	26	64
	Yüzde	11,10%	42,30%	15,00%	0,00%	8,20%	8,30%	18,20%	15,00%	18,30%	15,10%
Katılıyorum	Sıklık	12	10	28	19	46	3	10	20	63	211
	Yüzde	66,70%	38,50%	70,00%	70,40%	46,90%	25,00%	45,50%	50,00%	44,40%	49,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	0	3	7	28	5	1	10	40	94
	Yüzde	0,00%	0,00%	7,50%	25,90%	28,60%	41,70%	4,50%	25,00%	28,20%	22,10%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 88,148 ($p = 0,000$)

Tablo 3.50’de, meslek/çalışılan sektör ile on dördüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 88,148$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. “İşlemler elektronik ortamda takip edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı

sonuçlandırılmaktadır.” ifadesine tüm meslek gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.51
Meslek/Çalışılan Sektöre Göre 15.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:									Toplam
		Doktor	Avukat	Tekstil	İnşaat	Muhasebeci/SMMM	Bakkal/Büfe	İmalat Sanayi	Toptan/Perakende Ticaret	Diğer	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	0	6	2	0	8	2	4	3	7	32
	Yüzde	0,00%	23,10%	5,00%	0,00%	8,20%	16,70%	18,20%	7,50%	4,90%	7,50%
Katılmıyorum	Sıklık	3	4	2	1	9	3	0	3	8	33
	Yüzde	16,70%	15,40%	5,00%	3,70%	9,20%	25,00%	0,00%	7,50%	5,60%	7,80%
Kararsızım	Sıklık	1	2	11	4	9	1	4	8	25	65
	Yüzde	5,60%	7,70%	27,50%	14,80%	9,20%	8,30%	18,20%	20,00%	17,60%	15,30%
Katılıyorum	Sıklık	14	14	22	19	44	3	12	19	65	212
	Yüzde	77,80%	53,80%	55,00%	70,40%	44,90%	25,00%	54,50%	47,50%	45,80%	49,90%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	0	0	3	3	28	3	2	7	37	83
	Yüzde	0,00%	0,00%	7,50%	11,10%	28,60%	25,00%	9,10%	17,50%	26,10%	19,50%
	Sıklık	18	26	40	27	98	12	22	40	142	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 69,355 (p=0,000)

Tablo 3.51’de, meslek/çalışılan sektör ile on beşinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile meslek/çalışılan sektör arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 69,355$ ve $p = 0,000$)

Her ne kadar “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı veren katılımcıların payı toplam katılımcı sayısına göre büyük (yaklaşık % 69) olsa da, meslek/çalışılan sektör grubundaki katılımcıların önemli bir kısmı da bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Kararsızım” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” İfadesine meslek gruplarından kuvvetli bir katılım bulunduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, elektronik vergi uygulamalarının vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamış olması hususunda katılmayıp, şüpheli yaklaşımda bulunan bir kısım mükellefin varlığının da

göz ardı edilmemesi gerekir. Elektronik vergi uygulamalarının bu konuda arzu edilen etkiyi göstermekte yetersiz kalmış olabileceği ihtimali mümkündür.

3.4.2.5.Aylık Gelir Düzeyine Göre İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı

Yapılan çapraz tablolar analizi sonucunda Aylık Gelir Düzeyi ile ifadelere verilen cevaplar arasında 11. İfade hariç kalan bütün ifadelerde anlamlı bir fark bulunmuştur. Takip eden tablolarda bu farklar incelenmektedir.

Tablo 3.52

Aylık Gelir Düzeyine Göre 1.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	6	14	5	0	27
	Yüzde	28,60%	5,90%	7,10%	8,60%	0,00%	6,40%
Katılmıyorum	Sıklık	2	5	9	2	1	19
	Yüzde	28,60%	5,00%	4,60%	3,40%	1,60%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	1	5	13	6	3	28
	Yüzde	14,30%	5,00%	6,60%	10,30%	4,80%	6,60%
Katılıyorum	Sıklık	0	64	113	34	51	262
	Yüzde	0,00%	63,40%	57,70%	58,60%	81,00%	61,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	21	47	11	8	89
	Yüzde	28,60%	20,80%	24,00%	19,00%	12,70%	20,90%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 35,172 (p=0,004)

Tablo 3.52’de, aylık gelir düzeyi ile birinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 35,172$ ve $p = 0,004$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu ifadeye ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yanıtında öbeklenmiştir. “Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi

gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.53
Aylık Gelir Düzeyine Göre 2.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	4	10	4	0	20
	Yüzde	28,60%	4,00%	5,10%	6,90%	0,00%	4,70%
Katılmıyorum	Sıklık	2	7	10	0	1	20
	Yüzde	28,60%	6,90%	5,10%	0,00%	1,60%	4,70%
Kararsızım	Sıklık	0	3	2	6	2	13
	Yüzde	0,00%	3,00%	1,00%	10,30%	3,20%	3,10%
Katılıyorum	Sıklık	1	58	118	38	45	260
	Yüzde	14,30%	57,40%	60,20%	65,50%	71,40%	61,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	29	56	10	15	112
	Yüzde	28,60%	28,70%	28,60%	17,20%	23,80%	26,40%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 45,406 (p=0,000)

Tablo 3.53’te, aylık gelir düzeyi ile ikinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=45,406$ ve $p= 0,000$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.54**Aylık Gelir Düzeyine Göre 3.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki**

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	5	11	4	0	22
	Yüzde	28,60%	5,00%	5,60%	6,90%	0,00%	5,20%
Katılmıyorum	Sıklık	2	4	6	1	0	13
	Yüzde	28,60%	4,00%	3,10%	1,70%	0,00%	3,10%
Kararsızım	Sıklık	0	7	7	2	4	20
	Yüzde	0,00%	6,90%	3,60%	3,40%	6,30%	4,70%
Katılıyorum	Sıklık	1	57	112	36	43	249
	Yüzde	14,30%	56,40%	57,10%	62,10%	68,30%	58,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	2	28	60	15	16	121
	Yüzde	28,60%	27,70%	30,60%	25,90%	25,40%	28,50%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 35,291 (p=0,004)

Tablo 3.54’de, aylık gelir düzeyi ile üçüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=35,291$ ve $p=0,004$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.55**Aylık Gelir Düzeyine Göre 4.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki**

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	5	13	2	0	22
	Yüzde	28,60%	5,00%	6,60%	3,40%	0,00%	5,20%
Katılmıyorum	Sıklık	2	5	4	1	2	14

	Yüzde	28,60%	5,00%	2,00%	1,70%	3,20%	3,30%
Kararsızım	Sıklık	0	5	7	4	2	18
	Yüzde	0,00%	5,00%	3,60%	6,90%	3,20%	4,20%
Katılıyorum	Sıklık	0	49	95	28	38	210
	Yüzde	0,00%	48,50%	48,50%	48,30%	60,30%	49,40%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	3	37	77	23	21	161
	Yüzde	42,90%	36,60%	39,30%	39,70%	33,30%	37,90%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 34,983 (p=0,004)

Tablo 3.55’de, aylık gelir düzeyi ile dördüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 34,983$ ve $p = 0,004$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.56
Aylık Gelir Düzeyine Göre 5.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	8	15	4	6	35
	Yüzde	28,60%	7,90%	7,70%	6,90%	9,50%	8,20%
Katılmıyorum	Sıklık	2	13	33	16	5	69
	Yüzde	28,60%	12,90%	16,80%	27,60%	7,90%	16,20%
Kararsızım	Sıklık	2	26	55	10	11	104
	Yüzde	28,60%	25,70%	28,10%	17,20%	17,50%	24,50%
Katılıyorum	Sıklık	0	35	56	17	35	143
	Yüzde	0,00%	34,70%	28,60%	29,30%	55,60%	33,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	19	37	11	6	74
	Yüzde	14,30%	18,80%	18,90%	19,00%	9,50%	17,40%

	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 32,116 (p=0,010)

Tablo 3.56’da, aylık gelir düzeyi ile beşinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 32,116$ ve $p = 0,010$)

Her ne kadar “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı veren aylık gelir düzeyine göre katılımcıların payı, toplam katılımcı sayısına göre büyük (yaklaşık % 51) olsa da, aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların önemli bir kısmı da bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” yanıtlarını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” ifadesine aylık gelir düzeyine göre tasnif edilen katılımcı gruplarından kuvvetli bir katılım bulunduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, elektronik vergi uygulamaların sayesinde kayıt dışı ekonominin azalmış olması hususunda katılmayıp, şüpheli yaklaşımda bulunan bir kısım mükellefin varlığının da göz ardı edilmemesi önem arz etmektedir. Elektronik vergi uygulamalarının bu konuda arzu edilen etkiyi göstermekte yetersiz kalmış olabileceği ihtimali mümkündür.

Tablo 3.57

Aylık Gelir Düzeyine Göre 6.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	7	14	2	0	25
	Yüzde	28,60%	6,90%	7,10%	3,40%	0,00%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	2	5	8	3	1	19
	Yüzde	28,60%	5,00%	4,10%	5,20%	1,60%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	1	12	14	6	10	43
	Yüzde	14,30%	11,90%	7,10%	10,30%	15,90%	10,10%
Katılıyorum	Sıklık	1	50	105	37	44	237
	Yüzde	14,30%	49,50%	53,60%	63,80%	69,80%	55,80%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	27	55	10	8	101
	Yüzde	14,30%	26,70%	28,10%	17,20%	12,70%	23,80%

	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 38,187 (p=0,001)

Tablo 3.57’de, aylık gelir düzeyi ile altıncı ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 38,187$ ve $p = 0,001$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir. Bununla birlikte yaklaşık % 10 oranındaki katılımcının ifade karşısında “Kararsızım” yanıtını vermiş olması da göz ardı edilmemelidir.

Tablo 3.58

Aylık Gelir Düzeyine Göre 7.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	7	13	2	1	25
	Yüzde	28,60%	6,90%	6,60%	3,40%	1,60%	5,90%
Katılmıyorum	Sıklık	2	9	24	3	1	39
	Yüzde	28,60%	8,90%	12,20%	5,20%	1,60%	9,20%
Kararsızım	Sıklık	1	15	25	11	4	56
	Yüzde	14,30%	14,90%	12,80%	19,00%	6,30%	13,20%
Katılıyorum	Sıklık	1	42	82	36	50	211
	Yüzde	14,30%	41,60%	41,80%	62,10%	79,40%	49,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	28	52	6	7	94
	Yüzde	14,30%	27,70%	26,50%	10,30%	11,10%	22,10%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 51,813 (p=0,000)

Tablo 3.58’de, aylık gelir düzeyi ile yedinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt

veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 51,813$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir. Bununla birlikte yaklaşık % 13,2 oranındaki katılımcının ifade karşısında “Kararsızım” yanıtını vermiş olması da göz ardı edilmemelidir. Bu durum söz konusu ifadeye şüphe ile de yaklaşan kayda değer katılımcı grubunun olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3.59
Aylık Gelir Düzeyine Göre 8.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	5	12	2	0	21
	Yüzde	28,60%	5,00%	6,10%	3,40%	0,00%	4,90%
Katılmıyorum	Sıklık	2	3	10	0	1	16
	Yüzde	28,60%	3,00%	5,10%	0,00%	1,60%	3,80%
Kararsızım	Sıklık	0	4	7	2	1	14
	Yüzde	0,00%	4,00%	3,60%	3,40%	1,60%	3,30%
Katılıyorum	Sıklık	0	55	97	30	40	222
	Yüzde	0,00%	54,50%	49,50%	51,70%	63,50%	52,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	3	34	70	24	21	152
	Yüzde	42,90%	33,70%	35,70%	41,40%	33,30%	35,80%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 34,736 ($p=0,004$)

Tablo 3.59.’da, aylık gelir düzeyi ile sekizinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 34,736$ ve $p = 0,004$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.60
Aylık Gelir Düzeyine Göre 9.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	3	6	13	1	0	23
	Yüzde	42,90%	5,90%	6,60%	1,70%	0,00%	5,40%
Katılmıyorum	Sıklık	2	9	21	2	3	37
	Yüzde	28,60%	8,90%	10,70%	3,40%	4,80%	8,70%
Kararsızım	Sıklık	0	13	29	8	3	53
	Yüzde	0,00%	12,90%	14,80%	13,80%	4,80%	12,50%
Katılıyorum	Sıklık	1	57	102	38	53	251
	Yüzde	14,30%	56,40%	52,00%	65,50%	84,10%	59,10%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	16	31	9	4	61
	Yüzde	14,30%	15,80%	15,80%	15,50%	6,30%	14,40%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 50,024 (p=0,000)

Tablo 3.60’da, aylık gelir düzeyi ile dokuzuncu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 50,024$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir. Bununla birlikte yaklaşık % 12,5 oranındaki katılımcının ifade karşısında “Kararsızım” yanıtını vermiş olması da göz ardı

edilmemelidir. Bu durum söz konusu ifadeye şüphe ile de yaklaşan kayda değer katılımcı grubunun olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3.61
Aylık Gelir Düzeyine Göre 10.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	3	5	9	1	0	18
	Yüzde	42,90%	5,00%	4,60%	1,70%	0,00%	4,20%
Katılmıyorum	Sıklık	2	10	14	4	10	40
	Yüzde	28,60%	9,90%	7,10%	6,90%	15,90%	9,40%
Kararsızım	Sıklık	0	3	20	8	0	31
	Yüzde	0,00%	3,00%	10,20%	13,80%	0,00%	7,30%
Katılıyorum	Sıklık	1	52	101	37	46	237
	Yüzde	14,30%	51,50%	51,50%	63,80%	73,00%	55,80%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	31	52	8	7	99
	Yüzde	14,30%	30,70%	26,50%	13,80%	11,10%	23,30%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 65,622 (p=0,000)

Tablo 3.61’de, aylık gelir düzeyi ile onuncu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 65,622$ ve $p = 0,000$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.62

Aylık Gelir Düzeyine Göre 12.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	9	27	7	3	48
	Yüzde	28,60%	8,90%	13,80%	12,10%	4,80%	11,30%
Katılmıyorum	Sıklık	3	13	39	14	3	72
	Yüzde	42,90%	12,90%	19,90%	24,10%	4,80%	16,90%
Kararsızım	Sıklık	1	24	51	14	6	96
	Yüzde	14,30%	23,80%	26,00%	24,10%	9,50%	22,60%
Katılıyorum	Sıklık	0	38	58	19	49	164
	Yüzde	0,00%	37,60%	29,60%	32,80%	77,80%	38,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	17	21	4	2	45
	Yüzde	14,30%	16,80%	10,70%	6,90%	3,20%	10,60%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 64,270 (p=0,000)

Tablo 3.62’de, aylık gelir düzeyi ile on ikinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=64,270$ ve $p=0,000$)

Her ne kadar “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı veren katılımcıların payı toplam katılımcı sayısına göre büyük (yaklaşık % 49,2) olsa da, aylık gelir düzeyi gruplarındaki katılımcıların önemli bir kısmı da (% 22,6) bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Kararsızım” yanıtını vermiştir. Buna ilave olarak ifadeye “Katılmıyorum” yanıtını verenlerin oranı % 16,9, “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtını verenlerin oranı ise % 11,3 olup toplam oranı % 28,2’dir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” ifadesine aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli bir katılım bulunduğu gözlenmekle birlikte, bu ifadeye katılmadığını beyan eden ve “Kararsızım” yanıtı vererek şüpheli yaklaşımda bulunan mükelleflerin toplam oranı % 50,8’dir. Elektronik vergi uygulamalarının bu konuda arzu edilen etkiyi göstermekte yetersiz kalmış olabileceği ihtimali mümkündür.

Tablo 3.63**Aylık Gelir Düzeyine Göre 13.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki**

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	4	12	1	0	19
	Yüzde	28,60%	4,00%	6,10%	1,70%	0,00%	4,50%
Katılmıyorum	Sıklık	3	4	10	2	0	19
	Yüzde	42,90%	4,00%	5,10%	3,40%	0,00%	4,50%
Kararsızım	Sıklık	1	4	14	1	3	23
	Yüzde	14,30%	4,00%	7,10%	1,70%	4,80%	5,40%
Katılıyorum	Sıklık	0	58	111	40	47	256
	Yüzde	0,00%	57,40%	56,60%	69,00%	74,60%	60,20%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	31	49	14	13	108
	Yüzde	14,30%	30,70%	25,00%	24,10%	20,60%	25,40%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 54,136 (p=0,000)

Tablo 3.63’de, aylık gelir düzeyi ile on üçüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2=54,136$ ve $p=0,000$)

Genel olarak tüm aylık gelir düzeyi grubundaki katılımcıların bu soruya ilişkin düşünceleri “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum.” yanıtında öbeklenmiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ifadesine tüm aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli katılım olduğu gözlenmektedir. Aylık gelir düzeyi arttıkça “Katılıyorum” yanıtının oransal yüzdesi de artış göstermektedir.

Tablo 3.64**Aylık Gelir Düzeyine Göre 14.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki**

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	3	6	14	1	1	25
	Yüzde	42,90%	5,90%	7,10%	1,70%	1,60%	5,90%

Katılmıyorum	Sıklık	2	3	14	2	10	31
	Yüzde	28,60%	3,00%	7,10%	3,40%	15,90%	7,30%
Kararsızım	Sıklık	0	10	21	9	24	64
	Yüzde	0,00%	9,90%	10,70%	15,50%	38,10%	15,10%
Katılıyorum	Sıklık	1	55	102	34	19	211
	Yüzde	14,30%	54,50%	52,00%	58,60%	30,20%	49,60%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	27	45	12	9	94
	Yüzde	14,30%	26,70%	23,00%	20,70%	14,30%	22,10%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 73,706 (p=0,000)

Tablo 3.64’de, aylık gelir düzeyi ile on dördüncü ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 73,706$ ve $p = 0,000$)

Her ne kadar “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı veren katılımcıların payı toplam katılımcı sayısına göre oldukça büyük (yaklaşık % 71,7) olsa da, aylık gelir düzeyi gruplarındaki katılımcıların önemli bir kısmı da (% 15,1) bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Kararsızım” yanıtını vermiştir. “İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” ifadesine aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli bir katılım bulunduğu gözlenmekle birlikte, bu ifadeye katılmadığını beyan eden ve “Kararsızım” yanıtı vererek şüpheli yaklaşımda bulunan mükelleflerin toplam oranı % 15,1’dir. Elektronik vergi uygulamalarının bu konuda arzu edilen etkiyi göstermekte yetersiz kalmış olabileceği ihtimali mümkündür.

Tablo 3.65

Aylık Gelir Düzeyine Göre 15.İfadeye Verilen Yanıtlar Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir Düzeyiniz:					Toplam
		1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	3.301-8.200 TL	8.201-12.350 TL	12.350 TL üstü	
Kesinlikle Katılmıyorum	Sıklık	2	6	20	4	0	32
	Yüzde	28,60%	5,90%	10,20%	6,90%	0,00%	7,50%
Katılmıyorum	Sıklık	3	5	15	6	4	33
	Yüzde	42,90%	5,00%	7,70%	10,30%	6,30%	7,80%

Kararsızım	Sıklık	0	14	19	5	27	65
	Yüzde	0,00%	13,90%	9,70%	8,60%	42,90%	15,30%
Katılıyorum	Sıklık	1	50	101	34	26	212
	Yüzde	14,30%	49,50%	51,50%	58,60%	41,30%	49,90%
Kesinlikle Katılıyorum	Sıklık	1	26	41	9	6	83
	Yüzde	14,30%	25,70%	20,90%	15,50%	9,50%	19,50%
	Sıklık	7	101	196	58	63	425
	Yüzde	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Not: Pearson Chi-Square Value: 71,804 (p=0,000)

Tablo 3.65’de, aylık gelir düzeyi ile on beşinci ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu ifadeye yanıt veren mükelleflerin düşünceleri ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($\chi^2 = 71,804$ ve $p = 0,000$)

Her ne kadar “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtı veren katılımcıların payı toplam katılımcı sayısına göre oldukça büyük (yaklaşık % 69,4) olsa da, aylık gelir düzeyi gruplarındaki katılımcıların önemli bir kısmı da (% 15,3) bu soruya ilişkin düşüncelerine yönelik olarak “Kararsızım” yanıtını vermiştir. “Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” ifadesine aylık gelir düzeyi gruplarından kuvvetli bir katılım bulunduğu gözlenmekle birlikte, bu ifadeye katılmadığını beyan eden ve “Kararsızım” yanıtı vererek şüpheli yaklaşımda bulunan mükelleflerin toplam oranı % 15,3’tür. Elektronik vergi uygulamalarının bu konuda arzu edilen etkiyi göstermekte yetersiz kalmış olabileceği ihtimali mümkündür.

3.4.2.6.İfadelerin Gruplandırılarak İncelenmesi

Anket çalışmasında 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 13, 14 ve 15. ifadeler, mükellefler tarafından kullanılan elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış, mükelleflerin katılım derecelerini ölçen ifadelerdir. Bu ifadeler aynı tutumu ölçmeye yönelik olduğundan dolayı faktör analizi yöntemi kullanılmak suretiyle analiz edilebilmesi için elle gruplanmış ve gruba “Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyumuna Etkisini Ölçen İfadeler” adı verilmiştir. Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyumuna Etkisini Ölçen İfadeler Grubunun soruları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.66**Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyumuna Etkisini Ölçen İfadeler Grubu**

Sorular
1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.
2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.
3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.
4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.
5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.
6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini
10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.
12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.
13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.
14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.
15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.

Anket çalışmasında 7, 8, 9 ve 11. ifadeler, mükellefler tarafından kullanılan elektronik vergi uygulamalarının vergi uyum maliyeti üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış, mükelleflerin katılım derecelerini ölçen ifadelerdir. Bu ifadeler aynı tutumu ölçmeye yönelik olduğundan dolayı faktör analizi yöntemi kullanılmak suretiyle analiz edilebilmesi için elle gruplanmış ve gruba “Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyum Maliyetine Etkisini Ölçen İfadeler” adı verilmiştir. Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyum Maliyetine Etkisini Ölçen İfadeler Grubunun soruları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.67**Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyum Maliyetine Etkisini Ölçen İfadeler Grubu**

Sorular
7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.
8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.
9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.
11-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.

3.5.t-Testi

Elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve vergi uyum maliyeti üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla gelir vergisi mükelleflerine uygulanan anket

sonucunda elde edilen verilere t-testi uygulanmıştır. Bu analiz, tutumların demografik verilere göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. T-testi, iki seçenekli bir sınıflama ölçeği ile eşit aralıklı ölçek arasındaki ilişkiyi test etmek ve yorumlamak maksadıyla uygulanmaktadır. Bu bölümde mükelleflerin cinsiyetlerine ve medeni durumlarına göre araştırma değişkenlerini algılama seviyeleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı uygulanan t-testi ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma değişkenleri; Tablo 3.66. ve Tablo 3.67’de verilen gruplandırmadan müteşekkil olmak üzere 2 gruptur. Analiz maksadıyla 4 adet t-testi uygulanmıştır.

İlk olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde cinsiyetlerine göre herhangi bir farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla t-testi yapılmıştır.

t-testinde kullanılacak olan kurulan hipotezler ise şu şekildedir:

H0: Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H1: Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 3.68
Vergi Uyumu-Cinsiyet Değişkenleri Arası t-Testi

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
VERGİ UYUMU	Equal variances assumed	18,394	0	2,04	423	0,042	0,16698	0,08187	0,00605	0,32791
	Equal variances not assumed			2,55	386,06	0,011	0,16698	0,06556	0,03808	0,29588

Araştırma değişkenlerinden “Vergi Uyumu Üzerindeki Etkiye Yönelik Düşünce” ile mükelleflerin cinsiyetine göre elde edilen sonuçlarda, anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, mükelleflerin cinsiyetine göre “Vergi Uyumu Üzerindeki Etkiye Yönelik Düşünce” bağımsız değişkenini algılamaları ve değerlendirmeleri arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. ($F=18,934$ ve $p=0,042$) Elde edilen bulgulara göre H1 kabul edilmektedir.

Tablo 3.69
Değişkenlerin Cinsiyete Göre t-Testine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikleri

	Cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
VERGİ UYUMU	Kadın	124	3,9054	0,47942	0,04305
	Erkek	301	3,7384	0,8578	0,04944

Tablo 3.69’da da görüleceği üzere bu farklılığı incelemek amacıyla tanımlayıcı istatistikler yapıldığında kadın katılımcıların “Vergi Uyumu” değişkeni ortalaması 3,90 iken erkek katılımcıların ortalaması 3,73’tür. Elde edilen bulgulara göre H1 kabul edilmektedir.

İkinci test olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyum maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde cinsiyetlerine göre herhangi bir farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla t-testi yapılmıştır. Araştırma değişkeni olan “Vergi Uyum Maliyeti” ile cinsiyete göre mükelleflerin vermiş oldukları cevaplar arasında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

Üçüncü test olarak, mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde medeni durumlarına göre herhangi bir farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla t-testi uygulanmıştır. Araştırma değişkeni olan “Vergi Uyum” ile medeni durumlarına göre mükelleflerin vermiş oldukları cevaplar arasında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

Dördüncü ve son test olarak, mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyum maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde medeni durumlarına göre herhangi bir farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla

t-testi uygulanmıştır. Araştırma değişkeni olan “Vergi Uyum Maliyeti” ile medeni durumlarına göre mükelleflerin vermiş oldukları cevaplar arasında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

3.6.ANOVA Testi

ANOVA, iki örneklem kümesi arasında ortalamalar yönünden anlamlı bir farklılık olup olmadığını irdelemek maksadıyla kullanılmaktadır. ANOVA bir gruptaki ortalamaların diğer gruptaki ortalamadan önemli seviyede farklılık gösterip göstermediğini tespit etmektedir. İki'den fazla seçenekleri bulunan bir sınıflama ölçeği ile eşit aralıklı ölçekle katılımcılara yöneltilmiş bir bağımsız değişkenin birbiriyle kıyaslanmasında ANOVA testi tatbik edilmektedir. Anket araştırması dâhilinde yaş grubu, eğitim durumu, meslek/çalışılan sektör ve aylık gelir düzeyine ilişkin ANOVA Testi uygulanmıştır.

Çalışmada sekiz adet ANOVA Testi uygulanmıştır:

İlk olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, dâhil bulundukları yaş gruplarına göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla ANOVA Testi yapılmıştır. Araştırma değişkeni “Vergi Uyum” ile yaş gruplarına göre mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İkinci ANOVA testi olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, eğitim durumlarına göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla ANOVA Testi yapılmıştır. Araştırma değişkeni “Vergi Uyum” ile eğitim durumlarına göre mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Üçüncü ANOVA testi olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, meslek/çalışılan sektöre göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek maksadıyla ANOVA Testi yapılmıştır.

Meslek/Çalışılan Sektöre göre yapılan üçüncü ANOVA testinde kullanılacak olan kurulan varyansların homojenliği hipotezleri şu şekildedir:

H0: % 95 güvenle grup varyansları homojendir.

H1: % 95 güvenle grup varyansları homojen değildir.

ANOVA testinde kullanılacak olan kurulan ana hipotezler ise şu şekildedir:

H0: Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, Meslek/Çalışılan Sektör gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H1: Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, Meslek/Çalışılan Sektör gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 3.70

Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektör ANOVA Tablosu

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	13,088	8	1,636	2,86	0,004
Within Groups	238,379	416	0,573		
Total	251,467	424			

Tablo 3.70.'de yer alan ANOVA tablosunda “Sig.” değeri $0,004 < 0,05$ olduğundan H1 kabul edilir. Yani “Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, meslek/çalışılan sektör gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.” denilebilir.

Tablo 3.71

Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektör Varyansların Homojenliği Tablosu

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
5,110	8	416	0,000

Tablo 3.71.'de "Sig." Değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan homojenlik testi için kurulan hipotezlerden H1 kabul edilir. Yani % 95 güvenle grupların varyansları homojen değildir. Hangi meslek/çalışılan sektör gruplarının ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu görmek için homojen olmayan varyanslara yönelik uygulanan Post Hoc Tamhane Testi tablosunun incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 3.72
Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektör Post Hoc Tamhane Testi Tablosu

	(I) Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:	(J) Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör:	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tamhane	Doktor	Avukat	0,14841	0,13449	1,000	-0,3117	0,6085
		Tekstil	-0,31768	0,10839	0,208	-0,6989	0,0636
		İnşaat	-0,33670	0,14485	0,597	-0,8307	0,1573
		Muhasebeci/SMMM	-0,19347	0,13376	0,997	-0,6407	0,2537
		Bakka/Büfe	0,45202	0,33338	1,000	-0,8954	1,7995
		İmalat Sanayi	0,07943	0,25379	1,000	-0,8216	0,9804
		Toptan/Perakende Ticaret	-0,23813	0,13145	0,943	-0,6836	0,2073
		Diğer	-0,29585	0,11148	0,352	-0,6827	0,0910
	Avukat	Doktor	-0,14841	0,13449	1,000	-0,6085	0,3117
		Tekstil	-,46608*	0,11192	0,006	-0,8488	-0,0833
		İnşaat	-0,48511	0,14751	0,064	-0,9831	0,0129
		Muhasebeci/SMMM	-0,34187	0,13664	0,407	-0,7937	0,1100
		Bakka/Büfe	0,30361	0,33454	1,000	-1,0434	1,6507
		İmalat Sanayi	-0,06898	0,25532	1,000	-0,9725	0,8345
		Toptan/Perakende Ticaret	-0,38654	0,13437	0,182	-0,8361	0,0630
		Diğer	-,44425*	0,11492	0,012	-0,8335	-0,0550
	Tekstil	Doktor	0,31768	0,10839	0,208	-0,0636	0,6989
		Avukat	,46608*	0,11192	0,006	0,0833	0,8488
		İnşaat	-0,01902	0,12418	1,000	-0,4454	0,4074
		Muhasebeci/SMMM	0,12421	0,11104	1,000	-0,2375	0,4859
		Bakka/Büfe	0,76970	0,32493	0,733	-0,5792	2,1186
		İmalat Sanayi	0,39711	0,24259	0,988	-0,4802	1,2744
		Toptan/Perakende Ticaret	0,07955	0,10824	1,000	-0,2815	0,4406
		Diğer	0,02183	0,08287	1,000	-0,2480	0,2917

	İnşaat	Doktor	0,33670	0,14485	0,597	-0,1573	0,8307
		Avukat	0,48511	0,14751	0,064	-0,0129	0,9831
		Tekstil	0,01902	0,12418	1,000	-0,4074	0,4454
		Muhasebeci/SMMM	0,14324	0,14685	1,000	-0,3448	0,6313
		Bakka/Büfe	0,78872	0,33884	0,731	-0,5594	2,1369
		İmalat Sanayi	0,41613	0,26093	0,990	-0,5003	1,3326
		Toptan/Perakende Ticaret	0,09857	0,14475	1,000	-0,3870	0,5841
		Diğer	0,04085	0,12690	1,000	-0,3914	0,4731
	Muhasebeci/SMMM	Doktor	0,19347	0,13376	0,997	-0,2537	0,6407
		Avukat	0,34187	0,13664	0,407	-0,1100	0,7937
		Tekstil	-0,12421	0,11104	1,000	-0,4859	0,2375
		İnşaat	-0,14324	0,14685	1,000	-0,6313	0,3448
		Bakka/Büfe	0,64549	0,33425	0,941	-0,7006	1,9916
		İmalat Sanayi	0,27290	0,25493	1,000	-0,6281	1,1739
		Toptan/Perakende Ticaret	-0,04467	0,13365	1,000	-0,4816	0,3923
		Diğer	-0,10238	0,11407	1,000	-0,4722	0,2675
	Bakka/Büfe	Doktor	-0,45202	0,33338	1,000	-1,7995	0,8954
		Avukat	-0,30361	0,33454	1,000	-1,6507	1,0434
		Tekstil	-0,76970	0,32493	0,733	-2,1186	0,5792
		İnşaat	-0,78872	0,33884	0,731	-2,1369	0,5594
		Muhasebeci/SMMM	-0,64549	0,33425	0,941	-1,9916	0,7006
		İmalat Sanayi	-0,37259	0,39780	1,000	-1,8167	1,0715
		Toptan/Perakende Ticaret	-0,69015	0,33333	0,888	-2,0367	0,6564
		Diğer	-0,74787	0,32598	0,778	-2,0961	0,6003
	İmalat Sanayi	Doktor	-0,07943	0,25379	1,000	-0,9804	0,8216
		Avukat	0,06898	0,25532	1,000	-0,8345	0,9725
		Tekstil	-0,39711	0,24259	0,988	-1,2744	0,4802
		İnşaat	-0,41613	0,26093	0,990	-1,3326	0,5003
		Muhasebeci/SMMM	-0,27290	0,25493	1,000	-1,1739	0,6281
		Bakka/Büfe	0,37259	0,39780	1,000	-1,0715	1,8167
		Toptan/Perakende Ticaret	-0,31756	0,25373	1,000	-1,2168	0,5817
		Diğer	-0,37528	0,24398	0,995	-1,2549	0,5044
	Toptan/Perakende Ticaret	Doktor	0,23813	0,13145	0,943	-0,2073	0,6836
		Avukat	0,38654	0,13437	0,182	-0,0630	0,8361
		Tekstil	-0,07955	0,10824	1,000	-0,4406	0,2815
		İnşaat	-0,09857	0,14475	1,000	-0,5841	0,3870

		Muhasebeci/SMMM	0,04467	0,13365	1,000	-0,3923	0,4816
		Bakka/Büfe	0,69015	0,33333	0,888	-0,6564	2,0367
		İmalat Sanayi	0,31756	0,25373	1,000	-0,5817	1,2168
		Diğer	-0,05771	0,11135	1,000	-0,4263	0,3109
	Diğer	Doktor	0,29585	0,11148	0,352	-0,0910	0,6827
		Avukat	,44425*	0,11492	0,012	0,0550	0,8335
		Tekstil	-0,02183	0,08287	1,000	-0,2917	0,2480
		İnşaat	-0,04085	0,12690	1,000	-0,4731	0,3914
		Muhasebeci/SMMM	0,10238	0,11407	1,000	-0,2675	0,4722
		Bakka/Büfe	0,74787	0,32598	0,778	-0,6003	2,0961
		İmalat Sanayi	0,37528	0,24398	0,995	-0,5044	1,2549
		Toptan/Perakende Ticaret	0,05771	0,11135	1,000	-0,3109	0,4263

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Tablo 3.72.'de görüleceği üzere, hangi gruplar arasında farklılığın olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan Post Hoc Testlerinden HSD Tamhane analizine göre avukat, tekstil ve “Diğer” meslek/çalışılan sektör kategorilerinde yer alan mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir.

Tablo 3.73
Vergi Uyumu-Meslek/Çalışılan Sektöre Göre ANOVA Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Doktor	18	3,5960	0,39469	0,09303	3,3997	3,7922	2,55	4,36
Avukat	26	3,4476	0,49522	0,09712	3,2475	3,6476	2,36	4,45
Tekstil	40	3,9136	0,35176	0,05562	3,8011	4,0261	3,27	5,00
İnşaat	27	3,9327	0,57694	0,11103	3,7044	4,1609	1,45	4,91
Muhasebeci/SMMM	98	3,7894	0,95146	0,09611	3,5987	3,9802	1,00	5,00
Bakka/Büfe	12	3,1439	1,10898	0,32014	2,4393	3,8486	1,64	4,91
İmalat Sanayi	22	3,5165	1,10752	0,23612	3,0255	4,0076	1,00	5,00
Toptan/Perakende Ticaret	40	3,8341	0,58732	0,09286	3,6463	4,0219	1,64	4,82
Diğer	142	3,8918	0,73209	0,06144	3,7704	4,0133	1,00	5,00
Toplam	425	3,7872	0,77012	0,03736	3,7137	3,8606	1,00	5,00

Tablo 3.73.’ten de görüleceği üzere “Diğer” kategorisinde yer alan meslek/çalışılan sektörlerin ortalamasının avukat ve tekstil kategorisi ortalamalarına göre daha yüksek düzeyde anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Dördüncü ANOVA testi olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, aylık gelir düzeyine göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA Testi uygulanmıştır. Araştırma değişkeni “Vergi Uyumu” ile aylık gelir düzeyine göre mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Beşinci olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, dâhil bulundukları yaş gruplarına göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA Testi yapılmıştır. Araştırma değişkeni “Vergi Uyumu Maliyeti” ile yaş gruplarına göre mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Altıncı ANOVA testi olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, eğitim durumlarına göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA Testi yapılmıştır. Araştırma değişkeni “Vergi Uyumu Maliyeti” ile eğitim durumlarına göre mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Yedinci ANOVA testi olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, meslek/çalışılan sektöre göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA Testi yapılmıştır. Araştırma değişkeni “Vergi Uyumu Maliyeti” ile meslek/çalışılan sektöre göre mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Sekizinci ve son ANOVA testi olarak mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, aylık gelir düzeyine göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA Testi uygulanmıştır.

Aylık gelir düzeyine göre yapılan sekizinci ve son ANOVA testinde kullanılacak olan kurulan varyansların homojenliği hipotezleri şu şekildedir:

H0: % 95 güvenle grup varyansları homojendir.

H1: % 95 güvenle grup varyansları homojen değildir.

Sekizinci ANOVA testinde kullanılacak olan kurulan ana hipotezler ise şu şekildedir:

H0: Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, aylık gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H1: Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, aylık gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 3.74

Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyi ANOVA Tablosu

	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	13,067	4	3,267	4,956	0,001
Within Groups	276,856	420	0,659		
Toplam	289,923	424			

Tablo 3.74.'te yer alan ANOVA tablosunda “Sig.” değeri $0,001 < 0,05$ olduğundan H1 kabul edilir. Yani “Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşünceleri, aylık gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.” denilebilir.

Tablo 3.75

Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyi Varyansların Homojenliği Tablosu

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
8,070	4	420	0,000

Tablo 3.75.'te "Sig." Değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan homojenlik testi için kurulan hipotezlerden H1 kabul edilir. Yani % 95 güvenle grupların varyansları homojen değildir. Hangi aylık gelir düzeyi gruplarının ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu görebilmek için homojen olmayan varyanslara yönelik uygulanan Post Hoc Tamhane Testi tablosunun incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 3.76

Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyi Post Hoc Tamhane Testi Tablosu

	(I) Aylık Gelir Düzeyiniz:	(J) Aylık Gelir Düzeyiniz:	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tamhane	1.500 TL ve altında	1.501-3.300 TL	-1,09052	0,58990	0,695	-3,5732	1,3922
		3.301-8.200 TL	-0,96556	0,58689	0,803	-3,4594	1,5283
		8.201-12.350 TL	-1,17118	0,59050	0,621	-3,6518	1,3094
		12.350 TL üstü	-1,26587	0,58629	0,533	-3,7620	1,2303
	1.501-3.300 TL	1.500 TL ve altında	1,09052	0,58990	0,695	-1,3922	3,5732
		3.301-8.200 TL	0,12496	0,10631	0,937	-0,1759	0,4259
		8.201-12.350 TL	-0,08066	0,12472	0,999	-0,4354	0,2741
		12.350 TL üstü	-0,17535	0,10293	0,612	-0,4676	0,1169
	3.301-8.200 TL	1.500 TL ve altında	0,96556	0,58689	0,803	-1,5283	3,4594
		1.501-3.300 TL	-0,12496	0,10631	0,937	-0,4259	0,1759
		8.201-12.350 TL	-0,20562	0,10961	0,479	-0,5184	0,1072
		12.350 TL üstü	-,30031*	0,08399	0,004	-0,5380	-0,0627
	8.201-12.350 TL	1.500 TL ve altında	1,17118	0,59050	0,621	-1,3094	3,6518
		1.501-3.300 TL	0,08066	0,12472	0,999	-0,2741	0,4354
		3.301-8.200 TL	0,20562	0,10961	0,479	-0,1072	0,5184
		12.350 TL üstü	-0,09469	0,10634	0,991	-0,3994	0,2100
	12.350 TL üstü	1.500 TL ve altında	1,26587	0,58629	0,533	-1,2303	3,7620
		1.501-3.300 TL	0,17535	0,10293	0,612	-0,1169	0,4676

		3.301-8.200 TL	,30031*	0,08399	0,004	0,0627	0,5380
		8.201-12.350 TL	0,09469	0,10634	0,991	-0,2100	0,3994
*. The mean difference is significant at the 0.05 level.							

Tablo 3.76.’da görüleceği üzere, hangi gruplar arasında farklılığın olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan Post Hoc Testlerinden HSD Tamhane analizine göre “3.301-8.200 TL” ve “12.350 TL üstü” aylık gelir düzeyi kategorilerinde yer alan mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir.

Tablo 3.77

Vergi Uyumu Maliyeti-Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1.500 TL ve altında	7	2,5357	1,54400	0,58358	1,1078	3,9637	1,00	5,00
1.501-3.300 TL	101	3,6262	0,86575	0,08615	3,4553	3,7971	1,00	5,00
3.301-8.200 TL	196	3,5013	0,87211	0,06229	3,3784	3,6241	1,00	5,00
8.201-12.350 TL	58	3,7069	0,68687	0,09019	3,5263	3,8875	1,00	5,00
12.350 TL üstü	63	3,8016	0,44712	0,05633	3,6890	3,9142	1,75	5,00
Toplam	425	3,5876	0,82691	0,04011	3,5088	3,6665	1,00	5,00

Tablo 3.77.’den de görüleceği üzere “12.350 TL üstü” kategorisinde yer alan mükelleflerin ortalamasının “3.301-8.200 TL” kategorisi ortalamalarına göre daha yüksek düzeyde anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

3.7.Regresyon Analizi

Anket araştırmasında mükelleflere yöneltilen her bir ifade başlı başına bir bağımlı değişken kabul edilmiş, bu ifade harici kalan ifadeler bağımsız değişken olarak kabul edilmek suretiyle bunların bağımlı değişken üzerindeki etkilerini tespiti yönelik çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 3.78**“1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.” İfadesine İlişkin****Regresyon Analizi**

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-1	Sabit	0,388	0,133		2,911	0,004
	İfade-2	0,614	0,044	0,582	13,921	0,000
	İfade-6	0,264	0,041	0,267	6,377	0,000

Not: R-Square: ,630; Adjusted R-Square: ,628; F: 358,670

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, birinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” ifadesi ($p < 0,001$ ve $\beta = ,614$) ve “6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ($p < 0,001$ ve $\beta = ,264$), olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarından duydukları memnuniyet, söz konusu uygulamaların mükelleflerin vergisel işlemlerini kolaylaştırmasına ve Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmelerine bağlı olup pozitif yönde etkilemekte, bu bağımsız değişkenler birinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 63 oranında açıklamaktadır ($R^2 = ,630$)

Tablo 3.79**“2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” İfadesine İlişkin****Regresyon Analizi**

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-2	Sabit	0,203	0,106		1,908	0,057
	İfade-1	0,403	0,030	0,424	13,563	0,000
	İfade-3	0,266	0,040	0,268	6,626	0,000
	İfade-4	0,284	0,037	0,300	7,642	0,000

Not: R-Square: ,761; Adjusted R-Square: ,760; F: 447,402

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, ikinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunuz.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta=,403$), “3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ($p<0,001$ ve $\beta=,266$) ve “4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” ($p<0,001$ ve $\beta=,284$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarının vergisel işlemlerini kolaylaştırmasına ilişkin görüşleri, söz konusu uygulamalardan mükelleflerin genel olarak duyduğu memnuniyete, vergi ödemelerinin kolaylıkla yapılabilmesine ve vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda yapılabiliyor olmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmekte, bu bağımsız değişkenler ikinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini %76,1 oranında açıklamaktadır ($R^2=,761$)

Tablo 3.80

“3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-3	Sabit	0,425	0,120		3,552	0,000
	İfade-2	0,330	0,047	0,328	7,072	0,000
	İfade-4	0,416	0,041	0,435	10,205	0,000
	İfade-6	0,146	0,037	0,155	3,970	0,000

Not: R-Square: ,695; Adjusted R-Square: ,693; F: 319,320

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, üçüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta=,330$), “4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” ($p<0,001$ ve $\beta=,416$) ve “6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ($p<0,001$ ve $\beta=,146$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarının vergi ödemelerini kolaylaştırmasına ilişkin görüşleri, söz konusu uygulamaların vergisel işlemleri kolaylaştırmasına, vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda yapılabiliyor olmasına ve Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini

düşünmelerine bağlı olup pozitif yönde etkilenmekte, bu bağımsız değişkenler üçüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 69,5 oranında açıklamaktadır ($R^2=,695$)

Tablo 3.81

“4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-4	Sabit	0,159	0,129		1,235	0,218
	İfade-2	0,321	0,046	0,304	7,007	0,000
	İfade-3	0,427	0,045	0,409	9,554	0,000
	İfade-8	0,233	0,036	0,230	6,540	0,000

Not: R-Square: ,706; Adjusted R-Square: ,704; F: 336,642

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, dördüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,321$), “3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,427$) ve “8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,233$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olmasından duyacağı memnuniyete ilişkin görüşleri, söz konusu uygulamaların vergisel işlemleri kolaylaştırmasına, vergi ödemelerinin kolaylaşmasına ve zamandan tasarruf etmelerine bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler dördüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 70,6 oranında açıklamaktadır ($R^2=,706$)

Tablo 3.82

“5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-5	Sabit	-0,129	0,193		-0,667	0,505
	İfade-6	0,454	0,052	0,390	8,659	0,000
	İfade-10	0,253	0,056	0,218	4,478	0,000

	İfade-15	0,207	0,047	0,193	4,362	0,000
--	----------	-------	-------	-------	-------	-------

Not: R-Square: ,449; Adjusted R-Square: ,445; F: 114,428

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, beşinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,454$), “10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,253$) ve “15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,207$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığına ilişkin görüşleri, Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmelerine, vergi dairesindeki hizmet kalitesinin artmasına ve vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler beşinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 44,9 oranında açıklamaktadır ($R^2=,449$)

Tablo 3.83

“6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-6	Sabit	0,022	0,132		0,165	0,869
	İfade-1	0,245	0,038	0,242	6,416	0,000
	İfade-3	0,278	0,038	0,263	7,253	0,000
	İfade-5	0,215	0,028	0,251	7,826	0,000
	İfade-7	0,285	0,031	0,304	9,165	0,000

Not: R-Square: ,688; Adjusted R-Square: ,685; F: 231,518

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, altıncı ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,245$), “3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,278$), “5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,215$) ve “7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde

vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” ($p<0,001$ ve $\beta=,285$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşüncelerine ilişkin görüşleri, kullandıkları elektronik vergi uygulamalarından duydukları genel memnuniyete, vergi ödemelerinin kolaylaşmasına, kayıt dışı ekonominin azaldığını düşüncelerine ve vergi ödevlerini yerine getirirken katlandıkları parasal maliyetlerin azalmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler altıncı ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini %68,8 oranında açıklamaktadır ($R^2=,688$)

Tablo 3.84

“7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-7	Sabit	0,513	0,160		3,202	0,001
	İfade-6	0,476	0,046	0,446	10,342	0,000
	İfade-9	0,373	0,047	0,344	7,985	0,000

Not: R-Square: ,503; Adjusted R-Square: ,501; F: 213,693

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, yedinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta=,476$) ve “9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” ($p<0,001$ ve $\beta=,373$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerinin azaldığına dair düşünceleri, Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşüncelerine ve söz konusu uygulamalar sayesinde vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanan stres ve kaygıların azalmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler yedinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 50,3 oranında açıklamaktadır ($R^2=,503$)

Tablo 3.85

“8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-8	Sabit	0,272	0,137		1,990	0,047
	İfade-4	0,299	0,036	0,303	8,265	0,000
	İfade-10	0,232	0,038	0,239	6,061	0,000
	İfade-13	0,430	0,040	0,410	10,873	0,000

Not: R-Square: ,663; Adjusted R-Square: ,660; F: 275,555

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, sekizinci ifadesi ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.” ifadesi ($p < 0,001$ ve $\beta = ,299$), “10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” ($p < 0,001$ ve $\beta = ,232$) ve “13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ($p < 0,001$ ve $\beta = ,430$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin Elektronik vergi uygulamaları sayesinde zamandan tasarruf ettiklerine ilişkin görüşleri, vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olmasına, vergi dairesindeki hizmet kalitesinin artmasına ve vergi dairesindeki işlemlerini takip etmelerinin kolaylaşmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler sekizinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 66,3 oranında açıklamaktadır ($R^2 = ,663$)

Tablo 3.86

“9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarının azalmasına sebep oldu.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-9	Sabit	0,543	0,143		3,805	0,000
	İfade-7	0,372	0,034	0,403	10,951	0,000
	İfade-10	0,456	0,036	0,464	12,628	0,000

Not: R-Square: ,548; Adjusted R-Square: ,546; F: 255,843

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, dokuzuncu ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,372$) ve “10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,456$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanan stres ve kaygıların azalmasına dair düşünceleri, vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerin azalmasına ve vergi dairesindeki hizmet kalitesinin artmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler dokuzuncu ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini %54,8 oranında açıklamaktadır ($R^2=,548$)

Tablo 3.87

“10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-10	Sabit	0,145	0,144		1,010	0,313
	İfade-5	0,197	0,031	0,228	6,430	0,000
	İfade-8	0,343	0,042	0,332	8,170	0,000
	İfade-9	0,239	0,042	0,235	5,759	0,000
	İfade-14	0,201	0,036	0,209	5,650	0,000

Not: R-Square: ,625; Adjusted R-Square: ,622; F: 175,124

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, onuncu ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,197$), “8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,343$), “9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,239$) ve “14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,201$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarının vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmakta

olduğuna ilişkin g r   leri, kayıt dışı ekonominin azaldığını d   nmelerine, zamandan tasarruf etmelerine, vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanılan stres ve kaygıların azalmasına ve elektronik ortamda talep edilen işlemlerin vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler onuncu ifade ile ilgili mükelleflerin g r   lerini %62,5 oranında açıklamaktadır ($R^2=,625$)

Tablo 3.88

“11-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali m   avirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-11	Sabit	0,989	0,149		6,632	0,000
	İfade-12	0,577	0,044	0,541	13,213	0,000

Not: R-Square: ,292; Adjusted R-Square: ,290; F: 174,576

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, on birinci ifade ile ilgili mükelleflerin g r   lerini etkileyen bağımsız değişken olarak, “12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,577$) belirlenmiştir. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali m   avirlere daha az ihtiyaç duymaları, elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişken on birinci ifade ile ilgili mükelleflerin g r   lerini % 29,2 oranında açıklamaktadır ($R^2=,292$)

Tablo 3.89

“12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-12	Sabit	0,085	0,188		0,453	0,651
	İfade-11	0,356	0,036	0,380	9,865	0,000
	İfade-13	0,267	0,061	0,214	4,392	0,000
	İfade-15	0,285	0,052	0,268	5,516	0,000

Not: R-Square: ,460; Adjusted R-Square: ,456; F: 119,429

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, on ikinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “11-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,356$), “13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,267$) ve “15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,285$) belirlenmiştir. Mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmasına ilişkin görüşleri, muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duymasına, vergi dairesindeki işlemlerini takip etmelerinin kolaylaşmasına ve vergi denetiminin daha etkin olmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler on ikinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 46 oranında açıklamaktadır ($R^2=,460$)

Tablo 3.90

**“13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.”
İfadesine İlişkin Regresyon Analizi**

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-13	Sabit	0,482	0,120		4,024	0,000
	İfade-8	0,418	0,033	0,438	12,713	0,000
	İfade-12	0,138	0,026	0,173	5,273	0,000
	İfade-14	0,191	0,034	0,216	5,545	0,000
	İfade-15	0,169	0,035	0,199	4,891	0,000

Not: R-Square: ,683; Adjusted R-Square: ,680; F: 225,963

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, on üçüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,418$), “12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,138$), “14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi

tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,191$) ve “15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,169$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarının vergi dairesindeki işlemlerini takip etmelerini kolaylaştırdığına ilişkin görüşleri, zamandan tasarruf etmelerine, vergi mevzuatının daha iyi anlaşılmasına, elektronik ortamda talep edilen işlemlerin vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmasına ve vergi denetiminin daha etkin olmasının sağlanmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler on üçüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 68,3 oranında açıklamaktadır ($R^2=,683$)

Tablo 3.91

“14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-14	Sabit	0,351	0,159		2,198	0,028
	İfade-10	0,208	0,045	0,199	4,603	0,000
	İfade-13	0,351	0,054	0,311	6,475	0,000
	İfade-15	0,329	0,043	0,342	7,567	0,000

Not: R-Square: ,549; Adjusted R-Square: ,546; F: 170,770

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, on dördüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,208$), “13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,351$) ve “15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,329$) belirlenmiştir. Mükelleflerin elektronik ortamda talep edilen işlemlerin vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırıldığına ilişkin görüşleri, vergi dairesindeki hizmet kalitesinin artmasına, vergi dairesindeki işlemlerini takip etmelerinin kolaylaşmasına ve vergi denetiminin daha etkin olmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler on dördüncü ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 54,9 oranında açıklamaktadır ($R^2=,549$)

Tablo 3.92

“15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.” İfadesine İlişkin Regresyon Analizi

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
İfade-15	Sabit	-0,027	0,158		-0,170	0,865
	İfade-5	0,166	0,033	0,177	4,965	0,000
	İfade-12	0,177	0,035	0,188	5,006	0,000
	İfade-13	0,301	0,054	0,257	5,607	0,000
	İfade-14	0,365	0,044	0,351	8,337	0,000

Not: R-Square: ,590; Adjusted R-Square: ,586; F: 150,967

Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, on beşinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak, “5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.” ifadesi ($p<0,001$ ve $\beta= ,166$), “12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,177$), “13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,301$) ve “14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.” ($p<0,001$ ve $\beta= ,365$) olarak belirlenmiştir. Mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarının vergi denetiminin daha etkin olmasını sağladığına ilişkin görüşleri, kayıt dışı ekonominin azalmasına, vergi mevzuatının daha iyi anlaşılmasına, vergi dairesindeki işlemleri takip etmelerini kolaylaştırmasına ve elektronik ortamda talep edilen işlemlerin vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Bu bağımsız değişkenler on beşinci ifade ile ilgili mükelleflerin görüşlerini % 59 oranında açıklamaktadır ($R^2=,590$)

3.8.Korelasyon Analizi

Çalışmanın 3.3.4. bölümünde görüleceği üzere, mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyeti üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik olan sorular iki ayrı gruba (“Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi

Uyumuna Etkisini Ölçen İfadeler Soru Grubu” ve “Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Uyum Maliyetine Etkisini Ölçen İfadeler Soru Grubu”) ayrılmış ve her bir gruptaki soruların ortalamaları alınmak suretiyle ortak tutumlarını sunan “Vergi Uyum” ve “Vergi Uyum Maliyeti” araştırma değişkenleri oluşturulmuştur.

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin yönünü ve şiddetini tespit etmek amacıyla vergi uyumu ve vergi uyum maliyeti araştırma değişkenlerine korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 3.93

Vergi Uyum-Vergi Uyum Maliyeti Araştırma Değişkenleri Korelasyon Analizi

		Vergi Uyum	Vergi Uyum Maliyeti
Vergi Uyum	Pearson Correlation	1	,805**
	Sig. (2-tailed)		0
	N	425	425
Vergi Uyum Maliyeti	Pearson Correlation	,805**	1
	Sig. (2-tailed)	0	
	N	425	425
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

Tablo 3.78.’de yer aldığı üzere “Vergi Uyum” değişkeni ile “Vergi Uyum Maliyeti” değişkeni arasında pozitif yönde çok kuvvetli bir ilişki ($p < 0,001$ ve $r = ,805$) olduğu anlaşılmaktadır. “Vergi Uyum” tutum değişkeni ile “Vergi Uyum Maliyeti” tutum değişkeninin alt değişkenleri olan ve gruplandırılan sorulara verilen yanıtlar dolayısıyla aldığı değerler, aralarında yer alan çok kuvvetli ilişki neticesinde, birlikte artış ve azalış göstermektedir.

3.9. Bulguların Değerlendirilmesi ve Öneriler

Elektronik vergi uygulamalarının vergi maliyeti ve vergi uyumu üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik olarak Avcılar Vergi Dairesi gelir vergisi mükellefleri ile yapılmış olan anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki şekildedir.

Öncelikle mükelleflerin Gelir Vergisi Kanununda sayılan hangi kazanç unsurundan mükellefiyetlerinin olduğuna bakıldığında, büyük çoğunluğun ticari kazanç sahibi olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise, serbest meslek kazancı elde eden mükellefler gelmektedir ve bunun büyük kısmını muhasebeci ve mali müşavirler oluşturmaktadır. Anket çalışmamızın vergi dairesinde yüz yüze yapılması ve daha çok vergi dairelerindeki işlemleri, mükellefleri temsilen vekâleten muhasebeci ve mali müşavirlerin gerçekleştirmesinin ayrıca elektronik vergi uygulamalarının tamamını da yine vekâleten kullanabilmelerinin etkisinin olduğu söylenebilir. Kullanılan elektronik vergi uygulamalarına bakıldığında gelir vergisi mükelleflerinin en sık kullandığı uygulama internet vergi dairesi olduğu ve ardından e-beyanname uygulamasının geldiği görülmektedir.

Anketin ikinci bölümünde elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve vergi uyum maliyeti üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 15 adet önermeye sıklık analizi uygulanmış ve mükelleflerden bu önermelere 5'li likert tipi ölçekte ne derece katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Birinci soruya verilen cevapların analizi sonucunda gelir vergisi mükellefleri % 82,5 gibi yüksek bir oranda elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnun olduğunu ifade etmiştir. Memnun olmadıklarını beyan edenler ise, sebep olarak genellikle elektronik ortamda vergisel işlemleri gerçekleştirirken yaşadıkları sistemsal sorunları dile getirmişlerdir. 2. 3. ve 4. sorularda ifade edilen elektronik vergi uygulamalarının vergisel işlemleri ve vergi ödemeyi kolaylaştırdığı, ayrıca vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda yapılmasından memnun olacağı önermesine mükelleflerin yaklaşık %87 gibi büyük bir çoğunluğu katılmıştır. Mükelleflerin çoğunluğu beyanname verme, vergi ödeme gibi işlemlerini vergi dairesine gitmeden kolayca gerçekleştirmek istediklerini ve bütün vergisel işlemlerin elektronik ortamda yapılmasından memnuniyet duyacaklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde, altıncı önermede mükelleflerin %79,6'sı elektronik uygulamalar çoğaldıkça Gelir İdaresi Başkanlığının teknolojiyi daha iyi takip ettiği ifadesine katılarak bu uygulamaların artmasını istediklerini ortaya koymuşlardır. 2. 3. 4. ve 6. önermelerden mükelleflerin büyük çoğunluğunun teknolojik imkânlardan faydalanmak istediği sonucunu çıkartılabilir.

Beşinci önermede, elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum ifadesine mükelleflerin yaklaşık %50' si katılırken diğer yarısı kararsız kalarak katılmadıklarını ifade etmiştir. Bu durum, vergisini düzenli ödeyen, uyumlu ve dürüst mükelleflerin, günümüzde vergisel birçok işlemin elektronik ortamda takip edilmesine karşın, hala kayıt dışı ekonominin önlenmesi konusuna şüpheyle yaklaştığını göstermektedir. Bununla birlikte on beşinci önermede ifade edilen elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır ifadesine %69,4 çoğunlukla katılarak vergi denetiminin elektronik ortamda artırılmasının denetimin daha etkili olmasını sağlayacağını düşündüklerini ve dolayısıyla elektronik uygulamalarının kayıt dışı ekonomiyi önlemede etkili olduğunu kabul ettiklerini göstermektedir.

7. 8. 9. ve 11. önermeler vergi uyum maliyetlerini araştırmaya yönelik olup, 7. önermede elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı ifadesine mükelleflerin %71,7'si katılıyorum cevabını vermişlerdir. Çoğunluk parasal maliyetlerinin azaldığını söylerken, katılmayan kısım elektronik vergi uygulamalarını kullanmak için meslek mensuplarından daha fazla yardım almak zorunda kaldıklarını ve bunun da parasal maliyetlerini azaltmadığını belirtmişlerdir. Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı ifadesine mükelleflerin %88 gibi büyük bir çoğunluğu katılarak zaman maliyetlerinin azaldığını belirtmişlerdir. Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu önermesine mükelleflerin %73,5 oranında çoğunluğu katılarak psikolojik maliyetlerinin azaldığını söylemişlerdir. Katılmayan mükellefler ise yaşadıkları sistemsel aksaklıklar yüzünden daha fazla stres ve kaygılandıklarını söylemişlerdir. Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum ifadesine mükelleflerin %67,2' si katılmadıklarını ve kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle muhasebeci ve mali müşavirler, elektronik uygulamalar çoğaldıkça mükelleflerin daha fazla danışma ihtiyacı hissettiklerini söylemişlerdir. Bu durum parasal maliyetlerini azaltmak yerine arttırarak mükellef üzerinde ek bir yük oluşturacağından, uyum maliyetlerinin de artmasına neden olacaktır.

10. 13. ve 14. önermelere baktığımızda mükellefler, elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlerini takip etmemi kolaylaştırdı, vergisel işlemlerin daha hızlı sonuçlanmasını sağladı ve vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırdı ifadelerine çoğunlukla katılarak olumlu görüş beyan etmişlerdir. 12. önermede ise, elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır ifadesine mükelleflerin yaklaşık yarısı olumlu, yarısı ise olumsuz görüş bildirmişlerdir. Yani elektronik vergi uygulamalarının vergi mevzuatının anlaşılmasında kolaylık sağladığını söylemek mümkün olmamakla birlikte bu durumun vergi uyumunu da olumlu yönde etkilemediğini göstermektedir.

Demografik verilerin sıklık analizine baktığımızda, ankete katılanların %70,8'i erkek, %29,2'si bayan olup, büyük çoğunluğu orta yaş grubu üzerinde olan ve evli mükelleflerden oluşmaktadır. Eğitim düzeyinde ise, çoğunluğunu yüksekokul/ üniversite mezunu olan ve gelir seviyesi orta gelir grubunda yer alan mükellefler oluşturmaktadır. Ankete katılan mükelleflerin büyük bir çoğunluğu her gün internet kullandığını belirtmiştir.

Çapraz tablolar analizinde cinsiyet durumuna göre ankete verilen cevapların aynı doğrultuda olduğu görülmüş, eğitim düzeyi yükseldikçe ise mükelleflerin elektronik uygulamalardan memnuniyetinin arttığı, para ve zamandan tasarruf sağladığı anlaşılmış, vergi uyumu arttığı uyum maliyetlerinin de azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Mesleklere göre yapılan analizde, genel olarak hepsi elektronik uygulamalardan memnun olduğunu ve zamandan tasarruf sağladıklarını ifade etmişler ancak parasal ve psikolojik maliyetler konusunda ise anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır. Aylık gelir seviyesi ile ilgili analizlerde ise verilen cevaplarda gelir grupları arasında belirgin bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Çalışmanın t-testi bölümünde, mükelleflerin ankette kendilerine yöneltilen ifadelerinden oluşturulan tutumlarının demografik verilere göre farklılık gösterip göstermediği tespit edilmeye çalışılmış olup, analiz sonucunda sadece mükelleflerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumuna etkisini ölçen ifadelerden oluşan soru grubuna

yönelik olumlu yönelimlerinin erkek katılımcılara göre nispeten daha fazla olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmanın ANOVA testi bölümünde; mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, meslek/çalışılan sektöre göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda Avukat, Tekstil ve “Diğer” meslek/çalışılan sektör kategorilerinde yer alan mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Dolayısıyla, bahsedilen meslek/sektör gruplarından katılımcıların vergi uyumuna yönelik sorulara vermiş oldukları cevapların diğer meslek sektör gruplarından katılımcılara göre daha anlamlı ve olumlu olduğu anlaşılmıştır.

Bir diğer ANOVA testinde ise, mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu maliyeti üzerindeki etkisine yönelik düşüncelerinde, aylık gelir düzeyine göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda, “3.301-8.200 TL” ve “12.350 TL üstü” aylık gelir düzeyi kategorilerinde yer alan mükelleflerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Dolayısıyla, bahsedilen aylık gelir düzeyi gruplarından katılımcıların vergi uyumuna yönelik sorulara vermiş oldukları cevapların diğer aylık gelir düzeyi gruplarından olan katılımcılara göre daha anlamlı ve olumlu olduğu anlaşılmıştır.

Korelasyon analizinde, elektronik uygulamaların vergi uyumunu ölçen ifadelerle verilen yanıtlar ile vergi uyum maliyeti üzerine etkilerini ölçen sorulara verilen yanıtlar arasında pozitif yönlü çok kuvvetli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Vergi uyum maliyetleri üzerine etkilerini ölçen ifadelerle verilen yanıtların olumluluk derecesi arttıkça, vergi uyumunu ölçmeye yönelik mükelleflere yöneltilen sorulara verilen yanıtlar da aynı derecede olumlu olmaktadır. Dolayısıyla vergi uyum maliyetleri yönünden mükelleflerin pozitif etkilenmesi vergi uyumunu arttırmakta ve vergisel işlemlerini eksiksiz olarak yerine getirmelerini sağlamaktadır.

Regresyon analizinde ise, mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamalarından duydukları memnuniyet, söz konusu uygulamaların mükelleflerin vergisel işlemlerini kolaylaştırmasına ve Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmelerine bağlı olup pozitif yönde etkilendiğı ortaya çıkmıştır. Mükelleflerin vergisel işlemlerinin kolaylaştırılmasının ve vergi idaresinin teknolojiyi iyi takip etmesinin vergi uyumunun artırılmasında olumlu etkisi olacağı görülmüştür. Vergi uyum maliyetlerini ölçen önermelere verilen cevaplara baktığımızda ise, mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerinin azaldığına dair düşünceleri, Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmelerine ve söz konusu uygulamalar sayesinde vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanan stres ve kaygıların azalmasına bağlı olup pozitif yönde etkilenmektedir. Ayrıca, mükelleflerin elektronik vergi uygulamaları sayesinde zamandan tasarruf ettiklerine ilişkin görüşleri, vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olmasına, vergi dairesindeki hizmet kalitesinin artmasına ve vergi dairesindeki işlemlerini takip etmelerinin kolaylaşmasına bağlı olup pozitif yönde etkilendiğı sonucu ortaya çıkmıştır. Böylece mükelleflerin teknolojiyi iyi takip eden, hızlı ve elektronik ortamda vergisel işlemlerin sorunsuz yapılmasını sağlayan vergi idaresi sayesinde, vergi uyum maliyetlerinin azalacağını düşündükleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Anket sonucu ile ilgili genel bir değerlendirme yaparsak, mükelleflerin genel olarak elektronik vergi uygulamalarından memnun olduğu, memnun olamayanların ise yaşadıkları sistemsel sorunlar nedeniyle bekledikleri hızda işlemlerini gerçekleştiremedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Gelir İdaresi Başkanlığının, elektronik altyapısının güçlendirilmesi ile yaşanan teknik sorunların en aza indirilmesi sağlınırsa mükellef memnuniyeti artırılıp, vergi uyum düzeyi daha da yükseltilebilecektir. Ayrıca, anket sonucunda elektronik uygulamalar yaygınlaşmasına rağmen, mükelleflerin kayıt dışı ekonominin önlenmesi konusunda tereddütleri olduğu ve kararsız kaldıkları görülmüş, ancak mükelleflerin vergi denetiminin daha çok elektronik ortamda yapılması ile daha etkili olacağı görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Bu ifadelerden, mükelleflerin kayıt dışı ekonomiyi önleme konusunda elektronik vergi denetiminin artırılmasını istediğini ancak vergi idaresini yeterli düzeyde görmedikleri

anlaşılmaktadır. Bu durumda, vergi idaresinin elektronik ortamda denetimlerini arttırmasının kayıt dışı ekonominin azalmasına olumlu katkı sağlayacağı ve vergi uyum düzeyini de yükselteceği söylenebilir.

Mükellefler ankete verdikleri yanıtlarda vergisel işlemlerin elektronik ortamda yapılmasıyla daha az para harcadıkları, zamandan tasarruf sağladıkları ve yaşadıkları stres ve kaygılarının da genel olarak azaldığını belirtmişlerdir. Zamandan tasarruf sağlama konusuna mükelleflerin büyük bir çoğunluğu aynı fikirdeyken, parasal ve psikolojik maliyetlerinin azaldığına katılmayanların daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Sebebi sorulduğunda ise psikolojik olarak sorun yaşamalarının yine yaşadıkları teknik sorunlar nedeniyle olduğu, parasal maliyetlerinin azalmadığını düşünenler ise sebebinin elektronik uygulamaları kullanmak konusunda muhasebecilere daha fazla danışma ihtiyacı hissetmelerinden kaynaklandığını söylemişlerdir. Bununla birlikte mükelleflerin muhasebeci ve mali müşavirlere daha fazla ihtiyaç duydukları ve vergi mevzuatının anlaşılmasına elektronik uygulamaların yardımcı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumda, vergi idaresinin elektronik uygulamaları daha anlaşılır hale getirmesi ile vergi uyumunun artacağı ve uyum maliyetlerinin de azalacağını söyleyebiliriz.

Mükelleflerin büyük çoğunluğu, elektronik uygulamaların vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırdığını, vergi dairelerindeki işlemlerini takip etmelerini kolaylaştırdığını ve işlemlerin elektronik ortamda daha hızlı sonuçlandırıldığını düşünmektedirler. Anket sonucunda mükelleflerin yine büyük çoğunluğu, vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda yapılmasından memnun olacağını belirtmektedir. Özetle, vergi idaresinin bütün vergisel işlemleri aynı zamanda elektronik ortamda mükelleflerin hizmetine sunması, yaşanan teknik sorunların çözülmesi, elektronik vergi uygulamalarının daha kolay anlaşılabilir olmasının sağlanması ve vergi denetiminde elektronik uygulamaların etkinliğinin arttırılması durumunda vergi uyumunun artacağı ve bununla birlikte vergi uyum maliyetlerinin de azaltacağı sonucu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Vergiler, devletin kamu harcamalarının finansmanı için kullandığı en temel gelir kaynakları arasındadır. Türkiye’de vergi sistemi temelde beyan esasına dayanmakta olup, devlet tarafından vergi gelirlerinin toplanması açısından, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun sağlanması Gelir İdaresi Başkanlığı’nın öncelikli hedeflerindendir. Vergi uyumu ise, mükelleflerin vergilerini tam ve doğru olarak zamanında, vergi idaresine çok fazla iş düşürmeden kendi istekleri ile beyan etmesini ifade etmektedir. Vergiye uyum sağlanması için vergisel düzenlemeler hayata geçirilirken, mükellefin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını nasıl etkilediğinin de analiz edilmesi gereklidir. Vergi politikaları oluşturulurken mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyen faktörlerin dikkate alınması önem arz etmektedir.

Vergi uyumunu etkileyen birçok faktör bulunmakta olup, öncelikle bu faktörlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Vergi uyumu bireysel faktörler olan, mükellefin ödeme gücü, mesleği, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, dini inancı, siyasal iktidara bakış açısı, devlete olan bağlılığı, vergi ahlakı, ailenin gelir düzeyi ve diğer mükellefler hakkındaki düşüncesinden etkilenmektedir. Vergi uyumunu etkileyen faktörler arasında ekonomik faktörlerden ise enflasyon, milli gelir ve kayıt dışı ekonomi sayılmaktadır. Ayrıca vergi uyumu, vergi sistemi ve vergi idaresinden kaynaklanan çevresel faktörlerden de etkilenmektedir. Vergi sisteminin karmaşıklığı, mevzuatın değiştirilme sıklığı, vergi adaleti, vergi oranları, vergi afları, vergi cezaları, vergi denetimi, vergi indirimi, SMMM/YMM’ler, vergi idaresi mükellef ilişkisi ve teknolojik gelişmeler vergi uyumunu etkileyen faktörler olarak sayılmaktadır.

Vergi maliyeti kavramı ise, vergilerin doğduğu andan itibaren ödenmesine kadar olan süreçte hem vergi idaresi hem de mükelleflerin katlandıkları maliyetler olarak tanımlanmaktadır. Vergileme maliyetleri doğrudan maliyetler ve dolaylı maliyetler olarak ikiye ayrılmakta, doğrudan maliyetleri verginin bizzat kendisi yani vergi olarak ödenen tutar oluşturmaktadır. Vergilemenin dolaylı maliyetleri operasyonel maliyetler ve etkinlik maliyetleri olarak gruplandırılmakta ve operasyonel maliyetler ise idari maliyetler ve uyum maliyetlerinden oluşmaktadır. Vergi uyum maliyetleri parasal, zaman ve psikolojik maliyetleri kapsamaktadır.

Vergi uyumunu etkileyen faktörler arasında sayılan ve önemli faktörlerden olan teknolojik gelişmeler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Günümüzde bilişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, sunulan hizmetler açısından yalnız özel sektörü değil, kamu sektörünü de ilgilendirmektedir. Çünkü bilişim teknolojilerinin hızla geliştiği çağımızda, kamu kurumlarının da vatandaşlara hizmet sunarken teknolojik yeniliklerden yararlanması gerekmektedir. Ülkemizde Gelir İdaresi Başkanlığı mükelleflerin vergiye uyumlarının sağlanması için bilişim teknolojilerinden yararlanmakta ve vergisel işlemlerle ilgili hizmetlerin, her geçen gün bir yenisini daha elektronik ortama taşımaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı e-devlet uygulamalarını en fazla kullanan kamu idarelerinin başında gelmektedir ve Türkiye'nin kamu alanındaki ilk büyük bilgi işlem projesi olan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP-1)'ni 1998 yılında hayata geçirmiştir. VEDOP projesinin kullanılmaya başlamasıyla birlikte vergilendirme işlemleri elektronik ortamda yapılmaya başlanmıştır. VEDOP projesi yıllar itibariyle geliştirilmiş ve çok sayıda elektronik vergi uygulaması daha mükelleflerin kullanımına açılmıştır. Vergi idaresinin kullanıma açılan elektronik uygulamalar ile ilgili hedefi, vergiye gönüllü uyumun artırılması ve mükelleflerin vergisel ödevlerini yerine getirirken en az maliyete katlanarak vergisel işlemlerini daha hızlı ve kolay bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde uygulamaya konulan elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Çalışma kapsamında öncelikle vergi uyumu ve uyum maliyetleri kavramları açıklanarak, Türkiye'de kullanılan elektronik vergi uygulamalarının kapsamı ve gelişimi ele alınmış olup, elektronik vergi uygulamalarının Gelir Vergisi Kanununda sayılan mükellef grupları itibariyle vergi maliyeti ve vergiye uyumu üzerindeki etkileri açıklanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, Gelir Vergisi Kanunu'nda sayılan mükellef gruplarının ve Katma Değer Vergisi mükelleflerinin kullandığı elektronik uygulamaların vergi maliyeti ve vergi uyumu üzerindeki etkileri, İstanbul İli Avcılar Vergi Dairesi mükellefleri üzerinde anket çalışması yapılarak analiz edilmiştir. Anket araştırmasındaki veriler ışığında elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki şekildedir.

Mükellefler internet vergi dairesi sayesinde vergi dairesine gitmeden vergi ile ilgili işlemlerini daha hızlı ve kolayca yapmaktadırlar ve bu durum vergiye uyumlarının artmasına ve uyum maliyetlerinin azalmasına sebep olmaktadır. E-tahsilat uygulaması mükelleflerin zaman ve yer değiştirmesini azaltıp, tasarruf etmelerini sağlayarak vergiye uyumun artmasına olumlu yönde etki etmektedir. Anket sonucunda mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun, elektronik vergi uygulamalarının vergisel işlemleri ve vergi ödemeyi kolaylaştırdığı sonucu ortaya çıkmış olup, bu durum mükelleflerin vergiye uyumlarını artırdığını göstermektedir.

E-beyanname uygulaması ile mükellefler, kâğıt ortamında beyanname vermekten kurtulmuşlar ve vergi dairesine gitmek zorunda kalmadıklarından para ve zamandan tasarruf ederek parasal ve zaman maliyetleri azalmıştır. Faturaların elektronik ortamda kayıtlı olması kayıt dışı ekonominin azalmasına olumlu katkı sağlamaktadır. Ancak anket sonucuna bakıldığında, mükelleflerin elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığı konusunda tereddütleri olduğu ve kararsız kaldıkları görülmüştür. Bununla birlikte mükellefler, vergi denetimi elektronik ortamda yapıldığında daha etkili olacağı görüşündedirler. Buradan, vergi idaresinin elektronik ortamda denetimlerini arttırmasının kayıt dışı ekonominin azalmasına olumlu katkı sağlayacağı ve vergi uyum düzeyini de yükselteceği sonucu ortaya çıkmaktadır. VDK mükellef portalı denetlenen mükelleflerin, vergi incelemelerinin hangi aşamada olduğunu görmelerini sağlayarak mükellef açısından idareye yönelik şeffaflık sağlamak ve idareye güvenlerini artırarak vergiye uyumlarını yükseltmektedir.

E-defter uygulaması mükelleflerin kullandıkları defterlere bir standart getirmiş, baskı, kâğıt, noter onayı, işgücü, zaman maliyetlerinde tasarruf sağlamıştır. Ayrıca e-defter uygulaması sayesinde mükellefler bilgilerini güvenli bir ortamda saklamış olurlar, kâğıt ortamında çıktı almaları gerekmez, noter onayı ve arşiv masrafları yoktur. Bu durum vergi maliyetlerini düşürerek, vergiye uyumun artması sağlamaktadır. E-tebligat, tebligatların zamanında ve hatasız yapılmasını sağlamakta, mükelleflerin hukuki süreçlerini kısaltıp, zaman maliyetlerini azaltmaktadır. E-girişimci portalı, mükellefleri bilinçlendirerek, vergi yükümlüklerinin kolayca yerine getirilmesini sağladığından vergiye uyumu artırmaktadır. GİB mobil uygulaması ile mükellefler cep

telefonlarından vergi ödeme ve vergisel işlemlerini gerçekleştirdiklerinden zaman maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır.

En son kullanılmaya başlanan uygulamalardan biri olan interaktif vergi dairesi ile mükellefler işe başlama, adres değişikliği, vergi borcu ödeme gibi birçok işlemi vergi dairesine gitmeden elektronik ortamda talep edebilmektedirler. Ayrıca talep ettikleri işlemlerin hangi aşamada olduğunu sistem üzerinden kontrol edebilme imkânları da bulunmakta olup, bu durum vergi idaresinin mükellef açısından şeffaf görünmesini sağlamaktadır. Böylece mükelleflerin parasal ve zaman maliyetlerinin azalmasına ve vergi idaresine güven duymasına katkı sağlayarak vergi uyumlarını artırmaktadır.

KDV iade takip sistemi ve GEKSİS, mükelleflerin vergi iadelerini elektronik ortamda talep etmelerine imkân sağlayarak, iade süreçlerinin standartlara uygun olarak ve daha hızlı yapılmasını sağlamakta ve zaman maliyetlerini azaltarak mükelleflerin vergiye uyumlarını artırmaktadır. Hazır beyan sistemi ile teknolojiye yararlanarak beyannamelerin daha kolay, hızlı ve ekonomik bir şekilde verilmesini sağlamak ve hataları en aza indirmek amaçlanmaktadır. Mükellefler bu sistemi kullanarak kendileri beyannamelerini yardım almadan kolayca verebilmektedirler. Mükellefler vergi dairesine gitmek zorunda kalmadıklarından ve mali müşavirlere ücret ödemediklerinden zaman ve parasal maliyetleri azalmaktadır. Anket sonucuna bakıldığında ise, mükelleflerin çoğunluğu parasal maliyetlerinin azaldığını düşünürken, bir kısmı parasal maliyetlerinin azalmadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni, elektronik uygulamaları kullanmak konusunda muhasebecilere daha fazla danışma ihtiyacı hissetmeleridir. Ayrıca anket sonucunda mükelleflerin yarısı elektronik uygulamaların vergi mevzuatının anlaşılmasına yardımcı olmadığını düşünmektedirler. Bu durumda, vergi idaresinin elektronik uygulamaları daha anlaşılır hale getirmesi ile vergi uyumu artacak ve uyum maliyetleri azalacaktır.

Defter beyan sistemi ile mükelleflerin defterlerinin noter tarafından tasdik edilmesi gerekmeyecek, elektronik ortamda bir muhasebe programı kullanmalarına gerek kalmadan işlemleri defterlerine kayıt edebilecekler ve kâğıt, kırtasiye masrafları ortadan kalkacak, bunun sonucunda parasal maliyetleri azalacaktır. Ayrıca defterlerin

elektronik ortamda muhafaza edilmesi sayesinde arşiv maliyetleri de ortadan kalkacak, bununla birlikte vergi denetiminin daha etkin ve verimli bir şekilde yapılmasını sağlayarak kayıt dışı ekonominin azalmasında etkili olacaktır.

Anket sorularına/ifadelerine güvenilirlik analizinin uygulanması sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı % 93,1 olarak çıkmış olup, bu değer anket çalışmasında kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Anket sonucuna göre, mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun, kullandıkları elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnun oldukları, vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda yapılmasından memnuniyet duyacakları ve elektronik uygulamalar çoğaldıkça Gelir İdaresi Başkanlığı'nın teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünerek, uygulamaların artmasını istedikleri ortaya çıkmıştır. Buradan mükelleflerin büyük çoğunluğunun teknolojik imkânlardan faydalanmak istediği görülmekte olup, elektronik uygulamaların bütün vergisel işlemleri kapsamı vergi uyumunu artıracaktır. Sayısı az olsa da elektronik vergi uygulamalarından memnun olmayan mükelleflerin, memnun olmama nedeni, yaşadıkları sistemsal sorunlar nedeniyle bekledikleri hızda işlemlerini gerçekleştirememeleridir. Gelir İdaresi Başkanlığının, elektronik altyapısının güçlendirilmesi ve yaşanan teknik sorunların en aza indirilmesinin sağlanması ile vergi uyum düzeyi yükselecektir.

Anket araştırmasında yapılan çapraz tablolar analizleri sonucunda, eğitim düzeyi yükseldikçe mükelleflerin elektronik uygulamalardan memnuniyetinin arttığı, para ve zamandan tasarruf sağladığı anlaşılmış, vergi uyumunun arttığı, uyum maliyetlerinin de azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Mesleklere göre yapılan analizde, genel olarak bütün meslek grupları elektronik uygulamalardan memnun olduğunu ve zamandan tasarruf sağladıklarını ifade etmişlerdir. Aylık gelir düzeyi ile ilgili analizlerde ise, gelir grupları arasında vergi uyumu ve uyum maliyetleri ile ilgili bir farklılık ortaya çıkmamış olup, teknolojiyi iyi takip eden, hızlı ve elektronik ortamda vergisel işlemlerin sorunsuz yapılmasını sağlayan vergi idaresi sayesinde, vergi uyum maliyetleri azalacaktır.

Mükelleflerin ankette kendilerine yöneltilen ifadelerinden oluşturulan tutumlarının demografik verilere göre farklılık gösterip göstermediği t-testi uygulanarak

tespit edilmeye çalışılmış olup, analiz sonucunda sadece mükelleflerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu neticesine ulaşılmıştır. Kadın katılımcıların elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumunu artırması konusunda erkek katılımcılara göre daha olumlu bir bakış açısına sahip olduğu görülmüştür.

Mükelleflerin kullanmış oldukları elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisine yönelik olarak ANOVA testi ile aylık gelir düzeyine göre herhangi bir anlamlı farklılığın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda, orta ve yüksek gelir gruplarında yer alan katılımcıların elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumunu artırdığı ve uyum maliyetlerini azalttığı konusunda, diğer aylık gelir düzeyi gruplarından olan katılımcılara göre daha olumlu düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Anket araştırmasında yapılan regresyon analizinde, mükelleflerin elektronik vergi uygulamalarından duydukları memnuniyet, vergisel işlemlerin kolaylaşmasına ve Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmelerine bağlı olarak, vergi uyumunun artırılmasını olumlu yönde etkileyeceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Mükelleflerin kullanmış olduğu elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerini yerine getirirken parasal maliyetlerinin azaldığına dair düşünceleri, Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünmelerine ve söz konusu uygulamalar sayesinde vergilendirme süreci ve sonrasında yaşanan stres ve kaygıların azalmasına bağlı olarak olumlu yönde etkilenmektedir.

Anket araştırmasında yapılan korelasyon analizinde ise, elektronik vergi uygulamaları ile vergi uyumu ve uyum maliyetleri arasında pozitif yönlü çok kuvvetli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Vergi uyum maliyetleri azaldıkça vergi uyumu olumlu yönde etkilenmektedir. Vergi uyum maliyetlerinin azalması, vergi uyumunu arttırmakta ve mükelleflerin vergisel işlemlerini eksiksiz olarak yerine getirmelerini sağlamaktadır.

Anket sonucuna göre mükelleflerin parasal, zaman ve psikolojik maliyetlerinin azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak, parasal ve psikolojik maliyetlerinin azaldığı önermelerine katılmayan mükellefler de dikkat çekmektedir. Bunun sebebi ise, teknik sorunlar nedeniyle psikolojik sorunlar yaşamaları olarak ifade edilmiştir. Parasal

maliyetlerinin azalmadığını belirten mükellefler sebep olarak elektronik uygulamaları kullanmak konusunda muhasebecilere daha fazla danışma ihtiyacı hissetmelerini göstermişlerdir. Bununla birlikte mükelleflerin muhasebeci ve mali müşavirlere daha fazla ihtiyaç duydukları ve vergi mevzuatının anlaşılmasına elektronik uygulamaların yardımcı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumda, vergi idaresinin elektronik uygulamaları daha anlaşılır hale getirmesi ile vergi uyumu artacak ve uyum maliyetlerin de azalacaktır.

Anket sonucunda, elektronik uygulamaların vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırdığı, mükelleflerin vergi dairelerindeki işlemlerini takip etmelerini kolaylaştırdığını ve işlemlerin elektronik ortamda daha hızlı sonuçlandığı ortaya çıkmıştır. Ülkemizde vergi idaresinin bütün vergisel işlemleri elektronik ortamda mükelleflerin hizmetine sunması ile mükelleflerin yaşadığı teknik sorunların çözümlenerek, elektronik vergi uygulamalarının daha kolay anlaşılabilir olmasının sağlanması ve vergi denetiminde elektronik uygulamaların etkinliğinin artırılması durumunda, vergi uyumunun artacağı ve bununla birlikte vergi uyum maliyetlerinin de azaltacağı sonucu ortaya çıkmaktadır.

EK-1 Anket Formu

ANKET FORMU

ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ VERGİ UYUMU VE UYUM MALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİ AÇISINDAN AVCILAR VERGİ DAİRESİ ÖRNEĞİ

Sayın Katılımcı,

Bu çalışmanın amacı, elektronik vergi uygulamalarının vergi uyumu ve uyum maliyetleri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Soruların doğru ya da yanlış cevabı bulunmadığı için, lütfen kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz. Sizden istenen tüm bilgiler sadece bilimsel amaçla toplanmakta olup, kimlik bilgileriniz ve görüşleriniz ile ilgili kesinlikle herhangi bir açıklama yapılmayacaktır.

Katılımınız için çok teşekkür ederiz.

Semiha TOKDEMİR
Yüksek Lisans Öğrencisi

Prof. Dr. Gülay AKGÜL YILMAZ
Tez Danışmanı
Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Teorisi Bilim Dalı

1-Aşağıda Gelir Vergisi Kanunu'nda sayılan gelir unsurları yer almaktadır. Lütfen mükellefiyetinizin hangi gelir unsurunda yer aldığını belirtiniz.

Ticari Kazanç ☐ Zirai Kazanç ☐ Ücret ☐ Serbest Meslek Kazancı ☐
Gayrimenkul Sermaye İradı(GMSİ) ☐ Menkul Sermaye İradı ☐ Diğer Kazanç ve İrat ☐

2-Aşağıda sayılan elektronik vergi uygulamalarından hangisini/hangilerini kullanıyorsanız lütfen işaretleyiniz.

İnternet Vergi Dairesi/İnteraktif Vergi Dairesi ☐ Hazır Beyan Sistemi ☐ Defter Beyan Sistemi ☐
E-Beyanname/E-Tebliğat/E-Fatura/E-Defter/E-Arşiv/E-Bilet ☐ E-Girişimci/ İnteraktif Vergi Danışmanı ☐
KDV İade Takip Sistemi ☐ Mükellef Geri Bildirim Sistemi (MÜGEB) / GİB Mobil Uygulaması/ VDK
Mükellef Portalı ☐ Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi (GEKSİS) ☐

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı karşısındaki kutulara işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1-Kullandığım elektronik vergi uygulamalarından genel olarak memnunum.					
2-Elektronik vergi uygulamaları vergisel işlemlerimi kolaylaştırmaktadır.					
3-Elektronik vergi uygulamaları vergi ödememi kolaylaştırdı.					

4-Vergisel işlemlerin tamamının elektronik ortamda olması beni memnun eder.					
5-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde kayıt dışı ekonominin azaldığını düşünüyorum.					
6-Elektronik vergi uygulamaları çoğaldıkça Gelir İdaresinin teknolojiyi daha iyi takip ettiğini düşünüyorum.					
7-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde vergi ödevlerimi yerine getirirken parasal maliyetlerim azaldı.					
8-Elektronik vergi uygulamaları zamandan tasarruf etmemi sağladı.					
9-Elektronik vergi uygulamaları vergilendirme süreci ve sonrasında yaşadığım stres ve kaygılarımın azalmasına sebep oldu.					
10-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki hizmet kalitesini arttırmaktadır.					
11-Elektronik vergi uygulamaları sayesinde muhasebeci/mali müşavirlere daha az ihtiyaç duyuyorum.					
12-Elektronik vergi uygulamaları vergi mevzuatının anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.					
13-Elektronik vergi uygulamaları vergi dairesindeki işlemlerimi takip etmemi kolaylaştırdı.					
14- İşlemler elektronik ortamda talep edildiğinde vergi dairesi tarafından daha hızlı sonuçlandırılmaktadır.					
15-Elektronik vergi uygulamaları vergi denetiminin daha etkin olmasını sağlamıştır.					

1- Cinsiyetiniz: Kadın ☐ Erkek ☐

2-Yaşınız:

3-Eğitim Durumunuz: İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksek Okul/Üniversite ☐

Lisans Üstü (Yüksek lisans/Doktora) ☐

4-Medeni Durumunuz: Evli ☐ Bekar ☐

5-Mesleğiniz/Çalıştığınız Sektör: Doktor ☐ Avukat ☐ Tekstil ☐ İnşaat ☐ Muhasebeci/SMMM ☐

Bakka/Büfe ☐ İmalat Sanayi ☐ Toptan/Perakende Ticaret ☐ Diğer (Lütfen Belirtiniz):.....

6-Aylık Gelir Düzeyiniz: 1.500 TL ve altında ☐ 1501-3.300 TL ☐ 3.301-8.200 TL ☐

8.201-12.350 TL ☐ 12.350 TL üstü ☐

7-İnternet kullanma sıklığınızı aşağıdaki seçeneklerden işaretleyiniz.

1	2	3	4	5
Kullanmıyorum	Ayda bir kullanıyorum	Haftada bir kullanıyorum	Haftada birkaç kez kullanıyorum	Her gün kullanıyorum

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akdoğan, Abdurrahman. **Kamu Maliyesi**, 10.Basım, Ankara: Gazi Kitabevi, 2006
- Aktan, Coşkun Can. **Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı, Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi**, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006
- Aktan, Coşkun Can ve Hilmi Çoban. **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektifinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler, Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi**, 1 Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006
- Aydemir, Şinasi. **Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi (Vergisel Ağırlıklı Uzlaşma Önerisi)**, 1.Basım, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Yayınları, 1995
- Batirel, Ömer Faruk. **Yeni Vergiler Yasa Tasarısı ve Vergi Güvenlik Semineri Tebliğler Kitabı**, No:1, İstanbul: İİTİA Ekonomi Fakültesi Kamu Maliyesi Enstitüsü Yayınları, 1980
- Binhan, Filiz Baloğlu, Elif Yılmaz ve Murat Şeker. **Sosyolojik Açıdan Türkiye’de Halkın Vergiye Bakışı**, No:2010-6, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2010
- Çömlekçi, Necla. **Temel İstatistik İlke ve Teknikleri**, 4.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2005
- Doğan, Uğur. **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, 1.Basım, Ankara: Türmob Yayınları, 2014
- Doğan, Zeki ve Ramazan Besen. **Vergi Aflarının Mükellefler Üzerindeki Etkisinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma**, 1.Basım, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008
- Edizdoğan, Nihat, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş. **Kamu Maliyesi**, 13.Basım, Bursa: Ekin Yayınevi, 2012
- Gerger, Güneş Çetin. **Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum**, 1.Basım, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2011
- Giray, Filiz. **Vergi Teşvik Sistemi**, 1.Basım, Ankara: Ezgi Kitabevi Yayınları ,2008, s.10
- Kirmanoglu, Hülya. **Kamu Ekonomisi Analizi**, 5.Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 2014
- Kitapçı, İsmail. **Vergi Etiği-Vergi Psikolojisi**, 2.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014
- Kurtuluş, Kemal. **Pazarlama Araştırmaları**, 7.Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2004
- Özpınar, Şansel. **“Vergi Anatomisi”, Prof. Dr. Mualla Öncel’e Armağan**, 1.Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No:243, 2009

- Saygın, Özgür. **Vergi Uyumunu ve Vergi İdaresinin Vergi Uyumuna Etkisi**, 1.Basım, Bursa: Ekin Yayınevi, 2018
- Suruç, Naci Tolga. **Vergi Uyumunu Teori ve Uygulama**, 2.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015
- Şenyüz, Doğan. **Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi**, 1.Basım, Bursa: Ekin Yayınevi, 1995
- Taş, Metin. **Türk Vergi Sistemi Üzerine Bir İnceleme**, 1.Basım, Bursa: Ekin Yayınevi, 1992
- Tuay, Elif ve İnci Güvenç. **Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı**, 1. Basım, Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, 2007
- Uluğ, Feyzi. **Yönetim ve Etik**, 1.Basım, Ankara: TODAİE Yayınları, 2009
- Yılmaz, Gülay Akgül. **Kamu Maliyesi**, 4.Basım, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013
- Yılmaz, Gülay Akgül. **Kayıt Dışı Ekonomi ve Çözüm Yolları**, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Yayın No:54, 2006

Sürekli Yayınlar

- Akar, Sevdâ. “Vergi Gelirlerinin Esnekliği ve İstikrarı: Merkezi Bütçe Sınıflandırmasına Dayalı Ampirik Bir Analiz”, **Maliye Dergisi**, Sayı.165, 2013, s.27-37
- Akça, Nilgün Balkaya. “Vergi Maliyeti Üzerine”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.1, 1999, s.67-73
- Akdoğan, Abdurrahman. “Vergileme Politikası, Gelir ve İkame Etkileri Açısından İzlenebilecek Gelir Vergisi Politikasının Değerlendirilmesi”. **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.1, Sayı.2, 1999, s.97-104
- Anıl, Haluk. “Devlet bütçesinde Gelir Planlaması Üzerine”, **Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu Dergisi**, Sayı.1, 1973, s.3-9
- Aydemir, Şinasi. “Kaçakçılıkta Hapis Cezası ve Kayıt Dışı Ekonomi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı.26, 1995, s.72-86
- Aygün, Recep. “Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.369, 2012, s.88-92
- Bakmaz, Zübeyir. “E-Beyanname Uygulamasına İlişkin Olarak Vergi Mevzuatında Yer Alan Düzenlemeler”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.96, 2007, s.78-83
- Ballard, C.L. ve D. Fullerton. “Distortionary Taxes and the Provision of Public Goods”, **Journal of Economic Perspectives**, Sayı.6, 1992, s.117-131
- Bayrakdar, Bekir. “KDV İadesi Mükellef Memnuniyeti Yönetim Sistemi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.424, 2016, s.71-72
- Benk, Serkan ve Birol Karakurt. “Gelir İdareleri ve Yolsuzluk: Motivasyonlar, Fırsatlar ve Mücadele Yolları”. **İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt.1, Sayı.4, 2010, s.133-148
- Benk, Serkan ve Tamer Çetin. “Küresel Ekonomik Krizin Vergi Uyumuna Üzerindeki Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.345, 2010, s.103-116
- Benk, Serkan ve Ekrem Karayılmazlar. “Vergilemenin Operasyonel Maliyetleri: Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı.159, 2010, s.137-154
- Bulut, Mehmet. “Vergi ve Prim Toplama Maliyetlerinde Etkinliğin Sağlanması”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.94, 2007, s.85-88
- Buyrukoğlu, Selçuk. “Türkiye’de Gecikme Faizi ve Zammının Enflasyon Karşısındaki Etkinliği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.447, 2018, s.31-38
- Cangir, Niyazi. “Muhasebecilik ve Müşavirlik Mesleği: Vergi İdaresi ve Vergi Denetimi Açısından Bir Değerlendirme”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.241, 2001, s.25-37

- Civaklı, Mehmet. “Uyumlu Mükelleflere Vergi Avantajı”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.214, 2017, s.70-74
- Çarıkçı, Oğuzhan. “Türkiye’de e-devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.12, 2010, s.95-122
- Çataloluk, Cuma. “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.20, 2008, s.213-228
- Çetin, Güneş. “Bilim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Uygulamalarına Etkisi”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Sayı.1, 2010, s.79-86
- Demir, İhsan Cemil. “Kamusal Harcamaların Toplumsal Algısı: Ampirik Bir Araştırma”, **Maliye Dergisi**, Sayı.157, 2009, s.210-226
- Demirbaş, Tolga ve diğerleri. “Mükelleflerin E-vergileme Sistemini Benimsemelerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bursa Araştırması”, **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.1, 2012, s.60-83
- Ecemiş, Adile. “Vergi Aflarının Kayıt Dışı Ekonomi ve Uzun Dönemde Vergi Uyumuna Üzerine Etkileri: Vergi Barışı Kanunu Özelinde Türkiye Örneği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.395, 2014, s.121-128
- Edizdoğan, Nihat ve Erhan Gümüş. “Vergi Afları ve Türkiye’de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi”, **Maliye Dergisi**, Sayı.164, 2013, s.101-119
- Erim, Muharrem. “Mali Affın Suç Psikolojisi Açısından Doğurduğu Sonuçlar ve Vergi Hasılatına Etkisi”. **Yaklaşım Dergisi**, Sayı.4, 2003, s.17-24
- Genç, Yıldırım ve Recep Yaşar, “Ülkemizde Kayıt Dışı Ekonominin Sonuçları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.339, 2009, s.95-103
- Gökbunar, Ali Rıza ve Ramazan Gökbunar. “Mükellef Davranışları, Vergi Etiği, Vergi Uyumuna”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.311, 2007, s.91-100
- Gökçe, Öznur. “Türkiye’de Vergi Afları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.444, 2018, s.80-86
- Güleç, Erdal. “Vergi Uyumuna ve Vergi Uyumunu Etkileyen Temel Faktörler 1” **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.373, 2012, s.113-130
- Güleç, Erdal. “Vergi Uyumuna ve Vergi Uyumunu Etkileyen Temel Faktörler 2” **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.374, 2012, s.151-165
- Gürsoy, Hakan. “Vergi Ahlakı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.375, 2012, s.65-68
- Hayrulloğlu, Betül ve Engin Hepaksaz. “E-devlet Kapsamındaki Vedop Uygulamaları ve E-haciz”. **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Sayı.2, 2011, s.109-120
- Hazman, Gülsüm Gürler ve Yüksel Aksu. “Vergilemenin Operasyonel Maliyetleri: Mersin Vergi Dairesi Başkanlığı Örneği”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı.11, 2013, s.109-126

- İpek, Selçuk. “Vergilemede Yükümlü Motivasyonu-2”, **Bilanço Dergisi**, Sayı 124, (Mart 2010) , s.67-71
- İpek, Selçuk ve İlknur Kayar. “Demokratik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, **Maliye Dergisi**, (Temmuz-Aralık 2009), Sayı:157, s.116-130
- Kaya, Emine, Bahar Öner ve Fatma Zehra Ateş. “Vergi Aflarının Kavramsal Çerçevesi ve Son Vergi Affı Uygulaması Üzerine Değerlendirmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.428, 2017, s.166-172
- Kıldış, Yusuf. “Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal-Uluslararası Boyutları ve Çözüm Önerileri”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.2, 2000, s.10-18
- Koban, Emine ve Tayfun Ercan. “Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemeleri ve Vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerindeki Etkisi”, **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı.13, 2017, s.57-70
- Kucuradi, Ioanna. “Etik ve Etikler”, **Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi**, Sayı.423, 2003, s.7-9
- Kumluca, İbrahim. “Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:180, 2003, s.92-98
- Organ, İbrahim ve Baki Yegen. “Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği”. **Ankara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.27, Sayı:4, 2013, s.241-271
- Ömürbek, Nuri, Hüseyin Güçlü Çiçek ve Serdar Çiçek , “Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları”, **Maliye Dergisi**, Sayı.153, 2007, s.102-122
- Özaki, Gökçe Zafer. “Elektronik Defter Hakkında Bilinmesi Gerekenler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.433, 2017, s.100-103
- Sağır, Harun. “Vergiye Gönüllü Uyum Müessesesi Olarak İzaha Davet ve İzaha Davetin Vergi İncelemelerine Etkisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.425, 2017, s.94-97
- Saraçoğlu, Fatih. “Yaş-Cinsiyet-Medeni Durum ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı.15, 2008, s.16-34
- Savaşan, Fatih ve Hakkı Odabaş. “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı.10, 2005, s.1-28
- Siverekli, Esra ve Hatice Gül Ertuğrul. “Misafirlikten Diasporaya Doğru: Suriyeli Sığınmacıların Vergi Algısı Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir İnceleme”, **ÇOMÜ Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt.14, Sayı.27, 2016, s.491-518

- Şen, Hüseyin. “Olivera-Tanzi Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma”. **Maliye Dergisi**, 2003, s.1-9
- Şentürk, Suat Hayri. “Vergiye Gönüllü Uyum Sağlanmasında Fayda İlkesinin Rolü”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.9, Sayı.3, (Aralık 2014), s.129-145
- Tamzok, Hülya. “Mükellef Hakları Bildirgesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.441, 2018, s.35-43
- Tosuner, Mehmet ve İhsan Cemil Demir. “Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.9, Sayı.3, 2007, s.1-20
- Tunçer, Mehmet. “Hükümet Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı.3, 2002, s.107-128
- Tunçer, Mehmet. “Enflasyon Vergi Uyum İlişkisi ve Türkiye”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.247, 2002, s.150-157
- Uçanok, Okan. “Uyumsuzlukla Mücadele”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.401, 2015, s.68-72
- Ulusoy, Ahmet ve Birol Karakurt. “Vergi İndiriminin Ekonomik Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.254, 2002, s.103-115
- Üyümez, Erkan. “Sosyal Normlar ve Vergi Uyum”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.208, 2017, s.9-20
- Yayla, Hilmi Erdoğan ve Diğerleri. “Para Sevgisinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt.2, Sayı.3, 2009, s.51-78
- Yıldız, Selver, Neslihan Sam ve Nuran Bayram. “Kentte İşlenen İşyeri Suçları: Bursa ili Örneği”, **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.26, Sayı.2, 2007, s.23-37
- Yılmaz, Gülay Akgül. “AB’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.25, Sayı.2, 2008, s.263-288
- Yurdadoğ, Volkan, Ramazan Gökbunar ve Barış Tunçay. “Vergi Uyumunu Belirleyen Faktörlere Genel Bir Bakış”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt.23, Sayı.3, s.805-816
- Yurdadoğ, Volkan ve Neslihan Coşkun Karadağ. “Türkiye’de yapılan Ampirik Çalışmalar Işığında Vergi Aflarının Değerlendirilmesi”. **Avrasya İşletme ve İktisat Dergisi**, Sayı.134, 2017, s.134-164

İnternet Kaynakları

- Alomaliye.com,** GİB İnteraktif Vergi Danışmanı Kullanımında, <http://www.alomaliye.com/2016/06/07/interaktif-vergi-danismani/>, 2016, (Erişim: 29 Ocak 2019)
- Bıyık, Recep. “Vergide Elektronik Dönüşümde Yeni Bir Adı: E-tebligat”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergide-elektronik-donusumde-yeni-bir-adim-e-tebligat/25241>, 2015, (Erişim:4 Şubat 2019)
- Bıyan, Özgür. “Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndirimi” <http://www.ozgurbiyan.com/2017/04/vergide-uyumlu-mukelleflere-vergi-indirimi/>, (24 Nisan 2017) s.1-2 (Erişim: 10.12.2018)
- Cenikli, Elvan ve Deniz Şahin. “Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri”, http://www.journalagent.com/iuyd/pdfs/IUYD_4_1_36_50.pdf, 2013, s.47, (Erişim:09.01.2019)
- Çelikkaya, Ali. “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler”, **Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, 2002, <http://www.e-akademi.org/makaleler/achelikkaya-1.htm> (Erişim: 18 Aralık 2018), s.3
- Çiçek, Halit. “Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (İstanbul ili anket çalışması)”, 2006, <https://www.ismmmo.org.tr/Yayinlar/E-Kitap/sayi-15,s.62>, (Erişim: 04.12.2018)
- Çomaklı, Şafak. “Mükellef Sosyo-psikolojisi Açısından Vergi Ödemeyi Etkileyen Genel Faktörler”, <http://www.ozgurbiyan.com>. (4 Aralık 2018), s.3
- Gelir İdaresi Başkanlığı, **193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu**, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat> , (4 Aralık 2018)
- Gelir İdaresi Başkanlığı, 301 No’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği, 2017, <http://www.gib.gov.tr/node/126645>, (Erişim:23 Aralık 2018)
- Gelir İdaresi Başkanlığı, 397 No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, (Erişim: 20 Ocak 2019)
- Gelir İdaresi Başkanlığı, 421 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, (Erişim: 20 Ocak 2019)
- Gelir İdaresi Başkanlığı, **E-Fatura**, 2019, <http://www.efatura.gov.tr/efaturaportali.html>, (Erişim: 20 Ocak 2019)
- Gelir İdaresi Başkanlığı, **Faaliyet Raporu**, 2003, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2003/uygulama_bim.pdf, (Erişim:8 Ocak 2019), s.94

Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2004, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2004/uygulama_bim.pdf , (Erişim: 7 Ocak 2019), s.79
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2011, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2011/2011_YILI_FAALİYET_RAPORU.pdf , (Erişim: 7 Ocak 2019), s.49-50
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2012, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2012/faaliyetraporu_2012.pdf , (Erişim: 7 Ocak 2019), s.80-85
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2013, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2013/2013_FaaliyetRaporu.pdf , (Erişim: 7 Ocak 2019), s.68
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2014, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2014/2014_Faaliyet_Raporu.pdf , (Erişim:19 Ocak 2019), s.76
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2015, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf , (Erişim: 7 Ocak 2019), s.71-76
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2016, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf , (Erişim: 7 Ocak 2019), s.94-108
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2017, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf , s.2, (Erişim: 04.12.2018)
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Faaliyet	Raporu,	2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2018/2018_faaliyet_raporu.pdf , s.15, (Erişim: 17.03.2019)
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	İnteraktif Vergi Dairesi Kılavuzu,		2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/Beyannamerehberi/2018_ivd.pdf , (Erişim: 29 Ocak 2019)
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Mükellef ve Meslek Mensubu Memnuniyet Anketi,		2016, http://www.gib.gov.tr/mukellef-ve-meslek-mensubu-3568-sayili-kanuna-tabii-memnuniyet-anketi-2015-sonuclandi , (Erişim: 03 Şubat 2019)
Gelir	İdaresi	Başkanlığı,	Performans	Programı,	2018, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2018_Performans_Programi.pdf , (Erişim: 8 Ocak 2019), s.56

- Güzeloğlu, Hakan. “Elektronik Vergi Uygulamalarında Türkiye’nin Durumu”, <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik-hakan-guzeloglu.pdf>, 2016, (Erişim:19 Ocak 2019), s.115
- Hürriyet Gazetesi**, “E-Girişimcinin Vergi İşlemlerini Öğrenin”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kobi/e-girisimcinin-vergi-islemlerini-ogrenin-40379869>, 08.03.2017
- İşnet**. “E-Fatura Kullanmanın Faydaları Nelerdir?”, <https://www.isnet.net.tr/BlogIcerik/e-fatura-kullanmanin-faydalari-isnet-blog>, (Erişim:4 Şubat 2019)
- Kara, Mustafa Sefa. “VDK Mükellef Portalı ve Vergi İncelemeleri”, <https://www.muhasibeweb.com/VDK-Mukellef-Portali-ve-Vergi-incelemeleri-6007668>, 2017, (Erişim: 28 Ocak 2019)
- Muhasebetr.com**. “Defter Beyan Sistemi Nedir, Kimler Kullanabilir?”, <http://www.muhasibetr.com/defter-beyan-sistemi/>, (Erişim:01 Şubat 2019)
- NTV**, Türkiye’de Kayıt Dışının Payı, 2018, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/205428.asp#BODY>, (11 Mart 2018) (Erişim: 28.12.2018)
- OECD, **Revenue Statistics: 1965-2016**, 2017
- Schneider, F. “Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments”, <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf> (Erişim: 17 Mart 2019), s.6
- TRT Haber**. “İnteraktif Vergi Danışmanı Uygulaması Yoğun İlgi Görüyor”, <https://www.trthaber.com/haber/Ekonomi/interaktif-vergi-danismani-uygulamasi-yogun-ilgi-goruyor-355761.html>, 2018, (Erişim: 29 Ocak 2019)
- Turan,İsmail. “E-Fatura, E-Defter, E-Arşiv Fatura Uygulamaları Semineri”, <http://www.asmmmo.org.tr/userfiles/others/files/SMMM%20İSMAİL%20TURAN.pdf>, (Erişim: 18 Aralık 2018), s.5
- 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği, http://www.edefter.gov.tr/dosyalar/tebligler/ELEKTRONIK_DEFTER_GENEL_TEBLIGI_1_SIRA_NO_GUNCCEL.PDF, (Erişim: 20 Ocak 2019)

Diğer Yayınlar

- Biberoğlu, Elif. “Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumu”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.30
- Bülbül, Mehmet. “Vergi Uyumu açısından Türk Vergi Sisteminin Analizi”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2014, s.42-43
- Çelik, Vasfi. “Vergi Uyum Maliyetleri ve Vergi Uyum: Konya İli Küçük İşletmelere Bir Uygulama”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 2015, s.38
- Çil, Gözde Yaşar. “Vergi Aflarının Vergi Uyumuna Etkisi: Edirne İline Yönelik Bir Çalışma”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE, 2012, s.64,6
- Çoban, Hilmi. “Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Pamukkale Üniversitesi SBE, 2004, s.47
- Devlet Planlama Teşkilatı, **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara,2001,s.28
- Ekmekçi, Övgü. “Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Kaybı: Türkiye Boyutu”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, 2018, s.16
- Gerçek, Adnan. “Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı ile İlgili Mükelleflerin Davranışları ve Tedbirlerin Etkinliği”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, 1996, s.81
- Göktepe, Candan. “E-Devlet Uygulaması ve Muhasebe Mesleği Açısından Bir Değerlendirme”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2014, s.46
- Kaplan, Abdullah. “Mükellef-İdare İlişkisi Bakımından Vergi Uyum ve Türk Vergi Sistemindeki Gelişmeler” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.72
- Karakoç, Yusuf. “Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Vergi Kayıp ve Kaçakları”, Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 2004, s.98
- Karatoy, Bahadır. “Vergiye Gönüllü Uyum Sağlamaya Hizmet Edecek Vergi Uygulamaları ve Politikaları”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2009, s.72
- Martin, Ahmet. “Türkiye’de 2000 Yılından Sonra Uygulanan Vergi Aflarının Vergi Tahsilatı ve Vergi Uyum Üzerindeki Etkileri”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2012, s.145

- Schmölders, Günter. “Mali Psikoloji” **Maliye Enstitüsü Konferansları**, İstanbul, 1968, s.11
- Sönmez, Seda. “4811 Sayılı Vergi Barışı Kanunu Sonrasında Vergi Uyumı”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dumlupınar Üniversitesi SBE, 2014, s.28
- Teke, Elvan. “Vergilerin Uyum Maliyetleri: Denizli Örneği”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Pamukkale Üniversitesi SBE, 2004, s.4
- Topkan, Zeynep. “Gönüllü Vergi Uyum ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi SBE, 2016, s.73
- Tunçer, Mehmet. “Vergi Uyumunun Arttırılması ve Türkiye”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2002, s.226
- Turan, İsmail. “Rehber E-Uygulamalar” , İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, **E-Kitap**, Sayı.78, 2015, s.8
- Ünal, Yasemin. “Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi SBE, 2018, s.24
- Ünsal, Şamil. “Vergi Kaçakçılığında Sosyal Etmenler”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 1987, s.42
- Yılmaz, Gülay Akgül. “Kayıtdışı Ekonomi: Ulusal ve Küresel Boyutları ve Dinamiklerinin Analizi, Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs, 2004, s.76
- Yeniçeri, Harun. “Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs, 2004, s.908